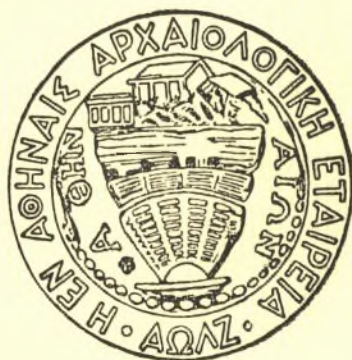

Π Ρ Α Κ Τ Ι Κ Α
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ
1957

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1962

ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Π Ρ Α Κ Τ Ι Κ Α
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ
1957

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1962

αρ. 515 52976 ΚΑΝ...

Συλλογή των Διδασκόντων
των Εθνικών Γραβιρίων

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελις
Εὐεργέται	ς'
Διοικητικὸν Συμβούλιον διὰ τὴν τριετίαν 1957-1959 . .	ζ'
Ἐπίτιμος πρόεδρος	η'
Ἐπίτιμοι ἀντιπρόεδροι	η'
Ἐπίτιμοι σύμβουλοι	η'
Ἐπίτιμοι ἑταῖροι	θ'
Ἀντεπιστέλλοντες ἑταῖροι	ι'
Τακτικοὶ ἑταῖροι	ια' - ιδ'
Λόγος τοῦ προέδρου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου Παναγιώτου Ἡ. Πουλίτσα κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Νέου Μεγάρου αὐτῆς τῇ 28ῃ Φεβρουαρίου 1957 «Περὶ τῆς ἰδρύσεως καὶ τοῦ ἔργου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 1837-1957»	1 - 16
Ἐκθεσις τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐταιρείας περὶ τοῦ ἔργου αὐτῆς κατὰ τὸ ἔτος 1957	17 - 22

Α' ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΕΩΝ

1. Ἀνασκαφὴ νοτίως τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ Ἰ. Μηλιάδη . .	23 - 26
2. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἐλευσίνι ὑπὸ Ἰωάννου Τραυλοῦ	27 - 28
3. Μυκηναϊκοὶ τάφοι Ἀλυκῆς Γλυφάδος ὑπὸ Ἰωάννου Παπαδημητρίου	29 - 34
4. Ἀνασκαφὴ μυκηναϊκῶν τάφων Περατῆς ὑπὸ Σπυριδωνοῦ Ἰακωβίδου	35 - 41
5. Ἀνασκαφαὶ ἐν Βραυρωῶνι ὑπὸ Ἰωάννου Παπαδημητρίου .	42 - 47
6. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἀργῇ Βοιωτίας ὑπὸ Ἰωάννου Θερεψιάδη .	48 - 53
7. Ἀνασκαφαὶ ἐν Ἰωλκῷ ὑπὸ Δημητρίου Ρ. Θεοχάρη . . .	54 - 69

8.	Ἀνασκαφὴ τῆς νεκροπόλεως Ἀμφιπόλεως ὑπὸ Δημητρίου Ἰ. Λαζαρίδη	70 - 72
9.	Ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ νεκροταφείου τῆς Βεργίνης ὑπὸ Μαν. Ἀνδρονίκου	73 - 75
10.	Ἀνασκαφὴ ἐν Δωδώνῃ ὑπὸ Δημητρίου Εὐαγγελίδη	76 - 78
11.	Ἀνασκαφὴ ἐν Παλαιόπολει τῆς Κερκύρας ὑπὸ Βασιλείου Γ. Καλλιπολίτη	79 - 84
12.	Ἀνασκαφὴ τάφων Ἀμβρακίας ὑπὸ Νικολάου Σ. Ζαφειροπούλου	85 - 88
13.	Ἀνασκαφὴ ρωμαϊκοῦ νυμφαίου καὶ παλαιοχριστιανικῆς κρήνης παρὰ τὸ Λέχαιον Κορινθίας ὑπὸ Εὐσταθίου Στίκα	89 - 94
14.	Ἀνασκαφὴ τῆς βασιλικῆς τοῦ Λεχίου ὑπὸ Δημητρίου Ἰ. Πάλλα	95 - 104
15.	Ἀνασκαφαὶ ἐν Μυκῆναις ὑπὸ Ἰωάννου Παπαδημητρίου	105 - 109
16.	Ἀνασκαφικὴ ἔρευνα κατὰ τὴν Ἀνάληψιν τῆς Κυνουρίας ὑπὸ Κωνσταντίνου Ἀ. Ρωμαίου	110 - 111
17.	Ἀνασκαφὴ Ὁρδείου Πατρῶν ὑπὸ Νικολάου Σ. Ζαφειροπούλου	112 - 113
18.	Ἀνασκαφὴ Φαρῶν ὑπὸ Νικολάου Σ. Ζαφειροπούλου	114 - 117
19.	Ἀνασκαφαὶ ἐν Πύλῳ ὑπὸ Σπυρίδωνος Μαρινάτου	118 - 120
20.	Ἀνασκαφὴ ἐν Μεσσήνῃ ὑπὸ Ἀναστασίου Κ. Ὁρλάνδου	121 - 125
21.	Ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι εἰς τὴν πόλιν τῆς Ρόδου ὑπὸ Ἰωάννου Δ. Κοντῆ	126 - 132
22.	Δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ εἰς οἰκόπεδον Ἰωάννου Μαυρογιαννάκη συνοικίας Τρούλλου Ἀρχανῶν ὑπὸ Νικολάου Πλάτωνος	133 - 135
23.	Ἀνασκαφὴ Χόνδρου Βιάννου ὑπὸ Νικολάου Πλάτωνος	136 - 147
24.	Ἀνασκαφὴ Μητροπόλεως Γόρτυνος ὑπὸ Στυλιανοῦ Ἀλεξίου	148 - 149
Β'	Ἀναστήλωσις καὶ συντήρησις μνημείων	150 - 153
Γ'	Ἀνέγερσις καὶ διαρρύθμισις Μουσείων	154 - 155
Δ'	Δημοσιεύματα καὶ μορφωτικὴ δράσις	156 - 157

Ε'	Ἐκθεσις τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐταιρείας περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ 1ου Διεθνοῦς Συνεδρίου Ἀρχιτεκτόνων Ἱστορικῶν Μνημείων	158
Ζ'	Συνελεύσεις τῶν ἐταίρων κατὰ τὸ ἔτος 1957	159 - 161
Η'	Ἐκθεσις τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας τοῦ ἔτους 1957	162 - 174
Θ'	Ἀπολογισμὸς ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ἔτους 1957	175 - 177
Ι'	Κίνησις τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1957	178 - 183
ΙΑ'	Βιβλιοθήκη τῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1957	184 - 188
ΙΒ'	Δημοσιεύματα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας	189 - 195

ΕΥΕΡΓΕΤΑΙ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΘΩΝ	ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΝΕΓΡΟΠΟΝΤΗΣ
ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ	ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΝΕΓΡΟΠΟΝΤΗΣ
Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΦΙΛΑΡΧΑΙΩΝ	HEINRICH SCHLIEMANN
Η ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ, ΕΛΛ. ΚΟΙΝΟΤΗΣ	ΙΕΡΩΝΥΜΟΣ ΒΑΛΛΙΕΡΗΣ
Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ	ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ο ΔΗΜΟΣ ΠΕΙΡΑΙΕΩΝ	ΧΡΗΣΤΑΚΗΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
Ο ΔΗΜΟΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΙΤΩΝ	ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΑΧΙΛΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΙΩΝΙΔΗΣ	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΗΦΑΙΣΤΙΔΗΣ
DUC DE LUYNES	ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΕΝΑΡΔΑΚΗΣ	ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΡΣΑΚΗΣ	ΣΟΛΩΝ ΧΡΗΣΤΑΚΗ ΖΩΓΡΑΦΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΤΟΥΡΝΑΡΑΣ	ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ Ι. ΠΡΩΙΟΣ
ΣΙΜΩΝ Γ. ΣΙΝΑΣ	ΟΘΩΝ Α. ΚΟΝΤΟΣΤΑΥΛΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΡΩΜΑΣ	ΠΑΥΛΟΣ ΠΑΥΛΟΠΟΥΛΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΗΠΕΤΡΟΣ	ΒΕΝΙΑΜΙΝ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΡ. ΣΟΥΤΣΟΣ	ΘΕΟΔΩΡΟΣ Π. ΔΕΛΙΓΙΑΝΝΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ	ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΖΑΡΙΦΗΣ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΥΓΓΡΟΣ	ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΤΣΙΒΑΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ	ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΠΑΤΡΩΝ	GEORGES CLEMENCEAU
ΙΩΑΝΝΗΣ Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ	Α. Ε. Η. ΓΟΕΚΟΟΡ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ
HILARION ROUX	ΦΟΙΒΟΣ ΦΑΡΜΑΣ

ΔΩΡΗΤΑΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ

WILLIAM PATON
ΜΙΧΑΗΛ Π. ΒΛΑΣΤΟΣ
ΠΕΤΡΟΣ ΣΤ. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗΣ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΤΡΙΕΤΙΑΝ 1957 - 1959

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΟΥΛΙΤΣΑΣ

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΙΚ. ΒΕΛΤΣΟΣ

ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΑΝΔΟΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΖΕΠΟΣ (ἀπὸ 3/6/57)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΑΡΟΥΖΟΣ

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΟΝΤΟΛΕΩΝ

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΚΟΥΓΕΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΤΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΑΛΗΣ (μέχρι 19/5/57)

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΠΕΠΠΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΩΜΑΙΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΣΩΤΗΡΙΟΥ

ΕΠΙΤΙΜΟΣ ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΗΣ
Η Α. Μ. Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΠΑΥΛΟΣ Ο Α΄

ΕΠΙΤΙΜΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

Charles Picard. — 16 Av. de l'Observatoire, Paris VIe, France.

ΕΠΙΤΙΜΟΙ ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ

Ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος.

Carl William Blegen. — Πλουτάρχου 9, Ἀθῆναι.

Oscar Broneer. — Παλαιὰ Κόρινθος.

Ward M. Canaday. — 500 Security Bldg., Toledo 4, Ohio, U.S.A.

William Bell Dinsmoor. — Σουηδίας 54, Ἀθῆναι.

Sam Eitrem. — Oslo, Norvège. Majorstuveien 32A.

Georg Karo. — Stadt. str. 14, Freiburg i. Breisgau, Deutschland.

Pierre de la Coste - Messelière. — Les Ousches, par Melle, Deux-Sèvres.

Benjamin Dean Meritt. — Institute for Advanced Study, Princeton, New Jersey, U.S.A.

A. Merlin. — 5, rue de Villiers, Neuilly sur Seine, France.

Charles H. Morgan. — Amherst College, Amherst, Mass., U.S.A.

Martin P. Nilsson. — Bredgatan 25, Lund, Suède.

Gohram Phillips Stevens. — Ὀδὸς Τσακάλωφ 6, Ἀθῆναι.

Homer Thompson. — Institute for Advanced Study, Princeton, N. J., U.S.A.

† **René Vallois.**

Eugene Vanderpool. — Σουηδίας 54, Ἀθῆναι.

Otto Walter. — Kreuzbergpromenade 9, Salzburg - Parsch, Österreich.

ΕΠΙΤΙΜΟΙ ΕΤΑΙΡΟΙ

- Sir John Davidson Beazley.** — 100 Holywell, Oxford, England.
- Helmuth Berve.** — Historisches Seminar der Universität, Erlangen.
Deutschland.
- Veselin Čaikano^vvić.** — Gledstonova 22, Belgrade, Yougoslavie.
- Rhys Carpenter.** — “Jerry Run”, R.D. 2, Downington, Pa, U.S.A.
- John Caskey.** — University of Cincinnati, Cincinnati, Ohio, U.S.A.
- George W. Elderkin.** — 11 Haslet Ave., Princeton, N. J., U.S.A.
- Sir John Forsdyke.** — 13 Sandringam Road, London, N. W. 11,
England.
- Stanislaw J. de Gasiorowski.** — Ul. Jozefa Pilsudskiego 6, Cracovie.
Pologne.
- Henri Grégoire.** — 45 rue des Bollandistes, Bruxelles, Belgique.
- Hâmit Zübeyr Koşay.** — T. C. Kültür Bakanliđı, Ankara, Turquie.
- Scarlat Lambrino.** — Università di Combra, Portogallo.
- Ernst Meyer.** — Universität, Zürich, Schweiz.
- Kazimierz Michalowski.** — Brzozowa 12, Varsovie, Pologne.
- Kurt Müller.** — Dahlmannstr. 10, I, Göttingen, Deutschland.
- Otto Rubensohn.** — St. Alban - Ring 166, Basel, Schweiz.
- Henri - Arnold Seyrig.** — Institut français, Beyrouth, Syrie.
- Hidenaka Tanaka.** — Imperial University, Kyoto, Japan.
- Lincoln Mac Veagh.** — Casa das Laranjeiros, Estoril, Portugal.
- Carl Weickert.** — Devrientweg 6, Berlin - Lichterfelde, Deutschland.
- Arthur Maurice Woodward.** — 21 Byng Road, Tunbridge Wells,
Sussex, England.
- Walther Wrede.** — Allmandweg 47, Nagold, Deutschland.
- Gerard Mackworth - Young.** — Burleigh Court, Stroud, Glos.
England.
-

ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΕΣ ΕΤΑΙΡΟΙ

Pierre Amandry. — Av. de la Marseillaise 6, Strasbourg, France.

Richard David Barnett. — British Museum London, W. C. 1.

Henri Ducoux. — 37 avenue de Versailles, Paris, France.

Karl Kübler. — Linsenbergrasse 25, Tübingen-Lustnau, Deutschland.

Paul Lemerle. — École des Hautes Études, Sorbonne, Paris, France.

Ibraim Noshy. — Egyptian University of Cairo, Egypt.

William Stuart Thompson. — 250 Park Ave., New York 17, N. Y.
U.S.A.

Iwan Velkoff. — Musée National, Sofia, Bulgarie.

ΕΚΛΟΓΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ 1957

Σημ. - Οί δι' ἄστερίσκου σημειούμενοι ἑταῖροι εἶναι ἰσόβιοι.

1. * Ἀγγελόπουλος Θεόδωρος	29. Γιαννουλάτου Ἀρτεμισία
2. * Αἰγινήτης Βασίλειος	30. * Δέγλερης Ἀλέξανδρος
3. Ἀλεξανδρῆς Κωνστ.	31. * Δηλιγιάννης Ἐπαμεινώνδας
4. Ἀλεξίου Στυλιανός	32. Δημαρᾶς Ἰωάννης
5. Ἀλεξόπουλος Θεοφάνης	33. Δημητρακάκης Δημητρ. Κωνστ.
6. * Ἀλεξόπουλος Νικόλαος Κ.	34. * Διαμαντόπουλος Ἀνδρέας
7. * Ἀλιβιζᾶτος Ἀμίλιας	35. * Διαμαντόπουλος Διονύσιος
8. * Ἀναγνωστόπουλος Ἰωάννης	36. * Διαμαντόπουλος Ἡρακλῆς
9. * Ἀναστασιάδης Ἀναστάσιος	37. * Διαμαντοπούλου Ἀγνή
10. Ἀντωνιάδης Ἰωάννης	38. Δοντᾶς Γεώργιος Σπ.
11. * Ἀποστολάκη Ἄννα	39. * Δουκάκη Εὐανθία
12. Ἀποστολόπουλος Ἰωάννης	40. Δραβίλλας Γεώργιος Θ.
13. Βαβρίτσας Ἀνδρέας	41. * Δραγάτης Ἀθανάσιος Ἰακ.
14. * Βαλάσης Θωμᾶς	42. * Δραγούμης Φίλιππος Στεφ.
15. Βάλληνδας Πέτρος Γ.	43. Δρανδάκης Νικόλαος
16. * Βαρούχα - Χριστοδουλοπούλου Εἰρ.	44. * Ἐξαρχόπουλος Νικόλαος
17. Βασσενχόβεν Λουδοβίκος	45. * Ἐθαγγελίδης Δημήτριος
18. * Βελουδίου Μαρία	46. Ζαφειρόπουλος Νικόλαος
19. * Βέλτσος Γεώργιος Νικολ.	47. * Ζέγγελης Κωνσταντῖνος
20. Βερδελῆς Νικόλαος	48. Ζέπος Παναγιώτης
21. * Βερναρδάκης Κωνσταντῖνος	49. Ζυγαδινός Νικόλαος Ε.
22. * Γαλανός Σπυρίδων	50. Ἡλιόπουλος Γεώργιος
23. * Γεωργακόπουλος Κωνσταντῖνος	51. Θανασουλόπουλος Ἰωάννης
24. * Γεωργόπουλος Μελέτιος	52. Θανασουλοπούλου Αἰκατερίνη
25. Γεωργούλης Κ. Δ.	53. * Θεοφανείδης Βασίλειος
26. Γιαλούρης Νικόλαος	54. Θεοχάρης Δημήτριος
27. Γιαννακόπουλος Γεώργιος Π.	55. * Θρεψιάδης Ἰωάννης
28. * Γιαννόπουλος Δημήτριος	56. Ἰακωβίδης Σπυρίδων

57. * Ἰγγλέσης Σωτήριος
 58. * Ἰωαννίδης Ἰωάννης Γ.
 59. * Καλιτσουνάκης Δημήτριος
 60. * Καλιτσουνάκης Ἰωάννης
 61. Καλλίας Κωνστ.
 62. Καλλιγᾶς Μαῖνος
 63. Καλλιπολίτης Βασίλ.
 64. Καλοκίρης Κωνσταντῖνος
 65. * Κανελλόπουλος Παναγιώτης
 66. * Καντᾶς Ἡλίας
 67. * Καντιάνης Νικόλαος
 68. * Καπερώνης Νικόλαος
 69. * Καπρουλάς Γεώργιος
 70. * Καραγιαννόπουλος Γεώργιος
 71. * Καραθανάσης Δημήτριος
 72. * Καρανδρέας Ἀπόστολος
 73. * Καρούζος Χρήστος
 74. * Καρούζου - Παπασπυρίδη Σέμνη
 75. * Κάτσανος Νικόλαος
 76. Kent John
 77. * Κεραμόπουλος Ἀντώνιος
 78. Κόλιας Γεώργιος
 79. Κόλλας Περικλῆς
 80. Κοντολέοντος Εὐρυδίκη
 81. Κοντολέων Νικόλαος
 82. Κοντόπουλος Ἀλέξανδρος
 83. Κορρὲς Στυλιανὸς
 84. Κορωναῖος Δημήτριος
 85. * Κοσμόπουλος Δημήτριος
 86. * Κοτζίᾶς Νικόλαος
 87. * Κουγέας Σωκράτης
 88. * Κούζης Ἀριστοτέλης
 89. Κουρμούλης Γεώργιος
 90. * Κρητικὸς Εὐάγγελος
 91. * Κριεζῆς Ἀνδρέας
 92. Κριεζῆς Ἀντώνιος
 93. * Κριεζῆς Ἐμμανουήλ
 94. * Κριμπᾶς Ἀθανάσιος
 95. * Κριμπᾶς Βασίλειος
 96. * Κριμπᾶς Ἡλίας
 97. Κτιστόπουλος Κωνσταντῖνος
 98. Κωνσταντῖνου Ἰωάννα
 99. * Κωττάκης Λεωνίδας
 100. Λαζαρίδης Παῦλος Ἡρ.
 101. * Λάππας Γεώργιος
 102. * Λιβιεράτος Σπυρίδων
 103. * Λογοθέτης Κωνσταντῖνος
 104. * Μαγιάσης Σωτήριος
 105. * Μακαρόνας Χαράλαμπος
 106. Μανούσακας Μανούσος
 107. Μανιζούνης Παναγιώτης Δ.
 108. * Μανιζούφας Γεώργιος
 109. * Μαντούδης Μιχαήλ
 110. * Μαριδάκης Γεώργιος
 111. * Μαρινᾶτος Σπυρίδων
 112. Μαρκεζίνης Σπυρίδων
 113. Μαστροκώστας Εὐθύμιος
 114. Μαυρομάτης Κ. Γ.
 115. * Μαυρούλιας Ἰωάννης
 116. * Μέγας Γεώργιος
 117. * Μεσολωρᾶς Παναγιώτης
 118. * Μηλιάδης Ἰωάννης
 119. * Μητσόπουλος Χρῖστος
 120. Μιράσγετζης Δημοσθένης
 121. Μιτσὸς Μάρκελλος
 122. * Μιχαηλίδης Μιχαήλ
 123. * Μιχελῆς Παναγιώτης
 124. * Μπαβαβέας Ἀδαμάντιος
 125. * Μπαλῆς Γεώργιος
 126. * Μπάραλα Χαρίκλεια
 127. Μπότσαρης Δημήτριος Τ. Ν.
 128. Μπουφίδης Νικόλαος

129. * Μυλωνᾶς Γεώργιος	165. * Πουλίτσας Παναγιώτης
130. Μυλωνᾶς Παῦλος Κ.	166. * Πουλόπουλος Ἀπόστολος
131. * Νομικὸς Μᾶρκος	167. * Πουρῆς Μιλτιάδης
132. Νταῆς Ἀστέριος	168. * Πρινάρης Κίμων
133. * Ξυγγόπουλος Ἀνδρέας	169. * Ρινόπουλος Μιχαῖλ
134. * Ὁρλάνδος Ἀναστάσιος Κ.	170. * Ροζάκης Σταμάτιος
135. * Πάλλας Δημήτριος	171. * Ρουμπάνης Γεώργιος
136. * Παμπούκας Ἀπόστολος	172. * Ρούνιος Κωνσταντῖνος
137. * Παντελίδης Ἐμμανουήλ	173. * Ρωμαΐδης Ἰωάννης
138. Παπαγιαννόπουλος-Παλαιὸς Α.	174. * Ρωμαῖος Κωνσταντῖνος
139. * Παπαδάκης Κωνσταντῖνος Ν.	175. * Σακελλαρίου Γεώργιος
140. * Παπαδημητρίου Ἰωάννης	176. * Σάββου Αἰμιλία
141. * Παπαδόπουλος Θωμᾶς	177. * Σεργόπουλος Ἰωάννης
142. * Παπαθανασίου Πάνος	178. * Σκάσης Ἐρρίκος
143. * Παπαϊωάννου Γεώργιος	179. * Σκοτίδας Εὐάγγελος
144. * Παπαϊωάννου Ἰωάννης	180. * Σπυριδάκης Γεώργιος
145. * Παπαϊωάννου Κωνσταντῖνος	181. * Σπυρόπουλος Παναγιώτης
146. * Παπαϊωάννου Πάνος	182. * Σταθακόπουλος Παναγιώτης
147. * Παπακωνσταντῖνου Κωνστ. Δ.	183. Σταθάτου Χριστίνα
148. * Παπαντωνόπουλος Νικόλαος	184. * Σταμούλης Μιλτιάδης
149. Παπασταῦρος Ἰωάννης	185. * Σταυρόπουλος Κωνστ. Ἀγγ.
150. * Παπαστράτος Εὐάγγελος	186. * Σταυρόπουλος Φοῖβος
151. * Παπαστράτος Ἰωάννης	187. * Στεργιόπουλος Δημήτριος
152. * Παπαφλέσσας Γρηγόριος	188. Στίκας Εὐστάθιος
153. * Παπαφλέσσας Κωνσταντῖνος	189. Συνοδινὸς Ἐλευθέριος
154. Παρασκευόπουλος Περικλῆς	190. * Σφήκας Δημήτριος
155. * Πελεκίδης Εὐστράτιος	191. * Σωτηρίου Γεώργιος Α.
156. * Πέππας Ἀριστοτέλης	192. Σωτηρίου Μαρία
157. * Πεσματζίγλου Γεώργιος	193. * Τεγόπουλος Στυλιανὸς
158. * Πετρακόπουλος Θεόδωρος	194. * Τεγοπούλου-Ἡλιοῦ Ἀλεξάνδρα
159. * Πετρόπουλος Γεώργιος	195. Τοῦλ Χάρης
160. Πέτσας Φώτιος	196. * Τραυλὸς Ἰωάννης Μ.
161. * Πίστης Νικόλαος	197. * Τριανταφυλλίδης Περικλῆς
162. Πλάτων Νικόλαος	198. Τσιριντάνης Ἀλέξανδρος
163. * Πλυτᾶς Ἀμβρόσιος	199. Τωμαδάκης Νικόλαος
164. Πολυγένης Ἰωάννης Κ.	200. Φιλιππάκη Βαρβάρα

201. * Φουντούλης Δημήτριος	206. Χατζηκακίδης Ἀθανάσιος Δ.
202. * Χαβιαρᾶς Νικήτας	207. Χατζηνικολάου Ἄννα
203. * Χαρίτος Ἰωάννης	208. * Χόνδρος Δημήτριος
204. Χαριτωνίδης Σεραφεῖμ	209. Χρήστου Χρῦσανθος
205. Χατζηδάκης Ἐμμανουήλ	210. * Χριστόπουλος Μιχαήλ

ΤΟ ΝΕΟΝ ΜΕΓΑΡΟΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΕΠΙ ΤΟΙΣ ΕΓΚΑΙΝΙΟΙΣ

ΥΠΟ

ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ Δ. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Η. ΠΟΥΛΙΤΣΑ

Τῇ 28ῃ Φεβρουαρίου 1957 ἐτελέσθησαν τὰ ἐγκαίρια τοῦ ἀνεγεροθέντος νέου μεγάρου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐν πανηγυρικῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς. Τὴν συνεδρίαν ἐτίμησε διὰ τῆς παρουσίας του ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεύς, παρέστησαν δὲ εἰς αὐτὴν ὁ Μ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Δωρόθεος καὶ πολλὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, μέλη τῆς Κυβερνήσεως, πολλοὶ Ἀκαδημαϊκοί, οἱ Πρυτάνεις καὶ πολλοὶ Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν ἄλλων Ἀνωτάτων Σχολῶν, τὰ μέλη τῶν ἐν Ἀθήναις ξένων ἀρχαιολογικῶν Ἰδρυμάτων καὶ Σχολῶν, οἱ Πρόεδροι καὶ τὰ μέλη τῶν Ἀνωτ. Δικαστικῶν Σωμάτων, ἄλλοι ἀνώτατοι πολιτικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ἀξιωματικοί, ἄνθρωποι τῶν γραμμῶν, φιλότεχνοι καὶ ἄλλοι πολλοί, ὡς καὶ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον καὶ τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας.

Μετὰ τὸν τελεσθέντα ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν ἀγιασμόν, παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα ὁ Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας κ. Παναγιώτης Ἡ. Πουλίτσας εἶπε τὰ ἐξῆς:

Μεγαλειότατε,

Ἐκατὸν εἴκοσιν ὄλα ἔτη συνεπληρώθησαν κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα Ἰανουάριον ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τοῦ ἐθνικοῦ τούτου Ἰδρύματος, τοῦ νέου μεγάρου τοῦ ὁποίου τελοῦμεν σήμερον τὰ ἐγκαίνια. Τῇ 6^ῃ Ἰανουαρίου 1837 (π. ἡ.), ἡμέρᾳ τῆς μεγάλης χριστιανικῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων, ἐκλεγείσης ἀναμφιβόλως πρὸς ἐπιδήλωσιν τῆς ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος καὶ ἐθνικῆς σημασίας τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως, διαπρεπεῖς λόγιοι καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες, φιλόμουσοι καὶ φιλόραχοι, ἐκπροσωποῦντες ἐν τούτῳ καὶ διερχομένης τὴν πίστιν καὶ τὴν θέλησιν τοῦ Ἔθνους, συνελθόντες ἀπεφάσισαν τὴν σύστασιν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, σκοπὸν ἔχούσης νὰ « συνδράμῃ εἰς τὴν ἀνεύρεσιν, ἀνάγερσιν καὶ συμπλήρωσιν (δηλαδὴ τὴν ἀναστήλωσιν) τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιοτήτων » καὶ ἐψήφισαν τὸν ὄργανισμὸν αὐτῆς. Ἡ σύστασις τῆς Ἑταιρείας καὶ ὁ ὄργανισμὸς αὐτῆς ἐνεκρίθησαν διὰ τοῦ ἀπὸ 15 Ἰανουαρίου 1837 Β. Δ., ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ ἀσκοῦντος τὴν ἀντιβασιλείαν Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου « ἐν ὀνόματι καὶ κατ' ἰδιαιτέραν διαταγὴν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως », ἀπουσιάζοντος τότε ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ὕπερ Διάταγμα ἐγνωστοποιήθη τῇ Ἑταιρείᾳ, διὰ τοῦ ἀπὸ 18^{ης} Ἰανουαρίου 1837 ἐγγράφου τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας ἀειμνήστου Ἰακώβου Ρίζου. Μετὰ δύο δὲ περὶπου μῆνας, τῇ 28^ῃ Ἀπριλίου 1837, ἐγένετο ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ὑπὸ τὸν Παρθενῶνα ἡ πρώτη γενικὴ συνέλευσις τῶν ἰδοῦτων τῆς Ἑταιρείας, προεδρεύσαντος ταύτης τοῦ αὐτοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Ἰακ. Ρίζου. Τοσαύτη δὲ ἀρχῆθεν ἀπεδόθη σημασία εἰς τὴν συσταθεῖσαν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρείαν, ὥστε πρόεδρος αὐτῆς ἐξελέγη κατὰ μὲν τὴν πρώτην ταύτην γενικὴν συνέλευσιν τῶν ἰδρυτῶν αὐτῆς ὁ μνημονευθεὶς ὑπουργὸς τῆς Παιδείας Ἰακ. Ρίζος, διαπρεπῆς λόγιος, πολιτικὸς καὶ δραματικὸς συγγραφεύς, ἐνθερμος δὲ φίλος τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος. Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν δ' αὐτοῦ, τῷ 1846, ἐξελέγη ὁ τότε πρωθυπουργὸς Ἰωάννης Κωλέττης καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (κατ' Αὔγουστον 1847) ὁ ὑπουργὸς Γ. Γλαράκης. Βραδύτερον, τῷ 1896, ἀνεκηρύ-

χθη διαρκῆς Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας ὁ ἀείμνηστος τότε Λιάδοχος καὶ μετὰ ταῦτα Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος.

Ἡ μνεῖα τῆς χρονολογίας τῆς συστάσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας δὲν σκοπεῖ μόνον νὰ υποδηλώσῃ τὸν μακρὸν βίον ταύτης καὶ τὴν κατ' αὐτὸν μακρὰν καὶ λαμπρὰν δρᾶσιν αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑπομνήσῃ τὰς δυσχερεστάτας περιστάσεις, ὑφ' ἃς ἰδρῦθῃ καὶ ἔνεκα τῶν ὁποίων ἡ τότε σύστασις αὐτῆς προσλαμβάνει ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ συγκινεῖ βαθέως καὶ φρονηματίζει ἡμᾶς τοὺς μεταγενεστέρους.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, μικρὸν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐκ τῆς μακρᾶς καὶ βαρυτάτης δουλείας, ἡ χώρα ἐκαλύπτετο ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὑπὸ ἀπεράντων ἐρειπίων, ἅτινα κατέλειπεν ὁ ὑπεροκταετὴς σκληρότατος, ἀλλὰ καὶ ἱερώτατος, ἀγὼν ὑπὲρ ἀνεξαορτησίας. Οἱ πλείστοι τῶν συνοικισμῶν, πόλεων καὶ χωρίων, εἶχον ἐμπρησθῆ ἢ κατεδαφισθῆ, τὰ καρποφόρα δένδρα τῆς ὑπαίθρου κατακοπῆ καὶ γενικῶς ἡ χώρα εἶχε δηωθῆ κυριολεκτικῶς διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν ὀρδῶν τοῦ ἀπηνουῦς Ἰμβραήμ. Ἐν μέσῳ τῶν ἀπεράντων καὶ θλιβερῶν τούτων ἐρειπίων, οἱ ἀείμνηστοι ἐκεῖνοι φιλοπάτριδες καὶ θερμουργοὶ καὶ ὀξυδερκεῖς λόγιοι καὶ πολιτικοὶ ἄνδρες, ἔχοντες πίστιν ἀκλόνητον ἐπὶ τὴν συνέχειαν τοῦ ἱστορικοῦ βίου τοῦ Ἑθνους καὶ βαθεῖαν ἐπίγνωσιν τῶν πρὸς αὐτὴν συνδεομένων ὑποχρεώσεων τοῦ τότε ἀπελευθερωθέντος μικροῦ τμήματος αὐτοῦ, καλουμένου νὰ συνεχίσῃ καὶ ὀλοκληρώσῃ τὴν ὑψηλὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ, ἔκριναν ὅτι καὶ αὐτῆς τῆς ὑλικῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς χώρας περισσότερον ἐπέιγουσα καὶ ἐπιτακτικὴ ἦτο ἡ πνευματικὴ, ἡ μέριμνα ὑπὲρ τῆς καλλιέργειας τῶν γραμμάτων καὶ τῆς διασώσεως καὶ μελέτης τῶν μνημείων τῆς ἀρχαιότητος. «Εὐγενὴς ἀνυπομονησία», ἔγραφεν ὁ σοφὸς πρῶτος γραμματεὺς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀείμνηστος Ἀλέξανδρος Ρίζου Παγκαβῆς, «τοῦ νὰ ἀποδώσωμεν ὅσον τάχιον εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅσα περιεσώθησαν τῶν ἀρχαίων τῆς μνημείων καὶ ἐν ὀνόματι αὐτῆς εἰς τὴν ἐπιστήμην νέας πηγὰς ἐρευνῶν καὶ ἀνακαλύψεων, ἐνέπνευσε τὴν ἰδέαν τῆς συστάσεως τῆς

Ἑταιρείας». Πράγματι, παραλλήλως πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ σωζόμενα μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος, οἱ ἄφρωνι οὔτοι κήρυκες τῆς ἀθανάτου δόξης τῶν προγόνων, ἤσκουν βαθεῖαν γοητείαν ἐπὶ τὰς ψυχὰς τῶν μεταγενεστέρων, οἷς ὑπεμίμησκον συνεχῶς τὰς ἐξ ἐκείνης ἀπορροεούσας ἠθικὰς ὑποχρεώσεις των, ὡς συνεχιζτῶν τοῦ ἱστορικοῦ βίου τοῦ Ἑθνους, καὶ ἐνέπνεον εἰς αὐτοὺς τὴν διακηρυττομένην ἐκείνην «εὐγενῆ ἀνυπομονησίαν».

Τὴν πίστιν ἐκείνην καὶ τὴν ἐπίγνωσιν τῶν πρὸς αὐτὴν συνδεομένων ὑποχρεώσεων τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, ὡς κληρονόμων τῶν ἐνδόξων προγόνων, εἰδικῶς ὡς πρὸς τὰ μνημεῖα τέχνης καὶ δόξης αὐτῶν, ἀποτελοῦντα ἱερὰν καὶ ἀναπαλλοτρίωτον προγονικὴν κληρονομίαν, μαρτυρεῖ ἡ μέριμνα, ἡ ληφθεῖσα καὶ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις δρώσης Φιλομουσοῦ Ἑταιρείας καὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ὑπὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, δι' ἀποφάσεως αὐτοῦ τῆς 26^{ης} Ἰανουαρίου 1822, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος, δι' ἀποφάσεώς του τῆς 22^{ας} Φεβρουαρίου 1826, καὶ ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζήνι Ι' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως διὰ τῆς ἀπὸ 1^{ης} Μαΐου 1827 διατάξεως αὐτῆς περὶ διοικήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας, καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν διὰ τοῦ προταθέντος ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Κυβερνήτου Ἰω. Καποδιστριαίου σχεδίου ψηφίσματος πρὸς τὴν ἐν Ἀργεῖ Δ' Ἐθνικὴν τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσιν, καὶ ὑπὸ ταύτης διὰ τοῦ ἀπὸ 2^{ας} Αὐγούστου 1829 ψηφίσματος αὐτῆς, ἐπικυρώσαντος καὶ τὰ ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζήνι Συνελεύσεως ψηφισθέντα. Ἡ ἱερὰ ἐκείνη πίστις, ὅτι τὸ ἀπελευθερωθὲν καὶ πολιτειακῶς ἀνασυνταχθὲν μικρὸν τμήμα τοῦ Ἑθνους ἦτο κληρονόμος καὶ συνεχιστὴς τῆς ἱστορίας καὶ τῆς δόξης τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ, ἐκφράζεται, ὡς πρὸς τὸ ἐγγύτερον δεύτερον, ἐμφαντικώτερον ἐν τῇ «Νομικῇ Διατάξει» τῆς 15^{ης} Νοεμβρίου 1821 τῆς τοπικῆς Συνελεύσεως τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, δι' ἧς ὠρίζετο ὅτι θὰ ἰσχύωσι κατὰ τὸ παρὸν οἱ κοινωνικοὶ νόμοι «τῶν ἀειμνήστων χριστιανῶν αὐτοκρατόρων τῆς Ἑλλάδος» καὶ ἐν τῷ βασ. διατάγματι τῆς 23^{ης} Φεβρουαρίου

1835, δι' οὗ ὠρίζετο ὅτι ὡς ἀστικὸν δίκαιον θὰ ἰσχύουν οἱ πολιτικοὶ νόμοι τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων.

Ἐκ τῆς ἱεραῆς ταύτης πίστεως ἐμπνεόμενοι οἱ ἀοιδίμοι ἐκεῖνοι ἄνδρες καὶ διακαίόμενοι ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ταχίστην ἀνασύνδεσιν καὶ ἀποκατάστασιν τῆς συνεχείας τοῦ βιαίως διακοπέντος ἱστορικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου τοῦ Ἑθνους, προήλθον κατὰ μὲν τὸ ἔτος 1836 εἰς τὴν σύστασιν τῆς «Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας», χάριν τῆς μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς τῶν νεαρῶν Ἑλληνίδων καὶ τῶν διδασκαλισσῶν αὐτῶν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ὀρθῶς ἔκριναν ὅτι πρέπει νὰ ἀρχίσῃ τὸ ἔργον τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς νεότητος, ἀρχομένου δὲ τοῦ ἐπιόντος ἔτους 1837, καθ' ὃ ἰδρύθη καὶ τὸ Ἑθνικὸν Πανεπιστήμιον, εἰς τὴν σύστασιν τῆς «Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας», ὡς ἐπικούρου τῆς Πολιτείας εἰς τὸ ἔργον τῆς διασώσεως, ἀνευρέσεως καὶ περισυλλογῆς τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ πρὸς μελέτην αὐτῶν. Τὴν σύστασιν αὐτῆς ὁ εἰρημένος πρῶτος πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Ἰάκωβος Ρίζος ἐχαρακτήρισεν ὡς «κατόρθωμα τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος».

Ἴδου διατί, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, ἡ σύστασις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ὡς καὶ τῆς πρεσβυτέρας ἀδελφῆς τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς, (διότι ἀμφοτέρων κύριοι ἰδρυταὶ ὑπῆρξαν τὰ αὐτὰ πρόσωπα), ὑφ' ἧς δυσχερεστάτας περιστάσεις, ἐν μέσῳ ἀπεράντων ἐρειπίων ἐγένετο, μαρτυροῦσα βαθεῖαν ἐθνικὴν πίστιν ἐπὶ τὴν ἱστορικὴν συνέχειαν τοῦ Ἑθνους καὶ ἐπίγνωσιν τῶν ἐξ αὐτῆς ἀπορρυσσῶν ὑποχρεώσεων, συγκινεῖ καὶ φρονηματίζει ἡμᾶς τοὺς μεταγενεστέρους καὶ προκαλεῖ τὴν βαθεῖαν τιμὴν καὶ εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς τοὺς ἀοιδίμους ἐκεῖνους ἄνδρας. Τὴν ὀφειλομένην ταύτην πρὸς αὐτοὺς ἐθνικὴν τιμὴν καὶ εὐγνωμοσύνην διαδηλοῦσα καὶ νῦν, ἐπὶ τῇ τελουμένῃ ἑορτῇ, ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, κλίνει εὐλαβῶς τὸ γόνυ πρὸ τῶν σεπτῶν σκιῶν τῶν ἐξόχων ἐκείνων ἀνδρῶν. Ἐπ' ἴσης τιμῆς εὐλαβῶς τὴν μνήμην καὶ τῶν φιλομούσων καὶ φιλαρχαίων ἀοιδίμων εὐεργετῶν, δωρητῶν καὶ συνδρομητῶν αὐτῆς, οἵτινες διὰ τῶν χορηγιῶν αὐτῶν ἐνίσχυσαν τὴν Ἑταιρείαν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ σκοποῦ αὐτῆς.

Τὸ μέγα καὶ σπουδαιότατον ἔργον, ὅπερ ἐπετέλεσεν ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία κατὰ τὰ μέχρι τοῦδε 120 ἔτη τοῦ βίου αὐτῆς, εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀναληφθέντος ἐθνικοῦ σκοποῦ, ἐκτίθεται λεπτομερῶς εἰς τὰ οἰκεία δημοσιεύματα αὐτῆς, τὰ Πρακτικὰ καὶ τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα καὶ εἰς ἰδίᾳς μελέτας. Συνίσταται δὲ τοῦτο εἰς ἀνασκαφικὰς ἐρεῦνας, ἀναστηλώσεις ἀρχαίων καὶ βυζαντικῶν μνημείων, περισυλλογὴν καὶ διάσωσιν κινητῶν ἀρχαιοτήτων, ἴδρυσιν μουσείων, εἰς κατάρτισιν καὶ παρασκευὴν ἐπιστημόνων ἀρχαιολόγων, εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν Πρακτικῶν καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος καὶ ἰδίων ἀρχαιολογικῶν πραγματειῶν καὶ μελετῶν καὶ εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ τὸν πλουτισμὸν εἰδικῆς ἀρχαιολογικῆς βιβλιοθήκης. Αἱ ἀνασκαφικαὶ ἐρευναι, περιορισμέναι κατ' ἀρχὰς ἔνεκα τῶν πενιχρῶν οικονομικῶν μέσων, σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεξετάθησαν βαθμηδὸν εἰς ἅπασαν τὴν χώραν, συνεχιζόμεναι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεθ' ἱεροῦ ζήλου καὶ ἀξιεπαίνου φιλοτιμίας, πυκνῶς καὶ ἀδιαλείπτως. Δι' αὐτῶν καθωρίσθησαν καὶ ἐταυτίσθησαν τὰ ἀνασκαφέντα ἀρχαῖα μνημεῖα, ἤχθησαν δὲ εἰς φῶς πολῦτιμοι ἀρχαιότητες, ἀγάλματα, προτομαὶ καὶ ἄλλα γλυπτὰ καὶ ἐπιγραφαί. Πολλῶν δὲ μνημείων, ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν, ἐγένετο ἀναστήλωσις, παρέχουσα σαφεστέρην εἰκόνα τῆς τέχνης καὶ τοῦ κάλλους αὐτοῦ, ἄλλων δὲ ἐγένετο στερέωσις, ἀσφαλίζουσα τὴν διατήρησιν αὐτῶν. Διὰ τῆς περισυλλογῆς τῶν κατεσπαρμένων κινητῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τῆς συγκεντρώσεως αὐτῶν εἰς τὰ μουσεῖα καὶ ἄλλας συλλογὰς ἐξησφαλίσθησαν αὐταί. Διὰ τῆς ἰδρύσεως μουσείων εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀρχαιολογικῶν τόπων ἔνθεν μὲν ἐξησφαλίσθη ἡ διατήρησις τῶν ἐν αὐτοῖς ἀποτεθειμένων ἀρχαιοτήτων, ἔνθεν δὲ κατέστησαν καὶ εἶναι αὐταί προσίται εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαιολόγων καὶ εἰς τὸ προσκύνημα καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν φιλαρχαίων καὶ τῶν φιλοτέχνων. Παρὰ τὰ μέτρα ταῦτα ὅμως, ἅτινα καὶ ἡ Ἐταιρεία καὶ ἡ Πολιτεία ἔλαβον πρὸς διάσωσιν καὶ διασφάλισιν τῶν ἀρχαιοτήτων καὶ τὴν προσφορὰν αὐτῶν εἰς τὴν ἀκόλυτον μελέτην τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων, δυστυχῶς ἐνίοτε ἐπιτυγχάνεται ἢ ὑπὸ ἀσυνειδήτων καὶ ἀναξίων τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος ἀρ-

χαιοκαπήλων ἀποκρυψίς καὶ ἐξαγωγή εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πολυτίμων ἀρχαιοτήτων, ὅπου αὐταί, πρὸς μεγίστην ἡμῶν κατάπληξιν καὶ λύπην, ἐλαφρᾶ καὶ φαρισαικῇ τῇ συνειδήσει γίνονται δεκταὶ καὶ ἀγοράζονται καὶ πλουτίζουσι ξένα μουσεῖα καὶ ἰδιωτικὰ συλλογὰς, ἐν πλήρει γνώσει τῶν ἀγοραζόντων καὶ ἀποδεχομένων αὐτάς, ὅτι προέρχονται ἐκ παρανόμου ἀποκρύψεως καὶ κλοπῆς καὶ ἐκ λαθραίας ἐξαγωγῆς, τῶν ὁποίων ἀδικημάτων ἐκεῖνοι γίνονται οὕτω συνεργοὶ καὶ συνένοχοι. Ἡ σημασία τῆς φροντίδος τῆς Ἑταιρείας πρὸς κατάρτισιν καὶ παρασκευὴν ἐπιστημόνων ἀρχαιολόγων, διὰ τῆς χορηγήσεως ὑποτροφῶν πρὸς εὐρυτέρας εἰδικὰς σπουδὰς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ εἰς τοὺς διακριθέντας νέους μύστας καὶ ζηλωτάς, εἶναι πρόδηλος καὶ δὲν χρήζει ἐξάρσεως.

Τοῦ ἀνασκαφικοῦ καὶ ἀναστηλωτικοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας, ὡς καὶ τῆς περισυλλογῆς καὶ τῆς ἐν τοῖς μουσεῖοις ἐκθέσεως τῶν κινητῶν ἀρχαιοτήτων, συμπλήρωμα ἀπαραίτητον ἀπετέλει ἡ ἔκθεσις καὶ περιγραφή αὐτῶν καὶ τῶν εὐρημάτων καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ μελέτη τούτων, δι' ἧς ἀρχῆθεν προωρίσθησαν τὰ δύο εἰδικὰ περιοδικὰ τῆς Ἑταιρείας, τὰ Πρακτικά καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς, ἅτινα ἀποτελοῦσι σπουδαιότατην καὶ πλουσιωτάτην πηγὴν τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιολογίας, τυγχάνοντα διεθνοῦς ἐπιστημονικῆς ἀναγνωρίσεως καὶ ἐκτιμήσεως, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ἡ ἔκδοσις ἰδιαιτέρων ἀρχαιολογικῶν πραγματειῶν καὶ μελετῶν. Πρὸς ὑποβοήθησιν δὲ τῶν ἀρχαιολόγων καὶ τῶν φιλαρχαίων ἐν ταῖς μελέταις αὐτῶν ἡ Ἑταιρεία κατήρτισε πλουσιωτάτην καὶ πολύτιμον εἰδικὴν ἀρχαιολογικὴν βιβλιοθήκην, περιλαμβάνουσαν νῦν περὶ τὰς 30.000 τόμων (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν μικρῶν τευχῶν καὶ φυλλαδίων). Ὡς γνωστὸν δὲ ὠργανώθη καὶ ὑπάρχει ὡς παράρτημα τῆς βιβλιοθήκης ἰδιαίτερον τμήμα φωτογραφῶν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἑταιρείας, περιλαμβάνον νῦν περὶ τὰς 3.000, καὶ φωτογραφικῶν πλακῶν προβολῆς ἐκ τῶν γενομένων ἐν τῇ Ἑταιρείᾳ διαλέξεων ὑπὲρ τὰς 2.000.

Μέχρι τοῦ ἔτους 1899 ἡ Ἑταιρεία ἐστερεῖτο ἰδίας στέγης, περιπλανωμένη ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν καὶ ἀπὸ γραφείου εἰς γρα-

φρεῖον, ἀναμφιβόλως ἐκ φειδοῦς, ἵνα μὴ μειώσῃ τοὺς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν προοριζομένους πόρους αὐτῆς. (Κατὰ τὰ τελευταῖα, πρὸ τοῦ 1899, ἔτη ἐστεγάζετο ἐν τῇ οἰκίᾳ Ἄξελου ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν ὁδῶν Σταδίου καὶ Σανταροῦζα). Ἐπειδὴ ὅμως, ἔνεκα τῆς σημαντικῆς ἐπεκτάσεως τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, ἠϋξήθησαν καὶ αἱ διοικητικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ ὑπηρεσίαι αὐτῆς, ἔτι δὲ ἐπλουτίσθη μεγάλως καὶ ἡ βιβλιοθήκη αὐτῆς καὶ ὁ ὄγκος τῶν δημοσιευμάτων καὶ ἄλλων ὑλικῶν αὐτῆς ἀπήτει εὐρυχώρους ἀποθήκας διὰ τὴν ἀπόθεσιν αὐτῶν, κατέστη ἐπιτακτικῶς ἀναγκαία ἡ ἀνέγερσις ἰδίου εὐρυχώρου μεγάρου, πρὸς ἄνετον στέγασιν τῶν γραφείων τῆς διοικήσεως τῆς Ἑταιρείας, τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς καὶ ἀσφαλῆ ἀποθήκευσιν τῶν δημοσιευμάτων καὶ ἄλλων ὑλικῶν. Διὰ δὲ τῶν φιλοτίμων φροντίδων τοῦ τότε Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀειμνήστου Εἰσαγγελέως τοῦ Ἀρείου Πάγου Δημοσθένους Τζιβανοπούλου, ἀπεφασίσθη καὶ λήγοντος τοῦ 1899 συνετελέσθη ἡ ἀνέγερσις κατὰ σχέδια τῶν ἀρχιτεκτόνων Ἰω. Ἄξελου καὶ Ἡλία Ἀγγελοπούλου, ἰδίου σεμνοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ μεγάρου διωρόφου, ἐπὶ μέρος τοῦ ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ οἰκοπέδου, (ὅπερ ἄλλοτε ἦτο λαχανόκηπος, ἀνήκων εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ ἀειμνήστου μεγάλου ἐθνικοῦ εὐεργέτου Ἀνδρέου Συγγροῦ), διὰ δαπάνης δραχ. 259.863 σὺν τῷ τιμῆματι τοῦ οἰκοπέδου ἐκ δραχ. 134.531. Ἐν αὐτῷ ἐστεγάσθησαν εὐπρεπῶς καὶ ἀνέτως τὰ γραφεῖα τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Ἑταιρείας, ἡ βιβλιοθήκη αὐτῆς μετ' εὐρυχώρου καὶ εὐπρεποῦς ἀναγνωστηρίου, αἱ ἀποθήκαι τῶν δημοσιευμάτων καὶ τῶν ὑλικῶν, περιελήφθησαν δὲ καὶ δύο αἴθουσαι συνεδριῶν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων τῶν Ἑταίρων καὶ δημοσίων ἐπιστημονικῶν καὶ ἐκκλαῖκευτικῶν ὁμιλιῶν, ἀρχαιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν ἀρχικῶς, εἶτα δὲ καὶ περὶ ἄλλων θεμάτων. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου συνετέλεσεν ἡ Ἑταιρεία εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς πνευματικῆς καὶ μορφωτικῆς κινήσεως παρ' ἡμῖν.

Παρὰ τὴν αἰσιόδοξον πρόβλεψιν τοῦ τότε Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἦν διηρομήνευσεν ὁ Γραμματεὺς αὐτοῦ ἀείμνηστος Παναγ.

Καββαδίας, ἐν σχετικῇ ἐκθέσει του, ὅτι ἡ Ἑταιρεία εὔρεν ἐπὶ τέλους ἐν τῷ ἀνεγερθέντι μεγάρῳ στέγην «μόνιμον», δὲν εἶχον παρῆλθει περὶ τὰ 25 ἔτη, καὶ ἤρξατο νὰ καταφαίνεται ὅτι τοῦτο συντόμως δὲν θὰ ἐπῆρκει πλέον καὶ δὲν θὰ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰς σὺν τῷ χρόνῳ σημαντικῶς ἀξιεθείσας ἀνάγκας τῆς διοικήσεως τῆς Ἑταιρείας, ἔνεκα τῆς πολλαπλῆς ἐπεκτάσεως τῶν ἐργασιῶν της, ἥτις, ὡς εἰκός, συνεπῆγεν ἀναγκαιῶς καὶ τὴν ἀύξησιν τῶν ὑπηρεσιῶν της. Ἀνεπαρκῆς ὄλως ἐπ' ἴσης ἀπέβη καὶ ὁ χώρος τῆς βιβλιοθήκης, ἔνεκα τοῦ μεγάλου πλουτισμοῦ αὐτῆς, καὶ τοῦ ἀναγνωστηρίου. Ἐπεδιώχθη μάλιστα τότε ἡ πρόσκτησις ἐκτάσεως 2.500 - 3.000 τεκτ. τετρ. πήχεων ἐκ τοῦ ἐπὶ τῶν ὁδῶν Ῥηγίλλης καὶ Β. Γεωργίου μεγάλου χώρου τοῦ Δημοσίου, διὰ τὴν ἐπ' αὐτῆς ἀνέγερσιν τοῦ μελλοντικοῦ νέου μεγάρου. Ἐὰν ἐπετυγχάνετο ἡ κτῆσις τοῦ οἰκοπέδου ἐκείνου θὰ ἐξησφαλιζέτο ἡ ἀρίστη λύσις τοῦ προβλήματος, ἀνεγειρομένου ἐκεῖ τοῦ μεγάρου, μακρὰν τοῦ πολυθορύβου τούτου κέντρου τῆς πόλεως, μέλλοντος νὰ ἔχη καὶ εὐρεῖαν περὶ ἑαυτὸ περιοχὴν, εἰς ἣσυχον καὶ πρόσφορον περιβάλλον, ὡς ἀρμόζει εἰς τὰ ἱερὰ τῆς σπουδῆς καὶ μελέτης. Ἐπὶ πλέον δὲ θὰ ἠδύνατο ἡ Ἑταιρεία νὰ πωλήσῃ εἴτε ἄλλως χρησιμοποίησῃ λίαν ἐπωφελῶς τὸ ἐνταῦθα πολυτίμον οἰκόπεδον. Ἀτυχῶς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἀντετάχθη εἰς τὴν παραχώρησιν τοῦ οἰκοπέδου, ὡς ἀναγκαιοῦντος εἰς τὰς στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας. Μετὰ προκαταρκτικὴν μελέτην τοῦ ζητήματος κατὰ τὰ ἔτη 1949 καὶ 1950, ἐγκαταλειφθείσης τῆς σκέψεως περὶ προσωρινῆς λύσεως τοῦ ζητήματος δι' ἐπεκτάσεως τοῦ ἀνεπαρκοῦς μεγάρου ἐπὶ τοῦ ἀκαλύπτου μέρους τοῦ ἀρχικοῦ οἰκοπέδου, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀειμνήστου Ἀντωνίου Μπενάκη, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 9^{ης} Νοεμβρίου 1950, ἡ ἀνέγερσις τοῦ νέου μεγάρου ἐπὶ τοῦ χώρου τοῦ παλαιοῦ, κατεδαφισμένου, καὶ τοῦ λοιποῦ μέρους τοῦ οἰκοπέδου καὶ ἡ ἀνάθεσις τῆς ἐκπονήσεως τῶν ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα κ. Ἰωάννην Ἀ. Ἀντωνιάδην, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ τότε Γραμματέως καὶ ψυχῆς τῆς Ἑταιρείας ἀειμνήστου Γεωργίου Π. Οἰκονόμου, τῶν φώτων καὶ πολυτίμων ὑπηρεσιῶν τοῦ ὁποίου δυστυχῶς

προώρως ἐστερήθησαν ἢ τε Ἑταιρεία καὶ ἡ Ἀκαδημία. Ἐπαναληφθεῖσα πρότασις κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 9ης Ἰουλίου 1951 περὶ ἀναθεωρήσεως τῆς προηγουμένης ἀποφάσεως καὶ ἀνεγέρσεως τοῦ νέου μεγάρου ἀλλαχοῦ, ἐν προσφορωτέρῳ τόπῳ καὶ περιβάλλοντι, δὲν ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου, ἐμμέναντος εἰς τὴν προτέραν του ἀπόφασιν. Τὰ καταρτισθέντα σχέδια, ὑποβληθέντα ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἐτροποποιήθησαν ἐν τισι καὶ συνεπληρώθησαν κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ νέου Γραμματέως, ἀρχαιολόγου καὶ ἀρχιτέκτονος, καθηγητοῦ κ. Ἀναστασίου Ὁρλάνδου. Εἰδικώτερον εἰς τὸν κ. Ὁρλάνδον ὀφείλονται τὰ ἐξῆς ἀρχιτεκτονικὰ σημεῖα καὶ μέρη τοῦ μεγάρου: ἡ ἀρχιτεκτονικὴ διαμόρφωσις καὶ ἡ ἔγχρωμος διακόσμησις τοῦ προστώπου τῆς εἰσόδου, ὡς καὶ τὰ διακοσμητικὰ θέματα τῆς ὀρειγαλκίνης θύρας αὐτῆς· τὰ εἰς φυσικὸν μέγεθος σχέδια τῶν ἐπικράνων καὶ τοῦ θριγκοῦ τῶν ἐξωτερικῶν ὀψεων· τὸ στηθαῖον τοῦ ἐξώστου καὶ τὰ κιονόκρανα τῶν πεσσῶν τῆς μεγάλης αἰθούσης τῶν διαλέξεων· οἱ ἰωνικοὶ κίονες τῆς βιβλιοθήκης· τὰ στηθαῖα τῶν κλιμάκων ἀνόδου κ.λ.π.

Ὁ ὑψηλὸς σκοπὸς καὶ ἡ μακρὰ καὶ ἔνδοξος ἱστορία τῆς Ἑταιρείας, ἔτι δὲ καὶ ἡ γειννίασις τοῦ μεγάρου πρὸς τὰ ἄλλα ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ὑπάρχοντα λαμπρὰ καὶ κλασσικοῦ ρυθμοῦ μέγαρα τῆς Ἀκαδημίας, τοῦ Πανεπιστημίου, τῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἄλλα, ἐπέβαλλον τὴν διαμόρφωσιν τῶν προσόψεων καὶ αὐτοῦ ὁμοίως εἰς κλασσικὸν ῥυθμὸν λιτὸν καὶ τὴν λαμπρὰν ἐμφάνισιν αὐτῶν διὰ πλουσίας ὀρθομαρμαρώσεως. Θεωροῦντες δὲ νῦν τὸ καλλιμάρμαρον καὶ μεγαλοπρεπὲς μέγαρον, δυνάμεθα, νομίζω, νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα ἐπετεύχθη, ὅτι ἰδρῦθη μέγαρον ἀντάξιον τῆς Ἑταιρείας, τοῦ ὑψηλοῦ ἔθνικοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἐνδόξου ἱστορίας τῆς καὶ ἀληθὲς κόσμημα τῆς πόλεως. Οὐδόλως θὰ ἦτο ἄπορον ἐὰν ὑπάρξουν καὶ οἱ διαφωνοῦντες, διότι τοῦτο ἀκριβῶς εἶναι ἐκ τῶν κυριωτέρων διακριτικῶν γνωρισμάτων ἡμῶν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, καὶ οὐδὲν παρ' ἡμῖν δύναται νὰ ὑπάρξῃ τὸ πάντῃ ἄψογον. Ὡς εἶπε δὲ καὶ ὁ Σωκράτης «οὐ πάνυ γε ῥᾴδιόν ἐστιν εὐρεῖν ἔργον, ἐφ' ᾧ οὐκ ἂν τις αἰτίαν ἔχοι. Χαλεπὸν γὰρ οὕτω

τι ποιῆσαι, ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν». Καὶ ἂν δὲν ἦναι αὐστηρὸν νὰ συμπληρώσω τὴν ῥῆσιν τοῦ θείου φιλοσόφου, «*χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντα μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυχεῖν*».

Περὶ τὴν ἐσωτερικὴν περιγραφὴν τοῦ μεγάρου δὲν θὰ ἀσχοληθῶ, διότι τοῦτο δύνασθε νὰ ἐπισκοπήσητε ἀνέτως καὶ σήμερον καὶ ἄλλοτε. Ἐλπίζομεν, ὅτι ἐπὶ μακρὰν χρονικὴν περίοδον τοῦτο θὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν ἐξυτηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἑταιρείας, ὅσονδῆποτε καὶ ἂν αὐταὶ εὐτυχῶς ἀύξηθῶσιν.

Ἡ ἀνοικοδόμησις ἀπῆρθε μακρὸν χρόνον, πενταετίαν σχεδόν, καὶ τοῦτο ἔνθεν μὲν ἔνεκα τῆς μετ' ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου καὶ τῆς ἐνίοτε ἐπιγενομένης τροποποιήσεως λεπτομερειῶν τινῶν τῶν ἀρχικῶν σχεδίων, ἔνθεν δὲ ἔνεκα τῆς ἀνάγκης τῆς ἐκπληρώσεως διαφόρων διατυπώσεων καὶ τῆς προβολῆς ἐν τισὶν ἀντιρρήσεων ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Τινὲς τῶν ἀντιρρήσεων τούτων εἶχον ἴσως ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀσαφῆ τινα νομικὴν διάταξιν, ἀλλὰ νομίζω ὅτι δὲν εἶχον λογικὴν ὑποστήριξιν. Οὕτω π.χ. ἡ κατασκευὴ τῆς αἰθούσης ταύτης διαλέξεων, ἐν ἣ εὐρισκόμεθα, καθυστέρησεν ἐπὶ δέκα σχεδὸν μῆνας ἔνεκα τῆς ἑξῆς προβληθείσης ἀντιρρήσεως. Κατὰ τὰ ἄρθρα 1 καὶ 10 τοῦ διὰ τοῦ ἀπὸ 24 Ἰουλίου/12 Σεπτεμβρίου 1949 β. διατάγματος ἐγκριθέντος «Κανονισμοῦ θεάτρων, κινηματογράφων κ.λ.π.» ἀπαγορεύεται ἡ ἐγκατάστασις ἐστεγασμένης σκηνῆς θεάτρου, κινηματογράφου, αἰθούσης διαλέξεων, συναυλιῶν κ.λ.π. εἰς ἀπόστασιν ἐλάσσονα τῶν 100 μέτρων ἀπὸ ναῶν καὶ νοσοκομείων. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διατάξεως ταύτης ἡ ἀρμοδία Ὑπηρεσία (τὸ πρωτοβάθμιον Συμβούλιον κινηματογράφων καὶ θεάτρων) ἡρνήθη τὴν χορήγησιν τῆς νομίμου ἀδείας διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς αἰθούσης ταύτης, διότι ἡ ἀπόστασις ταύτης ἀπὸ τοῦ ἔναντι κειμένου ἱεροῦ ναοῦ τοῦ «Ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου» τῶν Καθολικῶν εἶναι ἐλάσσων τῶν 100 μέτρων. Εἰς μάτην ἡ Ἑταιρεία ἐπεκαλεῖτο, ὅτι κατὰ τὴν λογικὴν αὐτῆς ἐρμηνείαν ἡ διάταξις ἀφορᾷ εἰς αἰθούσας συγκεντρώσεως τοῦ κοινοῦ, ἀπαδούσης εἰς τὴν ἱεροπρέπειαν ἱεροῦ τινος ναοῦ ἢ δυναμένης νὰ διαταράξῃ τὴν ἡσυχίαν πλησίον κειμένου νοσοκομείου. Ἀλλὰ

τοιούτο τι ἀπεκλείετο ἀπολύτως νὰ συμβῆ ἐπὶ τῆς αἰθούσης ταύτης διαλέξεων ἐπιστημονικῶν καὶ μορφωτικῶν, καθ' ὃν τρόπον μάλιστα ἐμελλεν αὕτη νὰ κατασκευασθῆ, ὡς οὐδέποτε συνέβη καὶ ἐν τῷ παρελθόντι, ἐπὶ 50 ἔτη, ἀπὸ τοῦ 1899 μέχρι τοῦ 1951, κατὰ τὴν πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν χρῆσιν τῆς αἰθούσης διαλέξεων τοῦ παλαιοῦ μεγάρου. Κατὰ σύμπτωσιν δὲ καὶ αἱ ἄλλαι ὑπάρχουσαι ἐν Ἀθήναις αἰθουσαι διαλέξεων τοῦ «Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ», τῆς «Ἐταιρείας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ» καὶ τοῦ «Συλλόγου τῶν Ἐμποροῦπαλλήλων» κείνται ἐγγύτατα ναῶν, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ Ἐθνικὸν Θέατρον καὶ ἡ Λυρική Σκηνή. Μετὰ ἐπανειλημμένας διαμαρτυρίας τῆς Ἐταιρείας καὶ τελικῶς κατόπιν προσφυγῆς εἰς τὸ δευτεροβάθμιον Συμβούλιον κινηματογράφων καὶ θεάτρων, ἐπετεύχθη ἐπὶ τέλος ἡ χορήγησις τῆς ἀδείας, ἀλλὰ μετὰ δεκάμηνον σχεδὸν καθυστέρησιν τοῦ ἔργου. Ἰκανοποιῶν εὐλόγον περιέργειαν πολλῶν ἐξ ὑμῶν, ἐπισημειῶ ὅτι ἡ δαπάνη τῆς οἰκοδομῆς τοῦ μεγάρου ἀνῆλθεν εἰς 16.000.000 περίπου δραχμῶν.

Ἐπὶ τούτοις ἐκφράζομεν τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας πρὸς τὸν ἐκπονήσαντα τὰ σχέδια τοῦ μεγάρου καὶ ἐπιβλέψαντα ἐπὶ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν ῥηθέντα ἀρχιτέκτονα κ. Ἰωάννην Ἀντωνιάδην, πρὸς τὸν ἐπιβλέψαντα τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μεγάρου ἀπὸ μηχανικῆς ἐπόψεως μηχανικὸν κ. Γεώργιον Σολομωνίδην καὶ πρὸς τὸν ἐκτελέσαντα τὸ ἔργον μηχανικὸν - ἐργολήπτην κ. Γεώργιον Πρωτοπαπᾶν, οἵτινες πάντες μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ ζήλου ἐξετέλεσαν ἕκαστος τὰ ἑαυτοῦ καθήκοντα. Ὡσαύτως ὁμολογοῦμεν πλείστας χάριτας πρὸς τὸν Γραμματέα τῆς Ἐταιρείας καὶ βαθὺν μύστην τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ δὴ καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κ. Ἀναστάσιον Ὀρλάνδον διὰ τὴν μετ' ἀληθοῦς ἀφοσιώσεως καὶ δι' ἀόκνων φροντίδων πολῦτιμον καὶ ἀφιλοκερδῆ συμβολὴν αὐτοῦ εἰς τε τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν σχεδίων καὶ εἰς τὴν συνεχῆ καὶ προσεκτικὴν παρακολούθησιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου μέχρι καὶ τῶν μικροτέρων λεπτομερειῶν καὶ γενικῶς εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ μεγαλοπρεπῆ ἐμφάνισιν τοῦ μεγάρου. Ἐπίσης ἐκφράζομεν θερμὰς εὐχαριστίας καὶ πρὸς τὸν Ἀντιπρόεδρον τοῦ Διοικ. Συμβουλίου

κ. Γεώργιον Βέλτσον διὰ τὴν ἄοκνον παρακολούθησιν τῶν ἐργασιαῶν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ μεγάρου καὶ τὰς φροντίδας τῆς ἐπιπλώσεως αὐτοῦ, πρὸς τὸν Σύμβουλον καθηγητὴν κ. Δημήτριον Εὐαγγελίδην, προθύμως παρασχόντα τὴν πεφωτισμένην γνώμην αὐτοῦ ἐπὶ τῶν αἰσθητικῆς φύσεως ζητημάτων καὶ πρὸς πάντα ἄλλον ὁπωσδήποτε συντελέσαντα εἰς τὴν καλὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐπὶ μέρους ἐργασιῶν καὶ τοῦ ὅλου ἔργου.

Τὰ διαληφθέντα πολλαπλᾶ ἔργα τῆς Ἐταιρείας — σκαφικαὶ ἔρευναι, ἀναστηλώσεις μνημείων, ἴδρυσις μουσείων, ἔκδοσις τῶν περιοδικῶν καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων — ἀντιστοιχοῦντα εἰς ἐπ' ἴσης πολλαπλᾶ καθήκοντα αὐτῆς πρὸς τὸ Ἕθνος καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν, ἀπήτουν καὶ ἀπαιτοῦσιν, ὡς εἶναι εὐνόητον, καὶ μεγάλας δαπάνας, διὰ τὴν ἐξέυρεσιν τῶν ὁποίων ὄφειλεν ἡ Ἐταιρεία συνεχῶς, μέχρι πρό τινων ἐτῶν, νὰ παλαιή, εἰς τὰς δυσχερεῖας δὲ ταύτας, ὡς ἐπ' ἴσης εἶναι ὡσαύτως αὐτονόητον, προσετίθεντο ἐκάστοτε καὶ ἄλλαι ποικίλης φύσεως. Θὰ ἦτο λίαν δυσχερές, παρὰ πᾶσαν αἰσιόδοξον ἀντίθετον πρόβλεψιν καὶ προσδοκίαν, νὰ καλυφθῶσι πᾶσαι αἱ δαπάναι αὗται ἐκ τῶν συνδρομῶν τῶν ἐταίρων καὶ ἐκ τῆς προσόδου τῆς μικρᾶς περιουσίας τῆς. Εὐτυχῶς ὅμως, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ προκληθέντος φιλαρχαίου ἐνθουσιασμοῦ, ἔσπευσαν νὰ προσέλθωσιν εἰς οἰκονομικὴν ἐπικουρίαν τῆς Ἐταιρείας πολλοὶ Ἕλληνες, ἰδίᾳ ἐκ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐγκατεστημένων, καὶ ξένοι φιλόχαιοι καὶ φιλέλληνες, οἵτινες δι' ἀθρόων συγκλητικῶν δωρεῶν καὶ προσφορῶν πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐταιρείαν, καθὼς καὶ πρὸς τὴν Φιλεκαπαιδευτικὴν καὶ τὸ Πανεπιστήμιον, ἔδειξαν ἐμπράκτως τοὺς θησαυροὺς τῆς καρδίας των καὶ τὰ εὐγενῆ πατριωτικὰ των αἰσθήματα, διὰ τὰς ὁποίας προσφορὰς καὶ ἐκδηλώσεις των τὸ Ἕθνος ἔχει δικαίωμα νὰ σεμνύνηται, ἀλλὰ καὶ καθῆκον νὰ τιμᾷ τὴν σεπτὴν μνήμην αὐτῶν.

Τῷ 1874 ἀνεκουφίσθη πως τότε οἰκονομικῶς ἡ Ἐταιρεία διὰ τοῦ τότε τὸ πρῶτον ἐκδοθέντος ὑπ' αὐτῆς λαχείου ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων, τῇ συνεργίᾳ τοῦ φιλαρχαίου Λακεδαιμονίου Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας Ἰωάννου Βαλασοπούλου, ὅστις καὶ ἐν ἄλλοις ἐπίκουρος

τῆς Ἑταιρείας γενόμενος, συνέπραξε πλείστον ὅσον καὶ ὑπὲρ εὐδωσέως τοῦ λαχείου τούτου, ἐν ὅσῳ ἦτο ὑπουργός. Παρὰ δὲ τὰς προβληθείσας ἀρχικῶς ἀντιρρήσεις καὶ τοὺς εὐλόγους ἐνδοιασμοὺς περὶ τοῦ ἠθικῶς ἐπιτρεπτοῦ τοιούτων πόρων, ἡ κοινὴ γνώμη, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν δι' αὐτοῦ ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἐπιδιωκομένου σπουδαίου καὶ ἐθνικοῦ σκοποῦ, ἠνέχθη καὶ ἐνέκρινε τὸ λαχεῖον τοῦτο. Βραδύτερον δὲ διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀειμνήστου Χαριλάου Τρικούπη ἐκδοθέντος νόμου ΛΧΛ' τῆς 30^{ης} Δεκεμβρίου 1887, τὸ λαχεῖον τοῦτο τῆς Ἑταιρείας ἐγένετο προνομιοῦχον, καταργηθείσης καὶ ἀπαγορευθείσης τῆς ἐντὸς τοῦ Κράτους ἐκδόσεως καὶ κυκλοφορίας παντὸς ἄλλου λαχείου. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησεν ὑφισταμένη μέχρι τοῦ ἔτους 1904, ὅτε διὰ τοῦ ἐκδοθέντος νόμου ΓΚΛ' καθωρίσθη καὶ ἴδιον λαχεῖον ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου. Μετ' ὀλίγον δὲ διὰ τοῦ νόμου ΓΝΖ' τῆς 7/9 Ἰουλίου 1905 ἀμφοτέρω τὰ λαχεῖα ταῦτα, τὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου συνεχωνεύθησαν εἰς ἓν κοινὸν «Λαχεῖον ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος». Ἐκτοτε ἐξεδόθησαν ἀλλεπάλληλοι νόμοι ῥυθμίζοντες τὰ τοῦ λαχείου, διαιεθεθέντος βραδύτερον εἰς τὰ νῦν ὑπάρχοντα δύο κρατικὰ λαχεῖα, τὸ Ἐθνικὸν καὶ τὸ Λαϊκόν, εἰς τὰ ἔσοδα τῶν ὁποίων ὠρίσθη νὰ μετέχη καὶ ἡ ἰδρύτρια τοῦ ἀρχικοῦ λαχείου Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία. Τὸ ποσοστὸν τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς διαφόρως ἐκάστοτε καὶ οὐχὶ πάντοτε δικαίως ἐν τῷ μεταξὺ ὀριζόμενον, καθωρίσθη τῷ 1934 διὰ τοῦ νόμου 6079 δικαιοτέρον, ἀναγνωρισθέντος ὅτι τὸ παρεχόμενον χρηματικὸν ποσὸν ἀποτελεῖ κατ' ἀκριβείαν οὐχὶ χορηγίαν, ἀλλ' ἀπόδοσιν ὀφειλομένου τῇ Ἑταιρείᾳ μεριδίου. Ἐκτοτε οἱ ῥυθμίζοντες τὰ τῶν ἀνωτέρω λαχείων νόμοι ὀμιλοῦσι περὶ ἀποδόσεως εἰς τὴν Ἑταιρείαν ποσοστῶν ἐκ τῶν προσόδων ἐκείνων, ὑπονοουμένου οὕτω τοῦ δικαιώματος αὐτῆς ἐπὶ τούτων. Ἀτυχῶς τῷ 1954 τὸ ποσοστὸν τοῦτο ἐμειώθη εἰς 12% καὶ τὸ χεῖρον, ὠρίσθη ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίῃ ἐν συνόλῳ τὰ τέσσαρα ἑκατομύρια δραχμῶν.

Ἐὰν ἐγένετο διεξοδικώτερον πῶς λόγος περὶ τοῦ λαχείου,

τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἐξ αὐτοῦ πρόσοδος τῆς Ἐταιρείας εἶναι ἡ κυριωτάτη καὶ ἐξ αὐτῆς ἤρτηται ἡ ἔκτασις τῶν ἐκτελουμένων ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας ἔργων. Ὅσον περισσότερα εἶναι τὰ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἐταιρείας οἰκονομικὰ μέσα, τόσον εὐρύτερον δύναται αὕτη νὰ προβαίη εἰς τὰς πολλαπλᾶς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας αὐτῆς, καὶ δὴ εἰς ἀνασκαφάς, εἰς ἀναστηλώσεις ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν μνημείων, εἰς συντήρησιν αὐτῶν, εἰς ἴδρυσιν καὶ ἐπισκευὴν ἀρχαιολογικῶν μουσείων, εἰς ἀγορὰς ἢ ἀπαλλοτριώσεις ἀρχαιολογικῶν χώρων, εἰς τὸν πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς, πρὸς παρακολούθησιν τῆς διεθνοῦς ἐπιστημονικῆς κινήσεως, εἰς τὴν ἐπιτακτικῶς ἐπιβαλλομένην τακτικὴν καὶ ἀπρόσκοπτον ἔκδοσιν τῶν δύο περιοδικῶν αὐτῆς, τῶν Πρακτικῶν καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος καὶ ἄλλων ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων, καὶ νὰ ἐπαρκῆ εἰς τὰς ἄλλας ἀνάγκας καὶ ὑποχρεώσεις αὐτῆς. Ἐὰν δὲν παρασχεθῶσι τῇ Ἐταιρείᾳ ἀμείωτα τὰ ἀπαιτούμενα οἰκονομικὰ μέσα τὸ μὲν ἐντεῦθεν ὕλικὸν ὄφελος τοῦ Δημοσίου θὰ ἦναι ἀσημαντον, σημαντικωτάτη ὅμως ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἠθικὴ ζημίᾳ τῆς Πατρίδος ἡμῶν.

Διὰ τῶν πολυτιμοτάτων ὑπηρεσιῶν, ἃς προσήνεγκεν εἰς τὸ Ἔθνος καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιολογίαν ἡ γεγραρὰ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, ἀποκαλύπτουσα καὶ μελετῶσα τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, τὰ ἀπτὰ αὐτὰ τεκμήρια τοῦ ἐξαισίου ἐκείνου καὶ ἐκθαμβωτικοῦ θαύματος, ὅπερ καλεῖται ἑλληνικὴ τέχνη καὶ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προσδοκᾷ τὴν πρέπουσαν καὶ ὀφειλομένην ἐπικουρίαν τῆς Πολιτείας πρὸς ἀπρόσκοπτον συνέχισιν τοῦ ἐθνικοῦ ἔργου αὐτῆς. Παρὰ δὲ τοὺς ἐπισωρευθέντας ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῆς 120 μέχρι τοῦδε ὅλους ἐνιαυτούς, αἰσθανομένη ὡς τοῦ ἀετοῦ ἀνακαινιζομένην τὴν νεότητα αὐτῆς, θὰ συνεχίσῃ, Θεῖα συνάρσει, μετὰ τοῦ αὐτοῦ, ὡς μέχρι τοῦδε, ἱεροῦ ζήλου καὶ ἐνθουσιασμοῦ τὴν μεγάλην ἀποστολὴν αὐτῆς εἰς δόξαν τοῦ Ἔθνους ἡμῶν.

ΕΚΘΕΣΙΣ*

ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΑΥΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1957

Ἀγαπητοὶ Ἐταῖροι, Κυρίαὶ καὶ Κύριοι,

Πρὸ πάσης λογοδοσίας, κατ' ἔθιμον ἀπὸ μακροῦ ἐπικρατήσαν ἀλλὰ καὶ κατ' ἐπιβεβλημένον καθῆκον, θὰ στρέψωμεν καὶ ἐφέτος εὐλαβῆ τὴν σκέψιν πρὸς τοὺς ἐκλιπόντας ἐταίρους καὶ συναδέλφους, τοὺς πιστῶς ἀφοσιωθέντας εἰς τὸν σκοπὸν τῆς Ἐταιρείας καὶ εἰς τὴν θεραπείαν τῆς εὐγενεστάτης ἐπιστήμης τῆς ἀρχαιολογίας. Ὁ κατάλογός των εἶναι ἐφέτος, δυστυχῶς, ἀρκετὰ μακρὸς.

Ἐκ τῶν ξένων αὐτῆς ἐταίρων ἀπώλεσεν ἡ Ἐταιρεία τὸν ἐπίτιμον αὐτῆς σύμβουλον, Καθηγητὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Lyon καὶ μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιγραφῶν Κάρολον Dugas.

Ὁ Dugas ὑπῆρξε διακεκριμένος ἐρευνητὴς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀγγειογραφίας, περὶ τὴν ὁποίαν ἠσχολήθη ἤδη ἀπὸ τοῦ 1911, ὅτε διετέλει μέλος τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Ἀρχαιολογι-

* Τῆς Ἐκθέσεως δημοσιεύεται ἐνταῦθα μόνον τὸ σχετικὸν πρὸς τοὺς ἐκλιπόντας ἐταίρους καὶ συναδέλφους μέρος καθόσον τὸ ὑπόλοιπον, ἧτοι τὸ ἀνασκαφικόν, ἀναστηλωτικόν κλπ. ἔργον τῆς Ἐταιρείας, περιλαμβάνεται εἰς τὰς κατατέρω δημοσιευμένας ἐπὶ μέρους ἐκθέσεις τῶν ἐνεργησάντων ἀνασκαφῶν, ἀναστηλώσεις κλπ.

κῆς Σχολῆς. Ἡ Κυκλαδικὴ Κεραμικὴ τοῦ ἦν ἐξέδωκε τὸ 1925 καὶ ἡ εἰδικωτέρα εἰς 4 ὀγκώδεις τόμους τῆς Exploration Archéologique de Délos δημοσίευσις τῶν ἀγγείων τῆς Δήλου, κατὰ μέγα μέρος ἀποκλειστικῶς ἰδική του, πρόκειται μαρτύρια τρανὰ τῆς περὶ τὴν ἀγγειολογίαν ἐμβριθείας τοῦ σοφοῦ Γαλάτου ἐπιστήμονος. Πλὴν δὲ τῶν κυκλαδικῶν ἀγγείων καὶ ἡ ἐρυθρόμορφος ἀττική ἀγγειογραφία ἀπησχόλησεν ἐπίσης τὸν Dugas εἰς πλῆθος ἄρθρων τοῦ δημοσιευθέντων εἰς περιοδικὰ καὶ ἄλλα δημοσιεύματα. Οὐχ ἦττον δὲ σοβαρὰ εἶναι καὶ ἡ περὶ τοῦ ἐν Τεγέα ἱεροῦ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς πραγματεία αὐτοῦ, δι' ἧς ἀπεδείχθη καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς μάλιστα δὲ τῆς γλυπτικῆς ἐγκρατέστατος γνώστης.

Ἄλλ' ὁ Dugas δὲν ὑπῆρξε μόνον τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης λάτρης· ἐπέδειξεν ὡσαύτως εἰλικρινῆ στοργὴν καὶ πρὸς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα, γενόμενος ὑποστηρικτῆς καὶ ἐμψυχωτῆς τῆς ἐν Γαλλίᾳ φιλελληνικῆς κινήσεως. Ἡ ἡμετέρα Ἑταιρεία θὰ διατηρήσῃ ἄσβεστον τὴν ἀνάμνησιν τοῦ μελιχίου καὶ ἐξαιρετοῦ τούτου ἀνθρώπου καὶ ἐπιστήμονος.

Ὅγδοηκοντούτης περίπου, ἀλλὰ πνευματικῶς ἀκμαῖος καὶ παραγωγικὸς ἀπέθανε πρὸ τινῶν μηνῶν ἐκ καρδιακῆς προσβολῆς ἐν Ἀθήναις ὁ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν διατελέσας Διευθυντῆς τῆς ἐν Ἀθήναις Βρεταννικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, ἐπ' ἐσχάτων δὲ καθηγητῆς τῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀλεξανδρείας, ἡμῶν δ' ἐπίτιμος ἐταῖρος Alan John Bayard Wace.

Κυρία ἐνασχόλησις τοῦ Wace ὑπῆρξεν ἡ προϊστορικὴ ἀρχαιολογία, ἦν καὶ μεγάλως προήγαγεν, ἐνεργήσας ἀνασκαφὰς εἰς πλείστα σημεῖα τῆς Ἑλλάδος καὶ δημοσιεύσας πολλὰ σχετικὰ συγγράμματα, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς προϊστορικῆς Θεσσαλίας, ἦν ἐξέδωκεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Thompson.

Ἀναλαβὼν ἀπὸ τοῦ 1920 τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἀνασκαφῆς τῶν Μυκηνῶν, ἦν τόσον λαμπρῶς εἶχε διεξαγάγει παλαιότερον, ἐντολῇ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ὁ ἀείμνηστος Τσοῦντας, ἡσχολήθη περὶ αὐτὴν μέχρι τῶν τελευταίων τοῦ ἡμερῶν, προλαβὼν εὐ-

τυχῶς καὶ νὰ ἐκδώσῃ πρὸ δετίας περισπούδαστον σύγγραμμα περὶ τῶν πορισμάτων τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν του εἰς τὸ ἀνάκτορον ἰδίᾳ καὶ τοὺς τάφους τῶν πολυχρῶσων Μυκηνῶν.

Σημαντικὴν ἐπίσης συμβολὴν του εἰς τὴν προῖστορικὴν ἀρχαιολογίαν ἀπετέλεσε καὶ ἡ μετὰ τοῦ Blegen δημοσιευθεῖσα μελέτη τοῦ Wace, δι' ἧς καθωρίσθη καὶ διεκρίθη τῆς ὑστερομινωικῆς ἢ ὑστεροελλαδικῆς περιόδου. Μὴ νομισθῆ ἔν τούτοις ὅτι ὁ Wace περιωρίσθη ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν προῖστορικὴν ἀρχαιολογίαν· διότι καὶ ἄλλων διαφορωτάτων περιόδων θεμάτων ἐγένετο ἐξαιρέτος ἐρμηνευτής, μὴδ' αὐτῆς τῆς λαϊκῆς τέχνης τῆς Δωδεκανήσου ἐξαιρουμένης, κεντήματα τῆς ὁποίας ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ Burlington Magazine.

Γενικῶς εἰπεῖν τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Wace, ἐν τῇ ἀναπτύξει ἰδίᾳ τῆς προῖστορικῆς ἀρχαιολογίας, ἀποτελεῖ σημαντικώτατον σταθμὸν, ὅστις θὰ παραμείνῃ πάντοτε συνδεδεμένος πρὸς τὸ ὄνομά του.

Ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων ἀπώλεσεν ἡ Ἐταιρεία τῶν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν πολύτιμον αὐτῆς Σύμβουλον καὶ συνεργάτην Γεώργιον Μπαλῆν, ἀκαδημαϊκὸν καὶ ὁμότιμον καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Διακριθεὶς ἤδη ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας δι' εὐστόχων νομικῶν διατριβῶν, εἴλκυσεν ὁ Μπαλῆς ἀμέριστον τὴν ἐκτίμησιν τοῦ δικηγορικοῦ κόσμου τῆς πρωτευούσης, ὅστις καὶ ἐπανειλημμένως, ἀπὸ τοῦ 1929, ἀνέδειξεν αὐτὸν πρόεδρον τοῦ Συλλόγου του. Ἄφ' ἑτέρου αἱ πολλὰ καὶ περισπούδαστοι νομικαὶ μελέται του, ἡ περὶ κληρονομικοῦ δικαίου πραγματεία του καὶ ἡ ἐξόχως γόνιμος συμβολή του εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ νέου Ἀστικοῦ Κώδικος, ἀπέδειξαν αὐτὸν ἐγκρατέστατον νομοδιδάσκαλον καὶ ἐξαιρέτου μορφώσεως καὶ ὄξυνοίας ἐπιστήμονα, νομικὴν κορυφὴν ἐν ἐνὶ λόγῳ, τῆς ὁποίας τὸ κῦρος παρέμεινεν ἀκέραιον μέχρι τέλους τοῦ βίου του. Παράλληλος δὲ πρὸς τὴν συγγραφικὴν ὑπῆρξε καὶ ἡ κοινωνικὴ δρασι-

τοῦ ἀνδρός, πλαισιουμένη ὑπὸ ἐξαιρέτου ἤθους, εὐθύτητος καὶ χρηστότητος χαρακτηῆρος. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μνήμη αὐτοῦ θὰ παραμείνῃ ἐπὶ μακρὸν προσφιλῆς ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἑταιρείᾳ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τῆς ὁποίας τὰ μάλιστα συνέβαλε διὰ τῶν θετικῶν καὶ σωφρόνων νομικῶν συμβουλῶν του.

Μεταξὺ τῶν ἐκλιπόντων φιλαρχαίων ἡμῶν ἑταίρων ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει καὶ ὁ ὁμότιμος καθηγητῆς τῆς Χημείας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Κωνσταντῖνος Ζέγγελης, ὅστις συνέδεσε τὸ ὄνομά του μετὰ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἡμῶν πραγμάτων. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνεκαθεν πρὸς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἀγάπης τοῦ Ζέγγελη εἶναι καὶ τὸ θέμα, ὅπερ ἐξέλεξε ὡς ἐναίσιμον αὐτοῦ διατριβὴν «Περὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς φύσεως παρ' Ὀμήρω». Οὐ μόνον δὲ θεωρητικῶς ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πράξει διειργάσατο τὴν μεγάλην αὐτοῦ πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἀγάπην ὁ Ζέγγελης διὰ τῆς ἐπιχειρηθείσης ὑπ' αὐτοῦ λεπτομεροῦς χημικῆς ἐξετάσεως τῆς πατίνας ἢ λέπρας τῶν ὀρειχαλκίνων ἀγαλμάτων, περὶ τῆς ὁποίας καὶ ἐδημοσίευσεν σχετικὰς μελέτας εἰς τε τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐφημερίδα καὶ τὰ Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Προικισμένος μὲ καλωσύνην, εὐγένειαν αἰσθημάτων καὶ σπινθηροβόλον πνεῦμα κατέλιπεν εἰς ἡμᾶς ἀγαθωτάτην τὴν ἀνάμνησιν ὁ διαπρεπὴς οὗτος ἐπιστήμων.

Βαθεῖαν ὡσαύτως θλίψιν ἐνεποίησεν εἰς τὴν Ἑταιρείαν καὶ ὁ θάνατος τοῦ διακεκριμένου συναδέλφου καὶ ὁμοτίμου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θεσσαλονίκης Εὐστρατίου Πελεκίδου.

Παλαιὸς εἰς Γερμανίαν ὑπότροφος τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὑπῆρέτησεν ἅμα τῇ ἐπανόδῳ του τὴν πατρίδα ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ὡς ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων, μέχρι τῆς εἰς καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου προαγωγῆς του. Ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν διατριβῶν τοῦ Πελεκίδη ἀξία ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι ἡ περὶ τοῦ τύπου τῆς Ἀθηνᾶς τῶν Μεδίκων μελέτη του, ἣτις ἀποτελεῖ εὐπρόσδεκτον συμβολὴν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς Φειδιακῆς πλαστικῆς.

Ἄλλὰ καὶ τὰ εἰς τὸν δημόσιον καὶ ἰδιωτικὸν βίον τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων ἀφορῶντα ἔργα τοῦ «Ἀπὸ τὴν Κοινωνίαν καὶ τὴν Πολιτείαν τῆς ἀρχαίας Θεσσαλονίκης» καὶ «Οἱ σιδηρόδετοι σκελετοὶ τοῦ Φαλήρου» μαρτυροῦσι περὶ τῆς γενικωτέρας αὐτοῦ μορφώσεως καὶ τῆς φιλοσοφικῆς τοῦ ἀνδρὸς διαθέσεως. Τόσον διὰ τῶν ἀρχαιολογικῶν αὐτοῦ διατριβῶν, ὅσον καὶ διὰ τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης διδασκαλίας του ἀφέλησεν ὁ Πελεκίδης μέγας τὴν τε ἐπιστήμην καὶ τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν, διὰ τῆς πραότητος δὲ καὶ θυμοσοφίας του κατέκτησε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν συναδέλφων του.

Ἀπώλεσεν ὡσαύτως ἡ Ἐταιρεία τὸν ἀγαπητὸν αὐτῆς ἐταῖρον καὶ καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Νικ. Παπαντωνόπουλον, τοὺς ἐκλεκτοὺς δικηγόρους Εὐάγγελον Σκοτίδαν καὶ Ἡρακλέα Διαμαντόπουλον, τὸν ὑποναύαρχον Νικόλαον Καντιάνην καὶ τὸν διακεκριμένον πολιτικὸν μηχανικὸν Γεώργιον Σούλην, πάντας μετ' εὐλαβοῦς ἀφοσιώσεως προσηλωμένους πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀποστολὴν τῆς Ἐταιρείας καὶ τέλος τὸν Χρῆστον Ἀποστολίδην καὶ τὸν Γεώργιον Παπαϊωάννου, λογιστὴν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου μετὰ ζήλου πάντοτε παρακολουθήσαντας τὸ ἔργον τοῦ ἡμετέρου ἰδρύματος.

Κλείοντες ἤδη τὸν πένθιμον τοῦτον κατάλογον προβαίνομεν κατωτέρω εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν ἐκθέσεων τῶν ἐνεργησάντων τὰς ἀνασκαφάς, ἀναστηλώσεις καὶ λοιπὰς ἐργασίας κατὰ τὸ 1957.

Ὡς θὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης, τὸ ἔργον τοῦτο ὑπῆρξε δυστυχῶς ἰσχνότερον τοῦ περυσينوῦ διότι τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν περιέκοψεν, ὅπως αὐθαιρέτως, τὸ 1/4 καὶ πλέον τοῦ ἐκ τῶν προσόδων τοῦ Λαχείου ἀποδιδομένου ἐτησίως εἰς τὴν Ἐταιρείαν ποσοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα πολὺ ἀργὰ καὶ κατόπιν ἐπανειλημμένων ὀχλήσεων ἐχορήγησεν, ὡς ἐὰν ἡ Ἐταιρεία δὲν εἰργάζετο πρὸς ὄφελος αὐτοῦ τούτου τοῦ Κράτους πλουτίζουσα συνεχῶς τὰ Ἐθνικὰ Μουσεῖα διὰ τῶν εὐρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν αὐτῆς καὶ ἐρχομένη ἀρωγὸς εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν μνημείων καὶ τὴν ἀνίδρυσιν ἢ τὴν ἀνασυγκρό-

τησιν τῶν μουσείων: Ἐν τούτοις, παρὰ τὰ παρουσιασθέντα ἐμπόδια, τὰ ἀποτελέσματα τῆς δράσεως αὐτῆς ὑπῆρξαν ἀρκούντως ἱκανοποιητικά.

.....
.....

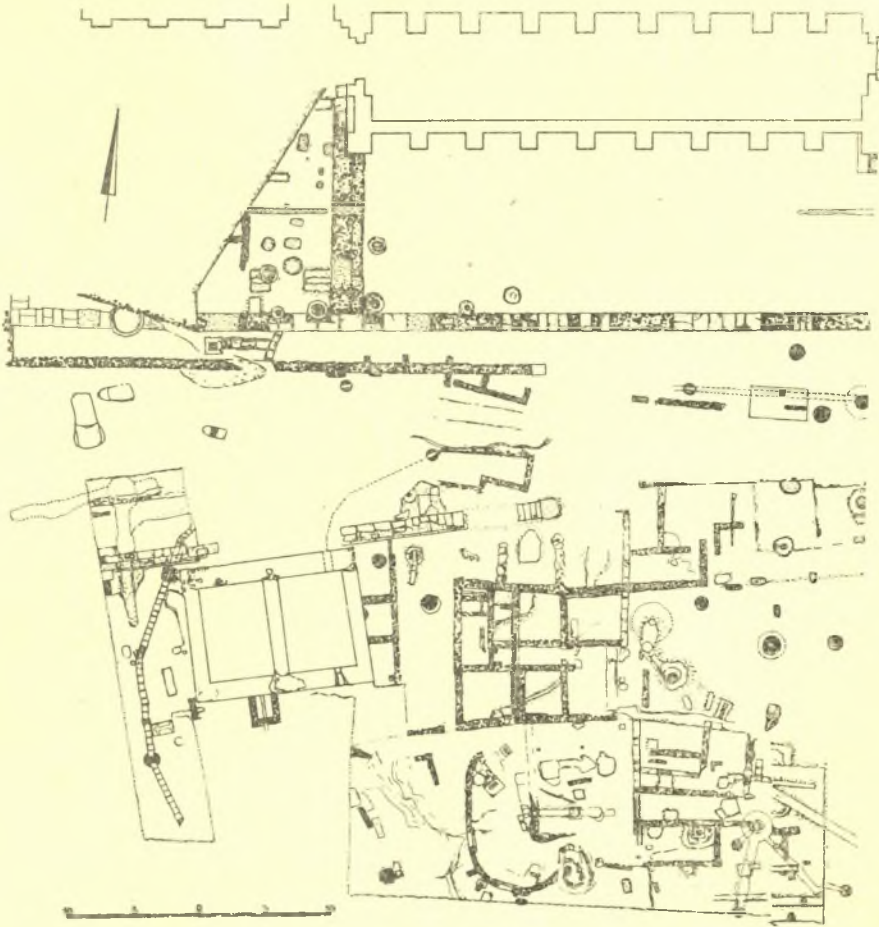
Τοιοῦτο ὑπῆρξε, Κυρίαί καὶ Κύριοι, κατὰ τὸ 1957 τὸ ὅλον ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἣτις ἐπὶ 140 ἤδη ἔτη ἐξακολουθεῖ ἀδιαπτῶτως ἐργαζομένη, πιστὴ πάντοτε εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐπισημονικὴν ἀποστολήν της.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΝΑΣΚΑΦΕΩΝ

1. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΝΟΤΙΩΣ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

Εἰς τὰς συνεχιζομένας ἀπὸ ἐτῶν δι' ἑμοῦ ἀνασκαφὰς Νοτίως τῆς Ἀκροπόλεως ἡ ἔρευνα ἐστράφη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τὸν τετράπλευρον χώρον

Εἰκ. 1. Τοπογραφικὸν διάγραμμα τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1957 νοτίως τοῦ Ὁδείου τοῦ Ἡρώδου.

τὸν ἐκτεινόμενον ἔμπροσθεν τοῦ Ὁδείου τοῦ Ἡρώδου καὶ μέχρι τῆς νέας λεωφόρου Διονυσίου Ἀρειοπαγίτου (εἰκ. 1).

Βοηθοῦντος τοῦ ἐπιμελητοῦ κ. Σ. Χαριτωνίδη καὶ τῆς πτυχιούχου τῆς

ἀρχαιολογίας Ἄδος Μ. Τσώνη, ἀνεσκάφη ἔκτασις ἐμβαδοῦ 2.000 τετρ. μέτρων περίπου, ἡ δὲ ἀνασκαφὴ ὑπῆρξε πλουσιοπάροχος καὶ εἰς διδάγματα καὶ εἰς ἓνα ἀφαντάστως μεγάλον ἀριθμὸν κινητῶν εὐρημάτων, κυρίως πηλίνων ἑξαιρέτου τέχνης.

Διεπιστώθη ἀπολύτως ὅτι τὸ φυσικὸν ἔδαφος (κιμιλιά) παρουσιάζει διπλὴν κλίσιν, ἀφ' ἑνὸς ἀπὸ Β. πρὸς Ν., ἣτις κλιμακοῦται εἰς τρία ἐπίπεδα, ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ Α. πρὸς Δ. Εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς ἐκτάσεως ταύτης ἐχρηιάσθη νὰ ὀδηγηθῆ ἡ σκαπάνη μέχρι βάθους ἑπτὰ μέτρων διὰ νὰ συναντήσῃ τὸ φυσικὸν ἔδαφος.

Ἡ κλιμάκωσις τοῦ χώρου ἀπὸ Β. πρὸς Ν. εἰς τρία ἀνδηρα ἀνάγεται τοῦλάχιστον εἰς τοὺς κλασσικοὺς χρόνους, ἐπ' αὐτῶν δὲ διεπιστώθησαν τοεῖς οἰκοδομικαὶ γραμμαὶ μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Α. πρὸς Δ. Τὰ εὐρεθέντα ἐπάλληλα στρώματα καὶ ἐρείπια οἰκοδομῶν ἀποδεικνύουν οἴκησιν τοῦ μέρους τοῦλάχιστον ἀπὸ τῶν κλασσικῶν χρόνων καὶ συνεχῶς μέχρι τῆς Τουρκοκρατίας (εἰκ. 1). Τὸ τοπογραφικὸν διάγραμμα παρουσιάζει τὴν κατάστασιν μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐρειπίων τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, τὰ ὁποῖα ἐσχεδιάσθησαν ἰδιαιτέρως. Ἡ χρῆσις ὅμως τοῦ χώρου εἶναι πολὺ παλαιότερα, διότι εἰς τὴν κιμιλιὰν ἀπεκαλύφθησαν καὶ προσεκτικῶς ἐμελετήθησαν πέντε πρωτογεωμετρικαὶ καὶ ἕξ γεωμετρικαὶ ταφαὶ μετὰ κτερισμάτων, κυρίως ἀγγείων, ἐσημειώθησαν ὅμως καὶ λαξύματα, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε θὰ ἦσαν ἐπίσης γεωμετρικοὶ τάφοι. Ὁ μέγιστος γεωμετρικὸς ἀμφορέυς, ὕψους 1.05 μ. (πίν. 1α), ὁ φέρων ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ ἓν μετόπη μεγάλην παράστασιν ὀπλίτου—ἴσως τὴν μεγαλυτέραν γνωστήν (ὕψος 0.22 μ.)—ἦτο τάφος, ἐντὸς δ' αὐτοῦ εὐρέθη ὁ σκελετὸς καὶ ἄλλα ἀγγεῖα.

Αἱ οἰκίαι τῶν κλασσικῶν χρόνων, βαίνουσαι ἐπὶ τῆς κιμιλιάς, διακρίνονται εἰς δύο συστάδας εἰς τὸ Β. καὶ τὸ Ν. ἀνδηρον ἰδίως κατὰ τὴν Ἄν. πλευρὰν τῆς ἀνασκαφῆς. Χρονολογοῦνται δ' αὐταὶ ὄχι μόνον διὰ τῶν εὐρημάτων ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς τοιχοδομίας ἣτις, διασωθεῖσα ἐνιαχοῦ καὶ κατὰ τὸ κατώτατον μέρος, εἶναι πολυγωνικὴ διὰ καλῶς πελεκημένων λίθων «τῆς Ἀκροπόλεως». Ἡ βορειότερα συστάς ἐκαλύφθη μεταγενεστέρως ὑπὸ πλατείας τινός, ἐπὶ δὲ τῆς νοτιωτέρας ἐπεκτίσθησαν οἰκίαι ρωμαϊκῶν χρόνων, εἰς δωμάτια τινὰ τῶν ὁποίων διετηρήθη τὸ κονίαμα καὶ ἡ ἐγχρωμος τοιχογράφησις. Εἰς τὰς αὐτὰς τῶν οἰκιῶν ὑπῆρχον πολλὰ φρεάτια, τινὰ τῶν ὁποίων κατὰ συστάδας ἐπικοινωνοῦν ἐσωτερικῶς.

Πλὴν τῶν φρεάτων ἀληθῶς θέας ἄξιοι εἶναι οἱ μεγάλοι ὑδραγωγοὶ οἱ φερόμενοι ἀπὸ Β. πρὸς Ν., διαμέτρου ἑνὸς μέτρου, οἵτινες, ὁμοῦ μὲ τοὺς κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀποκαλυφθέντας ἀνατολικώτερον, ἀποδεικνύουν σαφῶς ὅτι κατὰ τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν—ἂν ὄχι καὶ παλαιότερον—κατεβλήθη σοβαρωτάτη προσπάθεια νὰ συγκεντρωθοῦν ὕδατα ἀπὸ τὰ νότια πρηνῆ τοῦ ἱεροῦ

βράχου διὰ τὰ διοχευεθῶν πρὸς τὴν πόλιν. Ὁλόκληρον τὸ ὑδραυλικὸν τοῦτο σύστημα μετὰ τῶν φρεατιῶν ἐπισκέψεως εἶναι λίαν ἀξιωματικόν. Τὴν αὐτὴν φροντίδα διὰ τὸ ὕδωρ ἀποδεικνύουν αἱ δύο ἀποκαλυφθεῖσαι μεγάλαι ρωμαϊκαὶ δεξαμεναί, ἡ μία εἰς τὸ Ἐν. ἄκρον τῆς ἀνασκαφῆς, παρὰ τὴν λεωφόρον, ἣτις κατεστράφη πιθανώτατα ὑπὸ τῶν Ἑρουύλων, καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸ Δ. ἣτις ἦτο καμαροσκέπαστος. Πλήθος ρωμαϊκῶν ἀγγείων, λύχνων καὶ εἰδωλίων, εὐρέθη ἐν αὐταῖς.

Ὅπισθεν τῆς δυτικῆς δεξαμενῆς βαίνει ἀπὸ Α. πρὸς Δ. εἰς σωζόμενον μῆκος 35 μέτρων μέγας ἀναλημματικὸς τοῖχος παρέχων ὄψιν μόνον πρὸς Ν. καὶ ἐκτισμένος διὰ μεγάλων παρολίθων δροικῶν καὶ ἐμβατικῶν διαστάσεων. Ὁ ἀναλημματικὸς οὗτος τοῖχος, σωζόμενος εἰς ὕψος τριῶν μέτρων ἀνάγεται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰ. καὶ σκοπὸς τοῦ ἦτο νὰ συγκρατήσῃ τὴν ὑπερθεῖν δι' ἐπιχώσεως σχηματισθεῖσαν μικρὰν πλατεῖαν, ἣτις ἐκάλυπεν οἰκίας τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰ.

Νοτίως τοῦ τοίχου τούτου ὁ χώρος ἦτο ἱερός. Τὸ ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἀνασκαφῆς ἀναμενόμενον, λόγῳ τῶν εὐρημάτων, ἱερόν, ἀνεκαλύφθη τῶρα κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον. Πρόκειται περὶ ἀμαρτύρου θησαυροῦ ἱεροῦ ἀφιερωμένου χαρακτηριστικῶς εἰς τὴν Νύμφην καὶ οὐχὶ εἰς τὰς Νύμφας.

Τὸ ΝΔ. τμήμα τοῦ περιβόλου του, διασωθὲν εἰς ὅλον τὸ λίθινον ὕψος του 1.10 μ. (διότι τὸ ἀνώτερον μέρος ἦτο ἐκ πλίνθων), φέρει δύο θύρας καὶ πατεῖ ἐν μέρει εἰς τὴν κιμλιὰν καὶ ἐν μέρει ἐπὶ ἀρχαιοτέρου στρώματος μελανομόρφων ἀγγείων. Ὁ περίβολος περιέκλειε τὸν βωμόν, ἵχνη τοῦ θεμελίου τοῦ ὁποίου διακρίνονται, καὶ ἀναθηματικὰς στήλας μαρμάρου, δύο τῶν ὁποίων εὐρέθησαν κατὰ χώραν ἂν καὶ ὅχι ἀκέραιαι. Μία ἐνεπίγραφος ἀναθηματικὴ πλάξ: ...]ΔΕΑ ΔΗ ΜΙΛΙ[ΧΙΩ (πίν. 1β), τοῦ τέλους τοῦ 4^{ου} ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ 3^{ου} αἰ. π.Χ. με ἀνάγλυφον ὄψιν, εὐρέθη ἐπὶ τῆς κιμλιᾶς.

Τὸ ἀπροσδόκητον ὅμως ἦτο ἄλλο: καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ περιβόλου ὑπῆρχε παχύτατον στρώμα ὀστράκων, ἐσωτερικῶς μὲν μέχρις 1 μ., ἐξωτερικῶς δὲ μέχρι 2. Ἀπὸ τὰ στρώματα ταῦτα ἐξήχθησαν κατὰ δεκάδας χιλιάδων τὰ ὀστρακα θαναμασίων ἀγγείων ὅλων τῶν ἐποχῶν, πρωτοαττικά, κορινθιακά, μελανόμορφα, ἐρυθρόμορφα καὶ ὅλων τῶν εἰδῶν, ἀρύβαλλοι, σκύφοι, κοτύλαι, πινάκια, ληκύθια, λουτροφόροι, κάνθαροι, ὑδρίαί, ἔτι δὲ εἰδῶλια ἀρχαῖκά, κλασσικά, ἑλληνιστικά, μελανόμορφοι πῆλινοι πίνακες, σφονδύλια, προσωπεῖα καὶ ἄλλα. Πλησίον εὐρέθη ἐντοιχισμένον σκέλος ὑπερφυσικοῦ γυναικείου μαρμαρίνου ἀγάλματος ἀρίστης τέχνης τῆς τελευταίας δεκαετίας τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰ. (πίν. 1γ), τὸ ὁποῖον δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι σπάραγμα τοῦ λατρευτικοῦ ἀγάλματος. Λίαν σημαντικὴ εἶναι ἡ ἐξηκριβωμένη παρατήρησις ὅτι ἅπαντα τὰ ἐντὸς τοῦ περιβόλου ἀναθήματα κυμαίνονται ἀπὸ τοῦ 5^{ου} μέχρι τοῦ

2ου π.Χ. αἰ., ἐνῶ τὰ ἐκτὸς τοῦ περιβόλου εἶναι ἀρχαιότερα τοῦ 5ου αἰ. Οὐδὲν ὅμως ὄστρακον εὐρέθη νεώτερον τοῦ 2ου π.Χ. αἰ.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπεικονισθοῦν ὅλα τὰ εὐρήματα καὶ μόνον μερικὰ ἀντιπροσωπευτικὰ δείγματα καθ' ὁμάδας δυνάμεθα νὰ παρουσιάσωμεν (πίν. 2 - 4).

Εἰκ. 2. Ὁ ὄρος τοῦ ἱεροῦ τῆς Νύμφης.

Ἄν ὑπῆρχε καὶ ἡ παραμικρὰ ἀμβολία ὅτι πρόκειται περὶ ἱεροῦ, διελύθη ὀριστικῶς διότι ὀλίγον βορειότερον τοῦ περιβόλου εὐρέθη ἐντοιχισμένη λιθίνη πλάξ φέρουσα ὄραισιτάτην μεγαλογράμματον ἐπιγραφὴν τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰ. π.Χ.: ΗΡΟΣ ΗΙΕΡΟ ΝΥΜΦΗΣ (εἰκ. 2).

Ἴσως ὅμως μᾶς ἐπιφυλάσσεται καὶ κάτι ἀκόμη σπουδαιότερον. Διότι κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἀνασκαφῆς, ὀλίγον ΒΔ. τοῦ περιβόλου, παρατηρήθη σκαλισμένη ἐπὶ τῆς κιμιλιάς κλιμαξ φέρουσα πρὸς τὰ κάτω, ὑπὸ τὸν πώρινον ἀναλημματικὸν τοῖχον. Παρακολουθήσας τὴν κλιμακα εὐρέθη ἡ προὐπογεῖου σπηλαιώδους ἀνοίγματος ἀρκετοῦ βάθους, τὸ ὁποῖον πρέπει ἀσφαλῶς νὰ συνδέεται μὲ τὴν λατρείαν τοῦ ἱεροῦ. Δὲν ὑπῆρχεν ὅμως πλέον καιρὸς νὰ ἐρευνηθῇ τὸ σπήλαιον, διότι μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἤρχιζεν ἡ περίοδος τῶν ἐν τῷ Ὠδεῖῳ ἐορτῶν. Διὰ τοῦτο ἡ σχετικὴ ἔρευνα θὰ γίνῃ ἐφέτος.

Ι. ΜΗΛΙΑΔΗΣ

2. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΕΛΕΥΣΙΝΙ

Ἡ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ παρελθόντος ἔτους προκύψασα διαπίστωσις, ὅτι τὸ πρὸς δυσμὰς τέρμα τοῦ ἱεροῦ πρέπει νὰ ζητηθῆ ἔτι δυτικώτερον παρ' ὅτι εἵχομεν ἀρχικῶς ὑποθέσει, μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εἰς τὸ ἱερὸν πρέπει νὰ περιλαμβάνηται ὁλόκληρος ὁ πρὸς

Εἰκ. 1. Τοπογραφικὸν διάγραμμα τῆς Δ. τῶν Μ. Προπυλαίων περιοχῆς.

βορρᾶν τοῦ λόφου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ κατὰ μῆκος τῆς βάσεως αὐτοῦ ἔκτεταμένος χώρος μεταξὺ τῶν Μεγάλων Προπυλαίων καὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ περιβόλου (σχεδιογρ. εἰκ. 1).

Πρὸς βορρᾶν ὁ χώρος οὗτος ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ τείχους, τοῦ ὁποίου ὁ Κουρουνώτης ἀπεκάλυψεν ὁλόκληρον τὴν γραμμὴν μήκους 100 περίπου μέτρων ἀπὸ τῶν Μεγάλων Προπυλαίων, ἤτοι μέχρι τῆς ΒΔ. γωνίας του, ἔνθα ἀνευρέθη καὶ πύλη, τὴν ὁποίαν, ὡς εὕρισκομένην πλησίον τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ, ἔχομεν ὀνομάσει Ἀστυδε πύλας.

Τὸ μεγαλύτερον τμῆμα ἐκ τοῦ χώρου τούτου τοῦ ἱεροῦ παραμένει ἄσκαπτον καὶ ἀνεξερεύνητον κάτωθεν δὲ αὐτοῦ κρύπτεται καὶ ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ περιβόλου, τῆς ὁποίας μικρὸν μόνον τμῆμα τῆς ἀρχῆς, ὅπισθεν τῶν Ἀστυδε πυλῶν, ἤτο γνωστόν.

Ἐχων καὶ τὴν πολύτιμον βοήθειαν τῆς ἀρχαιολόγου κ. Μαρίας Ἀναγνωστοπούλου ἐπεχείρησα τὸ παρὸν ἔτος εἰς τὸ τμήμα ἀκριβῶς αὐτὸ διαφόρους δοκιμαστικὰς ἐρεῦνας μὲ τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα:

Συνεχίσθη ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ἀνευρεθέντος πέρυσι διατειχίσματος, τοῦ διαχωρίζοντος κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τὸ ἱερὸν ἀπὸ τὴν πόλιν, τὸ ὁποῖον ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς ΒΑ. γωνίας τοῦ Οἴκου τῶν Κηρύκων πρέπει νὰ φθιάνῃ πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ περιβόλου. Τοῦ διατειχίσματος τούτου ἀνεσκάφη τμήμα μήκους 25 μ.

Κατόπιν δοκιμαστικῶν ἐρευνῶν εἰς τρία σημεῖα προσδιωρίσθη ἡ γραμμὴ τοῦ δυτικοῦ τείχους, τὸ ὁποῖον, ἀρχόμενον ἀπὸ τῶν Ἄστυδε Πυλῶν, προχωρεῖ μὲ ΝΔ. κατεύθυνσιν μέχρι τῆς βάσεως τοῦ λόφου, ὅπου φαίνεται ὅτι στρέφει πρὸς δυσμὰς, ὡς προκύπτει ἐκ σωζομένων ἐντὸς τῶν ἀγρῶν τμημάτων του. Ἐξηκριβώθη ἔξ ἄλλου ὅτι καὶ ἡ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ περιβόλου ἐκτίσθη κατὰ τοὺς Πεισιστρατεῖους χρόνους καὶ ὅτι εἶναι σύγχρονος μὲ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ τείχους.

Ἡ σημαντικώτερα ὁμῶς διαπίστωσις τῶν ἐρευνῶν μας τοῦ παρόντος ἔτους ἦτο ἡ ἀνεύρεσις πρὸ τοῦ τείχους τῆς δυτικῆς πλευρᾶς μιᾶς ἀρχαιοτάτης ὁδοῦ βαινούσης παραλλήλως πρὸς αὐτὸ καὶ συνεχιζομένης ἐπὶ τῶν λόφων, ἔνθα σαφῶς διακρίνονται ἐπὶ τοῦ βράχου ἴχνη τροχῶν τῶν ἀμαξῶν. Ἡ ὁδὸς αὕτη ὁπωσδήποτε τέμνει τὴν γραμμὴν τοῦ τείχους τῆς βορείας πλευρᾶς τῆς πόλεως πρέπει δὲ νὰ ὑποθέσωμεν τὴν ὑπαρξιν, εἰς τὸ σημεῖον τῆς τομῆς, πύλης. Ἡ πύλη αὕτη, εὐρισκομένη τόσον πλησίον τῶν Ἄστυδε πυλῶν, νομίζομεν ὅτι δὲν θὰ εἶχε λόγον ὑπάρξεως ἐὰν εἶχε τὸν αὐτὸν προορισμὸν μὲ τὰς πύλας ταύτας. Μόνον δὲ ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι τὸ ἱερὸν ἔξετείνετο μέχρι τοῦ δυτικοῦ τείχους δικαιολογεῖται ἡ ὑπαρξις τῶν δύο πυλῶν, τῆς μιᾶς (τῶν Ἄστυδε πυλῶν), ἐξυπηρετούσης τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ἱερὸν καὶ τῆς ἄλλης (τῶν Βορείων πυλῶν), τὴν πρὸς τὴν πλευρὰν ταύτην ἐπικοινωνίαν τῆς πόλεως.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΑΥΛΟΣ

3. ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΙ ΤΑΦΟΙ ΑΛΥΚΗΣ ΓΛΥΦΑΔΟΣ

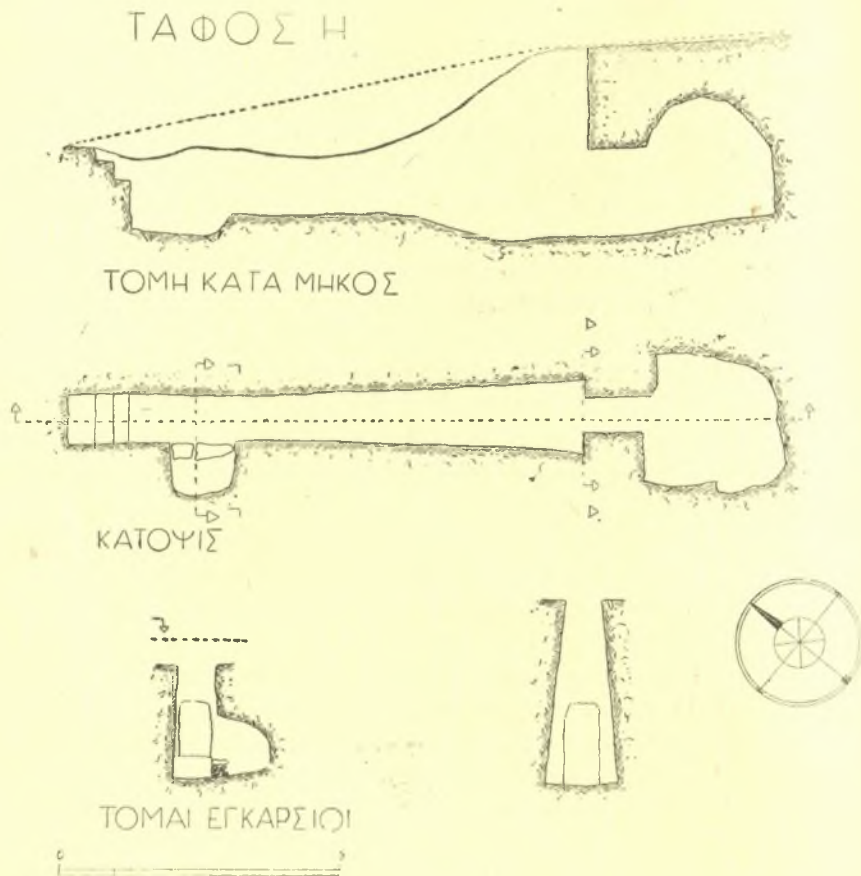
Τὴν νέαν ταύτην ἀνασκαφὴν παρὰ τὴν Ἀλυκὴν Γλυφάδος, ὅπου κατὰ τὰ ἔτη 1954 καὶ 1955 εἶχον ἀνασκαφῇ πολλοὶ μυκηναϊκῶν χρόνων θαλαμοειδεῖς τάφοι, κατέστησεν ἀναγκαίαν ἡ ὑποχρέωσις τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ οἰκοπέδου Ἀναστασίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρέθησαν οἱ τάφοι καὶ ἀφοῦ ἐθεωρήθη λίαν δαπανηρὰ ἡ διατήρησις αὐτῶν λόγῳ τῆς ὑψηλῆς τιμῆς τοῦ οἰκοπέδου. Ἀποτελεῖ δὲ τοῦτο τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ χώρου ἔνθα, κατὰ τὸ 1954, εἶχον ἀνασκαφῇ ἑπτὰ ἐν συνόλῳ θαλαμοειδεῖς τάφοι. Μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος 1955 ἀνασκαφέντων τάφων πρὸς Δυσμᾶς, εἶχεν ἀπομείνει ἀνεξερευνήτος ὁ χώρος, καίτοι εἶχε διαπιστωθῆ ἡ ὑπαρξίς ἑνὸς τοῦλάχιστον ἀκόμη θαλαμοειδοῦς τάφου, τοῦ ὁποίου ὅμως ὁ θάλαμος ἐφαίνετο ὅτι εἶχε καταστραφῆ λόγῳ τῆς ἄνωθεν αὐτοῦ οἰκοδομήσεως βάσεως ἐκ τοιμέντου διὰ τὴν τοποθέτησιν ξυλίνου οἰκίσκου. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ τάφου τούτου, ὀνομασθέντος διὰ τοῦ στοιχείου Η, καὶ δύσκολος καὶ δαπανηρὰ ὑπῆρξεν.

Εἶχε δὲ ὁ τάφος οὗτος μακρὸν δρόμον 10 περίπου μέτρων μήκους, ὅστις δὲν προχωρεῖ ὁμαλῶς ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους πρὸς τὸ στόμιον τοῦ θαλάμου, ἀλλὰ φέρει εἰς τὴν ἀρχὴν τρεῖς βαθμίδας, πλάτους 1 περίπου μέτρου, ἀπὸ δὲ τοῦ σημείου τούτου ἡ εἴσοδος βαθινύεται κατακορύφως μέχρι τοῦ δαπέδου, ὅπερ βαίνει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ὁμαλῶς μέχρι τοῦ στόμιου (εἰκ. 1). Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διὰ βαθμίδων καθόδου εἰς τὸ δάπεδον τοῦ δρόμου παρατηρήθη καὶ εἰς τὸν ὑπὸ στοιχείῳ Δ ἀνασκαφέντα κατὰ τὸ 1955 τάφον¹, εἰς ὃν, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, εὐρέθη καταστραμμένη λακκοειδῆς ταφή. Παρομοία ταφή εὐρέθη σεσυλημένη καὶ εἰς τὸν νῦν περιγραφόμενον τάφον Η, καλυπτομένη διὰ πλακῶν καὶ ἔχουσα μῆκος 1.15 μ., πλάτος 1 μ. καὶ βάθος 0.88 μ. Τὸ πλάτος τοῦ δρόμου εἶναι, ὡς συνήθως, μικρότερον κατὰ τὴν ἀρχήν, 0.87 μ., καὶ μεγαλύτερον κατὰ τὸ στόμιον τοῦ θαλάμου, 1.25 μ.

Ἡ πρόσσις τοῦ θαλάμου ἔχει κατὰ τὸ δάπεδον τοῦ δρόμου πλάτος 1.25 μ. καὶ ὕψος μέχρι τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας 2.95 μ. Ἡ εἴσοδος τῆς προσόψεως εἶχεν ὕψος 1.40 μ. καὶ πλάτος κάτω 0.63 μ., φρασσομένη διὰ ξηρολιθιάς, ἣτις ὅμως εἶχε παραβιασθῆ καὶ προχείρως πάλιν ἐπανακτισθῆ.

¹ ΠΑΕ 1955, σ. 96.

Ὁ θάλαμος εἶχεν ἀκανόνιστον σχῆμα, ἔχων μέγιστον ὕψος 2.40 μ. καὶ πλάτος περίπου τὸ αὐτό. Ἄλλ' ὁ τάφος εὐρέθη τετραγμένος ἀπὸ παλαιοῦ καί, κατὰ μαρτυρίαν τοῦ πρώην ἀρχιφύλακος τῆς Ἀκροπόλεως Βρυγέα, εἶχεν ἀνασκαφῆ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου συναδέλφου Νικολάου Κυπαρίσση, Διευθυντοῦ τότε τῆς

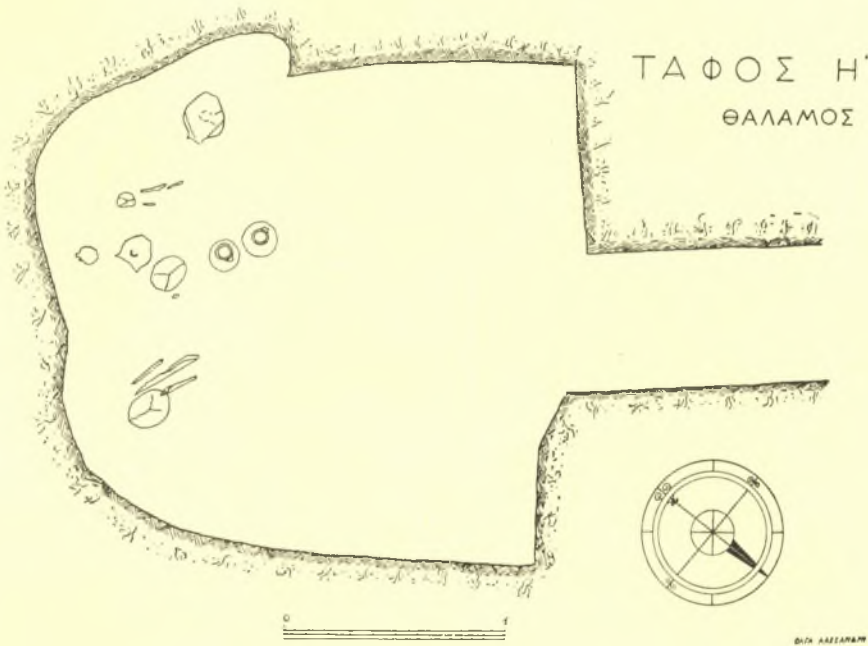
Εἰκ. 1. Σχέδιον κατόψεως καὶ τομῆς τοῦ τάφου Η.

Ἀκροπόλεως, παραμείναντος ἀσκάφου τμήματος μόνον τοῦ θαλάμου, λόγῳ καταρρέσεως αὐτοῦ (εἰκ. 2).

Ἐξεκαθαρίσθη, παρὰ ταῦτα, καὶ πάλιν ὁ θάλαμος καὶ ἐντὸς αὐτοῦ εὐρέθησαν 5 ὑστεροελλαδικῶν χρόνων ΠΙβ ἀγγεῖα (πίν. 5β) καὶ λείψανα σκελετοῦ κατὰ τὴν ΝΑ. αὐτοῦ πλευρᾶν (εἰκ. 2).

Ἡρεννήθη δὲ περαιτέρω ὀλόκληρος ὁ χώρος, ὁ μεταξὺ τοῦ 8ου τάφου,

τοῦ ἀνασκαφέντος τὸ 1954, καὶ τοῦ τάφου Α, ἀνασκαφέντος τὸ 1955. Εὐρέθησαν δὲ κατὰ διαστήματα 2.50 μ. περίπου ἔξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς, τετράγωνοι λάκκοι, διαστάσεων 1×1 μ. περίπου καὶ βάθους 0.80 μ. ἄνευ σκελετῶν ἢ κτερισμάτων. Ἐκ τούτου συμπεραίνω, ὅτι οἱ λάκκοι οὗτοι εἶχον σκαφή

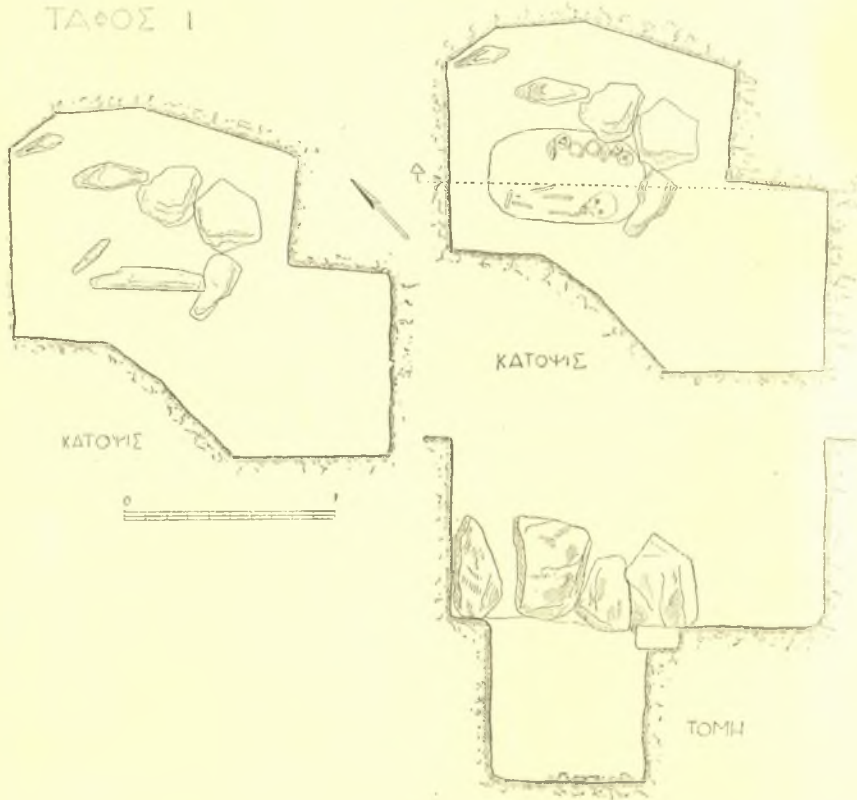
Εἰκ. 2. Σχέδιον κατόψεως τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου Η.

οἰονεὶ διὰ τὰ ὑποδεικνύον τὸν χώρον, ἐνθα ἠδύναντο τὰ κατασκευασθῶσιν εἰς κανονικὰ ἀποστάσεις ἄλλοι τάφοι.

Βορειοδυτικῶς τῆς ἀρχῆς τοῦ δρόμου τῶν ὑπὸ στοιχείων Α καὶ Β τάφων, κατὰ τὴν σκαφικὴν ἔρευναν τοῦ οἰκοπέδου Ἀναστασίου, εὐρέθη πλούσιος λακκοειδῆς τάφος παιδίου (εἰκ. 3), κεκαλυμμένος διὰ πλακῶν, αἵτινες εἶχον καταρροῦσαι μερικῶς. Ἐπ' αὐτῶν δὲ εὐρέθησαν πῆλινον εἰδῶλιον σχήματος Φ καὶ τινὰ ὄστρακα τῶν ὑστεροελλαδικῶν ΠΙΒ χρόνων. Ἀποτελεῖται δὲ ὁ τάφος ἐκ δύο λακκοειδῶν χώρων, ἔξ ὧν ὁ εἷς εἶναι ὀρθογώνιος μετὰ βραχυτέρας τῆς μιᾶς πλευρᾶς (0.94×1.30 ἢ 0.45 μ.), ὁ δὲ ἄλλος ἀνοίγεται ἐν συνεχείᾳ εὐρύτερος πρὸς ἀνατολάς, ἔχων συνολικὸν μῆκος 1.62 μ.

Ἐντὸς τοῦ δευτέρου τούτου λάκκου εὐρέθη ἔσκαμμένος βαθύτερος μικρότερος λάκκος (εἰκ. 3), ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὐρέθησαν ὄστᾶ ἐκ σκελετοῦ μικροῦ παιδίου καὶ 6 διαφόρων σχημάτων μικρὰ ἄγγεῖα (πίν. 5α), δύο ἀσκοειδῆ, δύο κύ-

πελλα καὶ δύο μικρὰ ἀρότσημα. Εὐρέθη ἐπίσης πήλινος τριποδικὸς θρόνος πλήρης, τοῦ οὗτω καλουμένου τύπου Α¹ (πίν. 5γ). Ἐπὶ τῶν τριῶν ποδῶν, οἵτινες δὲν εἶναι κυλινδρικοὶ ἀλλὰ τετράπλευροι, ὑπάρχουν διαμπερεῖς ὀπαί. Τὸ τετράπλευρον σχῆμα μετὰ τῶν ὀπῶν, αἵτινες ὑποδηλοῦν ὅτι δι' αὐτῶν

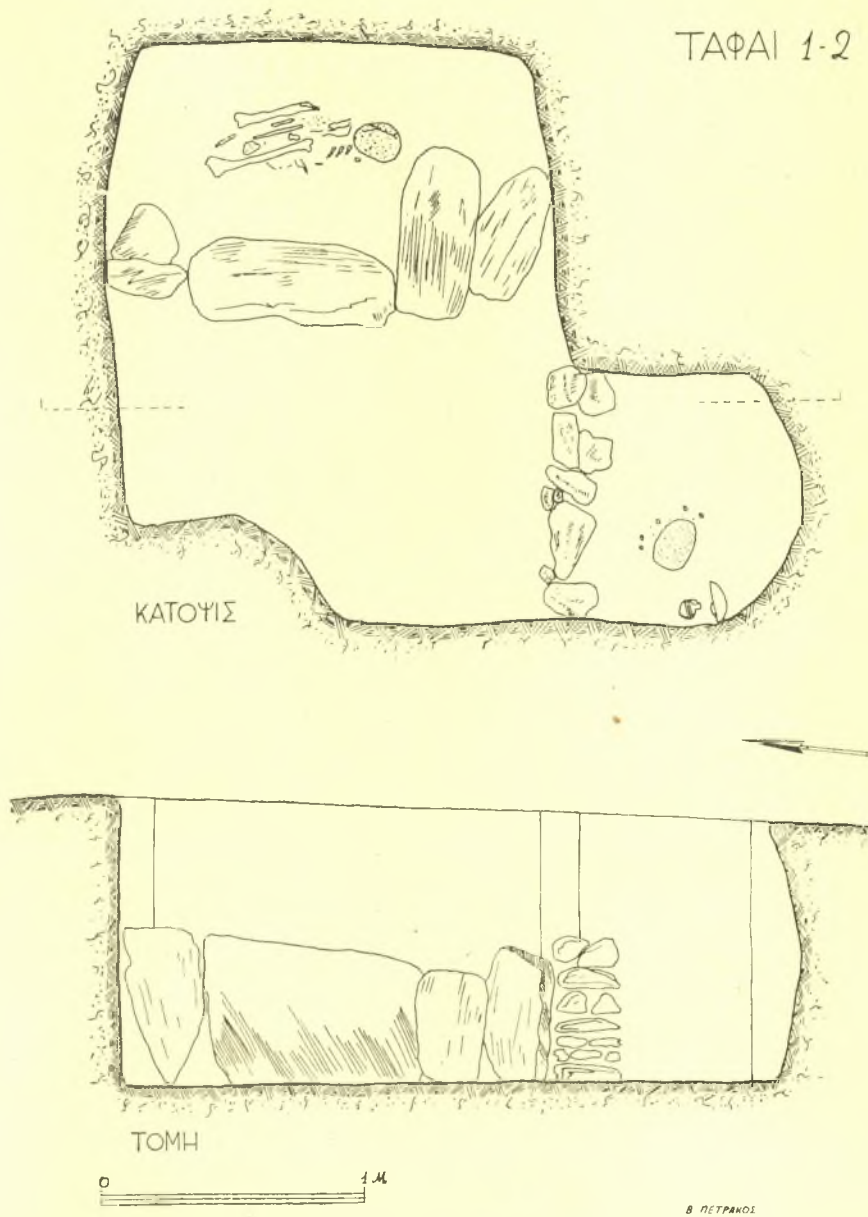
Εἰκ. 3. Κάτοχισ καὶ τομή λακκοειδοῦς ταφῆς.

διήρχοντο οἱ κυλινδρικοὶ σύνδεσμοι τῶν ποδῶν, ἐνισχύει τὴν ἄποψιν, ὅτι οἱ θρόνοι οὗτοι ἀναπαριστοῦν ξύλινα πρότυπα εἰδικῶν καθισμάτων θεοτήτων².

Παρόμοιος λακκοειδῆς τάφος ἀνεσκάφη νοτιώτερον τοῦ χώρου τούτου τῆς ἀνασκαφῆς, ἀνατολικῶς τῆς ἀσφαλτοστρώτου ὁδοῦ, πλησιέστερον πρὸς

¹ G. MYLONAS, Seated and Multiple Figurines εἰς Aegean and the Near East Studies to H. Goldman, σ. 114 καὶ Ν. ΠΛΑΤΩΝ, Μινωικοὶ θρόνοι, εἰς Κρητικά Χρονικά 1951, σ. 398 κ.έ.

² G. BLEGEN, Prosymna, σ. 367. G. MYLONAS, ἔ.ἀ. σ. 118.

Εἰκ. 4. Κάτοψις καὶ τομὴ τῶν τάφων 1-2.

τὴν θάλασσαν. Εἶχε δὲ καὶ ὁ τάφος οὗτος τὸ αὐτὸ περίπου σχῆμα, ἀπετε-
λεῖτο δηλαδὴ ἐκ δύο λάκκων, ἐξ ὧν ὁ εἷς, βάρους 1.10 μ., ἦτο τετράπλευ-
ρος μὲ μεγαλύτερον τὸ ἀνατολικὸν σκέλος (1.60×2 ἢ 1.10 μ.). Τὸ νότιον μι-
κρότερον τμῆμα τοῦ λάκκου ἐχωρίζετο διὰ καθέτων πλακῶν ἐκ ψαμμίτου λί-
θου καὶ ἐκαλύπτετο ἐπίσης διὰ πλακῶν (εἰκ. 4). Ἐντὸς τοῦ οὕτω σχηματιζο-
μένου κιβωτιοσχήμου τάφου εὐρέθη σκελετὸς μὲ συνεσταλμένα τὰ σκέλη καὶ
ὄστρακά τινα πρωτοελλαδικῶν χρόνων. Ἐν συνεχείᾳ ὅμως τοῦ λάκκου, πρὸς
βορρᾶν, ἐσκάφη ἐγκαρσίως ἕτερος λάκκος σχηματίζων κόγχην πρὸς δυσμᾶς,
ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐρέθησαν κρανίον μικροῦ παιδίου, ἐν ἀσκοειδῆς ἀγγεῖον καὶ
εἷς μόνωτος ἀμφορίσκος τελευταίων μυκηναϊκῶν χρόνων. Ἐκ τούτου συμ-
περαίνω, ὅτι ὑπῆρχεν ἤδη ἐκεῖ παλαιότερον, πλησίον τῆς θαλάσσης, πρωτο-
ελλαδικὸν νεκροταφεῖον, χρησιμοποιηθὲν καὶ κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους.
Διὰ τοῦτο νομίζω, ὅτι ἡ περιοχὴ αὕτη ἀξίζει τὸν κόπον νὰ ἐρευνηθῇ πλη-
ρόστερον.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

4. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΜΥΚΗΝΑΪΚΩΝ ΤΑΦΩΝ ΠΕΡΑΤΗΣ

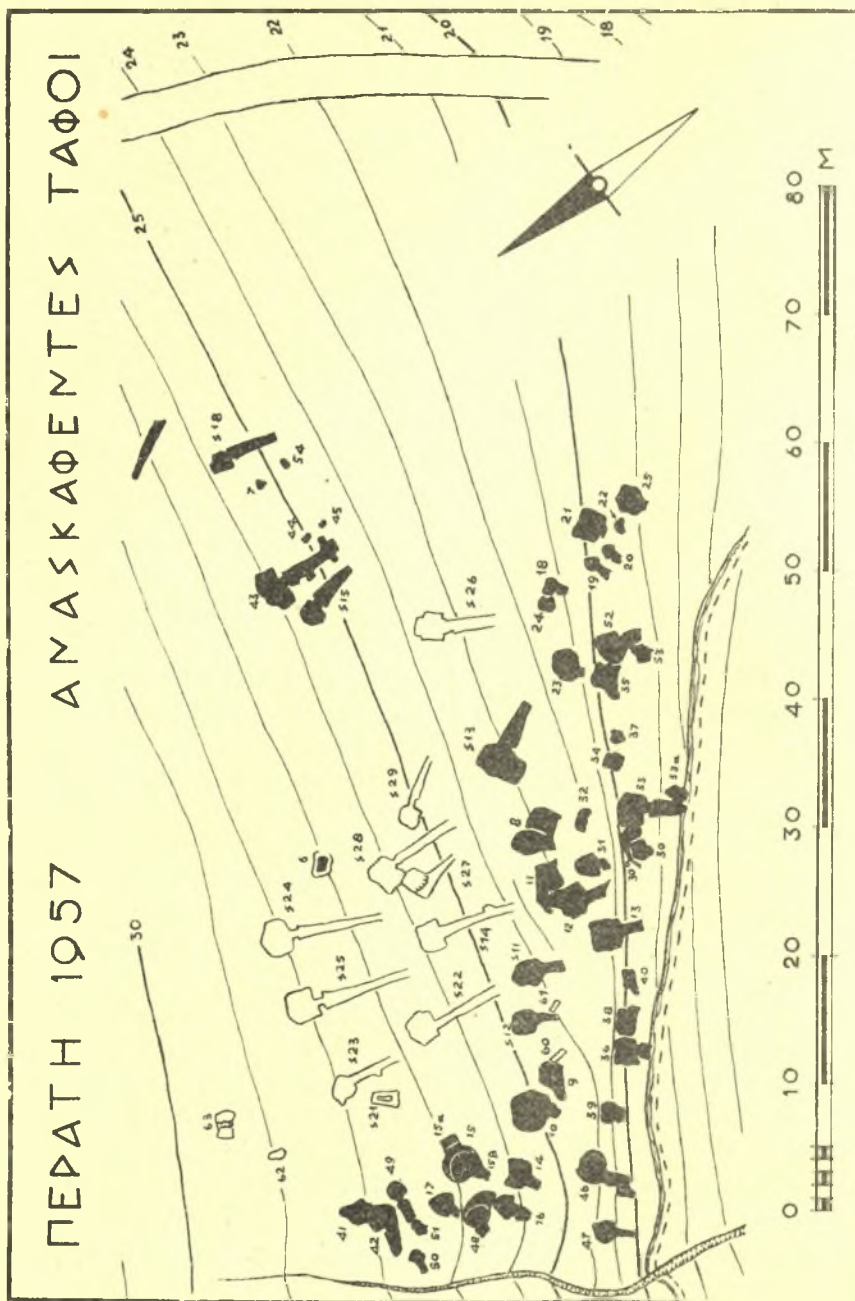
Ἐφέτος ἡ ἀνασκαφὴ τῆς μυκηναϊκῆς αὐτῆς νεκροπόλεως¹ περιορίσθη εἰς τὴν ἔρευαν τομέως μικροτέρου τῶν κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη σκαφέντων, συγκεκριμένως δὲ τῆς ἰσοπέδου κορυφῆς ὑψώματος, αἱ παρυφαὶ τοῦ ὁποίου εἶχον ἀνασκαφῇ κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ ὅπου εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐπισημανθῆ ἡ ὑπαρξίς μεγάλων θαλαμοειδῶν τάφων, ὄλων συλημένων (σχεδιογρ. εἰκ. 1 καὶ πίν. 6α).

Ἦτο πρόδηλον ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀναμένονται εὐρήματα ἀπὸ τοὺς τάφους αὐτοῦς. Ἀνοιγμένοι ὅμως βαθέως ἐντὸς πετρώματος σχετικῶς σκληροτέρου, διετηροῦντο ὅλοι κάλλιστα, σώζοντες τὰς θόλους των, ἠπῆρχε δὲ ἡ ἐλπίς ὅτι, ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς διατηρήσεώς των, θὰ ἀπεκαλύπτετο μία ταφικὴ συστάς ὅχι μόνον ἐνδιαφέρουσα ἀλλὰ καὶ διατηρήσιμος διὰ τὸ μέλλον. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς ἐδικαίωσαν τὴν ἐλπίδα αὐτήν.

Οὕτω ἐκαθαρίσθησαν ἑπτὰ καθολοκληρίαν συλημένοι θαλαμοειδεῖς (οἱ Σ 22, Σ 23, Σ 24, Σ 25, Σ 26, Σ 28 καὶ Σ 29), οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν ὁμολογουμένως ὠραῖα δείγματα τοῦ εἴδους των. Διατεταγμένοι εἰς δύο σειρὰς καὶ περίπου παράλληλοι μεταξὺ των (σχεδιογρ. εἰκ. 1) ἔχουν δρόμους μακροῦς, ὁμαλῶς κατωφερεῖς, μὲ τοιχώματα ἑλαφρῶς συγκλίνοντα πρὸς τὰ ἄνω (πίν. 6β) καὶ εὐρυχώρους, ἀκανόνιστως τετραπλεύρους θαλάμους μὲ καλοπελεκημένα τοιχώματα καὶ ὀροφάς. Αἱ παραστάδες τῶν εἰσόδων των ἔχουν ἐν πολλοῖς καταστραφῆ ἀπὸ τὴν ἀάροδον τοῦ χρόνου καὶ τὴν βάνανσον σύλησιν, ἐνὸς ὅμως τοῦλάχιστον, τοῦ Σ 25, σώζεται τὸ ὑπέρθυρον ἀνέπαφον, σαφῶς διακεκρμένον ἀπὸ τὴν ὀροφὴν καὶ εἰς ἐπίπεδον ἀρκετὰ χαμηλότερον αὐτῆς (σχεδιογρ. εἰκ. 2).

Ὁ θάλαμος ἐνὸς ἐκ τῶν τάφων αὐτῶν, τοῦ Σ 14, εἶχε σκαφῆ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1954. Ἐφέτος συνεπληρώθη ἡ ἔρευνά του, ἀνασκαφέντος καὶ τοῦ δρόμου του. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δεξιᾶς παρεῖας τοῦ δρόμου τούτου εὐρέθη ἐπιμήκης κόγχη ἀρκετὰ μεγάλη (Σ 14α), ἐπιμελῶς φραγμένη διὰ λιθοδομῆς, σκαμμένη εἰς ἐπίπεδον ὀλίγον βαθύτερον τοῦ δαπέδου τοῦ δρόμου καὶ περιέχουσα ἄθικτον παιδικὴν ταφὴν κατὰ χώραν (πίν. 7α). Ὁ μικρὸς σκελετός, ἀρκετὰ κατεστραμμένος, ἔκειτο ὑπτίως μὲ τὰ σκέλη λυγισμένα καὶ τὰ γόνατα τώρα μὲν πεσμένα διαγωνίως πρὸς τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος, ἀρχικῶς δὲ ὑψηλά.

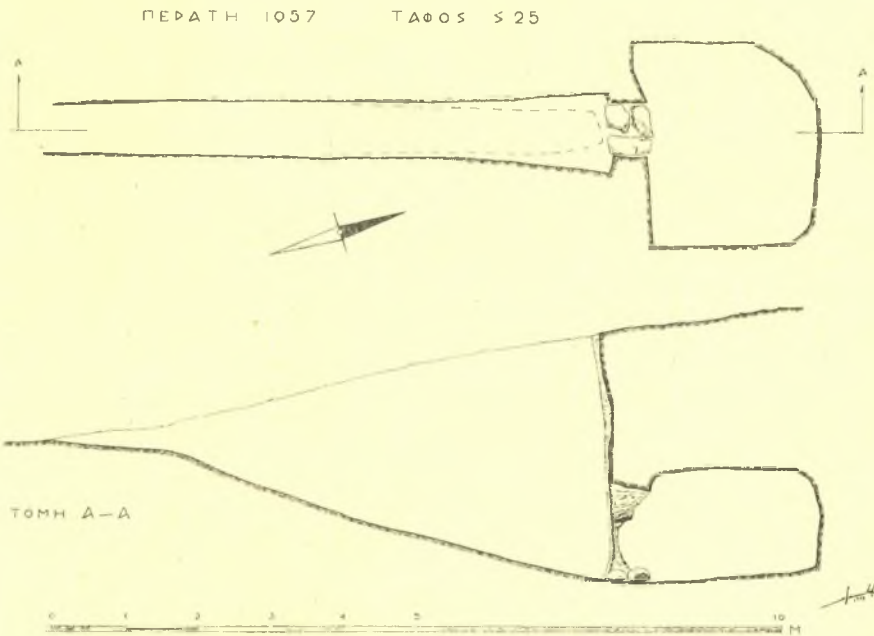
¹ Βλ. ΠΑΕ 1953, σ. 88-102, 1954, σ. 89-103, 1955, σ. 100-108 καὶ 1956, σ. 63-72.

Εικ. 1. Τοπογραφικόν διάγραμμα μυκηναϊκῶν τάφων Περατῆς.

Παρὰ τὸ κρανίον εὐρέθῃ κρατηρίσκος ὄρθιος καὶ σχεδὸν ἀνέπαφος, παρὰ τοῖς πόδας δέ, στερεωμένα εἰς τὴν θέσιν των διὰ μικροῦ λίθου, κναθίσκος καὶ πιθόσχημος ἀμφορίσκος. Καὶ τὰ τρία αὐτὰ ἀγγεῖα εἶναι εὐτελῆ καὶ κακῶς διατηρημένα, πιθανώτατα δὲ εὐρίσκοντο ἤδη εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν ὅταν ἀπετέθησαν εἰς τὸν τάφον.

Παρομοία, ἀλλὰ πολὺ μικροτέρα κόγχῃ (ἢ Σ 23α), εὐρέθῃ ἀνοιγμένη εἰς

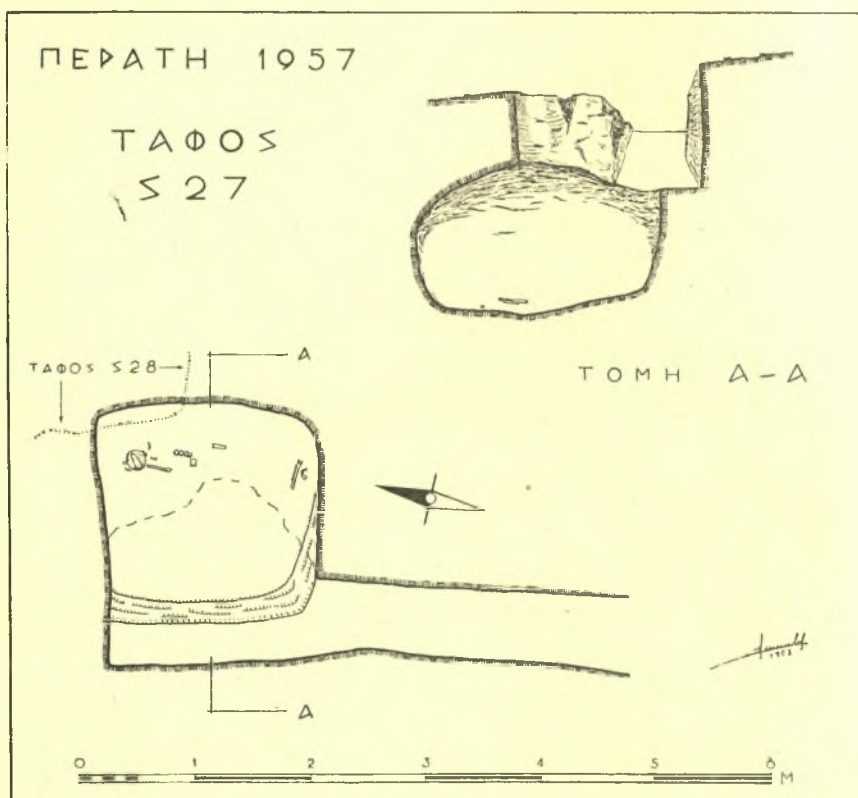
Εἰκ. 2. Κάτοψις καὶ τομὴ τοῦ ὑπ' ἀριθ. Σ 25 τάφου τῆς Περαιτῆς.

τὸ ἀριστερὸν τοίχωμα τοῦ δρόμου τοῦ τάφου Σ 23. Φραγμένη καὶ αὐτὴ διὰ προχείρου λιθοδομῆς εὐρέθῃ περιέχουσα τὰ κτερίσματα ταφῆς νηπίου, ἀπὸ τὸν σκελετὸν τοῦ ὁποίου οὔτε ἕχνος δὲν εἶχε διασωθῆ. Τὰ κτερίσματα αὐτά (πίν. 7β) περιελάμβανον ἓνα θήλαστρον, ἓνα κναθίσκον, ἓνα πιθόσχημον ἀμφορίσκον καὶ δύο προχοῖδια, ὅλα μικροτάτου μεγέθους, ἐπίσης δὲ ἀκέφαλον εἰδώλιον πτηνοῦ καὶ σωρὸν θαλασσίων ἀχιβάδων, τὸ χαρακτηριστικὸν δηλαδὴ κτερίσμα πάσης σχεδὸν παιδικῆς ταφῆς εἰς Περαιτὴν. Τὰ ἀγγεῖα, ἂν καὶ ὄχι ἰδιαιτέρως ἀξιόλογα, θὰ πρέπει νὰ ἦσαν ἀνέπαφα, ἐνδεχομένως δὲ καὶ καινουργῆ ὅταν ἐτάφησαν μετὰ τοῦ νηπίου, τὸ πτηνὸν ὅμως ἦτο ἀσφαλῶς ἤδη ἀκέφαλον.

Μεταξὺ τῶν ἀναφερθέντων ἤδη τάφων ἀνευρέθη καὶ ἀνεσκάφη καὶ ἓνας

ἀκόμη, ὁ Σ 27, περὶ τοῦ ὁποίου, χάρις εἰς τὸ περιεργον τοῦ σχήματός του, πρέπει νὰ γίνῃ ἰδιαίτερα μνεῖα (πίν. 7γ, σχεδιογρ. εἰκ. 3).

Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα στενόν, ἀρκετὰ ἐπιμήκη καὶ ἐλάχιστα κατωφεροῦ δρόμον, εἰς τὸ τέρμα τοῦ ὁποίου, παρὰ τὸ δεξιόν (Α) ἄκρον του, ἀνοίγεται

Εἰκ. 3. Κάτωψις καὶ τομὴ τοῦ ὑπ' ἀριθ. Σ 27 τάφου τῆς Περαιτῆς.

τετράγωνος βαθὺς λάκκος μὲ τοιχώματα σχεδὸν κάθετα. Ὁ λάκκος αὐτὸς εἶναι στεγασμένος διὰ θόλου μόνον κατὰ τὸ δεξιόν (Α) ἡμισὺ του. Τὸ πρὸς τὸν δρόμον (Δ) ἡμισυ δὲν ἦτο στεγασμένος. Οὕτω, ὁ τάφος ἔχει σχῆμα ἀκανόνιστου Γ, μὲ τὸ βραχὺν σκέλος πολὺ βαθύτερον τοῦ μακροῦ. Τὸ χαῖνον ἀνοίγμα, τὸ ὁποῖον ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν ἀβαθῆ τάφρον τὴν ὑπέχουσαν τὴν θέσιν τοῦ δρόμου εἰς τὸν λακκοειδῆ θάλαμον, εἶναι σήμερον πλατύτατον, ἀνώμαλον καὶ τελείως ἀσύμμετρον, ἀποκλείον οὕτω τὴν δυνατότητα κανονικοῦ κλεισίματος τοῦ τάφου διὰ λιθοδομῆς. Μόνον διὰ τῆς πληρώσεώς του μὲ λίθους καὶ χῶμα

(ὅπως εὐρέθη ἄλλωστε μετὰ τὴν σύλησιν) ἦτο δυνατὸν νὰ φραχθῆ. Ἡ κατάστασις αὐτὴ εἶναι, ἐν μέρει τοῦλάχιστον, ἀποτέλεσμα τῆς ἐπεμβάσεως τῶν ἀρχαιοκαπήλων, ποία ὅμως ἀκριβῶς ἦτο ἢ ἀρχικὴ του μορφῆ ἐξ οὐδενὸς πλέον στοιχείου συνάγεται.

Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἐδόθη εἰς τὸν τάφον ἡ ἰδιότυπος αὐτῆ μορφῆ εἶναι προφανής. Τὸ πέτρωμα εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο παρουσιάζει ἰδιαιτέρως μεγάλην σκληρότητα, ἡ ὁποία δὲν ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς κατασκευαστάς του οὔτε νὰ βαθύνουν τὸν δρόμον ὅσον ἐχρειάζετο διὰ τὴν σκαφὴν πραγματικοῦ θαλάμου, οὔτε καὶ νὰ ἐκταθοῦν πρὸς τὸ ἀριστερόν (Δ) μέρος ὥστε ὁ οἰοεὶ θάλαμος νὰ εἶναι συμμετρικὸς πρὸς τὸν δρόμον. Πρὸς τὰ δεξιὰ των ὅμως (Α) εὔρον μικροτέραν ἀντίστασιν, οὕτω δὲ ἐσκάφη ὁ λάκκος, ὁ ὁποῖος μάλιστα ἐξετάθη κατ' ἀνάγκην τόσον πρὸς Α. ὥστε νὰ διατρυπηθῆ εἰς ἓν σημεῖον τὸ λεπτότατον τοίχωμα, τὸ ὁποῖον τὸν ἐχώριζεν ἀπὸ τὸν διπλανόν του Σ 28.

Ἄν καὶ συλημένος ὁ τάφος εἶχε διατηρήσει μίαν κατὰ χώραν ταφὴν ἄθικτον. Ὁ σκελετός, μόλις διατηρούμενος, εὐρέθη κείμενος κατὰ μῆκος τοῦ πρὸς Α. τοιχώματος τοῦ λάκκου, κτερισμένος μὲ ψευδόστομον ἀμφορέα κακίστης διατηρήσεως τοποθετημένον ἐπὶ τοῦ κρανίου. Παρὰ τὴν θέσιν τῶν ποδῶν τῆς ταφῆς αὐτῆς, πλησίον τῆς Ν. πλευρᾶς τοῦ λάκκου, ἔκειντο ὀλίγα ὄστᾶ, κατάλοιπα προφανῶς ἀνακομιδῆς (βλ. σχεδιογρ. εἰκ. 3).

Εἰς διάφορα σημεῖα τῆς περιμέτρου, τρόπον τινά, τῆς συστάδος τῶν θαλαμοειδῶν περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω, εὐρέθησαν καὶ μερικοὶ μικροὶ λακκοειδεῖς τάφοι, ὃ ἐν συνόλῳ, οἱ 60, 61, 62, 63 καὶ Σ 21.

Ἐξ αὐτῶν ὁ Σ 21, εὐρέθη συλημένος καὶ τελείως κενός. Οἱ ὑπόλοιποι ἦσαν ἀσύλητοι. Περιεῖχον ὅλοι κατὰ χώραν ταφάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ τοῦ 61 εὐρέθη τελείως ἀκτέριστος. Αἱ ὑπόλοιποι συνωδεύοντο ἀπὸ εὐτελεῆ καὶ κακοδιατηρημένα ἀγγεῖα ἢ μικροαντικείμενα. Ὡς πρὸς τὴν μορφήν καὶ τὴν κατασκευὴν των ἦσαν ὅλοι τυπικοὶ μακρόστενοι λάκκοι, ἀρκετὰ βαθεῖς, συνήθως καλυπτόμενοι ἀπὸ ἀνωμάλους πλακοειδεῖς λίθους διαφόρων μεγεθῶν καὶ σχημάτων. Ἐνας ὅμως, ὁ 63, ἀπεδείχθη τελείως διάφορος τοῦ συνήθους (πίν. 8α).

Σχήματος ἀνωμάλως τετραγώνου, ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο παραπλεύρους λάκκους χωρισμένους ἀπὸ τοῖχον ἐκ λιθοδομῆς, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ εὐθίσκεται κατὰ 0.70 μ. περίπου βαθύτερον τῶν χειλέων των. Τὰ δύο οὕτω δημιουργούμενα τμήματα τοῦ λάκκου οὔτε τὰς αὐτὰς διαστάσεις ἔχουν οὔτε καὶ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς βάθος. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα δὲν κατασκευάσθησαν συγχρόνως, ἀλλὰ τὸ ἐν τῶν δύο τμημάτων προσετέθη εἰς τὸ ἄλλο ὡς ἐπέκτασις του. Ποῖον ὅμως ὑπῆρξε τὸ ἀρχικὸν τμήμα καὶ ποῖον προσετέθη ἐν συνεχείᾳ δὲν φαίνεται σαφῶς.

Τὸ πρὸς Α. ἤμισυ τοῦ τάφου ἦτο τελείως κενόν, πλὴν μερικῶν ὀστράκων εὐρεθέντων ἀρκετὰ ὑψηλὰ ἐντὸς τοῦ γεμίματός του. Τὸ Δ. περιεῖχε μίαν κατὰ χώραν ταφὴν μόλις σωζομένην καὶ κτερισμένην μὲ κρατηρίσκον, ὃ ὁποῖος ἔκειτο παρὰ τὴν ΝΔ. γωνίαν τοῦ λάκκου. Δύο μακρὰ ὀστᾶ, εὐρεθέντα πλησίον τῆς ΒΔ. γωνίας, ἀνήκουν προφανῶς εἰς προγενεστέραν ταφὴν.

Τὰ εὐρήματα τῆς ἀνασκαφῆς ἦσαν οἷα περιῖπου ἀνεμόνοντο: Ὀλίγα, εὐτελῆ καὶ γενικῶς εἰς κακὴν κατάστασιν. Οἱ ὀλίγοι ἀσύλητοι τάφοι ἦσαν πτωχότατα κτερισμένοι, οἱ δὲ σιλημένοι εἶχον ἐρευνηθῆ ὑπὸ τῶν ἀρχαιοκαπήλων τόσον συστηματικῶς ὥστε πολὺ ὀλίγα ὀστρακα συνελέγησαν διαφυγόντα ἢ, πιθανώτερον, ἐγκαταλειφθέντα ὑπ' αὐτῶν ὡς ἄχρηστα. Ἐξ αὐτῶν κατωρθώθη ἡ συγκόλλησις μερικῶν ἀγγείων, διεπιστώθη δὲ ἡ ὕπαρξις τοῦλάχιστον 45 ἄλλων. Τελικῶς συνεκεντρώθησαν 16 ἀγγεῖα, 1 εἰδώλιον καὶ διάφορα μικροαντικείμενα. Τρία μόνον ἐξ αὐτῶν ὄλων παρουσιάζουν ἀρκετὸν ἐνδιαφέρον ὥστε νὰ ἀναφερθοῦν ἰδιαίτερος.

Εἰς τὸν τάφον Σ 23α, ὡς ἀνεφέρθη ἤδη, εὐρέθη πῆλινον εἰδώλιον πτηνοῦ (πίν. 8γ). Εἶναι ἀκέφαλον καὶ ἀρκετὰ ἀμελοῦς κατασκευῆς. Ἡ ὀθρά του διακρίνεται καλῶς, αἱ πτέρυγές του ὅμως δηλοῦνται διὰ τῆς βαφῆς μόνον, καὶ μάλιστα στοιχειωδῶς. Θέσιν ποδῶν ὑπέχει κυλικοειδῆς βάσις, ὅχι ἰδιαίτερος εὐσταθῆς. Ἐχει συνολικὸν μῆκος 0.085 μ. καὶ σωζόμενον ὕψος 0.052 μ.

Τὸ εἰδώλιον τοῦτο εὐρέθη ἐν μέσῳ σωροῦ ἀχιβάδων, πολλοὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἔχουν τριβῆ ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς οὕτως ὥστε νὰ ἀποκτήσουν μίαν ἐπίπεδον ἔδραν, ἢ ὁποία προφανῶς τὰς καθίστα σταθερωτέρας καὶ τὰς ἡμπούδιζε νὰ κυλοῦν ἀνεξελέγκτως. Τοῦτο εἶχεν ἐπανειλημμένως παρατηρηθῆ καὶ σημειωθῆ, ἐφέτος ὅμως μία ἐξ αὐτῶν, ἡ μεγαλύτερα, παρουσιάζει ἐνδιαφέρονσαν παραλλαγὴν τοῦ συστήματος τούτου. Ὅχι μόνον ἔχει τριβῆ, ἀλλ' ἐπιπροσθέτως ἔχει χυθῆ εἰς τὸ ἐσωτερικόν της, παρὰ τὴν κορυφήν, καὶ ὀλίγος μόλυβδος, ὃ ὁποῖος, λόγῳ τοῦ βάρους του, τὴν ἀναγκάζει νὰ λαμβάνη πάντοτε τὴν αὐτὴν θέσιν (πίν. 8β). Ἡ φανερὰ αὐτὴ καὶ ἀναμφισβήτητος ἐπέμβασις ἀνθρωπίνης χειρὸς ἀποδεικνύει ὅτι τὸ φαινόμενον δὲν εἶναι τυχαῖον. Ἀσφαλῶς, δεδομένου ὅτι αἱ ἀχιβάδες αὐταὶ συνοδεύουν πάντοτε παιδικὰς ταφάς, θὰ ἐχρησίμευον ὡς παίγνιον, τοῦ ὁποίου ὅμως οἱ κανόνες μᾶς διαφεύγουν.

Μεταξὺ τῶν χωμάτων τοῦ γεμίματος τοῦ τάφου Σ 24 εὐρέθησαν μικρὰ τεμάχια χαλκοῦ, τὰ ὁποῖα, συλλεγόντα καὶ συγκολληθέντα, ἀπέδωσαν μίαν κύβηλιν σχεδὸν ὀλόκληρον (πίν. 8δ). Σώζεται τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς λεπίδος, καθὼς καὶ τεμάχιον τῆς λαβῆς, ὅπου διακρίνεται καὶ ὀπὴ διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ σχετικοῦ ἤλου. Ἡ κύβηλις αὕτη, ἀκριβῶς ὁμοία κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος πρὸς τὸν συνήθη σημερινὸν μπαλτᾶν (σωζόμενον μῆκος 0.125,

πλάτος 0.081, πάχος κατὰ τὴν ράχιν 0.008), φέρει ὡς διακόσμησιν ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τῆς λεπίδος καὶ παραλλήλως πρὸς τὴν ράχιν ἀνὰ δύο λεπτιότατας παραλλήλους ἀναγλύφους ταινίας. Ὡς ἐκ τούτου, ἀλλὰ καὶ τῆς λεπτότητος τῆς λεπίδος, τὸ ἐργαλεῖον δὲν φαίνεται νὰ ἦτο καθημερινῆς χρήσεως καὶ μεγάλης ἀντοχῆς.

Τὰ ἀγγεῖα ἀνήκουν ὅλα εἰς τὴν ΥΕ ΠΙΓ ἐποχὴν, οὐδὲν δ' ἐξ αὐτῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐξέχον δεῖγμα τῆς κεραμεικῆς αὐτῆς.

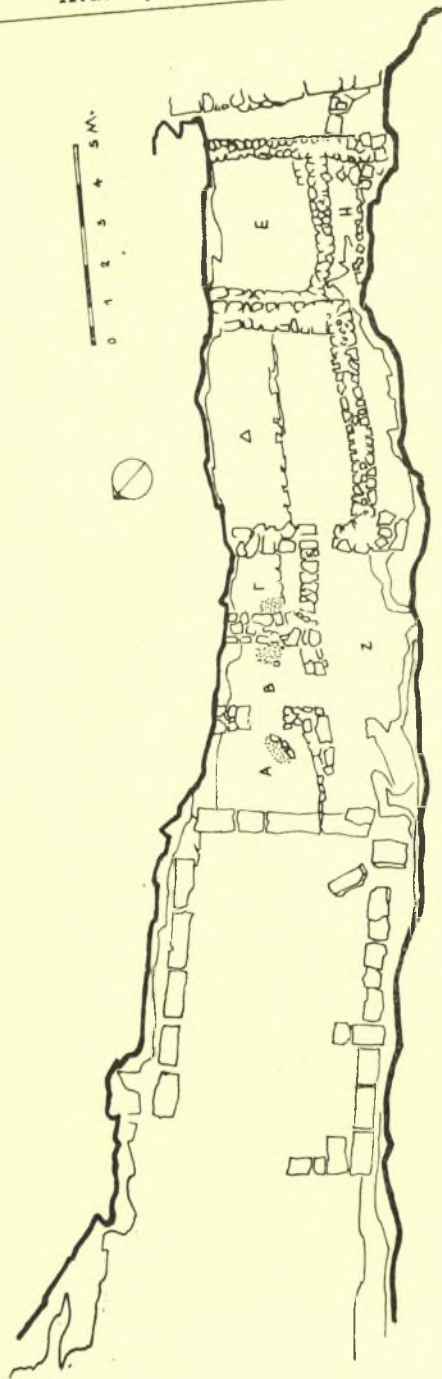
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

5. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΒΡΑΥΡΩΝΙ

Αἱ ἐφετιναὶ ἐν Βραυρῶνι ἀνασκαφαὶ ὑπῆρξαν μικραὶ, περιορισθεῖσαι κυρίως εἰς ἐρεῦνας κατὰ τὸν χώρον ὀπισθεν τοῦ λεγομένου Μικροῦ Ἱεροῦ, ὅστις ἐν μέρει ἀνεσκάφη κατὰ τὴν περυσινὴν περίοδον. Εἶχε δὲ διαπιστωθῆ περυσιν ὅτι οὗτος, εὐρισκόμενος μεταξὺ τῶν βράχων τῆς ἀκροπόλεως ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ μεγάλου πρὸς βορρᾶν βράχου ἀφ' ἑτέρου, ἀπετέλει κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σπηλαιοειδῆ χώρον, τοῦ ὁποίου εἶχε καταρρεύσει ἢ φυσικῆ στέγη καλύψασα τὰ ἐκεῖ εὐρισκόμενα κτήρια¹. Ἐφέτος ἀφηρέθησαν καὶ οἱ λοιποὶ ἐκ τῆς καταρρεύσεως βράχοι καὶ ἀνεσκάφη ὀλόκληρος ἔκτασις ἀπὸ τοῦ Μικροῦ Ἱεροῦ πρὸς δυσμὰς μέχρι τῆς Ἱερᾶς Οἰκίας πρὸς ἀνατολάς (εἰκ. 1). Καὶ δυτικῶς μὲν τοῦ πέρυσιν ἀνασκαφέντος μικροῦ κτίσματος (πίν. 9α) ἀπεκαλύφθη καὶ ἕτερον δωμάτιον Α, ἔχον εἴσοδον πρὸς νότον καὶ ἔκτεινόμενον πρὸς δυσμὰς μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ ὀπισθίου τοίχου τοῦ Μικροῦ Ἱεροῦ. Ἔχει δὲ τὸ δωμάτιον τοῦτο μῆκος 4 μ. περίπου καὶ χωρίζεται διὰ μεγάλου ἀνοίγματος εἰς δύο μέρη. Ὀλόκληρον τὸ δάπεδον τοῦ δωματίου ἐκαλύπτετο διὰ τεφροχομάτων, ἅτινα ἐξετείνοντο ἐν μέρει καὶ πρὸς ἀνατολάς ἐντὸς τοῦ μικροῦ κτίσματος καὶ πρὸς δυσμὰς ἐντὸς τοῦ Μικροῦ Ἱεροῦ.

Κατὰ δὲ τὸ μέσον τοῦ δωματίου ἀνευρέθη λάκκος ἀρκούντως εὐμεγέθης πλήρης τέφρας, καλυπτόμενος διὰ χαλίκων καὶ μικρῶν πετρῶν. Ὁ νότιος τοίχος τοῦ δωματίου τούτου ἦτο ἐν μέρει κατεστραμμένος καὶ δὴ κατὰ τὸ δυτικώτερον αὐτοῦ ἄκρον, ὅπου παρατηρήθη ὅτι αἱ ἐπιχώσεις ἀπετελοῦντο ἐκ λατύπης προερχομένης ἐξ ἐπεξεργασίας πώρου λίθου. Ἐκ τούτου καθίσταται φανερόν ὅτι ἡ παλαιοτάτη αὕτη οἰκία ἐξετείνετο κατ' ἀρχὰς καὶ περαιτέρω πρὸς δυσμὰς ἐντὸς τοῦ Μικροῦ Ἱεροῦ, ὅπου ὑπῆρχον, ὡς εἴπομεν, κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τεφροχώματα, καταστραφείσα ἐκ τῆς πτώσεως τῆς στέγης. Τότε δὲ φαίνεται ὅτι κατεσκευάσθη εἰς τὸν ἔμπροσθεν τοῦ σπηλαίου πρὸς τὸν ναὸν ἐλεύθερον ἐν μέρει χώρον τὸ Μικρὸν Ἱερόν, εἰς ἀντικατάστασιν τῆς καταστραφείσης καὶ κατακαλυφθείσης ὑπὸ τῶν βράχων παλαιότερας οἰκίας. Παρατηρήθη δὲ ὅτι καὶ ὁ ἀνατολικὸς τοίχος τοῦ δωματίου τούτου, ὁ διαχωριστικὸς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ μικροῦ κτίσματος δυτικῶς, εἶναι μεταγενέστερος καλύπτων τμήμα πυρᾶς, ἣτις ἐκτείνεται καὶ κατὰ τὰ δύο δωμάτια. Οὕτω δυνάμεθα νὰ ἀναπαραστήσωμεν τὴν παλαιάν, πρὸ τῆς καταρρεύσεως τῆς στέγης τοῦ

¹ ΠΑΕ 1956, σ. 76.

Εἰκ. 1. Σχεδιογράφημα τοῦ ἀνασκαφέντος χώρου ἀπὸ τοῦ Μικροῦ Ἱεροῦ πρὸς Δ. μέχρι τῆς Ἱερᾶς Οἰκίας πρὸς Α.

σπηλαίου, μορφὴν τοῦ κτηρίου τούτου, ἀποτελουμένου ἕξ ἑνὸς μεγάλου προστόφου πιθανῶς δωματίου, βλέποντος πρὸς δυσμὰς καὶ μήκους περίπου 5 μέτρων, καὶ ἕξ ἑνὸς μικροτέρου Γ (πίν. 9α), μήκους 3 μέτρων, ὅπερ ἀπετέλει τὸ μέγαρον, τὸ κυρίως δηλαδὴ δωμάτιον διαμονῆς. Ἀργότερον τὸ μικρὸν τοῦτο δωμάτιον διεχωρίσθη ἀπὸ τοῦ δωματίου Α δι' ἐγκαρσίου τοίχου, ὅστις ἐκάλυπεν, ὡς εἴπομεν, τὰς ὑπαρχούσας πυράς, ἐνῶ τὸ δωμάτιον Α διεχωρίσθη εἰς δύο διαμερίσματα Α καὶ Β. Ὅταν ἡ στέγη τοῦ σπηλαίου κατέρρευσε κατὰ τὰ μέσα τοῦ 5^{ου} αἰ. π.Χ., κατεσκευάσθη παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου τὸ Μικρὸν Ἱερὸν ἐκ πωρίνων κιβωτιοσχημῶν λίθων, διαιρούμενον εἰς πρόδομον καὶ σηκόν, ὅστις κατέλαβε καὶ τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ δωματίου Α, ὡς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τῶν παλαιότερων πυρῶν, αἵτινες εὐρίσκονται κάτωθεν τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου (πίν. 9β).

Ἀνατολικότερον τοῦ δωματίου Γ ἀπεκαλύφθησαν μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν καταπεσόντων βράχων καὶ ἕτερα δύο δωμάτια Δ καὶ Ε, ἕξ ὧν τὸ ἕν ἔχει μήκος 5 μέτρων τὸ δὲ ἕτερον 3 μέτρων. Ἀμφότερα δὲ τὰ δωμάτια ταῦτα συνεκοινωνοῦν μετὰ τῶν λοιπῶν διὰ διαδρόμου διήκοντος ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς καθ' ὅλην τὴν νοτίαν πλευρὰν τῶν δωματίων πλησίον τοῦ βράχου (πίν. 10α). Τὸ διάπεδον τῶν δωματίων τούτων εὐρίσκεται εἰς ἐπίπεδον ὀλίγον ὑψηλότερον τῶν πρὸς δυσμὰς, εὐρέθησαν δὲ καὶ ἐντὸς αὐτῶν πυραὶ ἐκ προσφορῶν καὶ ἐντὸς τῶν τεφροχωμάτων πλήθος ὀστράκων καὶ εἰδωλίων. Κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ δωματίου Δ εὐρέθη καὶ λάκκος περιγραφόμενος διὰ λίθων πλήρης ἀμαυρῶν χωμάτων. Ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τοῦ διαδρόμου εὐρέθη αὐτὰς πλήρης μελανῶν χωμάτων καταλήγων εἰς μικρὸν βόθρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου μάλιστα ἠπῆρχε θαλασσία ἄμμος καὶ χάλικες, δὲν γνωρίζω διὰ ποῖον σκοπὸν. Φαίνεται δὲ ὅτι μεταξὺ τοῦ αὐλάκος τούτου τοῦ διαδρόμου καὶ τοῦ ἐντὸς τοῦ δωματίου Δ βόθρου ὑπῆρχεν ἐπικοινωνία, διότι εὐρέθη ὀπή κατὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ τοίχου πλησίον τοῦ βόθρου διὰ τὴν εἰσαγωγὴν προφανῶς τῶν ὑγρῶν σπονδῶν.

Γενικῶς ὁλόκληρος οὗτος ὁ σπηλαιοειδὴς χώρος (σχεδιογρ. εἰκ. 1) εἶναι φανερὸν ὅτι ἦτο ἱερὸς καὶ αἱ ἐφετιναὶ ἀνασκαφαὶ ἐνίσχυσαν τὴν γνώμην μου, ἣν ἐξέφρασα ἤδη εἰς προηγουμένας ἐκθέσεις μου¹, ὅτι τὰ ἀνευρεθέντα ἐντὸς τοῦ σπηλαίου κτίσματα καὶ τὸ Μικρὸν Ἱερὸν συνεδέοντο πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς ἐν Βραυρῶνι λατρείας τῆς Ἰφιγενείας καὶ τὸ παραδιδόμενον ἡρῶν «κενήριον» τῆς ἠρωίδος. Πρὸς τὸ ὑποτιθέμενον δὲ τοῦτο ἐνδιαίτημα καὶ τὸν τάφον τῆς Ἰφιγενείας συνεδέετο καὶ ἡ ἀνατολικῶς ἀποκαλυφθεῖσα Ἱερὰ Οἰκία καὶ οἱ πλησίον αὐτῆς ἀνευρεθέντες τάφοι ἀνήκοντες εἰς ἱερείας τινάς, αἵτινες εἶχον τὴν κατοικίαν των πλησίον τοῦ ἐνδιαιτήματος τῆς

¹ ΠΑΕ 1955, σ. 118 κ.έ. 1956, σ. 76 κ.έ.

πρώτης ἱερείας τῆς Ἀρτέμιδος καὶ ἐθάπτοντο ὡς διάδοχοι αὐτῆς πλησίον τοῦ νομιζομένου τάφου τῆς.

Εὐρέθησαν δὲ καὶ ἐφέτος κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν πλῆθος ὄστράκων ἐξ ἀγγείων τοῦ 7^{ου} μέχρι τοῦ 5^{ου} αἰ. π.Χ. (πίν. 10β) καὶ πήλινα εἰδώλια καὶ ἄλλα μικρότερα ἀντικείμενα μάλιστα δὲ καὶ χαλκᾶ κάτοπτρα (πίν. 11α), δακτύλιοι καὶ ἄλλα ἀνήκοντα εἰς τὸν κόσμον τῶν γυναικῶν, ὅπερ καὶ ἐπαληθεύει τὴν παράδοσιν περὶ τῶν πολυτίμων ἀφιερωμάτων, ἅτινα αἱ ἐπίτοκοι γυναῖκες ἀφιέρουν εἰς τὴν Ἰφιγένειαν¹. Εὐρέθησαν ἐπίσης πολλὰ τεμάχια γλυπτῶν καὶ ἐπιγραφῶν τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰ.

Μικρὰν ἀνασκαφὴν ἐξέτελεσα ἐφέτος καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸς δυσμᾶς τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος λόφου «Καψάλα», ὅπου κατὰ τὸν παρελθόντα χειμῶνα εἶχον παρατηρήσει λαθραίαν σκαφὴν τάφου γεωμετρικῶν χρόνων. Εἶχον δὲ τότε περισυλλέξει πολλὰ ὄστρακα ἐκ δύο ἀμφορέων τῆς τελευταίας γεωμετρικῆς περιόδου καὶ τινὰ ἐξ ἀγγείων τῆς κλασσικῆς περιόδου.

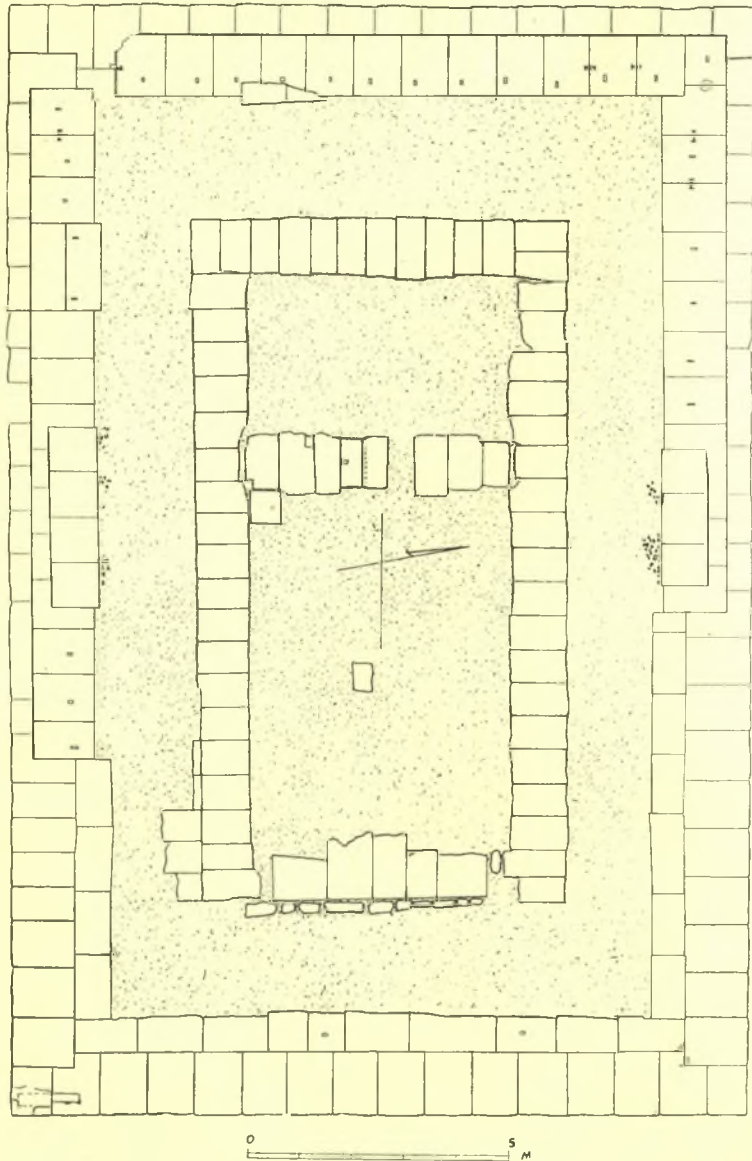
Ἀνεσκάφησαν δὲ ἐκεῖ 6 λακκοειδεῖς τάφοι ἐσκαμμένοι ἐντὸς τοῦ μαλακοῦ βράχου, ἐξ ὧν οἱ δύο εὐρέθησαν σεσυλημένοι. Ὁ εἰς τούτων εἶχε μῆκος 1.95 μ., πλ. 0.85 καὶ βᾶθος 0.84 μ. Περιεῖχε δὲ 20 περίπου ἀγγεῖα τοῦ α' ἡμίσεος τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰ. Μεταξὺ τούτων ὄραιοτάτη εἶναι ἐρυθρόμορφος κύλιξ μετὰ παραστάσεως κωμαστοῦ (πίν. 11β) καὶ μικρὰ στρογγύλη πυξίς, ἐπὶ τοῦ πώματος τῆς ὁποίας ἐξωτερικῶς ὑπάρχει ἐγχάρακτος ἐπιγραφὴ *Ἐδάρχης* καὶ ἑτέρα ἐπὶ τοῦ πυθμένος *Ἐδάρχης εἰμὶ ἔδοκε Χαριτύλος* (πίν. 12α καὶ β). Εὐρέθησαν δὲ τὰ ἀγγεῖα ἄνωθεν ἰσχυρᾶς πυρᾶς, ἐφ' ἧς εἶχε κατ' ὅσον νεκρός. Ἐκ τῶν λοιπῶν τάφων εἰς περιεῖχε 3 ληκύθια καὶ μίαν πυξίδα οἱ δὲ ἄλλοι ἦσαν πτωχοὶ περιέχοντες ἕκαστος ἐν ἡ δύο ληκύθια μετὰ παραστάσεων ἀνθεμίων. Εἰς τινὰς μόνον ἐξ αὐτῶν παρατηρήθη καῦσις.

Τέλος, τῇ συνεργασίᾳ τῶν ἐπιμελητῶν διδος Ὀλγας Ἀλεξανδροῦ καὶ κ. Β. Πετράκου, ἐξεκαθαρίσθη ἐφέτος καὶ ἀπετυπώθη ὁ ἀποκαλυφθεὶς πέρυσι ναὸς τῆς Ταυροπόλου Ἀρτέμιδος εἰς τὰς Ἄλας Ἀραφηνίδας, τὴν σημερινὴν Λούτσαν βορείως τῆς Βραυρῶνος (εἰκ. 2). Διεπιστώθη ὅτι ὁ ναὸς οὗτος ἦτο δωρικὸς περίπτερος μετὰ 13 κιόνων ἐφ' ἑκατέρας τῶν μακρῶν καὶ 6 ἐπὶ τῶν στενῶν πλευρῶν, ἔχων μῆκος κατὰ τὸν στυλοβάτην 19.30 μ. καὶ πλάτος 12.20 μ. περίπου. Ὁ δὲ σηκὸς ἔχει 13 μ. μῆκος καὶ πλάτος 7 μ., διαιρεῖται δὲ διὰ τοίχου εἰς δύο μέρη. Κατὰ μικρὰν σκαφὴν πρὸς τὸ ἀνατολικὸν θεμέλιον τῆς κρηπίδος εὐρέθησαν ὄστρακα οὐχὶ παλαιότερα τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν νοτιὰν πλευρὰν εὐρέθη τοῖχος ἑτέρου οἰκοδομήματος ἐκτεινομένου πρὸς Ν., πιθανῶς βωμοῦ. Πλησίον δὲ αὐτοῦ εὐρέθησαν ὄστρακα παλαιότερας ἐποχῆς.

Σπουδαιότατον ὅμως εὑρημα διὰ τὰ ἐν Ἄλαις τελούμενα Ταυροπόλια

¹ ΕΥΡΗΠ. Ἰφιγ. ἐν Τ. στ. 1464 κ.έ.

ἀποτελεῖ ψήφισμα τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. ἐπὶ ἄρχοντος Νικομάχου, εὑρεθὲν εἰς ἀπό-

Εἰκ. 2. Κάτοπις τοῦ ναοῦ τῶν Ἀραφηνίδων Ἀλώων.

στασιν 500 περίπου μέτρων δυτικῶς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος. Ἐν τούτῳ

ἀναφέρονται ἀγῶνες τελούμενοι κατὰ τὰ Διονύσια ἐν Ἑλαῖς, ἔξ οὗ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν τὴν ὕπαρξιν καὶ ἄλλου παρὰ τὸ τῆς Ἀρτέμιδος ἱεροῦ, τοῦ Διονύσου. Ἐτελοῦντο δὲ καὶ Διονύσια καὶ ἐν Βραυρῶνι κατὰ τὴν διασωθεῖσαν παράδοσιν, ὀργιαστικαὶ δὲ τελεταὶ ἐτελοῦντο καὶ ἐν Βραυρῶνι καὶ ἐν Ἑλαῖς καὶ δὴ κατὰ τὰ Ταυροπόλια, αἵτινες ἐγένοντο ἡμῖν γνωσταὶ κυρίως ἐκ τῶν «Ἐπιτερέπόντων» τοῦ κωμικοῦ ποιητοῦ ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ. Ὁ ἀνασκάπτων παρατήρησε κατὰ τὴν θέσιν, ἔνθα εὑρέθη τὸ ἀνωτέρω ψήφισμα, ἐκτεταμένα ἐρείπια ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, ἅτινα, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀνήκουν εἰς τὸ ἐν Ἑλαῖς Διονύσιον. Οὐχὶ μακρὰν τοῦ χώρου τῶν ἀνασκαφῶν εἰς ἀπόστασιν 2 χιλιομέτρων πρὸς Ν. εὑρέθη καὶ τὸ ἐν πίνακι 12γ εἰκονιζόμενον τεμάχιον ἀρχαικοῦ ἀναγλύφου ἐκ παραστάσεως γυναικείας πιθανῶς μορφῆς, ἔξ ἧς διεσώθη μέρος τῆς χειρὸς μετὰ τοῦ ἱματίου. Τὸ γλυπτὸν χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 6^{ου} π.Χ. αἰῶνος.

ἸΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

6. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΑΡΝΗΙ ΒΟΙΩΤΙΑΣ

Ἡ συνέχεια τῶν εἰς Ἄρνην (Γκλᾶ) τῆς Βοιωτίας ἀνασκαφικῶν ἐρευνῶν ὑπῆρξεν ἐφέτος, ἕνεκα τοῦ περιορισμένου τῆς διατεθείσης πιστώσεως, βραχεῖα. Ὑπὸ τῆς Γεωγραφικῆς ὁμῶς Ὑπηρεσίας Στρατοῦ¹ ἔγινε, κατόπιν ἰδικῆς μας παρακλήσεως, ἡ τοπογράφησις ὀλοκλήρου τῆς ἀκροπόλεως μετὰ τῆς περιοχῆς τῆς, ὑπὸ δὲ τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Ἐμμ. Ζαχαράκη ἐσχεδιάσθησαν αἱ δύο ἐκ τῶν τεσσάρων πυλῶν (Σχέδιον Γεωγρ. Ὑπηρεσίας) (εἰκ. 1, 2 καὶ 3).

Ἡ ἀνασκαφή μας περιορίσθη α) εἰς τὸν καθαρισμὸν τοῦ δεξιᾶ τῶ εἰσερχομένῳ θυρωρείῳ τῆς Βορείου πύλης (εἰκ. 2, πίν. 13α καὶ β) β) εἰς τὸν καθαρισμὸν καὶ τὴν ἀνασκαφὴν τῶν δύο εἰσόδων καὶ τῶν δύο θυρωρείων τῆς διπλῆς ΝΑ. πύλης (εἰκ. 3, πίν. 14α καὶ β) καὶ γ) εἰς τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἀριστερᾶ τῶ εἰσερχομένῳ θυρωρείῳ τῆς Νοτίας πύλης (εἰκ. 4, πίν. 15α).

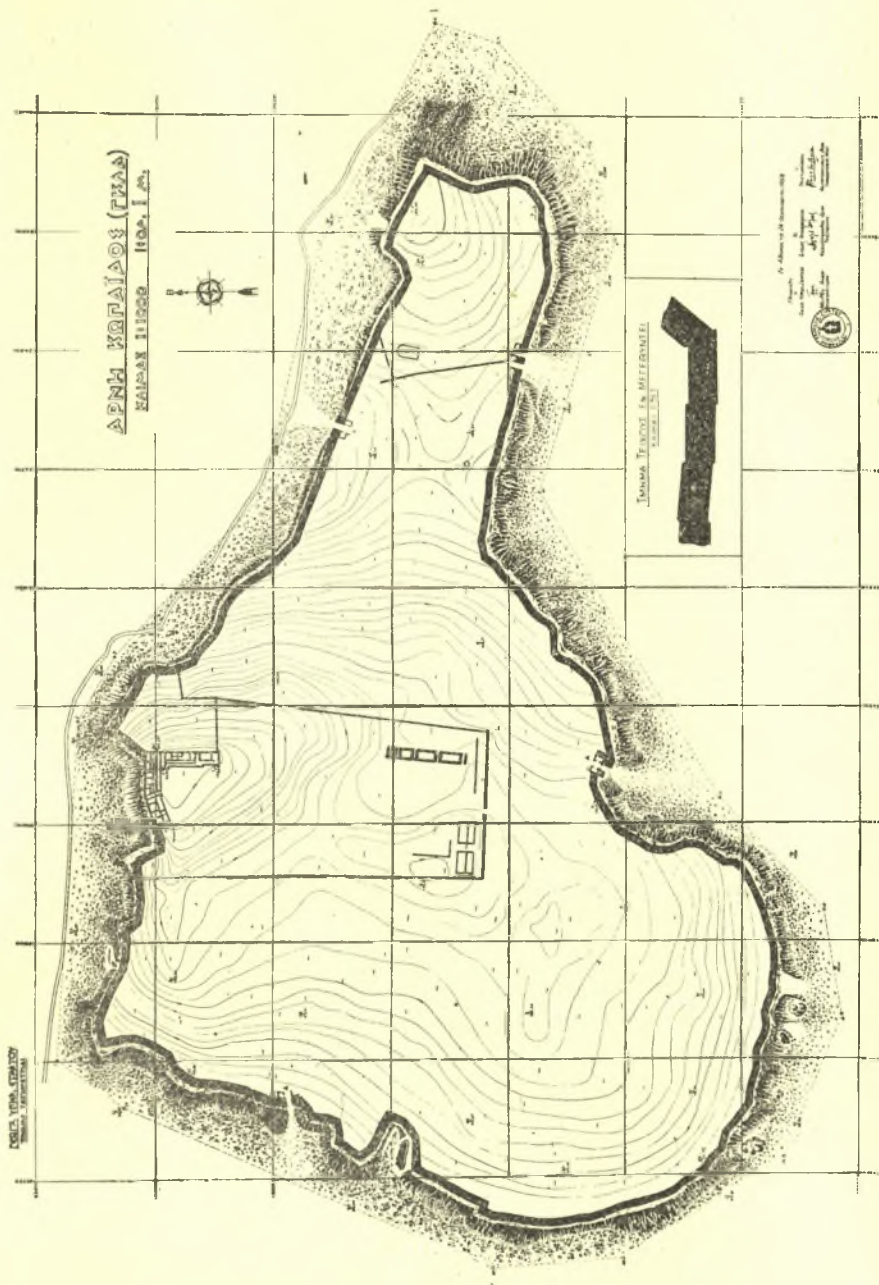
Τὸ θυρωρεῖον τῆς Βορείου πύλης (πίν. 13β), διαστάσεων 3.20×1.50 μ., μὲ ἀνοιγμα εἰσόδου πρὸς ἀνατολὰς ἐπὶ τῆς διόδου τῆς πύλης 1.50 μ., σώζει τοὺς τοίχους του εἰς ὕψος 1.25-1.30 μ., συνδέεται δὲ ὀργανικῶς πρὸς τὴν πυργοειδῆ ἀπόληξιν τοῦ τείχους.

Τὰ ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ θυρωρείου εὐρεθέντα ΥΕ III ὄστρακα δίδουν τὴν χρονολογίαν τῆς κατασκευῆς τόσον αὐτοῦ τοῦ θυρωρείου ὅσον καὶ τῆς μετ' αὐτοῦ συνδεομένης πυργοειδοῦς ἀπολήξεως τοῦ τείχους. Τὴν αὐτὴν ἄλλωστε χρονολογίαν δίδουν καὶ τὰ ὄστρακα τῆς διόδου τῆς πύλης, καθὼς καὶ τοῦ ἀπέναντι τοῦ θυρωρείου καὶ ἀριστερᾶ τῶ εἰσερχομένῳ ἀνασκαφέντος ὑποστέγου, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι, σχηματίζοντες σχῆμα Π, σώζονται εἰς ὕψος 2 μ. περίπου (πίν. 15β).

Ὁ ὑπόστεγος αὐτὸς χώρος ὁμοῦ μετὰ τοῦ θυρωρείου ἀπετέλει τὴν ἐσωτερικὴν τῆς πύλης ὀχύρωσιν. Ὁ δὲ μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν κτισμάτων εὐρὸς χώρος θὰ ἐπέτρεπε τὴν ἄνετον κίνησιν τῶν φρουρῶν καὶ ἐν γένει τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς πύλης.

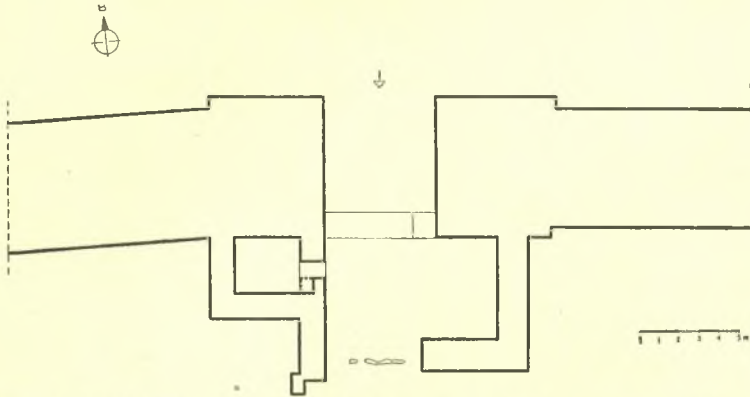
Εἰς τὴν Βόρειον αὐτὴν πύλην θὰ κατέληγεν ἀσφαλῶς ἡ ἐκ τῆς πεδιάδος ἀπὸ τῶν ΒΔ., ἥτοι ἀπὸ τῶν Κωπῶν (τοῦ σημερινοῦ χωρίου Κάστρου ἢ

¹ Τὸν Ταξίαρχον κ. Προκ. Ἀγγελόπουλον καθὼς καὶ τὸν βοηθὸν του Λοχαγὸν κ. Κωνσταντινέα, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ εἰδικὸν τοπογραφικὸν συνεργεῖόν των ἐξετέλεσαν μετὰ τήσεως προθυμίας τὴν τοπογράφησιν ὀλοκλήρου τῆς νησίδος μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν περιοχῆς εὐχαριστῶ καὶ ἐνταῦθα θερμοτάτα.

Εἰκ. 1. Διάγραμμα τοῦ περιβόλου τῆς Ἄργης ἐκπονηθὲν ὑπὸ τῆς Γεωγραφικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Στρατοῦ.

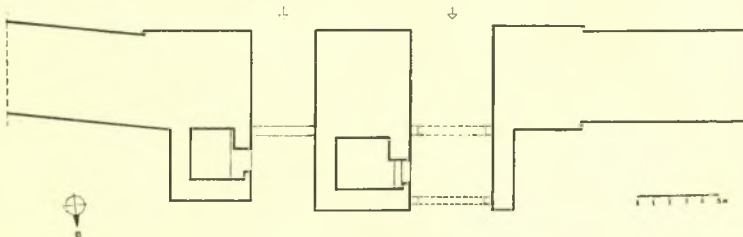
Τοπόλιας), καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ πρὸς τὴν ἀκρόπολιν ἄγουσα ὁδός, καθὼς καὶ ἄλλη συνδέουσα πιθανώτατα αὐτὴν πρὸς τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ἁγίας Μαρίνας¹, ἀπὸ δὲ τῆς δευτέρας, τῆς νοτίας θύρας τῆς πύλης ἀρχομένη εὐδιάκριτος ἤδη ὁδὸς διασχίζει τὸ ἔσωτερικὸν τῆς ἀκροπόλεως με κατεύθυνσιν πρὸς νότον.

Εἰκ. 2. Ἡ Βόρειος πύλη μετὰ τοῦ θυρωρείου καὶ τοῦ ὑποστέγου αὐτῆς.

Μακροτέρας διαρκείας ὑπῆρξεν ἡ ἐργασία μας εἰς τὰς εἰσόδους καὶ τὰ θυρωρεῖα τῆς ΝΑ. διπλῆς πύλης (εἰκ. 3, πίν. 14α καὶ β).

Ἐνταῦθα ἐξηκολούθησεν ἡ ἀπομάκρυνσις ὄγκων λίθων μεγάλων δια-

Εἰκ. 3. Ἡ ΝΑ. διπλῆ πύλη μετὰ τῶν δύο αὐτῆς θυρωρείων.

στάσεων, οἱ ὅποιοι ἔφρασσον τὰς διόδους, καθὼς καὶ τῆς κάτωθεν τῶν λίθων σημαντικῆς ἐπιχώσεως.

Ἐπίσης συνεπληρώθη ὁ καθαρισμὸς τῶν παρ' ἐκάστην τῶν διόδων, δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ, ὑπαρχόντων θυρωρείων.

Τὰ εἰς τὴν ἐπίχωσιν τῶν εἰσόδων καὶ τῶν θυρωρείων ἀνευρεθέντα ὄστρακα ἀνήκουν καὶ πάλιν εἰς τὴν ΥΕ III περίοδον, τὸ δὲ ἐπικρατέστερον

¹ ΝΟΑΣΚ, Αἴγε, ΑΜ 19, σ. 445.

εἶδος τῶν ἀγγείων, ὡς εἰκάζεται ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ποδῶν, εἶναι αἱ ὑψίποδες κύλικες.

Εἰς τὴν ἀνατολικήν, τὴν δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ ἐκ τῆς πεδιάδος, εἴσοδον τῆς πύλης καὶ περὶ τὸ μέσον τῆς δυτικῆς παρεΐας αὐτῆς, ἐκεῖ ὅπου τὸ μεταξὺ τῶν δύο εἰσόδων τμήμα τοῦ τείχους συνδέεται πρὸς τὸ θυρωρεῖον τῆς ἀριστερᾶς εἰσόδου, ἀνευρέθησαν εἰς βάθος 1.20 μ. ἀπὸ τῆς σωζομένης ἄνω ἐπιφανείας τοῦ τοίχου τοῦ θυρωρείου εὐμεγέθη τμήματα χαλκῶν ἐλασμάτων προερχομένων προφανῶς ἐκ τῆς ἐπενδύσεως ξυλίνης θύρας.

Τὰ εὐρήματα ταῦτα ἐπιβεβαιώνουν τὴν θέσιν τῆς θύρας, τὴν ὁποίαν ἀκριβῶς καθορίζει—ὅπως ἄλλωστε καὶ εἰς τὴν παραπλευρῶς διόδου τοῦ μηχαναῖκου αὐτοῦ διπύλου ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας τρεῖς πύλας—ἐγκάρσιος τοίχος μεταξὺ τῶν δύο ἐσωτερικῶν παρεΐων τῶν πυργοειδῶν ἀπολήξεων τοῦ τείχους, ὁ ὁποῖος θὰ ἐχρησίμευεν ἐν μέρει μὲν ὡς κατώφλιον τῆς θύρας, ἐν μέρει δὲ ὡς θεμέλιον τῶν ἐκατέρωθεν αὐτῆς παραστάδων. Ὅπισθεν τῶν θυρῶν, δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ, ἀνοίγεται καὶ ἐδῶ ἀνὰ ἐν θυρωρεῖον. Τοῦ θυρωρείου τῆς ἀριστερᾶς εἰσόδου, τοῦ ὁποίου αἱ ἐσωτερικαὶ διαστάσεις εἶναι 3×3.10 μ., τὸ δὲ σωζόμενον ὕψος τῶν τοίχων 1.60 μ., ἀπεκαλύφθη τὸ διὰ πλακοειδῶν λίθων κατεσκευασμένον κατώφλιον τῆς εἰσόδου του, πλάτους 0.55-0.60 μ., καὶ βαθμὶς ὑπεράνω αὐτοῦ ἀποτελοῦσα τὸ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἄκρον τοῦ δαπέδου, τὸ ὁποῖον σώζει ἐν μέρει τὴν ἐπίσης ἐκ πλακοειδῶν λίθων στρώσιν του. Δι' ὁμοίας στρώσεως φαίνεται ὅτι ἐκαλύπτετο καὶ τὸ δάπεδον τῆς διόδου τῆς πύλης, ὡς μαρτυροῦν ὀλίγοι πλακοειδεῖς λίθοι σωζόμενοι πρὸ τοῦ κατωφλίου τοῦ θυρωρείου.

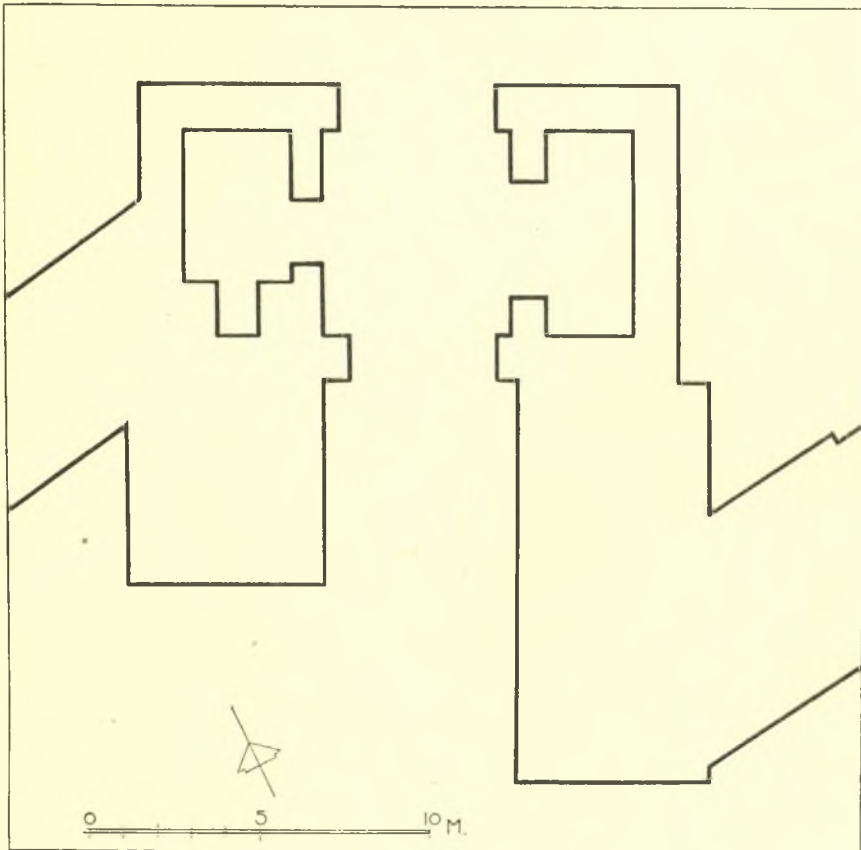
Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ θυρωρείου, ἐπὶ τοῦ κατωφλίου καὶ ἐπὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ λιθοστρώτου τμήματος τῆς διόδου εὐρέθη παχὺ στρώμα αἰθάλης μετὰ τεμαχίων ἀπληθρακωμένου ξύλου μαρτυροῦν καταστροφὴν ἐκ πυρκαϊᾶς.

Καὶ τοῦ θυρωρείου τῆς δεξιᾶς εἰσόδου, τῶν αὐτῶν περίπου μὲ τὸ προηγούμενον διαστάσεων (2.40×3 μ.) καὶ μὲ σωζόμενον ὕψος τῶν τοίχων 1.10 μ., συνεπληρώθη σχεδὸν ὁ καθαρισμὸς ἀποκαλυφθέντων τοῦ κατωφλίου τῆς εἰσόδου καὶ τῆς ἐν μέρει διασωθείσης στρώσεως τοῦ δαπέδου του.

Καὶ ἐδῶ πυκνὸν στρώμα αἰθάλης ἐκάλυπτε τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ θυρωρείου, τὸ κατώφλιον καὶ τὸ δάπεδον τοῦ πρὸ τοῦ θυρωρείου τμήματος τῆς διόδου.

Καὶ εἰς τὴν πύλην ταύτην μὲ τὰς δύο εἰσόδους, ὅπως καὶ εἰς τὴν Βόρειον, τὰ θυρωρεῖα εὐρίσκονται, ὡς ἐλέχθη ἤδη, δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ. Ἐπίσης εἰς ἀμφοτέρωθεν τὰς πύλας τὰ θυρωρεῖα συναπτόμενα ὀργανικῶς μετὰ τοῦ τείχους ἢ τῶν πυργοειδῶν αὐτοῦ ἀπολήξεων ἀποδεικνύουν τὸ σύγχρονον τῆς κατασκευῆς τῆς ὅλης περὶ τὰς πύλας ὀχυρώσεως. Ἀφοῦ δὲ τὰ ἀνασκαφικὰ δεδομένα χαρακτηρίζουν τὰ θυρωρεῖα ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν ΥΕ III ἐποχὴν, ἀναγ-

καῖον συμπέρασμα εἶναι, ὅτι καὶ αἱ πύλαι μὲ τοὺς πύργους των καθὼς καὶ τὰ σκέλη τῶν μετ' αὐτῶν συνδεδεμένων τμημάτων τῶν τειχῶν εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀνήκουν. Εἶναι δὲ τοῦτο στοιχεῖον σπουδαιότατον διὰ τὴν χρονολογικὴν τοποθέτησιν καὶ τῆς διπλῆς—ισοδομικῆς καὶ πολυγωνικῆς ταυτοχρό-

Εἰκ. 4. Ἡ Νοτία πύλη μετὰ τοῦ θυρωρείου καὶ τοῦ ὑποστέγου αὐτῆς χώρου.

ως—τεχνοτροπίας τῆς τειχοδομίας, ἡ ὁποία ἀπαντᾶται καὶ εἰς τὰς δύο αὐτὰς πύλας, κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν ὄψιν τῶν πύργων, καθὼς καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ὄψιν καὶ τῶν πρὸς αὐτοὺς συνεχομένων τμημάτων τῶν σκελῶν τοῦ τείχους.

Ὁλιγοήμερος τέλος ὑπῆρξεν ἡ ἐργασία μας εἰς τὴν εἴσοδον καὶ τὰ ἐκατέρωθεν αὐτῆς δωμάτια τῆς Νοτίας πύλης (εἰκ. 4, πίν. 15α). Ἐνταῦθα ἡ

ἐσκαφή καὶ ὁ καθαρισμὸς ἀπεκάλυψαν σχεδὸν ἕξ ὀλοκλήρου τὸ ἀριστερῶ τῶ εἰσερχομένῳ θυρωρεῖον καὶ τὸν ἀπέναντι αὐτοῦ ὑπόστεγον χῶρον, ὁ ὁποῖος διὰ μετασκευῆς μετεβλήθη μεταγενεστέρως ἐπίσης εἰς κλειστὸν χῶρον χρησιμεύων καὶ αὐτὸς πιθανῶς ὡς θυρωρεῖον.

Διὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἐρευνῶν μας εἰς τὰς τρεῖς ταύτας πύλας διεπιστώθη τὸ ἀκριβὲς αὐτῶν διάγραμμα, τὸ ὁποῖον δὲν μᾶς ἔδωσαν οἱ παλαιότεροι ἐρευνηταὶ τῆς ἀκροπόλεως DE RIDDER καὶ NOACK. Ἐπίσης καθωρίσθη ἡ ὅλη ἐσωτερικὴ διαρροὺθμισις τῶν εἰσόδων μετὰ τῶν θυρωρεῖων, τῶν ὑποστέγων χώρων καὶ τῶν διπλῶν αὐτῶν ξυλίνων θυρῶν τῶν ἐπενδεδυμένων διὰ χαλκῶν ἐλασμάτων. Τὰ εἰς τὴν ΝΑ. πύλην εὐρεθέντα, ὡς ἐλέχθη, τμήματα τοιούτων ἐλασμάτων, ὁμοῦ μετὰ τινων ἥλων, μαρτυροῦν ὅχι μόνον περὶ τῆς ἀκριβοῦς θέσεως τῆς θύρας ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς διὰ χαλκῆς ἐπενδύσεως προστασίας αὐτῆς. Ἐκτὸς τούτων ἡ εἰς ἱκανὸν ὕψος καὶ εἰς καλὴν σχετικῶς κατάστασιν διατήρησις τῶν πύργων ἢ πυργοειδῶν ἀπολήξεων τοῦ τείχους, ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς τῶν διὰ μεγάλων ὀρθογωνίων καὶ ἄδρῶς πελεκημένων λίθων, καθὼς καὶ ἡ εἰς αὐτοὺς ἐνσωμάτωσις τῶν θυρωρεῖων καὶ ὑποστέγων μᾶς ἄγουν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ ὅλη κατασκευὴ τῶν μέχρι καὶ τῶν ὑψηλοτέρων αὐτῶν σημείων ἦτο λιθίνη, ἐνῶ τοῦ περιβόλου πιθανώτατα ἀπὸ τινος σημείου καὶ ἄνω ἦτο ἕξ ὀπτοπλίνθων. Τέλος ἡ καλὴ αὐτῆ διατήρησις τῶν πύργων καὶ τῶν μετ' αὐτῶν συνδεομένων βοηθητικῶν κτισμάτων, τὰ πανταχοῦ ἀπαντῶντα ἔντονα ἴχνη πυρκαϊᾶς ἀλλὰ πρὸ πάντων τὸ πλῆθος τῶν ὀστράκων καὶ λοιπῶν κινητῶν εὐρημάτων καταρρίπτουν τὴν παλαιότερον διατυπωθεῖσαν γνώμην, ὅτι ἡ ἀκρόπολις ἐγκατελείφθη προτοῦ κατοικηθῆ καὶ προτοῦ ἀκόμη συμπληρωθῆ ἡ οἰκοδόμησις της.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΘΡΕΨΙΑΔΗΣ

7. ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΕΝ ΙΩΛΚΩ

Ἡ ὑπὸ αἰσίους μᾶλλον οἰωνοὺς ἀρξαμένη πέρυσιν ἀνασκαφή τοῦ μυκηναϊκοῦ ἀνακτόρου τῆς Ἰωλκοῦ (πρβ. ΠΑΕ 1956, σ. 119 ἐξ.) ἀνεκότη ἐφέτος, διότι ἡ συστηματικὴ καὶ εἰς ἔκτασιν σκαφή κατέστη ἀδύνατος, τὸ μὲν λόγῳ τοῦ γενικωτέρου περιορισμοῦ τῶν οἰκονομικῶν πόρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, κυρίως ὅμως ἐπειδὴ κατὰ τὸ διαρρηθεῖσαν ἔτος οὐδεμία ἐγένετο πρόοδος εἰς τὸ θέμα τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν ὑπερκειμένων τοῦ ἀνακτόρου οἰκημάτων. Ὅτι αἱ δυσχέρειαι ἀνασκαφῆς ἐντὸς κατωκρημένου χώρου εἶναι μεγάλαι ἦτο γνωστὸν ἐξ ὑπαρχῆς καὶ τὸ ἀπελπιστικὸν προηγουμένον τοῦ ἀνακτόρου τῶν Θηβῶν διδάσκει, ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη ὃ ἀπαιτηθῆ ἀγὼν μακροχρόνιος διὰ τὰ δημιουργηθῶν ἀπλῶς αἱ προϋποθέσεις συστηματικῆς ἀνασκαφῆς τῆς θέσεως, ὑπὸ τὸν ὅρον πάντοτε ὅτι ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία θὰ πειθοῦν περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Ἀνακτόρου.

Ἡ ἐφειτηνὴ ἔρευνα ἐν Ἰωλκῷ περιορίσθη εἰς μὲν τὸ Ἀνάκτορον εἰς τὴν στρωματογραφικὴν ἐξέτασιν τμημάτων τῆς ἐπιχώσεως κατὰ τὴν τομὴν τοῦ ΒΔ. ἄκρου τοῦ γηλοφου τῆς Ἰωλκοῦ («Κάστρο» τοῦ Βόλου ἢ «Παλιά», θέσις «Κιούπι»), ἐπεξετάθη δὲ καὶ εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Νηλείας (χερσόνησος «Ταρσανᾶς» ἢ «Πευκάκια», ἔναντι τοῦ Βόλου), ὅπου ὁ FR. STÄHLIN ἐτοποθέτει τὴν «νεκρόπολιν τῆς Ἰωλκοῦ»¹.

Ι. Ἀνάκτορον. Τὰ κυριώτερα πορίσματα τῆς περιορισμένης ἐρεύνης τῶν στρωμάτων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ἀνακτόρου ὑπῆρξαν τὰ ἑξῆς:

α) Πρὸς οἰκοδόμησιν τοῦ ΥΕ ΠΙΒ ἀνακτόρου, τοῦ πυρποληθέντος περὶ τὸ τέλος τῆς ΥΕ ΠΙΓ1 περιόδου, κατεστράφησαν παλαιότερα οἰκήματα, ἀναγόμενα, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς λεπτομεροῦς ἐξετάσεως τῶν ὑπολειφθέντων λειψάνων, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς «Μυκηναϊκῆς» περιόδου, πολιτιστικῶς ἐμφανιζομένης ἐνταῦθα ὡς «Μεσοελλαδικῆς» (: ἐντόπια χονδροειδῆ μονόχρωμα ἀγγεῖα, ἐντόπια Μινύεια, δύο μόνον ΥΕ Ι ὄστρακα). Οἴκοθεν νοεῖται, ὅτι, ἐὰν ὑπεράνω

¹ Δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐγένετο ἡ στρωματογραφικὴ ἔρευνα εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Ἰωλκοῦ καὶ ἡ στρωματογραφικὴ τάφρος Ι ἐν Νηλείᾳ. Τὴν περαιτέρω δαπάνην τῶν ἀνασκαφῶν ἀνέλαβεν ἡ «Φιλάρχαιος Ἑταιρεία» τοῦ Βόλου, διαθέσασα πρὸς τοῦτο δωρεὰς τοῦ προέδρου αὐτῆς κ. Ν. Μπρισίμη καὶ τοῦ κ. Γ. Λούλη. Εἰς τὴν κατάταξιν τῶν εὗρημάτων ἐβοήθησεν ἡ ἀρχαιολόγος δις Μ. Παπαδοπούλου, τὴν δὲ ἐπιστάσιαν τῶν ἀνασκαφῶν εἶχεν ὁ τεχνίτης κ. Μ. Νικολαράκης.

τῶν οἰκημάτων αὐτῶν ὑπῆρχον ἄλλα, νεότερα, ΥΕ II κλπ., ἐξηφανίσθησαν κατὰ τὴν ἰσοπέδωσιν τοῦ χώρου.

β) Πλὴν τοῦ εἰκαζομένου κυρίως «μεγάρου» τοῦ ἀνακτόρου ὑπῆρχον καὶ ἄλλα πολυτελῆ ἢ μεγάλα κτίσματα ἐπὶ τοῦ λόφου. Τοῦτο συνάγεται ἐκ τῆς εὐρέσεως δαπέδων ἐκ λευκοῦ ἀσβεστοκονιάματος (stucco) εἰς θέσιν ἀπέχουσαν 150 μέτρα ἀπὸ τῶν ἀποκαλυφθέντων πέρουσι τμημάτων τοῦ ἀνακτόρου, πρὸς τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ γηλόφου.

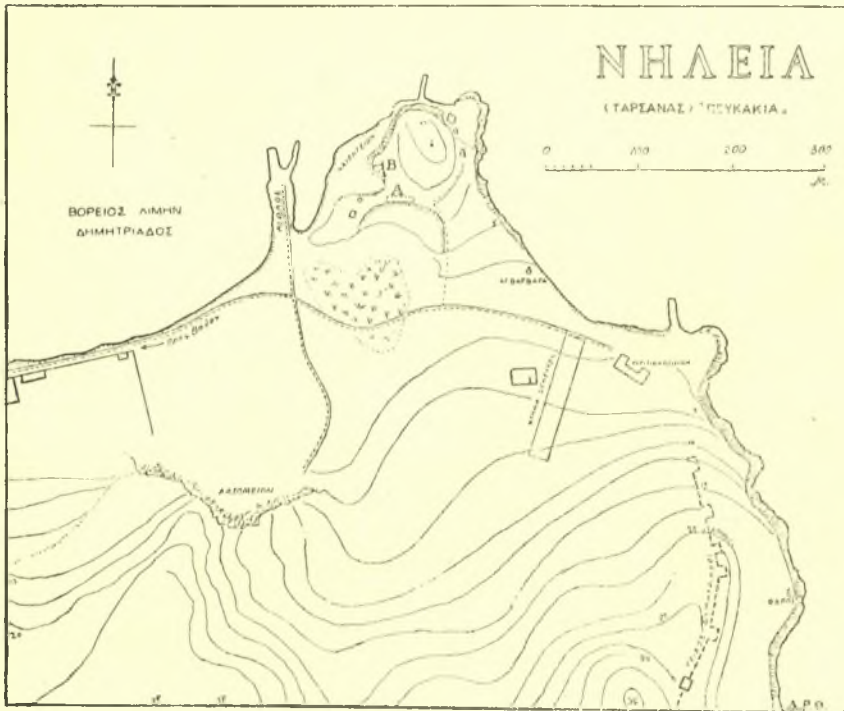
γ) Ἐβεβαιώθη προοίτι ὅτι τὰ σημερινὰ ὄρια τοῦ γηλόφου συμπέπτουν περίπου πρὸς τὸν πυρῆνα μόνον τῆς προϊστορικῆς Ἰωλκοῦ καὶ ὅτι ἡ ἔκτασις τῆς πόλεως κατὰ τοὺς προμυκηναϊκοὺς καὶ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους ἦτο κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα. Ἀπότομοι τομαὶ τῶν ἐπιχώσεων, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ΒΔ., τὴν Β. καὶ τὴν ΒΑ. πλευρὰν τοῦ γηλόφου, ὀριζόντια δάπεδα πανταχοῦ καὶ σημαντικὴ ὕψομετρικὴ διαφορὰ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ πέριξ ἐδάφους, ἀποδεικνύουν, ὅτι ἐπανειλημμέναι σκαφαὶ καὶ ἀπολήψεις χωμάτων ἐκ τῆς περιμέτρου τοῦ λόφου περιέστειλαν τὰ ὄρια αὐτοῦ εἰς τὰ δύο τρίτα περίπου τῆς ἀρχικῆς ἐκτάσεως.

δ) Βορειότερον τοῦ ἀκραιῶ τοίχου τοῦ ἀποκαλυφθέντος τμήματος τοῦ ἀνακτόρου, ἐσημειώσαμεν τὴν παρουσίαν πηλοχρίστου κυκλικῆς ἐστίας, κειμένης πιθανῶς κατὰ τὸ ἄκρον ἢ τὸ μέσον αἰθούσης. Ἐκ τῶν κινητῶν εὐρημάτων πλὴν τῆς κεραμεικῆς, σημειοῦμεν πῆλινα εἰδώλια ἐκ τοῦ δαπέδου τῆς αἰθούσης ταύτης καὶ ἐν ὁσείνουν κομβίον, κοσμούμενον διὰ συγκεντρικῶν κύκλων, ἐκ τῆς σκαφῆς κατὰ τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ λόφου.

II. **Νηλεία.** Ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἦσαν γνωστὰ προϊστορικά καὶ δὴ μυκηναϊκὰ λειψανα ἐκ τῆς ἔναντι τοῦ Βόλου χερσονησοειδοῦς ἄκρας «Ταρσανᾶς» —γνωστοτέρας σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πευκάκια» (εἰκ. 1 καὶ πίν. 16α). Ἦδη τὸ 1889 ὁ Ρ. WOLTERS (AM 14, 1889, 262 ἐξ.) ἐδημοσίευσεν ἀξιόλογον ὁμάδα μυκηναϊκῶν καὶ ἄλλων ἀγγείων, προερχομένων κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τάφων τῆς θέσεως ταύτης καὶ ἀποκειμένων εἰς τὴν ἰδιωτικὴν συλλογὴν Ἀποστολίδου, ἡ ὁποία πρὸ τινῶν ἐτῶν περιῆλθεν εἰς τὸ Μουσεῖον Βόλου. Μυκηναϊκοὶ τάφοι εἰς τόσον μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Ἰωλκοῦ (1.5 χιλιόμε.) δικαιολογοῦν ἴσως τὴν εἰκασίαν τοῦ STÄHLIN (Das hellenische Thessalien, 1926, 64), ὅτι αὐτόθι ἔκειτο «ἡ νεκρόπολις τῆς Ἰωλκοῦ». Ἀλλ' ἡ ἀνασκαφικὴ ἡμῶν ἔρευνα ἐν Νηλεΐᾳ δὲν ἀπέβλεψεν εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῆς καταφανῶς ἐσφαλμένης αὐτῆς ἀπόψεως· μοναδικὸς σκοπὸς μας ὑπῆρξεν ὁ ἔλεγχος τῆς στρωματογραφίας τῶν ἐπιχώσεων, προτοῦ ἢ οἰκοδόμησις παρεμβάλη ἀνυπέροβλητα ἐμπόδια εἰς τὴν ἔρευναν. Διότι ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν ἐπιφανειακῶν ἐνδείξεων ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης προέκυψαν σαφῆ μαρτύρια τῆς υπάρξεως αὐτόθι σπουδαιοτάτου μυκηναϊκοῦ καὶ προμυκηναϊκοῦ συνοικισμού. Τὸν συνοικισμόν αὐτὸν ἐσημείωσαν ἀπλῶς ὁ ΤΣΟΥΝΤΑΣ (Δ - Σ σ. ἀριθ. 1) καὶ ὁ

ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ, ὅστις μάλιστα ἀνέσκαψεν ἐπ' αὐτοῦ (πρβ. ἰδίᾳ ΠΑΕ 1912, 173 καὶ WACE · THOMPSON, Prehistoric Thessaly, 1912, 207), ἀναζητῶν τάφους.

Τοπογραφικῶς ἡ χερσόνησος τοῦ Ταρσανᾶ (Πευκάκια), ὑψομέτρου 17 μ., κεῖται εἰς τὸ ΒΑ. ἄκρον τῆς ἀρχαίας Δημητριάδος καὶ ἀποτελεῖ τὸ δεξιὸν κέρασ τοῦ μεγάλου βορείου λιμένος τῆς πόλεως, τοῦ *ναυοτάθμου βασι-*

Εἰκ. 1. Τοπογραφικὸν σχέδιον τοῦ χώρου τῆς Νηλείας (παρὰ τὴν Ἰωλκόν).

λεῦσι Μακεδόνων (ΣΤΡΑΒΩΝ, IX 436, 15), τοῦ πολεμικοῦ δηλαδὴ λιμένος τῆς Δημητριάδος.

Πολὺ πρὸ τοῦ «συνοικισμοῦ» τῆς Δημητριάδος (περὶ τὸ 290 π.Χ.) εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν ἤκμασεν ἀρχαιότερος οἰκισμὸς, τὸν ὅποιον ὁ STÄHLIN ὀρθῶς ἐταύτισε πρὸς τὴν Νήλειαν (STÄHLIN, ἔ.ἀ. 77 καὶ STÄHLIN · MEYER · HEIDNER, Pagasai und Demetrias, 1934, 166 ἔξ.), ζητουμένην παλαιότερον εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Πηλίου, ἐπὶ τοῦ ὑψώματος «Νεβεστίκι» (ἀρχ. Μεθώνη, πιθανῶς), ἢ ἐπὶ τοῦ παρὰ τὸν Βόλον ὑψώματος «Γορίτσα» (ἀρχ. Ὀρ-

μίνιον;)¹. Ὑπὲρ τῆς ταυτίσεως αὐτῆς συνηγοροῦν αἱ ἀρχαῖαι μαρτυρίαι καὶ αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἐνδείξεις: Ἐν πρώτοις τὸ χωρίον τοῦ ΣΤΡΑΒΩΝΟΣ IX 5, 15: *Ἔκτισε δὲ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς ἐπώνυμον ἑαυτοῦ τὴν Δημητριάδα μεταξὺ Νηλείας καὶ Παγασῶν ἐπὶ θαλάττῃ, τὰς πλησίον πολίχνας εἰς αὐτὴν συνοικίσας Νήλειάν τε καὶ Παγασάς...*, σαφῶς ὀρίζον ὅτι ἡ Δημητριάς ἐκτίσθη μεταξὺ τῆς Νηλείας καὶ τῶν Παγασῶν, κειμένων πολὺ πλησίον (αἱ Παγασαὶ καὶ ἡ Δημητριάς συγγέονται συχνὰ εἰς ἀρχαῖα κείμενα, ἡ δὲ Νήλεια ἀφανίζεται ὀλοκληρωτικῶς, ἀπ' ὅτου περιελήφθη εἰς τὴν Δημητριάδα). Ἐπειτα ἡ μαρτυρουμένη καὶ ἄλλοθεν λατρεία τῆς Ἀφροδίτης Νηλείας ἐν Δημητριάδι, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ἐπιγραφή ἐκ Δημητριάδος, εὑρεθεῖσα ἐν Ἰωλκῷ (IG IX 2, 1125), ἐπιβεβαιοῦται ἔξ ἀναθηματικῆς πλακιδίου μετὰ παραστάσεως γυναικείου αἰδοίου (προφανῶς ἀναθήματος εἰς Ἀφροδίτην), εὑρεθέντος τῷ 1929 εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ταρσανᾶ, τὴν εἰκαζομένην θέσιν τῆς Νηλείας².

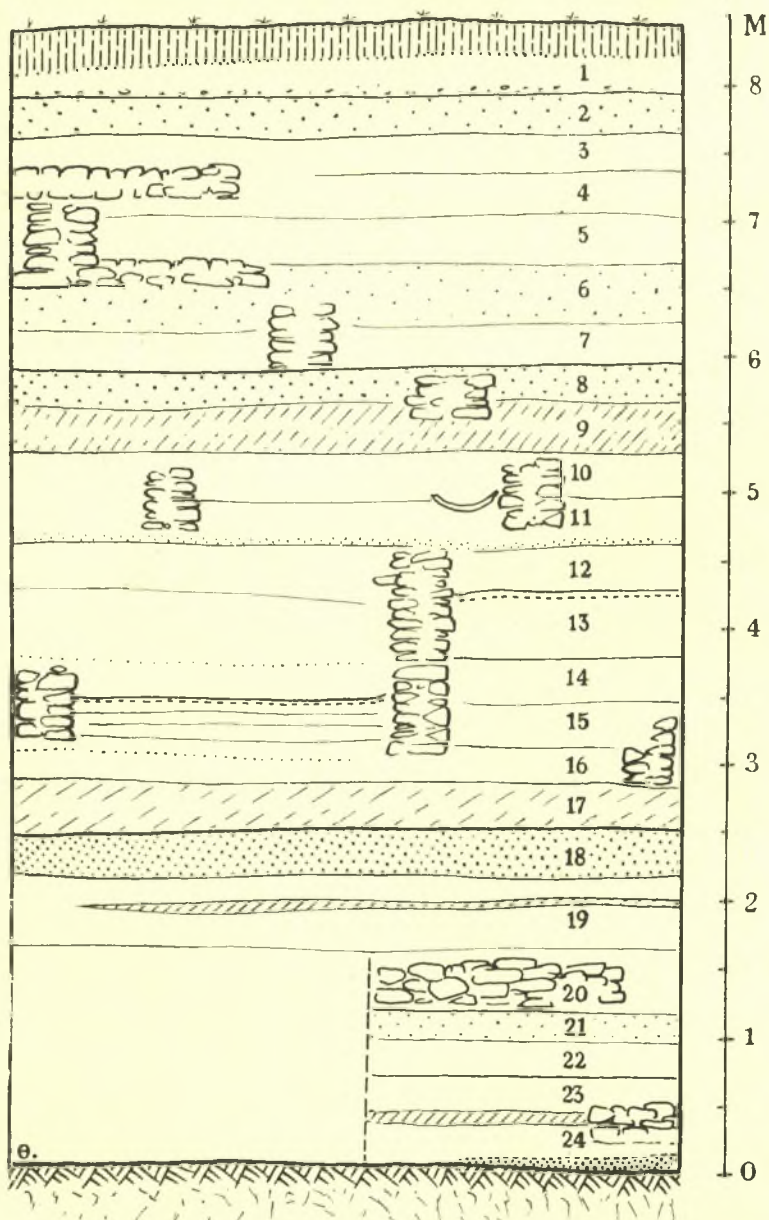
Ἀπὸ τὴν μυθολογίαν ἔξ ἄλλου γνωρίζομεν, ὅτι ὁ ἐπώνυμος τῆς Νηλείας ἦρωσ εἶναι ὁ Νηλεὺς, ἀδελφὸς τοῦ βασιλεύοντος τῆς Ἰωλκοῦ Πελίου καὶ γενάρχης μετέπειτα τῆς ἐν Πύλῳ δυναστείας τῶν Νηλειδῶν. Οἱ δύο ἀδελφοί, τέκνα δίδυμα τῆς συζύγου τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Ἰωλκοῦ Κρηθέως Τηροῦς, ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος, ἐκτοπίσαντες τὸν νόμιμον κληρονόμον τοῦ θρόνου Αἴσονα, ἐβασίλευσαν τῆς Ἰωλκοῦ. Ἀλλά—κατὰ τὴν μυθολογίαν πάντοτε—*ἔστasiaσαν δὲ ὕστερον πρὸς ἀλλήλους καὶ Νηλεὺς μὲν ἐκπεσὼν ἤκεν εἰς Μεσσηνίην καὶ Πύλον κίττει* (ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΥ Βιβλιοθήκη, I 9, 8). Ἄν ἡ παρὰ δόσις ἐνέχει πρῆξιν ἀληθείας (καὶ περὶ αὐτοῦ δὲν δικαιούμεθα νὰ ἀμφιβάλωμεν προκαταβολικῶς), ἡ Νήλεια, ἡ ἐπώνυμος τοῦ Νηλέως πόλις, πρέπει νὰ παρουσιάσῃ ἀξιόλογα μυκηναϊκὰ λείψανα.

Προφανῶς ἄρα δὲν ὀφείλεται εἰς σύμπτωσιν τὸ γεγονός, ὅτι ἡ δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1957 ἔφερεν εἰς τὸ φῶς ἐν Νηλείᾳ τόσον πλούσια στρώματα τῆς Ὑστεροελλαδικῆς I-III (Μυκηναϊκῆς) περιόδου, οἷα οὐδαμοῦ ἀλλαγῆ τῆς Θεσσαλίας εὑρέθησαν μέχρι τοῦδε, πλὴν ἴσως τῆς Ἰωλκοῦ. Παλαιότερα εὑρήματα τῆς Μέσης καὶ Πρωίμου Χαλκοκρατίας εἰς τὰ κατώτερα στρώματα καὶ ὀλίγα λείψανα τῆς νεωτέρας Νεολιθικῆς Περιόδου, συνέβαλον εἰς τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς εἰκόνας τῆς μακρᾶς ζωῆς τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ προϊστορικοῦ κέντρου τοῦ Παγασιτικοῦ³.

¹ Πρβ. ΣΤΑΗΛΙΝ, *Hell. Thessalien*, 77 σημ. 2.

² Πρβ. Ν. Δ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΗΝ, *Τὰ λείψανα καὶ ἡ ἱστορία τῶν ἀρχαίων πόλεων τῆς περιοχῆς τοῦ Βόλου*, Α' ἐκδ. 1937, σ. 72.

³ Ὁ ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ (ΠΑΕ 1912, 174) με θαυμαστὴν διορατικότητά ἐξαιρεῖ τὴν σημασίαν τοῦ μυκηναϊκοῦ συνοικισμοῦ τῆς Νηλείας.

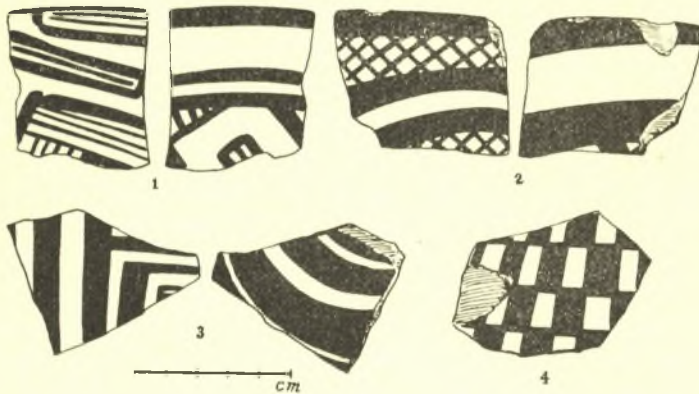

Εἰκ. 2. Νήλεια: Στρωματογραφικὴ τομὴ τῶν ἐπιχώσεων.

ΣΤΡΩΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑ. Δύο ὑπῆρξαν οἱ τομεῖς τῆς ἐρεῦνης ἐν Νηλείᾳ κατὰ τὴν πρώτην δοκιμαστικὴν περίοδον: 1) Τάφος κατὰ τὴν πρὸς νότον τῆς ἄκρας ἀπτόμον τομὴν τῶν ἐπιχώσεων, γενομένην πρὸ ἐβδομήκοντα καὶ πλέον ἐτῶν, κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ λιμένος τοῦ Βόλου (Τάφος I).

2) Δοκιμαστικαὶ τάφοι ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου χώρου ἀμέσως ὑπεράνω τῆς τομῆς καὶ βορειότερον, ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ Χριστοπούλου (Τάφος II).

Ἡ πρώτη ἀπέβλεψεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν στρωματογραφίαν, ἐσκάφη δὲ ἄνωθεν κλιμακοειδῶς μέχρι τοῦ στερεοῦ βράχου, ἐνῶ αἱ ὀριζόντιοι περιω-

Εἰκ. 3. Νηλεία: Νεολιθικὰ ὄστρακα ρυθμοῦ Διμηνίου.

ρίσθησαν εἰς τὸ μυκηναϊκὸν στρώμα καὶ τὴν ἀνίχνευσιν ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων ἐντὸς αὐτοῦ.

Ἡ σχηματικὴ τομὴ τῆς εἰκόνης 2 δεικνύει σαφῶς τὴν μορφήν τῶν διαδοχικῶν στρωμάτων τῆς ἐπιχώσεως εἰς τὴν στρωματογραφικὴν τομὴν τῆς Τάφου I: Ἡ ὅλη ἐπίχωσις ἔχει εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πᾶχος 8.50 μέτρων, διαιρεῖται δὲ εἰς εἴκοσι τέσσαρας ἐπαλλήλους στρώσεις, ἀντιστοιχοῦσας πρὸς ἰσαρίθμους φάσεις τῆς ζωῆς τοῦ συνοικισμοῦ, ὅχι ὅμως πάντοτε πρὸς ἀρχιτεκτονικὰς περιόδους.

1. **Νεολιθικὴ περίοδος:** Εἰς τὸν πυθμένα ἐντελῶς καὶ ἐπὶ τοῦ στερεοῦ βράχου παρατηρήθη λεπτὴ στρώσις τέφρας, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐρέθησαν ὀλίγα ὄστρακα τῆς Νεωτέρας Νεολιθικῆς, ὁμοῦ μετὰ δύο ἄλλων τῆς Πρωίμου Χαλκοκρατίας. Καθαρὸν στρώμα τῆς Νεολιθικῆς Ἐποχῆς δὲν ἐσημειώθη εἰς τὸν λίαν περιορισμένον χώρον τῆς εἰς βάθος σκιερῆς. Ἐξ ἄλλων ὅμως θέσεων τοῦ συνοικισμοῦ προέρχονται πολλὰ καὶ χαρακτηριστικὰ δείγματα τοῦ ρυθμοῦ τοῦ Διμηνίου (εἰκ. 3) καὶ ἄλλων συγγρόνων (πρβ. Θεσσαλικά 1, 1958, 3 ἐξ.,

ἰδίᾳ σ. 10 εἶς, εἰκ. 10, 11 καὶ 12), ἐκ τῶν ὁποίων πιστοποιεῖται ὅτι ὁ συνοικισμὸς εἶχεν ἰδρυθῆ ἀπὸ τῶν νεολιθικῶν ἤδη χρόνων.

2. **Πρώιμος χαλκοκρατία:** Τὸ κατώτατον στρώμα τῆς ἐπιχώσεως, πάχους 2.50 μ. περίπου, ὑποδιαιρεῖται εἰς ἑπτὰ στρώσεις (24-18), ἐκ τῆς κεραμεικῆς δὲ συνάγεται ὅτι καλύπτει τὴν Πρωτοελλαδικὴν III-II περιόδον καὶ πιθανῶς μέρος μόνον τῆς ΠΕ I. Τὸ στρώμα ἀποτελεῖται ἀπὸ διαδοχικὰς στρώσεις πηλοῦ, τεφροχωμάτων, δαπέδων καὶ ἀντιστοιχῶν ἢ ἀνεξαρτήτων ἀπ' αὐτῶν τοίχων, λιθοκτίστων πάντοτε. Ἡ ἀνωτάτη στρώσις (18) ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ τέφρας καὶ ἀνθράκων· ἐκτείνεται δὲ ἐπὶ πολὺ καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς τομῆς, ὥστε δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς τὸ «στρώμα καταστροφῆς» τοῦ Πρωτοελλαδικοῦ συνοικισμοῦ διὰ πυρός.

Τὸ περιεργον εἶναι ὅτι καὶ ἡ ἐπομένη στρώσις (17) περιεῖχεν ὄστρακα ἀγγείων προφανῶς πρωτοελλαδικῶν, ἀλλὰ μετ' αὐτῶν καὶ ἓν γραπτὸν ἀμαυροχρῶμον, τὸ ὁποῖον εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ θεωρήσωμεν «Μεσοελλαδικόν», ἐπειδὴ πρὸς τὸ παρὸν τίποτε δὲν εἶναι γνωστὸν περὶ τῆς θεσσαλικῆς γραπτῆς κεραμεικῆς τοῦ τέλους τῶν Πρωτοχαλκῶν χρόνων. Συμβατικῶς δὲ θεωροῦμεν τὴν στρώσιν ταύτην (17) ἀναγομένην εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπομένης, Μεσοελλαδικῆς περιόδου, τῆς ὁποίας καθαρὰ ἴχνη σημειοῦμεν εἰς τὴν ἐπομένην (16) στρώσιν (Μινύεια).

2. **Μέση χαλκοκρατία:** Εἰς τὴν περίδον αὐτὴν ἀντιστοιχεῖ τὸ μεσαῖον στρώμα τῆς ἐπιχώσεως, πάχους 3.50 μ. περίπου, διαιρούμενον εἰς 10 στρώσεις (8-17) καὶ ἀποτελούμενον ὁμοίως ἐκ πηλοῦ καὶ τεφροχωμάτων διαδοχικῶς, ἀλλὰ μὲ περισσότερα καὶ σαφέστερα δάπεδα οἰκημάτων καὶ ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα. Εἰς τὴν στρώσιν 15 π.χ. ἐσημειώσαμεν τέσσαρας ἐπαλλήλους στρώσεις τοῦ δαπέδου οἰκήματος. Κατὰ τὰ ἄλλα δὲν ὑπάρχει ἔνδειξις καταστροφῆς εἰς τὸ τέλος τῆς περιόδου, οὔτε εἰς ἐνδιάμεσον φάσιν τῆς ζωῆς τοῦ μεσοελλαδικοῦ συνοικισμοῦ.

4. **Ὑστεροελλαδικὴ περίδος:** Τὰ λείψανα τῆς σπουδαίας ταύτης περιόδου καλύπτουν τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς ἐπιχώσεως, ἔχουν πάχος 2.50 μ. καὶ ὑποδιαιροῦνται εἰς 7 στρώσεις (1-7). Καὶ ἐδῶ πάλιν ἡ κατωτάτη στρώσις (7) δυσκόλως δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ «Μυκηναϊκή», ἐπειδὴ ἡ μεγάλη πλειονότης τῶν ἀγγείων, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἀνάγεται εἰς μεσοελλαδικοὺς τύπους. Τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς ἐπιχώσεως (1), κείμενον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας σχεδὸν κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο, ἦτο τετραγαγμένον (ἐλληνιστικὰ ὄστρακα). Πρέπει ἐπίσης νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ἡ στρώσις 1 δὲν ἀνάγεται εἰς τὸ τέλος τῆς μυκηναϊκῆς περιόδου καὶ ἄρα εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ εὐρεθῆ εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ συνοικισμοῦ ἀκόμη παχύτερα μυκηναϊκὰ ἐπίχωσις. Ὅπωςδὴποτε, ἡ παρουσία ἐν Νηλείᾳ στρώματος μυκηναϊκοῦ, πάχους 2.50 μέτρων καὶ πλέον, εἶναι κάτι πρωτοφανὲς ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν ἀσφαλὲς δεδομένον, τὸ ὁποῖον

οὐδεμία θεωρία περὶ «πολιτιστικῆς καθυστερήσεως» τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην περίοδον δύναται νὰ κλονίσῃ. Ἐπὶ πλέον ἡ κανονικὴ τάξις τῶν στρώσεων εἰς τὰς ἐπιχώσεις τῆς Νηλείας ἢ ἀποτελέσῃ εἰς τὸ μέλλον ἕξοχον πηγὴν ἀντλήσεως ἀσφαλῶν πληροφοριῶν περὶ τῶν ὑποδιαίρέσεων τῆς μυκηναϊκῆς καὶ τῶν παλαιότερων περιόδων τῆς Χαλκοκρατίας, ὅταν μάλιστα συνδυασθῇ μὲ τὴν ἔρευναν τῆς στρωματογραφίας τῆς Ἰωλκοῦ.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΛΕΙΨΑΝΑ. 1. Εἰς τὸ «*Πρωτοελλαδικὸν στρώμα*» ἐσημειώθησαν τμήματα λιθοκτίστων τοίχων, προφανῶς εὐθυγράμμου κατόψεως, μεταξὺ τῶν στρώσεων 23·24 καὶ ἀνωτέρω εἰς τὴν στρώσιν 20, ὅπου ὁ τοίχος εἶναι ἐκτισμένος τεχνικώτατα διὰ σχιστολίθων μετρίου μεγέθους. Ὅπως ἐν Ἰωλκῷ καὶ ἐδῶ οἱ τοῖχοι τῶν οἰκημάτων τῆς πρώιμου Χαλκοκρατίας εἶναι ἰσχυρότεροι τῶν τῆς Μέσης. Λάπεδα εὐρέθησαν πλείονα καὶ αἱ οἰκοδομικαὶ φάσεις φαίνονται τοῦλάχιστον τέσσαρες· τεμάχιον ὠμῆς πλίνθου ἐκ τῆς ἀνωδομίας τῶν οἰκημάτων ἐκ τοῦ στρώματος τῆς καταστροφῆς (18) ἔχει πᾶχος 0.065 μ.

2. Εἰς τὸ «*Μεσοελλαδικὸν*» στρώμα ἔχομεν σαφῆ λείψανα πέντε ἐπαλλήλων ἀρχιτεκτονικῶν φάσεων, μὲ λιθοκτίστα κατὰ τὴν κρηπίδα οἰκήματα, τῶν ὁποίων ὅμως ἀγνοοῦμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ διάγραμμα, ἐπειδὴ—πλὴν τοῦ περιορισμένου τῆς τάφρου—οἱ τοῖχοι παρουσιάζονται ἐν τομῇ. Εἰς ἐν σημεῖον (μεταξὺ τῶν στρώσεων 13 καὶ 14) νεώτερος τοίχος συνέπεσεν ἀπολύτως πρὸς ἄλλον, παλαιότερου οἰκήματος (πρβ. τὸ σχέδιον τῆς εἰκ. 2). Πηλὸς καὶ τέφρα ἐναλλάξ σχηματίζουν τὰς στρώσεις 9 καὶ 8, αἱ ὁποῖαι ἀνάγονται εἰς τὸ τέλος τῆς Μέσης Χαλκοκρατίας. Ὑπεράνω δὲ αὐτῶν ἡ ἐπίχωσις συνεχίζεται μὲ τὴν ἰδίαν ὑφήν, τὴν συνέχειαν δ' αὐτὴν προσεπιμαρτυρεῖ καὶ ἡ ὁμοιότης τῆς δομῆς τῶν ἀρχιτεκτονικῶν λειψάνων. Σημειωτέον, ὅτι τέσσαρες ἀσφαλῶς, ἐνδεχομένως δὲ καὶ πέντε ἐπάλληλοι ἀρχιτεκτονικαὶ φάσεις παρατηρήθησαν εἰς τὰς «μεσοελλαδικὰς» ἐπιχώσεις τῆς γείτονος Ἰωλκοῦ, ὅπου τὰ οἰκήματα, καθ' ὅσον ἐδείχθη ἐκ τῆς δοκιμαστικῆς ἀνασκαφῆς τοῦ 1956, ἦσαν ἐπίσης εὐθυγράμμου κατόψεως.

3. Εἰς τὸ «*Μυκηναϊκὸν*» στρώμα ἐν Νηλείᾳ ἔχομεν ἀρκετὰ λείψανα εὐθυγράμμου κατόψεως ΥΕ III οἰκημάτων ἐντὸς τῆς τάφρου II. Εἰς τὴν στρωματογραφικὴν τομὴν ὅμως διακρίνονται τέσσαρες ἐπάλληλοι ἀρχιτεκτονικαὶ φάσεις, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ δύο παλαιότεραι, ἂν κρίνωμεν ἐκ τῆς κεραμεικῆς, ἀνάγονται εἰς τὴν ΥΕ I καὶ II φάσιν τῆς περιόδου. Διὰ τὰς ἐπομένους δύο δὲν δυνάμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ παρατηρήσωμεν ἄλλο τι πλὴν τοῦ ὅτι ἀνάγονται εἰς τὴν ΥΕ IIIA-B.

Καὶ εἰς τὴν στρωματογραφικὴν τομὴν καὶ εἰς τὸ νοτιώτερον τμήμα τῶν δοκιμῶν ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ Χριστοπούλου, τὰ ἀποκαλυφθέντα τμήματα μυκη-

ναϊκῶν οἰκημάτων εἶναι μᾶλλον εὐτελεῖ, ὅμοια πρὸς τὰ μεσοελλαδικά, μὲ τοίχους μέσου πάχους 0.70 μ.

Παρόμοια μυκηναϊκὰ οἰκήματα ἐσημείωσεν ὁ ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ (ΠΑΕ 1916, 31 καὶ ΑΕ 1916, 121) δυτικώτερον τῆς χερσονήσου, ἀσφαλῶς δὲ καὶ εἰς ἄλλας περὶ τὸ ὕψωμα θέσεις θὰ ἦσαν κατεσπαρμέναι οἰκίαι τῆς μυκηναϊκῆς Νηλείας, ἀνήκουσαι εἰς κοινούς θνητούς.

Ἡ κατοικία τοῦ ἄρχοντος τοῦ συνοικισμοῦ μόνον εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον θὰ ἔπρεπε νὰ ζητηθῆ, ἀλλ' ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς χερσονήσου δὲν ὑπάρχει ἐπίχωση καὶ ὁ βράχος ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.

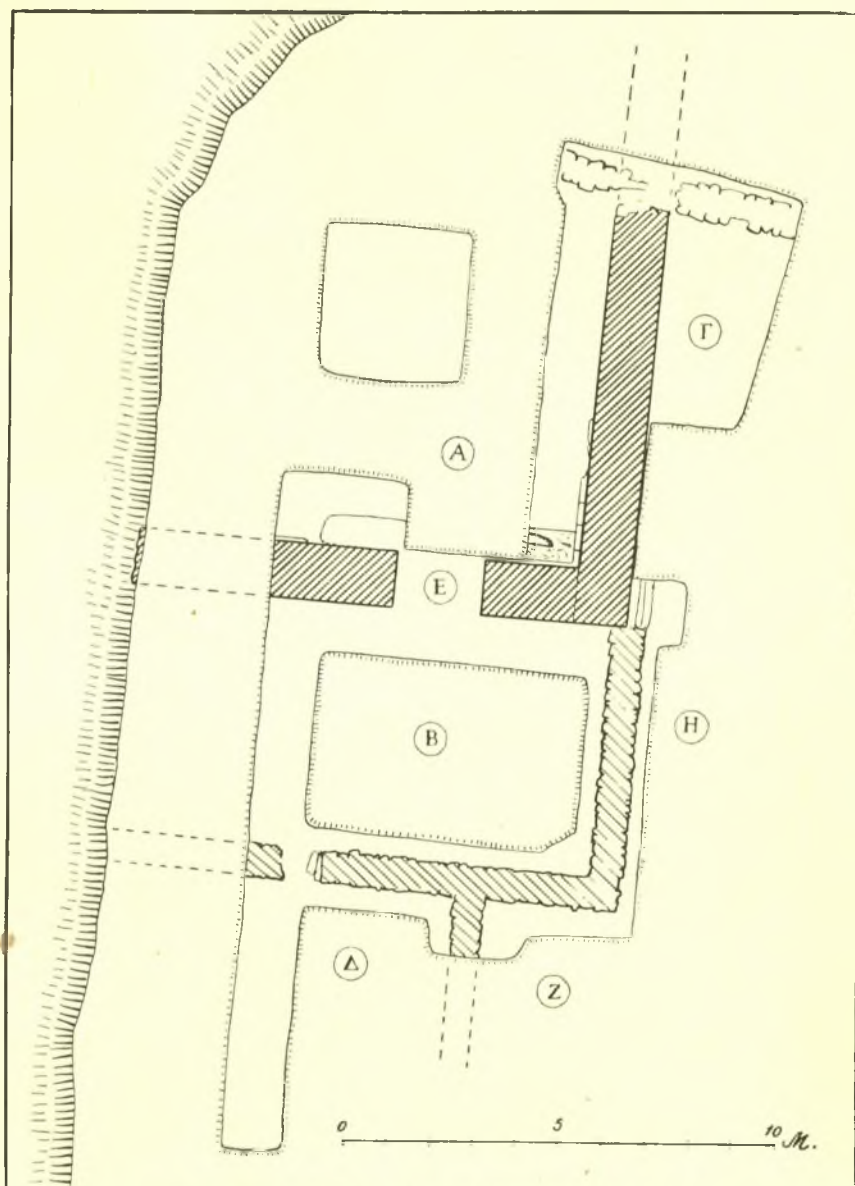
Ὀλίγον κατωτέρω τῆς κορυφῆς καὶ πλησίον τομῆς τῶν ἐπιχώσεων πρὸς τὸ ναυπηγεῖον Χριστοπούλου (τομῆς ὀφειλομένης πάλιν εἰς χωματοληψίαν κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ λιμένος τοῦ Βόλου), ἀπεκαλύφθησαν τὰ λείψανα μεγάλου κτηρίου, κατευθυνομένου ἀπὸ Ν. πρὸς Β. περίπου, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι, ἐπληρωμένοι ἐσωτερικῶς δι' ἠχυρωμένου πηλοῦ, φθάνουν εἰς τὸ μέγα πάχος τοῦ 1.30 μ., ἐνῶ καθ' ὕψος σφύζονται πολλαχοῦ ὑπεράνω τοῦ μέτρου. Ἄνοιγμα θύρας κατὰ τὸ μέσον τοίχου ἔχει εὖρος 2.10 μ. Λόγω τῶν ἐξαιρετικῶν αὐτῶν στοιχείων τοῦ κτήριον τοῦτο ἠρευνήθη μὲ ἰδιαιτέραν προσοχὴν, ἀλλ' ἡ ἐπισήμανσις αὐτοῦ συνέβη πρὸς τὸ τέλος τῶν δοκιμῶν, ὅταν τὰ οἰκονομικὰ μέσα εἶχον ἤδη ἐξαντληθῆ.

Ἡ νεωστὶ ἰδρυθεῖσα «Φιλάρχαιος Ἑταιρεία τοῦ Βόλου» προθύμως διέθεσε τὰ μέσα διὰ τὴν συνέχισιν τῶν ἐργασιῶν ἐπὶ μίαν ἀκόμη ἐβδομάδα, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ ἔρευνα δὲν ὀλοκληρώθη, ἀφειθεῖσα δι' ἄλλους, καλυτέρους καιρούς. Ὅ,τι ἐκτίθεται ἐπομένως εἰς τὰ ἐξῆς πρέπει νὰ θεωρηθῆ προσωρινὸν καὶ ὄχι πάντοτε ἀπολύτως ἐξηκριβωμένον.

Τὸ σχέδιον τῆς εἰκόνας 4 δεικνύει σαφῶς τὰ ἀποκαλυφθέντα διὰ τῶν δοκιμαστικῶν τάφρων κτίσματα: Εἰς τὸ βόρειον μέρος τμήματα τοῦ μεγάλου κτηρίου, τὸ ὁποῖον κατευθύνεται περίπου ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, ἔχει ἄνοιγμα θύρας 2.10 μ. (Ε) καὶ τοῖχον πρὸς Α. σφύζομενον εἰς μῆκος 8.20 μ. μέχρι τοῦ σημείου, ὅπου νεώτερος τοῖχος κατέστρεψε τὴν συνέχειαν. Προσκεκολλημένος εἰς τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ κτίσματος αὐτοῦ φαίνεται τοῖχος κοινός, πλάτους 0.70 μ., κατευθυνόμενος πρὸς Ν. καὶ καμπτόμενος εἶτα εἰς ἀπόστασιν 5.70 μ. κατ' ὀρθὴν γωνίαν πρὸς δυσμάς. Τὸ δάπεδον τοῦ οὗτω περικλειομένου πρὸς Ν. τοῦ μεγάλου κτηρίου χώρου ἀπετελεῖτο ἐκ γῆς ἀπλῶς, ἀπέδωσε δὲ ὀλίγα ἀλλ' ἀμιγῶς ΥΕ ΙΙΑ ὄστρακα ἀγγελίων.

Νοτιώτερον, ἄλλος τοῖχος ἐγκάρσιος ἐκφύεται, τρία μέτρα δυτικώτερον τῆς ΝΑ. γωνίας, σχηματιζομένου οὗτω ἀγκῶνος.

Δυστυχῶς τὰ λείψανα ταῦτα καὶ τὸ πρὸς βορρᾶν μεγαλύτερον κτήριο ἐυρέθησαν εἰς μικρὸν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας βάθος, διακοπαὶ δὲ τῆς συνεχείας τῶν τοίχων καὶ ἄλλαι διαταράξεις εἶναι καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν συχναί.

Εικ. 4. Νήλεια. Πρόχειρον σχεδιάσμα του τομέως II.

Ἐντὸς τοῦ μεγάλου κτηρίου ἡ ἐπίχωσις εὐρέθη διὰ τὸν αὐτὸν λόγον πολλαχῶς τετραγαμμένη: πολλὰ τεμάχια ὀξυπυθμένων ἀμφορέων ἑλληνιστικῶν χρόνων καὶ τινα γραπτὰ σύγχρονα ὄστρακα ἀνευρέθησαν βορειότερον τοῦ τοίχου, τοῦ ἔχοντος τὸ εὐρὺ θύρωμα, ὄχι μόνον εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος τῆς ἐπιχώσεως, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ εἰς σημαντικὸν βάθος. Καὶ τὸ δάπεδον ἀκόμη (ἀποτελούμενον ἐκ πεπατημένου πηλοῦ) εἶχεν ἐκεῖ καταστραφῆ ἐκ τῶν παραβιάσεων τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων. Πανταχοῦ ἐξ ἄλλου συνητήσαμεν μυκηναϊκὰ ὄστρακα, κατὰ τὸ πλεῖστον ΥΕ ΠΙΑ, ὄχι μόνον ἐν τῇ ἐπιχώσει, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐνιαχοῦ σφζομένων τμημάτων τοῦ δαπέδου. Τέλος κατὰ τὴν ΝΑ. ἔσω γωνίαν εἰς βάθος 1.00 μ. ἀπὸ τῆς σφζομένης ἄνω ἐπιφανείας τοῦ τοίχου ἀνευρέθη ἔστια (;) ἢ μεταλλουργικὴ ἐγκατάστασις (;) ἐκ πηλοῦ ἰσχυρῶς κεκαυμένου. Ἄν κρινώμεν ἐκ τῶν μυριάδων ὄστρέων πορφύρας, ἅτινα εὐρέθησαν εἰς τὸν χῶρον αὐτόν, κατατεθραυσμένα εἰς μικρὰ τεμάχια, δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι προορισμὸς τοῦ ἐργαστηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει ἡ ἔστια (;), ἦτο ἡ ἐπεξεργασία τῆς πορφύρας. Σημειοῦμεν λοιπὸν τὰ λείψανα πορφυρείου ἐν Νηλεΐα, ἀσφαλῶς ἀναγομένου εἰς τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους. Ὅστρεα πορφύρας εὐρέθησαν καὶ εἰς τὸ ἐπιφανειακὸν στρώμα, ὅπου, ὡς ἐσημειώθη ἤδη, ἀφθονα ἦσαν τὰ ἑλληνιστικὰ ὄστρακα· προφανῶς ἄρα πορφυρεῖον ὑπῆρχεν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν καὶ πολὺ μεταγενέστερον, τοῦτο δὲ εἶναι ἐντελῶς φυσικόν, ἀφοῦ καὶ σήμερον ἐν ἀφθονίᾳ ἀπαντᾶται εἰς τὸν Παγασιτικὸν ἢ πορφύρα¹.

¹ Ἀνατολικῶς τοῦ μακροῦ πρὸς Β. κατευθυνομένου τοίχου τοῦ κτηρίου (χῶρος Γ ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς εἰκ. 4) ἀνεκαλύφθη ἀποθέτης μυκηναϊκῶν ἀγγείων κατὰ μάζας σεσωρευμένων καὶ εἰς δύο στρώματα. Παρὰ τὸ περιορισμένον τοῦ χώρου τῆς σκαφῆς ὑπελογίσθη ὅτι τὰ εὐρεθέντα τεμάχια καὶ ὄστρακα ἀνήκον εἰς ὑπὲρ τὰ 300 ἀγγεῖα. Ἄνευ ἐξαιρέσεως δὲ ἀνάγονται εἰς τὴν ΥΕ ΠΙΑ περίοδον.

² Ἐφ' ὅσον τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εἶναι σύγχρονα πρὸς τὸ κτήριον (καὶ περὶ τούτου χαρακτηριστικὴ ἔνδειξις εἶναι τὸ ὅτι ἐφάπτονται τοῦ τοίχου, μὴ χωριζόμενα ἀπ' αὐτοῦ διὰ τάφρου θεμελίου), πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι τοῦτο δὲν ἐξετείνετο πρὸς ἀνατολὰς καὶ ὅτι μέγα μέρος του κατεστράφη κατὰ τὴν ἐκσκαφὴν τῆς πρὸς τὰ δυτικὰ μεγάλης τομῆς πρὸς χωματοληψίαν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ σημαντικὸν ποσοστὸν τὰ ἀγγεῖα εἶναι θαυμασίας ποιότητος καὶ συχνὰ γραπτὰ, δικαιούμεθα νὰ εἰκάσωμεν, ὅτι τὸ ἀσφαλῶς διώροφον τοῦτο κτίσμα (τοῖχοι πάχους 1.30 μ.!) ἀπετέλει τὴν κατοικίαν τοῦ ἄρχοντος τοῦ συνοικισμοῦ. Τὰ εὐρεθέντα λείψανα ἀνήκουν βεβαίως εἰς τὸ ἰσόγειον τῆς κατοικίας, ἐνῶ τὰ ἀγγεῖα τοῦ ἀποθέτου ἀπερρίπτοντο προφανῶς ἐκ τοῦ ἄνω ὀρόφου.

¹ Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὀνομάτων ἤκουσα παρ' ἀλιέων τῆς Ν. Ἀγχιάλου καὶ τὸ «προφύλα» (=πορφύρα).

Αἱ ἄνωτέρω παρατηρήσεις δὲν εἶναι οὔτε πλήρεις οὔτε πάντοτε ἀσφαλῆς· τολμῶ ὅμως νὰ τὰς διατυπώσω, ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἐν Νηλείᾳ δοκιμὴν δὲν φαίνεται ἀπίθανον, ὅτι ἐν σημαντικώτατον μυκηναϊκὸν κέντρον πρέπει κάποτε νὰ ἀποκαλυφθῇ ἔδω, εἰς ἀπόστασιν ἐλαχίστην ἀπὸ τῆς βασιλευούσης Ἰωλκοῦ. Τὴν πίστιν μου αὐτὴν ἐλπίζω ὅτι θὰ ἐνισχύσουν καὶ τὰ ἐκ τῆς κεραμεικῆς τοῦ συνοικισμοῦ συναγόμενα.

ΚΕΡΑΜΕΙΚΗ. 1. Νεολιθικὴ περίοδος. Παρατηρήσαμεν ἄνωτέρω ὅτι εἰς τὸν πυθμένα τῆς στρωματογραφικῆς τάφρου I εὐρέθησαν ὀλίγα νεώτερα νεολιθικὰ ὄστρακα· ἔλλειψαι δυνατότητος εὐρυτέρας σκαφῆς τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀφέθη νὰ ἐρευνηθῇ εἰς τὸ μέλλον. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκετὰ εἶναι καὶ ἀσφαλῆ τὰ ἐπιφανειακὰ λείψανα, προερχόμενα ἐξ ἀγροῦ παρακειμένου, ὅπου ἢ ἄροισι εἰς βῆθος διὰ μηχανικοῦ ἐκσκαφέως ἔφερον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν πλείστα ὄστρακα τοῦ ρυθμοῦ τοῦ Διμηνίου (Β3α 1-2) (εἰκ. 3)¹.

2. Πρώιμος χαλκοκρατία. Καὶ ἡ κεραμεικὴ τῆς περιόδου ταύτης, λόγῳ τοῦ περιορισμένου τῆς εἰς βῆθος σκαφῆς, δὲν εἶναι ἀφθονος, ἐπαρκῆς ὅμως ὀπωσδήποτε διὰ νὰ πείσῃ, ὅτι, πλὴν τῆς ἐντοπίου κεραμεικῆς, εἰς τὸν συνοικισμὸν εἰσήγοντο καὶ ἀγγελια Urfirnis, ἀρίστης ποιότητος, ἐν οἷς καὶ αἱ χαρακτηριστικαὶ πρωτοελλαδικαὶ Sauce-Boats. Ἀγγελια Urfirnis κατεσκευάζοντο ἐν Θεσσαλίᾳ (Ἰωλκός, Ἄργισσα, Κουτσόχειρο κ.ά.), ἀλλ' ἐνταῦθα μερικὰ τοῦλάχιστον ὄστρακα εἶναι καταφανῶς ἐπέισακτα.

Ἐλάχιστα ἐστιλβωμένα ὄστρακα δύνανται ἴσως ν' ἀναχθοῦν εἰς τὴν ΠΕ I περίοδον, ἐπὶ τοῦ παρόντος ὄχι μετ' ἀσφαλείας. Ἀντιθέτως ἡ ΠΕ II ἀντιπροσωπεύεται ἐπαρκῶς (Urfirnis ἀρίστης ποιότητος, χονδροειδῆ τήγανα [Pans], ἀμφορεῖς, χύτραι κλπ.).

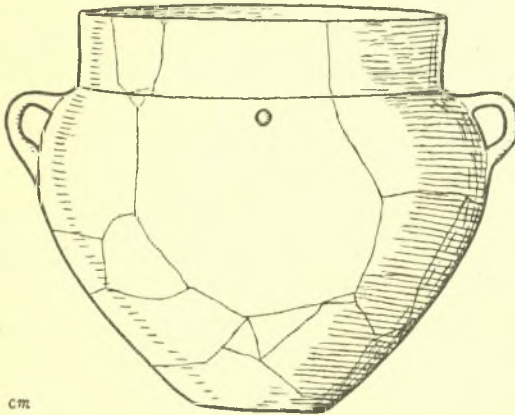
Ἐκ τῆς ΠΕ III ἔχομεν, πλὴν ἄλλων, καὶ ἐν πληρῆς ἀγγελίων, τὸν ἀμφορέα τῆς εἰκόνης 5, τυπικοῦ «Πρωτοελλαδικοῦ» σχήματος. Ὅπως ἐν Ἰωλκῷ καὶ ἐκ τῆς Νηλείας ἔλλείπουν μέχρι τοῦδε γραπτὰ ἀγγεῖα τῆς Πρώιμου Χαλκοκρατίας· κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως δὲν βλέπω τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ περίοδος αὕτη δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ εἰς τοὺς συνοικισμοὺς τοῦ Βόλου «Πρωτοελλαδική».

3. Μέση Χαλκοκρατία. Ἡ κεραμεικὴ τῆς περιόδου περιλαμβάνει μονόχρωμα, μινύεια καὶ ἀμαυρόχρωμα ἀγγεῖα. Τὰ ἀμαυρόχρωμα ἐμφανίζονται ἑνωρῆς (πιθανῶς ἀπὸ τοῦ «στρώματος τῆς καταστροφῆς»), κοσμοῦνται δὲ κατὰ κανόνα μὲ ἀπλᾶ γραμμικὰ σχέδια. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ εἰκονιζομένη (εἰκ. 6) ἔλλιπὴς πρόχους. Πρὸς τὸ τέλος τῆς περιόδου ἀφθονοῦν τὰ πολύχρωμα ὄστρακα, εἰς τὰ σχέδια δὲ προστίθεται ἡ κυματοειδῆς γραμμὴ, ὑποκάτω εὐθειῶν ταινιῶν.

¹ Ἐκτενέστερα περὶ τῶν νεολιθικῶν τῆς Νηλείας καὶ τῆς περιοχῆς τῆς Ἰωλκοῦ βλ. εἰς Θεσσαλικά 1, 1958, 3 ἔξ.

Τὰ μινύεια εἶναι κατὰ μέγα μέρος ἐξόχου ποιότητος, τόσοι δὲ ἄφθονα, ὥστε ἀρκοῦν νὰ κατατάξουν τὸν συνοικισμόν μεταξὺ τῶν καθαρῶς «Μεσοελλαδικῶν». Ἄλλοτε τεφρὰ διαφόρων ἀποχρώσεων καὶ τόνων, ἄλλοτε μελανότεφρα, ἀποτελοῦν τὴν χαρακτηριστικὴν κεραμεικὴν τοῦ στρώματος καὶ ἀνήκουν εἰς τὰ τυπικὰ σχήματα (: κύλικες ὑψίποδες, ποτήρια, βάσεις μετ' ἐπαλλήλων πλαστικῶν δακτυλίων κλπ.). Ἡ ἐξαιρετικὴ ἀφθονία μινυείων ἀγγείων εἰς τὴν Νήλειαν δὲν ἀποτελεῖ φαινόμενον μεμονωμένον: εἰς τὴν Ἰωλκόν, τὴν Μαγούλαν Ἀιδινιώτικην καὶ εἰς ἄλλους συνοικισμοὺς τοῦ Παγασιτικοῦ, ἡ κεραμεικὴ αὕτη κατασκευάζεται εἰς ποσότητας καὶ χαρακτηρίζει τὴν ἀντίστοιχον πολιτιστικὴν περίοδον.

4. Ὑστεροελλαδικὴ περίοδος. Ὁ πλοῦτος τῆς μυκηναϊκῆς κεραμεικῆς ἐν τῇ θέσει αὐτῇ ἀπετέλεσεν ἀληθῶς ἔκπληξιν! Παρὰ τὸ λίαν περιορισμένον τῆς σκαφῆς τὰ ὄστρακα εἶναι ἀπειράριθμα, πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν πάλιν εἶναι ἀσφαλῶς ἐπέισακτα καὶ δὴ ἀργολικά. Λυποῦμαι διότι ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἰκονισθοῦν ἐπαρκῆ δείγματα τῆς κεραμεικῆς τῆς θέσεως, ἀπλοῦς δὲ κατάλογος τῶν σχημάτων καὶ τῶν διακοσμητικῶν θεμάτων θὰ ἀπέβαιναν, ἄνευ εἰκόνων, περιττός. Χρησιμότεραι ἴσως εἶναι ἐπὶ μέρους τινὲς παρατηρήσεις:

Εἰκ. 5. Νήλεια: Πρωτοελλαδικὸν II ἀγγεῖον.

Ἄρχετὰ εἶναι τὰ ΥΕ I ὄστρακα. Ἐλλείπει πλήρων ὅπωςδήποτε σχημάτων εἶναι δυσχερῆς ἢ ἀνίχνευσις τοῦ τόπου προελεύσεως τῶν ἀγγείων. Σημεῖω ὅμως ὅτι εἰς δύο ἢ τρεῖς περιπτώσεις εἶμαι βέβαιος ὅτι ἔχομεν ἐν τὸ πια δείγματα.

Ἀφθονώτερα εἶναι, φυσικά, τὰ ΥΕ II ἀγγεῖα καὶ ὄστρακα. Πλεῖστα ἐξ ἄλλου τῶν ὑπὸ τοῦ WOLTERS δημοσιευομένων ἐκ τῆς θέσεως ἀγγείων εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν ἀνάγονται (πρβ. πίν. 16, β-γ). Ἄξιον ἰδιαίτερας σημειώσεως θεωρῶ μονόχρωμον κύπελλον, τὸ ὁποῖον εὐρέθη 0.50 μ. βαθύτερον ΥΕ III τοίχου ἐντὸς τῆς τάφρου I καὶ ὑπὸ τὴν βάσιν φέρει χαραχθὲν πρὸ τῆς ὀπτήσεως τὸ ἀριθμητικὸν σύμβολον IIII (=4). Ἀποτελεῖ τὸ ὄχρον τοῦτο δείγμα ἔνδειξιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς χρήσεως τῆς γραμμικῆς γραφῆς Β εἰς τὴν μυκηναϊκὴν Θεσσαλίαν;

Εἰς τὸν μνημονευθέντα «ἀποθέτην» ἔξαιρετικῶς ἀφθονα εἶναι τὰ ὄστρακα γραπτῶν ἀγγείων, μετὰ αὐτῶν δὲ πάλιν συχνότερον θέμα εἶναι ἡ πορφύρα κατ' ἐξοχὴν, σπανιότερα δὲ ἄλλα θαλάσσια ζῷα (FURUMARK, Mot. 23, 31) (πίν. 17, α), κοσμοῦντα συνήθως κύλικας τοῦ λεγομένου τύπου τῶν Ζυγουριῶν (πίν. 17, β), ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἄλλων σχημάτων ἀγγεία.

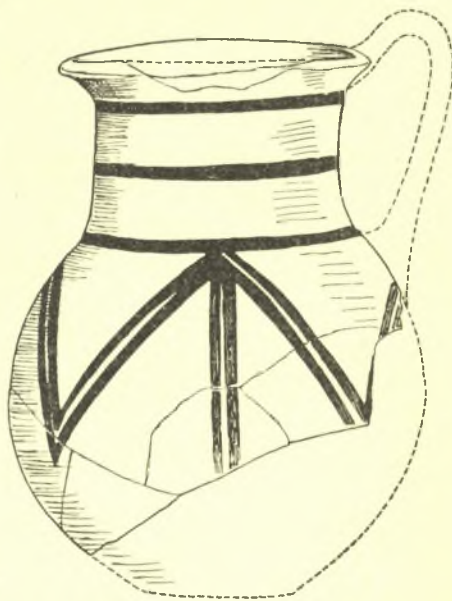
Τὸ κόσμημα τῆς πορφύρας καταστῶν οὕτω τυπικὸν εἰς τὴν κεραμεικὴν περιόδου τινὸς ἐν Νηλείᾳ (ΥΕ ΠΙΑ:2ε-ΠΙΒ) καί, καθὼς ἔχομεν σύγχρονον κατεργασίαν τῆς πορφύρας κατὰ χώραν, δὲν εἶναι ἴσως τιχαία ἢ προτίμησις.

Τὸ τέλος τῆς μυκηναϊκῆς περιόδου ἐν τῇ θέσει ταύτῃ δὲν εἶναι γνωστὸν ὁκόμεν, ἐπειδὴ ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ὑπῆρξε, τοπικῶς τοῦλάχιστον, ὑποτυπώδης. Κεραμεικὴ πάντως νεωτέρα τῆς ΥΕ ΠΙΒ φάσεως δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχῃ (ἔξαιρέσει ἐλάχιστων ὄστράκων τῆς ΥΕ ΠΙΓ:1, σποραδικῶν), τοῦλάχιστον στρωματογραφικῶς βεβαιωμένη. Θεωρητικῶς εἶναι ἀπίθανον, ὅτι θέσις τόσον ἐπίκαιρος ἐγκατελείφθη ἀκατοίκητος πρὸ τοῦ τέλους τῆς μυκηναϊκῆς περιόδου, ἀφοῦ μάλιστα δὲν λείπουν τὰ πρωτογεωμετρικὰ ἔχνη.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ. Ἀπὸ τὸ ΠΙΕ ΠΙ στρώμα ἔχομεν καρφίδα ἐκ καθαροῦ χαλκοῦ, μήκους 0.11 μ., τομῆς κυκλικῆς, ἄλλην δὲ ἐπίσης ἐκ χαλκοῦ, παχύτεραν καὶ μήκους μόλις 0.07 μ. ἐκ πρωίμου φάσεως τοῦ μεσοελλαδικοῦ στρώματος. Ἄμορφα τεμάχια χαλκοῦ εὐρέθησαν καὶ εἰς τὸ μυκηναϊκὸν στρώμα.

Εἰδώλια πῆλινα εὐρέθησαν ἐλάχιστα καὶ ἑλλιπῆ, ἔξ αὐτῶν δὲ ἐν ἀνάγεται πιθανῶς εἰς τὴν ΠΙΕ περίοδον, εὐρέθη ὅμως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ ἐνθυμίζει ἐντόνως τὴν κεφαλὴν κυκλαδικῶν μαρμαρίνων εἰδωλίων, ἄλλα δὲ ἐπίσης λίαν ἑλλιπῆ, προέρχονται ἐκ τοῦ μυκηναϊκοῦ στρώματος.

Ἐμνημονεύσαμεν ἤδη τὴν εὕρεσιν στρωμάτων ἐκ τεθραυσμένων ὄστρέων πορφύρας ἐντὸς τοῦ μυκηναϊκοῦ (ΥΕ ΠΙΑ:2) στρώματος. Ἡ κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν εὐρέθησαν τὰ ὄστρακα μαρτυρεῖ ὅτι ὑπέστησαν προηγουμένως κατεργασίαν, ἀσφαλῶς δὲ ἡ ἀλίεια καὶ ἡ ἐπεξεργασία τῆς πορφύρας θὰ πρέπει

Εἰκ. 6. Νηλεία: Γραπτὴ μεσοελλαδικὴ πρόχους.

νά ἦσαν σπουδαία καὶ κερδοφόρος ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς μυκηναϊκῆς Νηλείας.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ. Ἡ κατ' ἀνάγκην περιορισμένη δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ ἀπέδειξεν ὅτι ἐπὶ τῆς χερσονησοειδοῦς ἄκρας τοῦ «Ταρσανᾶ» (= Πευκάκια), ὅπου κατὰ τὴν πιθανωτέραν εἰκασίαν τοποθετεῖται ἡ ἀρχαία Νήλεια, εἶχεν ἰδρυθῆ ἀπὸ τῶν νεολιθικῶν χρόνων συνοικισμός, ἀκμάσας καθ'

Εἰκ. 7. Ὑστεροελλαδικὴ ΠΙΒ κύλιξ ἐκ Νηλείας (ἀναπαράστασις).

ὄλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ, μάλιστα δὲ κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους.

Ἡ ἀπόστασις τοῦ συνοικισμοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ἴωλκῆς εἶναι, κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν, μικροτέρα τοῦ 1.5 χιλιομέτρου, ὥστε εἶναι φυσικὸν νὰ συνδέεται ἡ θέσις ἱστορικῶς καὶ πολιτιστικῶς στενότερα μετὰ τὴν Ἴωλκόν. Κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἡ ἔρευνα αὐτῆς δὲν δύναται νὰ χωρισθῆ ἀπ' ἐκείνης.

Ἡ θέσις τῆς Νηλείας δεσπάζει τῆς εἰσόδου τοῦ ἐσωτερικοῦ μυχοῦ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου καὶ δὴ τοῦ μεγάλου βορείου λιμένος τῆς Δημητριάδος τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ Ἴωλκὸς εἶναι κατ' οὐσίαν ἀλίμενος, ἀνοικτὴ δηλαδὴ ἀκτὴ («συνεχῆς αἰγιαλός»), ὁ λιμὴν καὶ ἡ ἄκρα τῆς Νηλείας θὰ εἶχον τὴν αὐτὴν μεγάλην ἀξίαν καὶ κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους. Ὅτι διὰ τοῦ λιμένος αὐτοῦ διεξήγετο κατ' ἐξοχὴν τὸ ἐμπόριον τοῦ μυκηναϊκοῦ κόσμου τοῦ νότου μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Θεσσαλίας θεωρῶ πιθανώ-

τατον, ὅπως βέβαιον νομίζω τὸ ὅτι ὁ λιμὴν αὐτὸς ἦτο ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Ἰωλκοῦ: Ἡ Νήλεια εἶναι κατ' οὐσίαν ὁ λιμὴν τῆς Ἰωλκοῦ. Ἡ παρουσία ἑνὸς ἀνεξαρτήτου συνοικισμοῦ εἰς τὴν ἄμεσον γειτονίαν τῆς Ἰωλκοῦ θὰ παρέμενεν ἄλλως ἀνεξήγητος, καίτοι βεβαίως δὲν δύναται ν' ἀποκλεισθῇ ἡ ὑπαρξίς κάποτε ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν δύο συνοικισμῶν. Μαρτύριον μάλιστα αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ θρυλουμένη διάστασις μεταξὺ Πελίου καὶ Νηλέως, ἡ ὁποία ἀπέληξεν εἰς τὴν ἦτταν καὶ ἀποχώρησιν τοῦ τελευταίου εἰς τὴν Πύλον.

Ὁ συνοικισμὸς τῆς Νηλείας κατὰ τὴν Ὑστεροελλαδικὴν περίοδον εἶναι καθαρῶς «μυκηναϊκός», ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ πλούτου τῆς γραπτῆς τιπικῆς μυκηναϊκῆς κεραμικῆς τῆς θέσεως. Ὅτι ὁ χαρακτὴρ οὗτος δὲν ὀφείλεται εἰς ἀπότομον ἀποικισμόν, εἶναι ἐπίσης καταφανές. Δὲν ὑπάρχει «ἐκμυκηναϊσμός», ἀλλὰ πρόκειται περὶ μυκηναϊκοῦ συνοικισμοῦ. Κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ὁ συνοικισμὸς τῆς Μέσης Χαλκοκρατίας εἶναι «Μεσοελλαδικός».

Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ μέλλοντος — ἐὰν κάποτε διενεργηθῶν συστηματικῶς — θὰ διευκρινήσουν ἀσφαλῶς πολλὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα παραμένουν ἀκόμη σκοτεινὰ· ἀλλ' ἀπὸ τοῦδε δικαιούμεθα ν' ἀποβλέπωμεν πρὸς τὴν Ἰωλκὸν καὶ τὴν Νήλειαν μὲ πολλὰς καὶ μεγάλας ἐλπίδας, ὡς πρὸς θέσεις, ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν ὁποίων δύναται νὰ φωτισθῶν σημαντικαὶ περίοδοι τῆς θεσσαλικῆς προϊστορίας.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ρ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Β. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΤΗΣ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΑΜΦΙΠΟΛΕΩΣ

Συνεχίσθη κατά τὸ 1957 ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τῆς διαπιστωθείσης διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ παρελθόντος ἔτους (Ἔργον 1956, σ. 54 κ. ἑ.) ἐκτεταμένης νεκροπόλεως, τῆς κειμένης περὶ τὰ δύο χιλιόμετρα ΒΔ. τῆς Ἀμφιπόλεως, ἐπὶ ἐπιμήκους χαμηλοῦ λόφου. Διὰ τῶν ἐρευνῶν τοῦ ἔτους τούτου ἀνευρέθησαν ἕτεροι 64 τάφοι ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, λελαξευμένοι ἐπὶ τοῦ μαλακοῦ ἀργιλλώδους βράχου.

Ὁ συνηθέστερος τύπος αὐτῶν ἦτο ὁ τῶν λακκοειδῶν τάφων, σχήματος τετραγώνου ἢ ὀρθογωνίου παραλληλογράμμου (πίν. 18). Οἱ τάφοι οὗτοι φέρουν συνήθως ἀναβαθμὸν ἐπὶ τῶν τεσσάρων πλευρῶν αὐτῶν, ὅστις ἔχει ὁμοίως λαξευτῆ ἐπὶ τοῦ μαλακοῦ βράχου. Ἐπὶ τοῦ ἀναβαθμοῦ αὐτοῦ ἐνίοτε ἔχουσιν ἐναποτεθῆ διάφορα κτερίσματα (πίν. 18β καὶ 19α). Συχνάκις εἰς τὰς 4 γωνίας τοῦ πυθμένος τῶν λαξευτῶν τάφων ἀποκαλύπτονται μικραὶ ἡμισφαιρικαὶ λακκοειδεῖς ἐκβαθύνσεις, ἀδήλου προορισμοῦ, σπανιώτερον δὲ διαπιστοῦνται ἐπὶ τοῦ πυθμένος ὀρθογωνίως κατασκευῆ, ἐξ ὧμῶν πλίνθων, ὕψους 0.20-0.30, χρησιμεύουσα ὡς κλίνη διὰ τὴν ἀπόθεσιν τοῦ νεκροῦ. Οἱ λακκοειδεῖς οὗτοι τάφοι δὲν φέρουν κάλυμμα. Ὑπάρχουν ὁμως καὶ τινες περιπτώσεις λακκοειδῶν - κεραμοσκεπῶν τάφων, καλυπτομένων διὰ μεγάλων κεράμων, σχηματιζουσῶν ἀμφικλινῆ στέγην, ὡς π.χ. ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ πίν. 19β.

Τὰ τοιχώματα τῶν τάφων καλύπτονται συχνάκις διὰ λεπτοῦ στρώματος λευκοῦ ἀσβεστοκονιάματος. Ὁ τετράγωνος τάφος ὑπ' ἀριθ. 142 σχηματίζει εἰς τὸ βάθος θήκην, διαστάσεων 0.63×0.72, καλυπτομένην ὑπὸ ὀγκώδους τετραγώνου πωρολίθου. Ἐντὸς τῆς θήκης αὐτῆς εἶχον τοποθετηθῆ ἡ τέφρα καὶ τὰ ἐναπομείναντα ἐκ τῆς καύσεως ὅσα τῆς νεκρᾶς μετὰ τῶν κτερισμάτων της (πίν. 20β). Ὁμοίως μορφῆς εἶναι καὶ ὁ ἐγγὺς τοῦ ἀνωτέρω τάφου ἀνασκαφῆς τάφος ὑπ' ἀριθ. 143. Τὰ τοιχώματα τῆς θήκης αὐτοῦ καλύπτονται ὑπὸ ἀσβεστοκονιάματος λευκοῦ, εἰς τὸ ἄνω δὲ μέρος, κατὰ μῆκος τῶν τεσσάρων πλευρῶν του, ὑπάρχει γραπτὸς διάκοσμος ἀνθοστεφάνου, διασφῶζων τὴν πολυχρωμίαν του (χρῶματα κυανοῦν, πράσινον, ἰώδες καὶ μέλαν). Ἔτερος τύπος τάφου εἶναι ὁ κιβωτιόσχημος, ᾠκοδομημένος ἐντὸς ὀρθογωνίου λαξεύματος τοῦ βράχου διὰ πωροπλίνθων καὶ καλυπτόμενος ὁμοίως διὰ μεγάλων πλίνθων πωρολίθου. Τοῦ τύπου τούτου ἀνευρέθη καὶ ἠρευνήθη εἰς μόνον τάφος.

Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ ἔτους τούτου ἀνευρέθη εἰς εἰσέτι τάφος ἐκ τῶν

λεγομένων «μακεδονικῶν», ὁ τάφος Ζ', μετὰ δρόμον, κλίμακος καὶ νεκρικοῦ θαλάμου, λελαξευμένον καθ' ὄλοκληρίαν ἐντὸς τοῦ μαλακοῦ βράχου (πίν. 20α). Ὁ δρόμος ἔχει μῆκος 8.35 μέτρων, φέρει 14 βαθμίδας καὶ ἐπικοινωνεῖ δι' εἰσόδου πλάτους 0.90 μετὰ τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου. Ὁ νεκρικός θάλαμος, διαστάσεων 3×3 μ. περίπου, καλύπτεται διὰ καμάρας ὕψους 2.75 μ., φέρει δὲ διηυθετημένας ἐντὸς τῶν 3 πλευρῶν του ἤτοι τῆς βορείου, ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς, τρεῖς κόγχας, μήκους 2.08, πλάτους 0.68-0.87 μ. καὶ ὕψους 1.15 μ. Ἐντὸς τῆς βορείου κόγχης διεπιστώθησαν δύο ταφαὶ διὰ μερικῆς καύσεως, ὁμοῖα δὲ ταφῇ ὑπῆρχε καὶ ἐντὸς τῆς κόγχης τῆς δυτικῆς πλευρᾶς. Τὰ τοιχώματα τοῦ βράχου, τόσον τοῦ νεκρικοῦ θαλάμου, ὅσον καὶ τῶν κογχῶν, καλύπτονται διὰ στρώματος λευκοῦ ἀσβεστοκονιάματος. Εἰς τὰς γωνίας τοῦ θαλάμου ἦσαν τοποθετημένα διάφορα ἀγγεῖα, εἰς τὴν εἴσοδον δὲ τῶν δύο κογχῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρχον ταφαί, ἀνευρέθησαν πυξίδες, δακρυδόχοι, λίχνοι καὶ ἄλλα κτερίσματα (πίν. 20α). Ἐντὸς τῆς βορείου κόγχης ἀνευρέθησαν δύο λεπτὰ στογγύλια ἐλάσματα χρυσοῦ, ἀπομιμούμενα ὀβολούς, ζεύγος χρυσοῦν ἐνωτίων, τῶν ὁποίων τὰ ἄκρα καταλήγουν εἰς κεφαλᾶς αἰγός, ὡς καὶ λεπτὰ φύλλα χρυσοῦ (πίν. 21α).

Τὰ κινητὰ εὐρήματα ἦσαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο πολλά, ἀνερχόμενα εἰς ἑκατοντάδας.

Σημαντικωτάτη εἶναι ἡ οχηματισθεῖσα συλλογὴ εἰδωλίων, ἅτινα παρουσιάζουν μεγάλην ποικιλίαν τύπων. Ἀνευρέθησαν εἰδώλια Ἀφροδίτης, γυναικῶν ὀρθίων ἢ καθημένων, χορευτριῶν, παιδων, ζώων, πτηνῶν κλπ. (πίν. 21β καὶ 22α). Εἰς μόνον μικρὸς τάφος, ὁ τάφος ὑπ' ἀριθ. 177, ἀνήκων προφανῶς εἰς παῖδα, περιεῖχε 15 εἰδώλια γυναικῶν καὶ παιδων, 3 εἰδώλια πτηνῶν καὶ λέοντος, ὡς καὶ μικρὸν ὁμοίωμα κανίστρου (πίν. 22β). Τὰ περισσότερα ἐκ τῶν εἰδωλίων ἀνευρίσκονται εἰς ἀρίστην κατάστασιν διατηρήσεως, διασώζοντα εἰσέτι τὴν πολυχρωμίαν των.

Ἐκ τῶν ἀγγείων συνηθέστερα εἶναι τὰ μελαμβαφῆ, ἰδίᾳ σκύφοι, κάνθαροι, κυάθια. Ἀνευρέθησαν ἐπίσης ἀρυβαλλοειδῆ ληκύθια μὲ διακόσμησιν ἀνθεμίου, ἀνήκοντα χρονολογικῶς εἰς τὸν 4^{ον} π. Χ. αἰῶνα, λάγνοι, πυξίδες, λύχνοι καὶ ὁ ὀξυπύθμενος ἀμφορεὺς τοῦ πίν. 20α. Πρὸς τούτοις τρεῖς τάφοι περιεῖχον ἐπιμήκη ἀγγεῖα σχήματος ἀλαβάστρου ἐκ πολυχρώμου ὑάλου, φέροντα γραμμικὴν διακόσμησιν (πίν. 23β).

Ἡ συλλογὴ τῶν χρυσοῦν κοσμημάτων καὶ κτερισμάτων δὲν ἦτο τόσον πλουσία, ὅσον κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Ἀνευρέθησαν τρία ἐν ὄλῳ ζεύγη ἐνωτίων, δύο δακτύλιοι, μνηοειδῆς ταινία, προφανῶς ἐκ μικροῦ περιδεραίου, φέρουσα ἔκτυπον διακόσμησιν, τέσσαρα κυκλικὰ ἐλάσματα — ἀπομιμήσεις ὀβωλῶν — καὶ πολλὰ χρυσαῖα φύλλα (πίν. 21α). Τὰ ἄκρα ἐνὸς ζεύγους ἐνωτίων κατα-

λήγουν εἰς λεοντοκεφαλὰς, ἑτέρου δὲ ζεύγους εἰς κεφαλὰς αἰγός. Πρὸς τούτοις ἐντὸς ἐνίων τάφων περισυνελέγησαν διάφορα ἐπίχρυσα κοσμήματα.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐρευνῶν ἀνευρέθησαν ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τῶν τάφων τρία μικρὰ τμήματα ἐπιτυμβίων στηλῶν μὲ ἀνάγλυφον διακόσμησιν, ὡς ἐπίσης καὶ δύο ἐνεπίγραφοι ἐπιτύμβιοι στήλαι. Ἡ πρώτη στήλη, ὕψους 0.71, εἶναι ἀποκεκρουμένη ἄνω καὶ φέρει τὴν ἐπιγραφὴν:

Στέφανος Κλεοξένου

Ἡ δευτέρα στήλη, ὕψους 0.60, φέρει ἄνω ἐπίστεψιν ἕξ ὠραίου ἀνθεμίου, ἀπὸ τῆς βάσεως τοῦ ὁποίου ἐκφύονται ἕλικες μετὰ φύλλων ἀκάνθης καὶ καλυκοσχήμων ἀνθέων (πίν. 23α). Κάτωθεν τῆς ἐπιστέψεως εἶναι κεχαραγμένη ἐπιμελῶς ἡ ἐπιγραφὴ:

Ἀνδρομάχα Βύθνος | ἀδελφή.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

9. ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗΝ
ΤΟΥ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΒΕΡΓΙΝΗΣ

Μετά διακοπήν τριῶν ἐτῶν¹ ἐπανελήφθη ἐφέτος (1957) ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Νεκροταφείου τῆς Βεργίνης. Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ ἔτους τούτου ὑπῆρξε περιορισμένης ἐκτάσεως καὶ ἀπέβλεπεν εἰς συγκεκριμένον πρακτικὸν σκοπόν: τὴν ἔρευναν τοῦ χώρου, ὁ ὁποῖος πρόκειται νὰ διαμορφωθῇ εἰς ἀθλητικὸν γήπεδον τῆς Κοινότητος. Ἀνάλογα ἐπομένως ἦσαν καὶ τὰ διατεθέντα ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας οἰκονομικὰ μέσα καὶ τοῦ ἀνασκαφέως αἱ προσδοκίαι.

Ἡ περιοχὴ, ἣτις ἠρουνήθη, κεῖται ἀνατολικῶς τῆς «Μεγάλης Τούμπας»² καὶ εὐρίσκεται περὶ τὰ 300 μ. δυτικῶς τοῦ προϊστορικοῦ νεκροταφείου, τοῦ ὁποῖου μέχρι σήμερον ἀνεσκάφησαν δέκα τύμβοι. Ἡ ἔρευνα ἐκρίθη ἀναγκαία, διότι εἰς τὸν διαμορφωτέον χώρον ὑπῆρχεν 1) ἐπίμηκες ἔξασμα, οἶονεὶ ἐξ ἐφαπτομένων τυμβίσκων σχηματισθέν, εἰς ἀπόστασιν 50 μ. περίπου ἀπὸ τῆς «Μ. Τούμπας» καὶ 2) μέγας τύμβος διαμέτρου πλεόν τῶν 20 μ. καὶ ὕψους 2 μ. περίπου.

Ἡ ἔρευνα ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ἐξάρματος τῶν ἐφαπτομένων τυμβίσκων. Ἀνεσκάφησαν δύο δοκιμαστικαὶ τάφροι ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς εἰς πλάτος 2 μ. περίπου, τέμνουσαι ἐγκαρσίως τὸ ἔξασμα εἰς δύο ἐκ τῶν τριῶν σηματοιζομένων κορυφῶν αὐτοῦ. Ἄν καὶ ἡ ἀνασκαφὴ προὐχώρησε πολὺ βαθύτερον τοῦ ἐπιπέδου τοῦ περὶ ἐδάφους, οὐδὲν ἀπέδωκε, πλὴν ἐλαχίστων ἀσημάτων ὀστράκων, οἷα τὰ ἀνευρισκόμενα εἰς πᾶν σημεῖον τῆς περιοχῆς. Ἡ σύστασις δὲ τοῦ χώματος τοῦ ἐξάρματος ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἀσφαλῶς συμπεραίνει τις ὅτι τοῦτο τὸ ἔξασμα δὲν σχετίζεται πρὸς τοὺς παλαιότερον ἀνασκαφέντας τύμβους.

Δεύτερος στόχος τῆς ἐρεῦνης ὑπῆρξε μέγας σχετικῶς τύμβος (Μ), κείμενος εἰς ὀλίγων μέτρων ἀπόστασιν ΝΑ. τῶν προαναφερθέντων τυμβίσκων. Τὸ ὕψος καὶ ἡ διάμετρος αὐτοῦ (2×20 μ.), ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὸ κανονικόν του σχῆμα, ἐγέννησαν ἐλπίδας ὅτι πλούσιαι θὰ ἦσαν αἱ ἐν αὐτῷ κείμεναι ταφαί. Εὐθύς ὅμως ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἀνασκαφῆς ἡ στρωματογραφία τοῦ χώματος ἔδειξεν ὅτι διέφερον οὐσιωδῶς τῶν κατὰ τὰ παλαιότερα ἔτη ἔρευ-

¹ Βλ. ΠΑΕ 1952, σ. 211 κ.έ. καὶ 1953, σ. 141 κ.έ.

² ΠΑΕ 1952, σ. 211 κ.έ.

νηθέντων τύμβων καὶ ὁμοίαζε μᾶλλον πρὸς τὸν τῆς «Μεγάλης Τούμπας». Συνηγήσαμεν ἐκ τῶν ἄνω 1) στρώμα χώματος ἀναμίκτου μετὰ ἀφθόλους λίθους διαφόρων μεγεθῶν 2) στρώμα ἀμμοχαλικίου καὶ 3) στρώμα χαλικίων. Ἀλλὰ κάτωθι τοῦ τρίτου τούτου στρώματος, ἀμέσως ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, ὑπῆρχε στρώμα ἀποτελούμενον ἐκ λεπτοτάτου καὶ ἀπολύτως καθαροῦ κοκκινόχωματος, σχηματίζον τρόπον τινὰ δάπεδον «κροτητόν». Εἰς δύο σημεῖα ἢ στρώσις αὕτη διεκόπτετο καὶ ἐσχηματίζετο κύκλος λίαν χαλαρῶς συστάσεως ἐξ ἀναμίκτων λίθων, χαλικίων καὶ ἄμμου. Ἡ ἔρευνα καὶ τῶν δύο σημείων ἔδειξε τὴν ὑπαρξίν φρεατοσχημῶν σκαμμάτων διαμέτρου 1 μ. περίπου καὶ βάθους πλέον τοῦ μέτρου. Ἡ ὑπόθεσις ὅτι πρόκειται περὶ λάκκων σχετιζομένων πρὸς ταφικὴν λατρείαν πρέπει, νομίζω, ν' ἀποκλεισθῇ. Τοῦτο ἔδειξε τρίτον σημεῖον, ὅπου ἡ διακοπὴ τῆς καθαρῶς ταύτης ἐπιστρώσεως ἦτο μεγαλυτέρα καὶ ἀκανόνιστος σχήματος. Ἡ συνέχεια τῆς ἀνασκαφῆς εἰς βάθος κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἀπεκάλυψε τὴν ὑπαρξίν παραλληλεπίπεδου πωρολίθου, μήκους 1.15 μ., πλάτους 0.72 μ. καὶ πάχους 0.45 μ., κοιλανθέντος οὕτως, ὥστε νὰ σχηματίζεται λαγονάσχημος θήκη διὰ τὴν ἐναπόθεσιν τεφροδόχου πιθανώτατα ἄγγείου. Παρ' αὐτὸν ἔκειτο, ὡς δεικνύει ὁ πίν. 24α, ἕτερος πωρόλιθος, διαστάσεων 0.88×0.52×0.30 μ., καλύπτων προφανῶς ἄλλοτε τὴν θήκην καὶ ἀνασυρθεὶς ὑπὸ τῶν τυμβωρύχων, οἵτινες ἀφήρσαν πᾶν ἔχνος τῆς ταφῆς. Τὸ μόνον ὑπόλειμμα τῶν κτερισμάτων ὑπῆρξε τὸ ἥμισυ μικρῶς πηλίνης ἐπιχρύσου ψηφίδος ἑλλειψοειδοῦς τομῆς, ἀνευρεθὲν ἐντὸς τῶν χωμάτων παρὰ τοὺς λίθους. Ἡ ἔρευνα τοῦ τύμβου οὐδὲν ἄλλο ἀπέδωκε. Μετὰ τὸ πέρας ὅμως τῆς ἀνασκαφῆς καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν ἰσοπεδώσεως τοῦ χώρου ἀνευρέθη ἀνθεμωτὴ ἐπίστυψις στήλης ἐπιτυμβίου κειμένη ἐντὸς τῶν χωμάτων τοῦ τύμβου τούτου (πίν. 24γ). Αὕτη δύναται νὰ χρονολογηθῇ εἰς τοὺς περὶ τὸ 300 π.Χ. χρόνους καὶ φαίνεται ὅτι ἀπερρίφθη ἐκεῖ ὑπὸ τῶν κατασκευασάντων τὸν τύμβον. Ὅμοιον παράδειγμα ἀποτελοῦν αἱ δύο ἐπιτύμβιαι στήλαι τῆς Βεργίνης, αἱ δημοσιευθεῖσαι ἐν BCH 79, 1955, σ. 87 κ.έ. εἰκ. 1-5, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀνευρεθῆ ἐντὸς τῆς Μ. Τούμπας. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην ἔκειτο τὸ ἑλληνικὸν καὶ τὸ ἑλληνιστικὸν νεκροταφεῖον τῆς πόλεως, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀφηρέθη χῶμα πρὸς κατασκευὴν τόσον τῆς Μεγάλης Τούμπας ὅσον καὶ τοῦ τύμβου Μ, μετὰ τῶν χωμάτων δὲ παρελήφθησαν καὶ στήλαι τεμαχισθεῖσαι διὰ τὴν εὐκολίαν τῆς μεταφορᾶς.

Οἱ φρεατόσχημοι λάκκοι τοῦ τύμβου πρέπει νὰ υποθέσωμεν ὅτι ἐγένοντο ὑπὸ τῶν τυμβωρύχων, προσπαθούντων ν' ἀνεύρουν διὰ τῆς συντομωτέρας ὁδοῦ τὴν θέσιν τῆς ταφῆς. Ὅσον ἀπογοητευτικὸν καὶ ἂν ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα, δὲν εἶναι τελείως ἄγονον. Μανθάνομεν ὅτι κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην κατεβάλλετο φροντίς διὰ τὴν κατασκευὴν ἐπιφανοῦς σήματος, ὡς ὁ ἀνασκαφεὶς τύμβος, ἀκόμη καὶ ὅτε

ἡ ταφή περιωρίζετο εἰς εὐτελῆ καὶ προχείρως κατεσκευασμένην λάρνακα.

Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων σημείων ἐπεξετάθη ἡ ἔρευνα καὶ εἰς τύμβον τοῦ νεκροταφείου, κείμενον ΒΔ. τοῦ τύμβου Ι εἰς ἀπόστασιν 50 μ. περίπου (τύμβος Λ). Ἡ ἔρευνα ἐπεχειρήθη διότι ὁ τύμβος οὗτος, εὗρισκόμενος εἰς τὰ δυτικὰ ὄρια τοῦ νεκροταφείου καὶ παρακείμενος ἀτραποῦ ἀγούσης εἰς τοὺς ἀγρούς, εἶχεν ἀρχίσει νὰ καταστρέφεται ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου, ἀφαιρούντων τὸ καθαρὸν κοκκινόχωμὰ των πρὸς κατασκευὴν πηλοῦ. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡδὴ ἡμέρας τῆς ἀνασκαφῆς ἀπεκαλύφθη τμημα λιθίνου περιβόλου διπλοῦ. Ἡ καλὴ διατήρησις τούτου καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῆς κατασκευῆς του ἐγέννησαν ἐλπίδας ὅτι ὁ τύμβος Λ θὰ ἀπέδιδεν ἐνδιαφέροντα εὑρήματα. Ἀλλὰ ἡ ὀλοκλήρωσις τῆς ἀνασκαφῆς διέψευσε καὶ τὴν φορὰν αὐτὴν τὰς ἐλπίδας μας. Οὐδεμία ταφή καὶ οὐδὲν κτερίσμα εὗρέθη. Ἡ ἔρευνα εἰς βάθος, κάτω τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ὑπῆρξεν ἐπίσης ἄνευ ἀποτελέσματος. Ὅτι ἀπεκαλύφθη ἦτο ὁ κανονικὸς διπλοῦς περίβολος, ὡς οἱ πίν. 24β καὶ 25α. β δεικνύουν, διαμέτρου 8.50 μ., καὶ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τμημα ἀπλῆ σειρὰ λίθων ὁμοκέντρως πρὸς τὸν περίβολον ἐσωτερικῶς τούτου εἰς ἀπόστασιν 0.35 μ. Κατὰ τὸ δυτικὸν τμημα ἀπεκαλύφθη εὐθεῖα σειρὰ 8 λίθων, εἰς διάφορον ὕψος κειμένων, τοῦ πρώτου παρὰ τὸν περίβολον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ τελευταίου πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν εἰς ὕψος 0.65 μ. Ἐξω τοῦ περιβόλου καὶ ἀκριβῶς δυτικῶς τοῦ ἄκρου τῆς σειρᾶς ταύτης τῶν λίθων εὗρέθη ἰδιόρρυθμος κατασκευὴ. Δύο κεραμίδες (μῆκος 0.35 μ.) λακωνικοῦ τύπου ἐπαλληλῶς κείμεναι, ἡ κάτω τὴν κοίλην ἐπιφάνειαν ἔχουσα πρὸς τὰ ἄνω καὶ ἡ ἄνω ἀντιστρόφως, ἐσημάτιζον ὄχετὸν ἐφαπτόμενον τοῦ περιβόλου, ἀλλὰ μὴ συνεχιζόμενον πέραν τοῦ ζεύγους τῶν κεραμίδων. Τὸ μεταξὺ τῶν δύο κεραμίδων κενὸν εἶχε πληρωθῆ διὰ λεπτοτάτου χώματος, οἷον τὸ ὑπὸ ρέοντος ὕδατος παρασυρόμενον καὶ καθιζάνον. Εἰς ἕτερον σημεῖον τοῦ περιβόλου μεταξὺ τῶν δύο σειρῶν τῶν λίθων ἦσαν ἀποτεθειμένα τεμάχια μεγάλου πίθου, οἱ οἱ ἀνευρεθέντες εἰς τὰς παλαιότερας ἀνασκαφὰς τοῦ νεκροταφείου.

Ἡ ὅλη λιθίνη κατασκευὴ τοῦ περιβόλου εἶναι ἀξιόλογος καὶ ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα. Ἡ ἀπουσία ὅμως κινητῶν εὗρημάτων δυσχεραίνει τὴν ἀσφαλῆ ἐρμηνείαν τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς ὡς καὶ τὴν χρονολόγησιν. Ἡ ὕπαρξις δὲ τοῦ περιέργου ὄχετοῦ περιπλέκει ἀκόμη περισσότερον τὸ θέμα. Ἐν τούτοις ἡ μόνη δυνατὴ ἐρμηνεία εἶναι ὅτι ὁ περίβολος οὗτος πρέπει νὰ σχετισθῆ πρὸς τοὺς ὁμοίους τῶν παλαιότερων ἀνασκαφέντων τύμβων, ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ τύμβου Λ ἀφηρόθη κατὰ τοὺς ἑλληνιστικούς χρόνους, καταστραφειῶν τῶν παλαιῶν ταφῶν, ὁ δὲ ὄχετὸς πρέπει κατὰ τινὰ τρόπον νὰ συνεδέετο πρὸς ταφήν ἢ τοῦλάχιστον πρὸς τὸν περίβολον.

ΜΑΝ. ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ

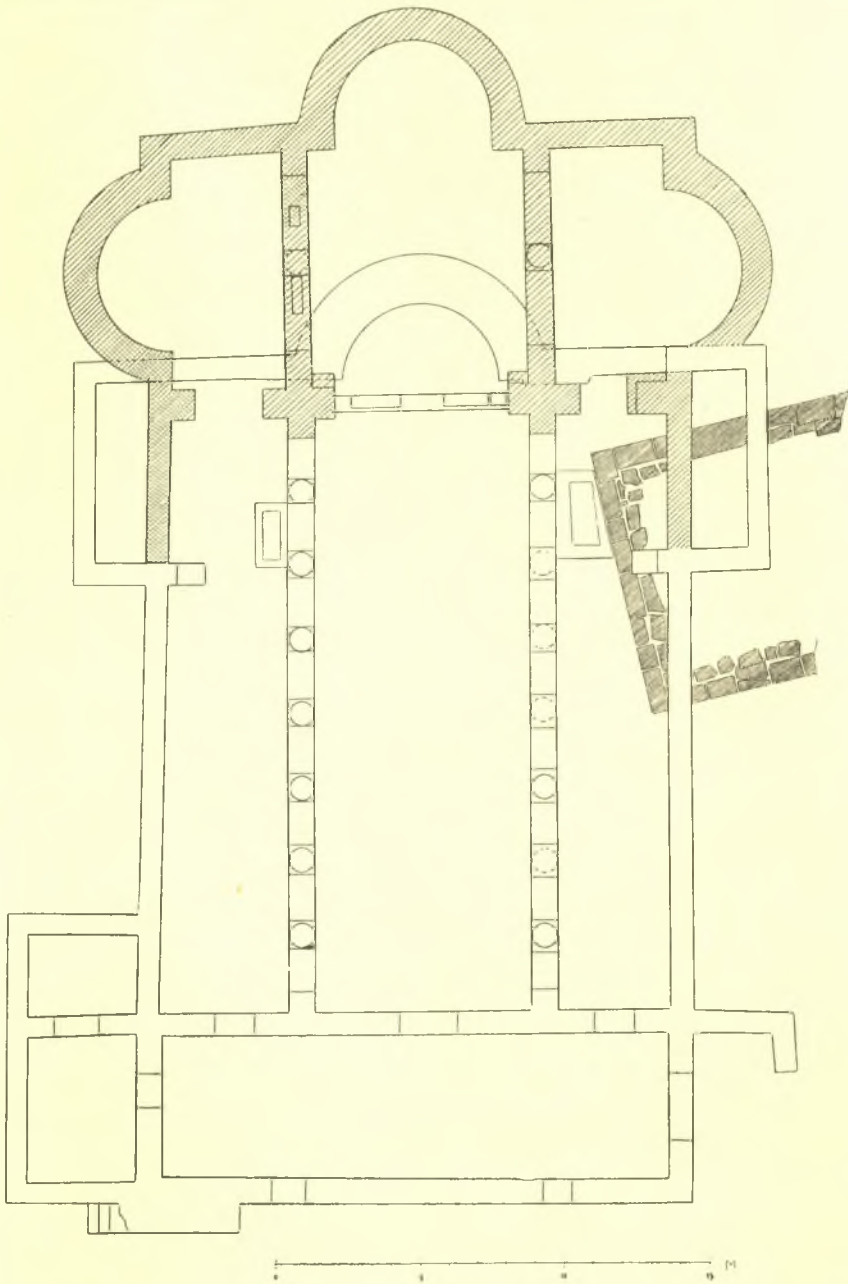
10. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΕΝ ΔΩΔΩΝΗ

Ἡ ὀλιγοήμερος ἐν Δωδώνῃ ἀνασκαφὴ διεξήχθη ἐφέτος εἰς δύο σημεῖα, ἥτοι κυρίως μὲν ἐν τῇ παλαιοχριστιανικῇ βασιλικῇ (εἰκ. 1), ἐν μέρει δὲ εἰς τὸν Δ. τομέα παρὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς ναῖσκους. Ἐν τῷ χώρῳ τῆς βασιλικῆς ἐπεχειρήθη ἡ διαλεύκανσις τῆς σχέσεως τῆς ἀρχαιοτέρας βασιλικῆς, τῆς ὁποίας ἡ μεγάλη καὶ μοναδικὴ κόγχη ἀπεκαλύφθη πέρυσιν ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τῆς νεωτέρας τρικόγχου βασιλικῆς.

Ἡ μεγάλη αὕτη κόγχη εὐρίσκετο ἐν τῷ μέσῳ τῆς Α. πλευρᾶς, τῆς ὁποίας τὰ δύο ἐκατέρωθεν εὐθεῖα τμήματα ἐκάμπτοντο πρὸς Δ. καὶ προχωροῦντα ἐσχημάτιζον τὸ ἐγκάρσιον κλίτος. Τοῦτο συνήντα τὸν ἔξωτερικὸν βόρειον τοῖχον τῆς ἐκκλησίας, εἰσεχώρει εἰς αὐτὸν καὶ ὥριζε τὸ ἱερόν αὐτῆς. Δὲν γνωρίζομεν πῶς ἦτο διαμορφωμένον τὸ ἱερόν τοῦτο τῆς ἀρχαιοτέρας βασιλικῆς, τὸ ὁποῖον ἐκαλύφθη ὑπὸ τοῦ κυρίως ναοῦ τῆς νεωτέρας. Οἱ ἔξωτερικοὶ ὅμως τοῖχοι τῆς βασιλικῆς μετὰ τὸ ἐγκάρσιον κλίτος ἦσαν οἱ αὐτοὶ καὶ οἱ τῆς νεωτέρας. Εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν ταύτην βασιλικὴν ἀνήκει καὶ ἡ μεγάλη πλάξ θωρακίου μὲ τὸν ἐπιπεδόγλυφον σταυρὸν καὶ τὰ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ δένδρα ἢ κλάδους ἢ εὐρεθεῖσα ἐντὸς τῆς μεγάλης κόγχης.

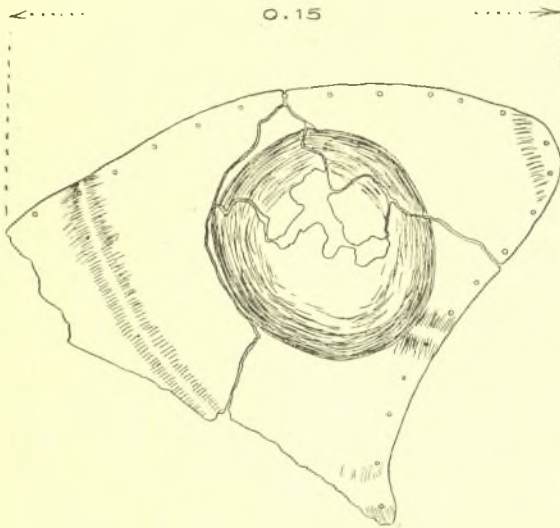
Ὅταν δι' ἀγνώστους λόγους ἐγκατελείφθη ἡ κατεστράφη ἡ παλαιοτέρα αὕτη βασιλική, ἐκτίσθη μεγαλοπρεπέστερον ἢ νεώτερα, τῆς ὁποίας τὸ μὲν ἱερόν, σχήματος τρικόγχου, ἐκάλυψε τὴν παλαιὰν ἀψίδα καὶ ἐπεξετάθη πέραν καὶ ἀνατολικώτερον αὐτῆς, ἡ δὲ βορεία κόγχη τῆς κατέστρεψε τμῆμα τοῦ ἐγκαρσίου κλίτους, διήρесе καὶ ἠχρήστευσεν αὐτό. Ἡ βορεία ὅμως πλευρὰ αὐτῆς μετὰ τὸ ἐγκάρσιον κλίτος συνήντησε τὴν σφριζομένην ὁμοίαν τῆς παλαιᾶς βασιλικῆς καὶ ἐχρησιμοποίησεν αὐτὴν ὡς συνέχειάν της περαιτέρω. Ὅτι ὁ βόρειος τοῖχος τῆς βασιλικῆς ἔξω καὶ πρὸς Δ. τοῦ ἐγκαρσίου κλίτους ἀνήκει εἰς τὴν παλαιάν, φαίνεται ἐκ τῆς οἰκοδομικῆς συνδέσεώς του μετ' αὐτοῦ, ἐνῶ τὸ ἐντὸς τοῦ ἐγκαρσίου κλίτους τμῆμά του τὸ ἐρχόμενον ἐκ τῆς κόγχης, μεθ' ἧς εἶναι συνημμένον, δὲν συνδέεται μετὰ τοῦ τοίχου τοῦ ἐγκαρσίου κλίτους, προσκολληθὲν ἐκεῖ καὶ κτισθέν, ὡς ὁ ἔξωτερικὸς βόρειος τοῖχος τῆς νεωτέρας ἐκκλησίας.

Εἶναι πιθανὸν ὅτι τὸ πρὸς Δ. τμῆμα τῆς νεωτέρας βασιλικῆς μὲ τὴν διπλὴν κιονοστοιχίαν συνέπιπτε πρὸς τὸ τῆς παλαιοτέρας, ὡς καὶ ὁ νάρθηξ συγκοινωνῶν πρὸς μὲν τὸν ναὸν διὰ τριῶν θυρῶν πρὸς δὲ τὸ ἔξωτερικὸν διὰ δύο ἐκ Δ. θυρῶν. Τὰ κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν δύο μικρὰ προσκτίσματα εἶναι νεώτερα.

Εἰκ. 1. Κάτοπις τῆς ἀρχαιοτέρας καὶ τῆς νεωτέρας βασιλικῆς τῆς Δωδώνης.

Πρὸς τούτοις κατὰ τὸ Β. τμήμα τοῦ ἑξωτερικοῦ δυτικοῦ τοίχου τοῦ νόρθου ἀνεκαλύφθη κλίμαξ, τῆς ὁποίας σφζονται αἱ κατώταται τρεῖς βαθμίδες διὰ λίθων κατεσκευασμέναι, μήκ. 1 μ. πλάτ. 0.35μ. καὶ ὕψ. 0.20 μ. Τὸ συνολικὸν μήκος τῆς κλίμακος μετρεῖ περὶ τὰ 5.40 μ. Ἐὰν ὑπολογίσωμεν εἰς τὸ μήκος τοῦτο δέκα τέσσαρας βαθμίδας μὲ πλάτος αὐτῶν 0.35 μ., φθάνομεν μήκος

Εἰκ. 2. Χαλκοῦν τριγωνικὸν ἔλασμα ἐκ Δωδώνης.

τῆς κλίμακος 4.10 μ. καὶ 14 βαθμίδας μὲ ὕψος ἑκάστης 0.20 ἔχομεν ὕψος τῆς κλίμακος 2.80 μ. Μὲ τὰς 14 βαθμίδας μὲ πλάτος 0.35 ἔχομεν μήκος, ὡς εἴπομεν, 4.10 μ., ὑπολείπεται δὲ χώρος 1.30 μ. ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς πλατύσκαλον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κλίμακος. Οὕτω μὲ προσθήκην μιᾶς ἑτι βαθμίδος, ἵνα ἀνέλθῃ τις εἰς τὴν θύραν πρὸ τῆς κλίμακος, φθάνομεν ὕψος αὐτῆς 3.15 μ., ὅπερ θὰ εἶναι καὶ τὸ ὕψος τοῦ

ὑπερφῶνου τοῦ νόρθου, τὸ ὁποῖον εὐρίσκομεν πολὺ μικρόν.

Εἰς τὸν Δ. τομέα παρὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς ναῖσκους ἐξηκολούθησεν ἡ ἔρευνα εἰς τὸ βάθος τῆς ἐπιχώσεως μέχρι τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους. Εἰς βάθος 0.17 μ. εὐρίσκεται τὸ ἀρχαϊκὸν στρώμα, ὅπου εὐρέθησαν μικρὰ συντρίμματα χαλκῶν ἀντικειμένων. Τούτων ἀναφέρομεν ρόδακα χαλκοῦν σφζοντα σιδηροῦς ἤλους κατιωμένους, χαλκοῦν ἔλασμα μὲ ἔκτυπον πλοχμόν, τμήμα χαλκῆς βάσεως ἐχούσης περίξ γλωσσοειδῆ φύλλα καὶ ἓνα λεοντόποδα σφζόμενον. Πρὸς τούτοις ἔλασμα σχεδὸν τριγωνικὸν μὲ ἐξέχον ἐν τῷ μέσῳ τμήμα καὶ περίξ μικρὰς ὀπὰς (εἰκ. 2), τμήμα χαλκοῦ ἀνθεμίου, στρογγύλον ἔλασμα μὲ ἔκτυπον γοργόνειον (διαμ. 0.059), μικρὰν χαλκῆν ὀριζοντίαν λαβὴν μὲ δακτυλίους ἐκτύπους, τμήμα χαλκῆς χειρὸς ἀγαματίου, χαλκᾶ ἑξαετήματα καὶ τμήμα χαλκοῦ ἑλάσματος μὲ ἔκτυπον κεφαλὴν Ἡρακλέους μὲ τὸ ρόπαλον, τῶν μέσων τοῦ 4ου π. Χ. αἰ., ὕψ. 0.025 (πίν. 26α. β).

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

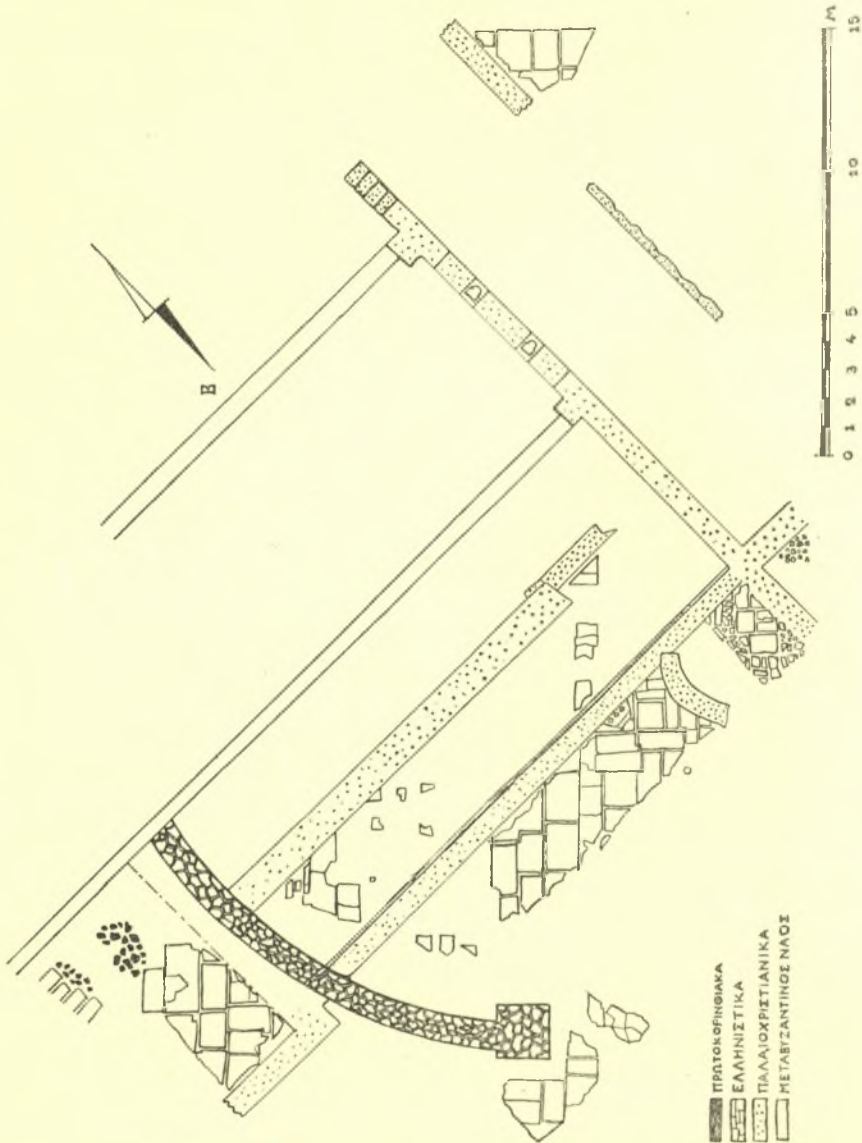
11. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΕΝ ΠΑΛΑΙΟΠΟΛΕΙ ΤΗΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Ὀφειλομένη εἰς τὴν ἔρευναν τῶν δύο προηγηθεισῶν ἀνασκαφικῶν περιόδων, ἡ ἀποκάλυψις μεγάλου καμπυλογραμμίου τοίχου καὶ συνανήκοντος δαπέδου ἐξ ὀρθογωνίων πλακῶν ὑπὸ τὰ θεμέλια τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, ἀφῆκε πολλὰ ἄλλα προβλήματα ὡς πρὸς τὴν μορφήν τοῦ κτίσματος τούτου καὶ τὸν προορισμὸν του. Ἀπάντησις εἰς τὰ ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα ἐτέθησαν μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἐρειπίων τοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ δοθῇ δι' ἐξαντλητικῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης, ἐπεκτεινομένης μάλιστα καὶ εἰς τὸν περιβάλλοντα τὴν βασιλικὴν χώρον. Ἄλλ' ἡ ἐπέκτασις αὕτη ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν εἶναι δυνατή, διότι ἀπαιτεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ δημοσίου ἐξαγορὰ μέρους τῶν παρακειμένων κήπων ἀνηκόντων εἰς ἰδιώτας.

Ἡ μικρὰ πίστωσις, ἣτις διετέθη ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1957, ἐχρησιμοποιήθη εἰς ἀνασκαφὴν τῆς Β. πλευρᾶς τοῦ χώρου καὶ εἰς δοκιμαστικὴν ἔρευναν κατὰ τὸ ΝΔ. ἄκρον αὐτοῦ, πρὸς διακρίβωσιν τῆς ἐκτάσεως τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου τοῦ ἀρχαίου κτίσματος.

Τὸν χώρον τῆς Β. πλευρᾶς, διήκοντα παραλλήλως πρὸς τὸ θεμέλιον τοῦ ἔξωτερικοῦ τοίχου τῆς βασιλικῆς, κατελάμβανον τὰ θεμέλια προχείρων κτισμάτων τῶν χρόνων τῆς Ἑνετοκρατίας, τὰ ὁποῖα ἐστηρίζοντο ἐπὶ στερεᾶς ἐπιχώσεως ἀποτελεσθεΐσης κυρίως ἐκ παλαιοχριστιανικῶν κεράμων στέγης. Ὑπὸ τὴν στρώσιν αὐτὴν καὶ εἰς βάθος 1 μ. ὑπὸ τὸ ἐπίπεδον τῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων τῆς βασιλικῆς, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν προχείρων κτισμάτων, εὐρέθη καλῶς διατηρουμένη ἡ πλακόστρωσις τοῦ ἀρχαίου κτηρίου εἰς ἔκτασιν 11 μ. μήκους (εἶκ. 1). Τὸ δάπεδον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ πλακῶν ποιήλου μεγέθους. Τινὲς ἔχουν μῆκος μέχρι 1.80 καὶ πλάτος 1 μ. Αἱ ἄρμογαὶ αὐτῶν ἔχουν ροπὴν ἀπὸ ΝΑ. πρὸς ΒΔ., ὅπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα σημεῖα τὰ ἀποκαλυφθέντα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ παρελθόντος ἔτους, ὅπερ ἀποδεικνύει καὶ τὸν ΒΔ. προσανατολισμὸν τοῦ οἰκοδομήματος.

Ὑπάρχουν πλάκες, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν μίαν γωνίαν φέρουν ἐγκοπὴν διὰ τὴν προσαρμογὴν πρὸς ἀντίστοιχον ἐξοχὴν τῆς γειτονικῆς πλακός. Ἄλλὰ συχνὰ κατὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν πλακῶν δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν αἱ ἐγκοπαὶ αὐταί. Τοῦτο ὑποβάλλει τὴν σκέψιν ὅτι ἐγένετο δευτέρα χρῆσις τῶν πλακῶν ἐνταῦθα, ὅτι αὐταὶ ἐλήφθησαν ἐξ ἀρχαιοτέρου ἴσως κτίσματος καὶ ὅτι ἡ διαμόρφωσις τῶν πλακῶν μὲ ἐγκοπὰς ἀνάγεται εἰς τὴν πρώτην χρῆσιν αὐτῶν. Πράγματι εἰς τὸ πτερόν ἀρχαϊκῶν ναῶν τὴν πλακόστρωσιν στηρί-

Εἰκ. 1. Κάτωφης τῆς ἀνασκαφῆς Παλαιπόλεως Κερκυρας.

ζουν οἱ κρατευταί, τοποθετούμενοι ὑπὸ τὴν προσαρμογὴν, δι' ἔγκοπῶν καὶ προεξοχῶν, τεσσάρων πλακῶν τοῦ δαπέδου. Οἱ λίθοι αὐτοὶ σφίζονται κατὰ χώραν εἰς μεγάλην ἔκτασιν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Κερκύρα. Ἐπιπέδον ὑποστήριγμα τῶν πλακῶν τοῦ ἐρευνημένου δαπέδου δὲν ἐχρησιμοποιήθη ὁ τρόπος οὗτος. Αἱ πλάκες στηρίζονται ἐπὶ στρώματος λατύπης, προελθούσης ἐκ τῆς νέας ἐπεξεργασίας τῶν ἰδίων πλακῶν.

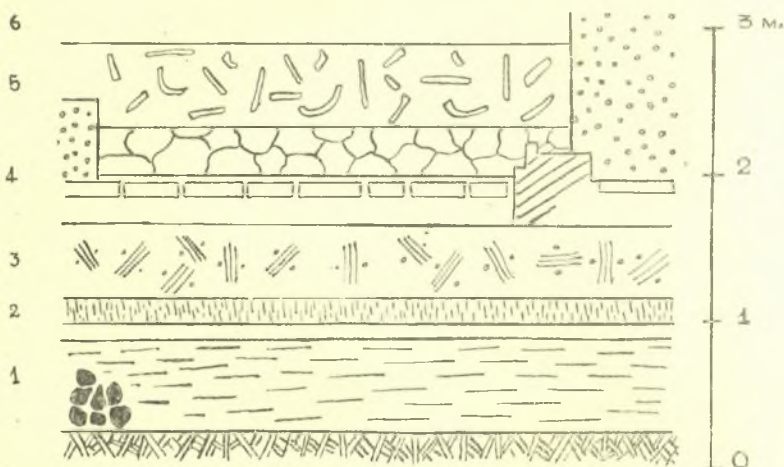
Ἡ δοκιμαστικὴ ἔρευνα εἰς τὸ ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον ΝΔ. ἄκρον τοῦ χώρου, πρὸ τοῦ τριβήλου τῆς βασιλικῆς, ἔδειξεν ὅτι μέχρι τοῦ σημείου τούτου, δηλ. εἰς ἀπόστασιν 35 μ. ἀπὸ τὴν βορείαν ἀπόληξιν τοῦ καμπυλογραμμίου τοίχου, ἐκτείνεται ἡ πλακοστρωσις. Καὶ ἐδῶ ἡ ροπή τῶν ἀρμογῶν τῶν πλακῶν ἔχει τὸν αὐτὸν προσανατολισμὸν ὡς καὶ εἰς τὰ ἄλλα σημεῖα (εἰκ. 1). Τὸ δάπεδον συνεχίζεται πρὸς Ν. καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τὴν ἐπίχωσιν τῶν παρακειμένων ἰδιωτικῶν κήπων, ἐνῶ τὸ πρὸς Α. μέρος αὐτοῦ εὐρέθῃ κατεστραμμένον ἐκ τῆς κατασκευῆς τοῦ θεμελίου τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς, ἀποκαλυφθέντος ἐν μέρει. Εἰς ὁμοίαν αἰτίαν ὀφείλεται καὶ ἡ καταστροφή του εἰς τὸν Β. τομέα τοῦ ἀνασκαπτομένου χώρου. Τὸ ἀποκαλυφθὲν ἐκεῖ δάπεδον σφίζεται εἰς πλάτος 3 μ. Κατὰ τὴν Β. πλευρὰν αὐτοῦ εὐρέθῃ θεμελίον προσκτίσματος τῆς βασιλικῆς, παράλληλον πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν τοῖχον αὐτῆς, διὰ τὸν ὅποιον εἶχε χρησιμοποιηθῆ ὑλικὸν ἐξ ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος ἀλλὰ καὶ θραύσματα τῶν πλακῶν τοῦ ἐρευνημένου κτηρίου. Τὸ παλαιοχριστιανικὸν πρόσκτισμα στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ Β. τοίχου τῆς βασιλικῆς ἐσχημάτιζε μακρόστενον αἶθουσαν, χάριν τῆς ὁποίας διετηρήθη μόνον κατὰ τὴν ἔκτασιν τῆς καὶ ἐχρησιμοποιήθη τὸ ἀποκαλυφθὲν ἀρχαῖον δάπεδον. Εὐρέθησαν δὲ κατὰ χώραν, εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἐμπεπηγμένοι ἐντὸς τοῦ ἀρχαίου δαπέδου, τρεῖς ἀμοφορεῖς, τῶν ὁποίων ἡ ἀναγωγή εἰς τὴν παλαιοχριστιανικὴν ἐποχὴν δὲν τίθεται ὑπὸ ἀμφιβολίαν (πίν. 27α). Ὀλίγον ὑψηλότερον τοῦ δαπέδου εὐρέθη καὶ ἀκεραία οἰνοχόη τῆς ἰδίας ἐποχῆς (ὑψ. 0.15).

Τὸ ἀρχαῖον δάπεδον πρὸς Δ. διακόπεται ὑπὸ μικροῦ ἀψιδωτοῦ κτίσματος στηριζομένου ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπ' αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δέ, κατὰ τὸ ἄκρον, ἐπὶ τοῦ βορείου ἐξωτερικοῦ θεμελίου τῆς βασιλικῆς. Κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν Δ. ὄψιν τὸ μικρὸν ἀψιδωτὸν κτίσμα σφίζει ψηφιδωτὸν κείμενον εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν λοιπῶν ψηφιδωτῶν τῆς βασιλικῆς, δηλ. 1 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀρχαίας πλακοστρώσεως, ἐπομένως καὶ ὑπὲρ τὴν στρώσιν τῶν παλαιοχριστιανικῶν κεράμων. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἀποφασιστικὴν ἔνδειξιν ὅτι ἡ πρώτη βασιλικὴ εἶχε καταστραφῆ ὑπὸ πυρκαϊᾶς κατὰ τὴν πρῶμον παλαιοχριστιανικὴν ἐποχὴν καὶ ὅτι ἀνωκοδομήθη εἰς χρόνον μὴ ἀπέχοντα πολὺ τῆς πρώτης ἰδρύσεως αὐτῆς. Κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν αὕτη περιωρίσθη κατὰ πλάτος, ἐνῶ ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου βορείου κλίτους ἀνιδρύθη τὸ ἀψιδωτὸν κτίσμα, τὸ ὅποιον στηρίζεται ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ θεμελίου τῆς πρώτης βασιλικῆς. Ἡ διαδοχὴ τῶν δύο

παλαιοχριστιανικῶν οἰκοδομικῶν περιόδων φαίνεται εἰς τὸ σχεδιογράφημα τομῆς (εἰκ. 2), ὡς καὶ τὰ ἀρχαιότερα στρώματα μέχρι τοῦ φυσικοῦ εδάφους, ὑπὸ τὸ ἀρχαῖον πλακόστρωτον δάπεδον.

Ὡς πρὸς τὴν ἀνωδομίαν τοῦ ἐρευνημένου κτηρίου ἐνδείξεις τινές, ὡς ἡ μορφή τοῦ σωζομένου ἔρειπίου καὶ ἀρχιτεκτονικὰ εὐρήματα περισυλλεγένητα καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ χώρου, θὰ ἠδύνατο νὰ ὀδηγήσουν εἰς προσωρινὰ μόνον συμπεράσματα.

Ἔχει παρατηρηθῆ ὅτι ὁ καμπυλόγραμμος τοῖχος εἶναι ἰσοπεδωμένος

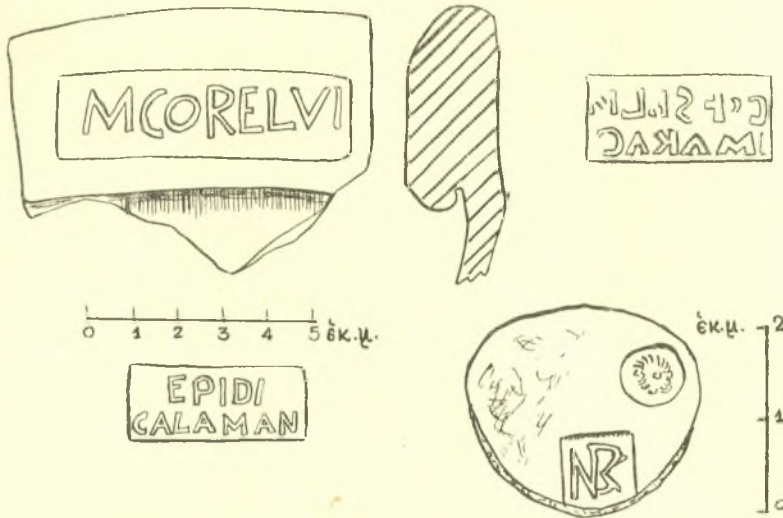
Εἰκ. 2. Τομή κατὰ πλάτος τοῦ Β. κλίτους. 1. στρώμα πρωτοκορινθιακόν 2. ἀγγεῖα 6ου - 4ου αἰῶνος 3. χονδροειδῆ ἀγγεῖα 4. πλακόστρωτον δάπεδον καὶ καμπυλόγραμμος τοῖχος 5. στρώμα κεράμων παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς 6. ψηφιδωτὸν δάπεδον βασιλικῆς β' περιόδου.

ὁμαλῶς κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπιδέχεται διττὴν ἐρμηνείαν: 1) ὅτι ἡ οἰκοδόμησις τοῦ κτηρίου οὐδέποτε ἐτερματίσθη, 2) ὅτι ἡ ἀνωδομία του ἀπετελέσθη ἐκ πλίνθων ὠμῶν ἢ ξύλων, ἀπαιτοῦσα ὁμαλὴν καὶ ἰσοπέδον βάσιν, ἣτις εἶναι αὕτη ἡ σωζομένη ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ τοίχου.

Ἄλλὰ τὸ εὐρεθὲν ἐφέτος ἀπότμημα μαρμαρίνης ζωφόρου μὲ ἀνάγλυφον βλαστόσπειραν ἀκάνθης, ἐργασίας τοῦ 1ου π.Χ. αἰῶνος, ἕως ἀνήκει εἰς τὸν γλυπτὸν κόσμον τῆς ἀνωδομίας τοῦ κτηρίου. Πολλὰ τμήματα ἀνήκοντα εἰς τὴν ἴδιαν ζωφόρον εἶχον εὐρεθῆ καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ ἀνασκαπτομένου χώρου, πάντοτε δὲ ὑπὲρ τὸ ἐπίπεδον τοῦ πλακοστρώτου δαπέδου.

Ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τοῦ προορισμοῦ τοῦ κτηρίου, σημαντικὸν εἶναι

τὸ εὐρεθὲν χαλκοῦν σύμβολον, διαμ. 0.02 μ., ἀπεικονιζόμενον εἰς τὴν εἰκ. 3 (κάτω δεξιά). Φέρει ἐσφραγισμένον σύμπλεγμα τῶν γραμμάτων NB, ἄνω στέφανον (;). Νομίζω ὅτι πρόκειται περὶ δικαστικοῦ συμβόλου, ὅπερ ἀνάγεται εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν. Τὸ εὔρημα εἶναι βεβαίως μεμονωμένον, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ἀρνηθῶ τὴν ἐνδιαφέρουσαν ἔνδειξιν (ἂν εἶναι ὄντως

Εἰκ. 3. Χαλκοῦν σύμβολον καὶ λατινικαὶ σφραγίδες ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς Παλαιοπόλεως Κερκύρας.

δικαστικὸν σύμβολον) ὅτι ὁ χῶρος ἐχρησίμευε κατὰ τοὺς πρωίμους ρωμαϊκοὺς χρόνους ὡς τόπος δικαστικῶν συνελεύσεων.

Εἰς τὴν ὑστέραν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἀνήκουν τὰ λατινικὰ ἐπὶ ἀμφορέων σφραγίσματα, εἰκονιζόμενα ἐπὶ τῆς εἰκ. 3: M. CORELVI. Τὸ μόνον πιθανὸν ἕτερον παράδειγμα τῆς σφραγίδος αὐτῆς ἀναγράφεται εἰς τὸ CIL. III, 7039. 6, μὲ πιθανὴν προέλευσιν τὰς Ἀθήνας. Ἡ σφραγὶς E P I D I C A L A M A N εὐρίσκειται ἐπίσης ἐπὶ λαβῆς ἐκ Κορίνθου (Μουσ. Κορίνθου ἀριθ. 2-28-112). Ὅμοια ἔχουν δημοσιευθῆ εἰς τὴν Ephemeris Epigraphica VIII, 242, 16 καὶ 242, 33, προερχόμενα ἐκ Τάραντος. (Τὰς πληροφορίας αὐτὰς ὀφείλω εἰς τὴν εὐγενῆ καλωσύνην τῆς Κας Elisabeth L. Will, τὴν ὁποίαν καὶ εὐχαριστῶ θερμῶς.)

Μεταξὺ τῶν μικρῶν κινητῶν εὑρημάτων τῆς ἀνασκαφῆς σημαντικώτερα εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἀπότμημα σφονδύλου δωρικοῦ κίονος ἐξ ἀσβεστολίθου τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰῶνος.

Ἀποτμήματα μαρμαρίνων λεοντοκεφαλῶν ἐξ ὑδρορροῆς τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰῶνος, ὁμοίου τύπου πρὸς τὰς ἐντετειχισμένας εἰς τοὺς τοίχους τῆς βασιλικῆς λεοντοκεφαλᾶς.

Ὅστρακα ἀγγείων κορινθιακῶν, ἐν οἷς πυθμὴν κύλικος μετὰ δακτυλιοειδοῦς βάσεως. Φέρει μελανόμορφον παράστασιν σειρήνος μετ' ἐπιθέτου λευκοῦ χρώματος ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ βαθέος ἐρυθροῦ ἐπὶ τῶν πτερῶν καὶ τῆς οὐρᾶς (πίν. 27β1). Εἶναι μίμησις ἀττικῶν κυλίκων (550-525 π.Χ.).

Ὅστρακον ἐξ ἀττικοῦ κρατῆρος τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰῶνος (πίν. 27β2).

Τμῆμα ἐκ τοῦ δεξιοῦ μέρους ἀνθεμωτοῦ πηλίνου ἀκροκεράμου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου σφύζονται τέσσαρα πέταλα. Τὸ ἀνθέμιον θὰ εἶχεν ἑννέα ἢ ἑπτὰ πέταλα, ἀνάγεται δὲ εἰς τὸν 5^{ον} π.Χ. αἰῶνα.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Γ. ΚΑΛΛΙΠΟΛΙΤΗΣ

Ὀλίγον πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν Ἄρταν, ἀριστερᾶ τῆς ἔξ Ἀμφιλοχίας δημοσίας ὁδοῦ αἱ τελευταῖαι ράχεις, αἵτινες διακλαδοῦνται ἐκ τοῦ δεσπόζοντος τῆς πόλεως ὑψώματος Πεερράνθης, καταλήγουν πρὸς τὴν κοίτην τοῦ Ἀράχθου εἰς χαμηλὸν λοφίσκον γνωστὸν εἰς τοὺς ἐντοπίους ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κουτσομύτα». Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1957 αἱ ἐργασίαι ἀνορύξεως τῶν τάφων θεμελίων διὰ τὴν ἀνέγερσιν ἐργατικῶν κατοικιῶν προσέκρουσαν εἰς ἀρχαίους τάφους. Κατόπιν τούτου εἰς δύο περιόδους ἀπὸ 20 Σεπτεμβρίου ἕως 11 Ὀκτωβρίου καὶ ἀπὸ 3 ἕως 12 Δεκεμβρίου ἐνηργήθη ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τῆς ὅλης ἐκτάσεως τοῦ ὑψώματος, ἡ ὁποία κατέδειξεν ὅτι εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἐξετείνεται σημαντικὸν νεκροταφεῖον τῆς ἀρχαίας Ἀμβρακίας¹.

Ἀπεκαλύφθησαν ἐν συνόλῳ 75 τάφοι ἢ ταφαὶ ἐντὸς ἀγγείων, οἱ ὁποῖοι κατελάμβανον κυρίως τὰ πρὸς Β. πρηνῆ τοῦ λοφίσκου ἀποτελοῦντες πέντε συστάδας, ἐνῶ εἰς τὴν Α. πλευρὰν τοῦ λοφίσκου ὑπῆρχον μόνον ὀλίγοι σποραδικοὶ τάφοι (πίν. 28α). Κατὰ τὸ μέσον τῶν πρὸς Β. πρηνῶν αἱ ταφαὶ ἀπῆντων πυκνότεραι καὶ ἦσαν ἐνιαχοῦ διατεταγμέναι εἰς δύο καὶ τρία ἀλλεπάλληλα στρώματα. Οἱ περισσότεροι τῶν τάφων, 45 ἐν ὅλῳ, ἦσαν ἀπλοὶ λάκκοι, 24 κιβωτιόσχημοι, εὐρέθησαν δὲ καὶ ἔξ ταφαὶ ἐντὸς ἀγγείων (T28, 32, 55, 68, 73, 74-πίν. 28β). Εἰς τρεῖς ἄλλους τάφους (1, 31, 47) ὑπῆρχον πλὴν τοῦ σκελετοῦ καὶ ἀγγεῖα μὲ τέφραν. Οἱ τάφοι, λάκκοι ἢ κιβωτιόσχημοι, ἐκαλύπτοντο διὰ μιᾶς ἢ περισσοτέρων πλακῶν, πολλῶν ἀκανονίστων. Εἰς μίαν περίπτωσιν (T40) αἱ πλάκες ἐκαλύπτοντο διὰ κεραμίδων. Ὡς ὑλικὸν ἐχρησιμοποιοῦνθησαν γενικῶς πλάκες ἔξ ἀσβεστολίθου. Οἱ νεκροὶ ἦσαν τεθαμμένοι ἐκτάδην καὶ ἔχοντες τὴν κεφαλὴν, πλὴν δύο ἐξαιρέσεων, πρὸς Α. ἢ Ν. ἀναλόγως τῆς κατευθύνσεως τοῦ τάφου. Εἰς ὀκτὼ περιπτώσεις (T13, 33, 36, 51, 58, 60, 61, 71) παρουσιάσθησαν περισσότεραι τῆς μιᾶς ταφαί, ἑπτὰ δὲ τάφων (35, 37, 46, 48, 63, 66, 69) τὸ ἐσωτερικὸν εὐρέθη πλήρες ἄμμου ποταμοῦ. Χρῆσις ξυλίνου φερέτρου διεπιστώθη ἐκ τῶν σωζομένων ἡλων μόνον εἰς μίαν περίπτωσιν (T59).

Τὰ κτερίσματα εἰς τοὺς τάφους δὲν ἦσαν πλούσια. Ὀκτὼ τάφοι εὐρέθησαν ἄνευ οὐδενὸς κτερίσματος, οἱ ὑπόλοιποι περιεῖχον μικρὰ ἀγγεῖα, συνήθως

¹ Περί ἄλλων τάφων εἰς τὴν ἀπέναντι πλευρὰν τῆς πόλεως βλ. Γ. ΜΗΛΙΑΔΗΝ, ΑΔ 1926, 63 κ.ἑξ.

ἓνα ἢ δύο μελαμβαφεῖς κύλικας ἄνευ ποδὸς ἢ σκύφους, καὶ στεγγίδας, ἐνίοτε εἰς μέγαν ἀριθμὸν—εἰς τὸν Τ36 ὑπῆρχον ἐν ὄλφ 41. Μόνον οἱ παιδικοὶ τάφοι τοῦ 5ου αἰῶνος ἀπέδωσαν ἐνδιαφέροντα σχετικῶς εὐρήματα, πλαγγόνας, εἰδώλια παιδικῶν μορφῶν καὶ περιτμήτα ἀνάγλυφα παριστῶντα Σφίγγας, Γοργόνας, Νίκην κλπ. (πίν. 29α καὶ 29γ).

Ὡς μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτοι δύνανται νὰ μνημονευθοῦν οἱ ἑξῆς τάφοι:

5. Κιβωτιόσχημος, μῆκος 2.09, πλάτος 0.73 μ. (πίν. 29β). Ἡ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ πρὸς Ν. Εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ τάφου εὐρέθησαν ἐν σιδηροῦν ξίφος (μῆκος 0.62), ἐν ἐγχειρίδιον, μία χαλκῆ αἰχμὴ λόγχης, τέσσαρες στεγγίδες, μία κύλιξ καὶ ἐν ἄωτον σκυφίδιον. Κατὰ τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους ὑπῆρχεν ἐπίσης ἀντικείμενον ἐξ ὀστοῦ καμπύλου σχήματος (μῆκος 0.12 μ.). Εἶναι ὁ μόνος τάφος, ὅστις περιεῖχεν ὄπλα.

13. Κιβωτιόσχημος, μῆκος 1.81, πλάτος 0.58 (πίν. 30α). Ἡ κεφαλὴ τοῦ νεκροῦ πρὸς Ν., ἀλλὰ παρὰ τοὺς πόδας ὑπῆρχον καὶ ἄλλα ὀστᾶ ἐν ἀταξίᾳ. Εὐρέθησαν ἑπτὰ δακρυδόχα ἀγγεῖα, τέσσαρες πυξίδες καὶ δύο κύλικες. Δακρυδόχα δὲν εὐρέθησαν εἰς ἄλλους τάφους, πυξίδες μόνον εἰς ἓνα.

14. Λάκκος, μῆκος 1.20, πλάτος 0.43 μ. (πίν. 30β). Κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν ὑπῆρχε τοιχάριον ἐκ θραυστῶν λίθων. Ὁ σκελετὸς ἦτο παιδικός, 2 περιόπου ἐτῶν. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν μία κύλιξ μελαμβαφῆς, δύο ἄωτα σκυφίδια, μικρὸς ἀρύβαλλος, ἐν πῆλινον σφαιρικὸν ἀντικείμενον, ἐν εἰδώλιον παιδὸς καθημένου, ἐπίσης κεφαλὴ πλαγγόνος καὶ περὶ τοὺς 40 ἀστράγαλοι ὑπὸ τὴν κεφαλὴν πηλίνην στεγγίς. Κάτω ἀπὸ τὸν σκελετὸν ἐνεφανίσθη στρώμα χώματος μὲ ἴχνη πυρᾶς. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑπῆρχον ὄστρακα διαφόρων μελαμβαφῶν ἀγγείων, ἅτινα ἔφερον ἴχνη πυρᾶς, τεμάχια πηλίνων εἰδωλίων καὶ ἐν χαλκοῦν ἐνώτιον μὲ λευκὴν χάνδραν. Ἐκ τῶν ὀστράκων συνεκολλήθη μικρὰ ὑδρία φέρουσα ἐμπύεστον διακόσμησιν ἐκ κυματίων καὶ ζωνῶν μὲ ἀνθέμια.

22. Κιβωτιόσχημος, μῆκος 1.48, πλάτος 0.57 μ. Τὸ δάπεδον ἦτο ἐστρωμένον διὰ πλακῶν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τάφου εἶχεν ἀναμοχλευθῆ, διότι τὰ ὀστᾶ εὐρίσκοντο ἐν ἀταξίᾳ (τὸ κρανίον εἰς τὴν ΒΔ. γωνίαν, ἐνῶ ἡ κάτω σιαγὼν εἰς τὴν κατὰ τὴν Ν. πλευράν). Τὰ κτερίσματα ἦσαν δύο ἀμφορίσκοι ἐκ φοινικικῆς ὑαλομάζης, τέσσαρες στεγγίδες, ἐν σιδηροῦν σφαιρικὸν ἀγγεῖον καὶ δίωτος ἐρυθρόμορφος σκύφος φέρων παράστασιν ἐξηπλωμένης Μαινάδος καὶ Σατύρου προσέροποντος. Χρονολογεῖται περὶ τὸ 470 καὶ εἶναι τὸ μόνον εὐρεθὲν ἀγγεῖον μετ' ἐρυθρομόρφου παραστάσεως.

28. Λάκκος, μῆκος 0.90, πλάτος 0.55 μ. (πίν. 31α). Τὴν Ν. παρεῖαν τοῦ λάκκου ἐσχημάτιζεν ἡ κάθετος πλάξ τῆς μακρᾶς πλευρᾶς τοῦ Τ21. Τὸ ἐσωτερικὸν ἦτο πλήρες κεκαυμένων χωμάτων καὶ ἀνθρώκων, ἐπίσης εὐρέθησαν ὄστρακα ἀγγείων μὲ ἴχνη πυρᾶς. Ἐπὶ τῆς πλακὸς τοῦ Τ21 ἐστηρίζετο χαλκῆ ὑδρία, τῆς ὁποίας ἡ κάθετος λαβὴ κοσμεῖται διὰ πλαστικῆς Σειρήνος· τὸ

στόμιον ἦτο ἐσφραγισμένον δι' ἐλάσματος ἐκ μολύβδου. Ἐπὶ τοῦ ὤμου τῆς ὑδρίας ἔκειντο δύο μελαμβαφεῖς κύλικες μετ' ἐμπιέστων ἀνθεμίων καὶ ἐπὶ τοῦ στομίου δύο μικραὶ πλάκες· ἐκ τοῦ βάρους τὸ σῶμα τῆς ὑδρίας ἔχει συμ-
πιεσθῆ. Ὑπὸ τὴν ὑδρίαν εὐρέθη καὶ μία σιδηρᾶ στλεγγίς.

31. Λάκκος, μῆκος 2.10, πλάτος 0.82 μ. (πίν. 31β). Ὁ σκελετὸς ἔκειτο μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Ν. Τὰ κτερίσματα ἦσαν μιὰ οἰνοχόη ἄνευ γανώματος, μιὰ μελαμβαφῆς κύλιξ, ἐν ἄωτον σκυφίδιον, ἐπίσης μιὰ σιδηρᾶ στλεγγίς καὶ ἐν ἐπίμηκες σιδηροῦν ἀντικείμενον. Εἰς τὸ ὕψος τῆς λεκάνης ἦτο τοποθετη-
μένος χαλκοῦς κάδος μετὰ δύο σχοινοειδῶν λαβῶν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἀγγεῖον εἰς σχῆμα μικροῦ λέβητος μετὰ πώματος περιέχον κεκαυμένα ὄστᾶ καὶ τέφραν.

32. Θήκη, μῆκος 0.475, πλάτος 0.445 μ. (πίν. 32α). Ἐντὸς εὐρέθη μελαμ-
βαφῆς ἀμφορεὺς φέρων ἐπὶ τοῦ σώματος καθέτους ραβδώσεις· ἡ κάτω συνά-
φεια τῶν λαβῶν κοσμεῖται διὰ κεφαλῆς Σιληνοῦ. Ὑπὸ τὸν ἀμφορέα μελαμ-
βαφῆς ἐπίσης κύλιξ. Παρόμοιος ἀμφορεὺς εὐρέθη καὶ εἰς τὴν θήκην 55· τὸ
στόμιον αὐτοῦ ἦτο κεκλεισμένον διὰ φύλλον μολύβδου (πίν. 32β).

47. Λάκκος, μῆκος 2.28, πλάτος κατὰ τὴν Α. πλευρὰν 0.90 καὶ κατὰ τὴν
Δ. 0.45 (πίν. 33α). Εἰς τὸ Α. ἄκρον ἴσταντο παρ' ἀλλήλους δύο ἀμφορεῖς, ὁ εἰς
μελαμβαφῆς μετὰ ραβδώσεων, ὁ ἕτερος ἄνευ γανώματος, εἰς δὲ τὸ Δ. ἄκρον
τρίτος ἀμφορεὺς ἐπίσης ἄνευ γανώματος. Μεταξὺ τῶν ἀγγείων ἔκειτο σκελε-
τὸς μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Α. Ἐντὸς τοῦ πρώτου ἀμφορέως ὑπῆρχε τέφρα
μετὰ κεκαυμένων ὄστῶν, ὁ δεύτερος ἀμφορεὺς περιεῖχε δύο κρανία καὶ ὄστᾶ
βρέφους, ἐπίσης δύο μικρὰ ἀγγεῖα καὶ ἐν θήλαστρον, ὁ δὲ τρίτος ὄστᾶ παι-
δικοῦ σκελετοῦ. Παρ' αὐτὸν εὐρέθη καὶ ἄωτον σκυφίδιον. Τὸ πῶμα τοῦ μελαμ-
βαφοῦς ἀμφορέως φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ΑΡΙΣΤΩΝΟΣ.

59. (Πίν. 33β). Ἐκαλύπτετο ὑπὸ δύο πλακῶν συνολικῶν διαστάσεων
0.90×0.50 μ. Τὰ ὄστᾶ καὶ εὐρήματα παρουσιάσθησαν ἀμέσως κάτω ἀπὸ τὰς
πλάκας καλύψεως. Ὁ σκελετὸς, βρέφους βεβαίως, ἦτο διαλελυμένος, πάντως
ἡ κεφαλὴ ἔκειτο πρὸς Α. Χαλκοῖ ἦλοι κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ πέρατα τοῦ τάφου
μαρτυροῦν περὶ τῆς χρήσεως φερέτρον. Τὰ κτερίσματα ἦσαν εἰς μικρὸς μελαμ-
βαφῆς ἀρύβαλλος, μιὰ μικρὰ λήκνθος, τέσσαρες πήλινα Σφίγγες, μιὰ πλαγ-
γῶν καὶ ἐν περιτμητον ἀνάγλυφον Γοργοῦς.

60. Κιβωτιόσχημος, μῆκος 1.86, πλάτος 0.72 μ. Τὸ δάπεδον ἦτο ἐστρω-
μένον διὰ πλακῶν. Εἰς τὸ μέσον ἔκειτο παιδικὸς σκελετὸς μὲ τὴν κεφαλὴν
πρὸς Ν. Κατὰ μῆκος τῆς καθέτου πλευρᾶς δεξιᾶ ἦσαν συγκεντρωμένα τὰ
ὄστᾶ ὄριμου ἀνδρὸς μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Ν. καὶ εἰς τὴν Ν. στενὴν πλευρὰν
εὐρίσκετο σκελετὸς βρέφους. Τὰ εὐρήματα ἦσαν δύο χαλκαὶ στλεγγίδες, εἰς χαλ-
κοῦς ἀρύβαλλος, μιὰ χαλκῆ ὄπλη, δύο κύλικες μετὰ ποδός, εἰς σκύφος καὶ εἰς
πήλινος πετεινός. Αἱ μετὰ ποδὸς κύλικες εἶναι τὰ μόνα παραδείγματα τοῦ
εἴδους. Ἐξω τοῦ τάφου καὶ εἰς τὴν ΒΔ. γωνίαν τῶν πλακῶν καλύψεως εὐ-

ρέθη μελανόμορφος πελίκη τεθραυσμένη εἰς πλῆθος τεμαχίων, ἥτις φέρει παρῶστασιν συμποσιάζοντος Ἡρακλέους, πρὸς ὃν οἰνοχοεῖ Σάτυρος (πίν. 34α).

62. Λάκκος, μῆκος 0,75, πλάτος 0.40 μ. Ἴσως καὶ ἐδῶ ἐχρησιμοποιήθη ξύλινον φέρετρον. Εὐρέθη σκελετὸς βρέφους μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Ν. Τὰ κτερίσματα ἦσαν μικρὰ ἀγγεῖα, ἱκανὸς ἀριθμὸς πλαγγόνων (ἐξήχθησαν ἕξ, αἱ ἄλλαι ἦσαν διαλελυμέναι), μία πηλίνη Σφίγξ, μία πηλίνη περιστερά καὶ πέντε εἰδώλια. Τρία τούτων εἶχον πλασθῆ διὰ τῆς χειρὸς καὶ παριστοῦν καθημένας γελοιογραφικὰς μορφάς¹.

67. Λάκκος, μῆκος 1.55, πλάτος 0.50 μ. (πίν. 34β). Ὁ σκελετὸς τὴν φορὰν αὐτὴν εἶχε τὴν κεφαλὴν πρὸς Δ. Εὐρήματα ὑπάρχουν ἓν μικρὸν κάτοπτρον, δύο λήκυθοι, δύο οἰνοχοαί, μία κύλιξ καὶ εἷς σκύφος. Εἰς ἀπόστασιν 0.70 μ. πρὸς Ν. ἀπεκαλύφθη πήλινος λέβης περιέχων κεκαυμένα ὀστᾶ σκελετοῦ καὶ παρ' αὐτὸν ἄλλο κρανίον. Τὸ σύνολον (T68) ἐκαλύπτετο διὰ πλακῶν.

Τὰ ἀνευρεθέντα μικρὰ ἀγγεῖα εἶναι προϊόντα ἐγχωρίου κεραμικῆς, ἐνῶ ἡ μελανόμορφος πελίκη καὶ ὁ ἐρυθρόμορφος σκύφος αἰττικά. Τὰ πήλινα ἀνάγλυφα Νίκης, Σφιγγῶν κλπ. ἔχουν κορινθιακὴν τὴν προέλευσιν².

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Σ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Πρβ. Olynth XIV, πίν. 118. Corinth XV, 2 εἰκ. 7 ὁμάς VI.

² Corinth XV, 2 πίν. 33-5 ὁμάς XII. Perachora, πίν. 101. Ἔργον Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας 1957, σ. 52 εἰκ. 54 καὶ 55.

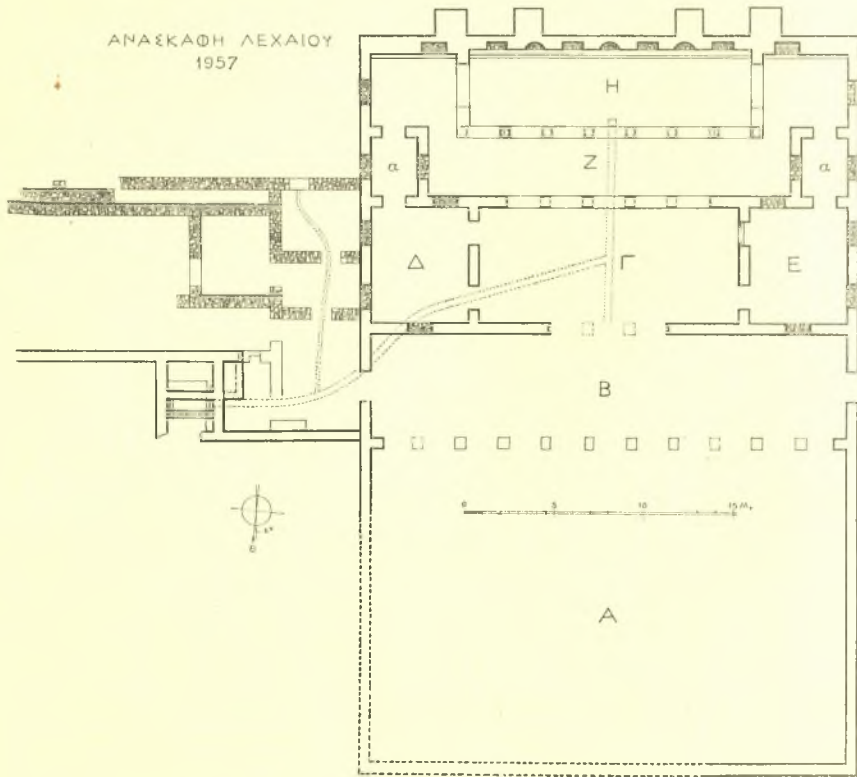
13. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΝΥΜΦΑΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ
ΚΡΗΝΗΣ ΠΑΡΑ ΤΟ ΛΕΧΑΙΟΝ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

Τὸ ρωμαϊκὸν τοῦτο κτήριο ἀνέσκαψεν ἐν ἔτει 1918 ὁ ἀείμνηστος Ἄ. Φιλαδελφεύς. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκ τῆς μελέτης τοῦ Φιλαδελφῆος δὲν προέκυψε σαφῶς, ὅτι πρόκειται περὶ ρωμαϊκῆς ἐπαύλεως διὰ τοῦτο ἀνελάβομεν τὴν λεπτομερῆ ἀποτύπωσιν καὶ ἐκ νέου μελέτην καὶ ἀνασκαφὴν αὐτοῦ.

Κατ' ἀρχὴς ἡ ἀνασκαφὴ ἐγένετο κατὰ τὸν Νότιον ἑξωτερικὸν τοῖχον (εἰκ. 1), ἔφερε δ' εἰς φῶς κατὰ τὴν ἑξωτερικὴν τοῦ τοίχου πλειοῦν τέσσαρα, τετραγωνικὰ σχεδόν, λοχυρὰ στηρίγματα ἐν εἴδει μεγάλων ἀντηρῖδων προωρισμένων νὰ βαστάζουσι τὰ ὑπερθεὶν χώματα. Ἐν συνεχείᾳ ἐγένετο καθαρῖσμός τῆς πρὸ τοῦ Ν. τοίχου κειμένης μεγάλης δεξαμενῆς (εἰκ. 1, Η), καθ' ὃν εὐρέθη πλῆθος θραυσμάτων πλίνθων καὶ κεράμων καθὼς καὶ μικρῶν μαρμάρων διαφόρων σχημάτων προερχομένων ἐκ μαρμαροθετημάτων τοῦ κτηρίου καὶ ἐρριμμένων τῆδε κακεῖσε, ἀτάκτως. Ἐπίσης ἀπεκαλύφθη πλήρως ὁ μόλις ἐντὸς τῆς δεξαμενῆς διακρινόμενος ἀρράβδωτος κίων ἐκ λευκοῦ μαρμαροῦ με σφζόμενον μῆκος 1.67 μ. Μετὰ τὸν καθαρῖσμόν τῆς δεξαμενῆς ἐξηκριβώθησαν ὠρισμένα ἄγνωστα στοιχεῖα τῆς διαμορφώσεως τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ Ν. τοίχου, ἐγένετο δὲ καὶ ὁ ἔλεγχος ἄλλων ἐσφαλμένως ἀναγραφομένων εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ Φιλαδελφῆος. Τὰ μεγάλα ὄπισθεν τοῦ Ν. τοίχου ποδαρικὰ ἐμνημονεύσαμεν ἀνωτέρω. Ἐφανερώθησαν ὅμως ἐσωτερικῶς καὶ πολλαὶ κόγχαι, ὧν τινὰς μνημονεύει ἀσαφῶς ὁ Φιλαδελφεύς. Οὕτως ἐκατέρωθεν τῆς δεξαμενῆς ἐπὶ τοῦ Ν. τοίχου ἀντιστοίχως πρὸς Α. καὶ Δ. εἰς τὰ δύο σχηματιζόμενα ἐκεῖ δωμάτια (εἰκ. 1α, α) ἀνευρέθησαν δύο ὀρθογώνιοι κόγχαι. Πλὴν ὅμως αὐτῶν ἐνεφανίσθησαν ἐσωτερικῶς τοῦ τοίχου τούτου καὶ ἄλλαι ἐπιτὰ μικρότεραι κόγχαι (εἰκ. 1 καὶ πίν. 35α), ἐξ ὧν τέσσαρες ὀρθογώνιοι καὶ τρεῖς ἡμικυκλικαί, ἐναλλὰξ τοποθετημέναι. Αἱ κόγχαι αὗται εὐρέθησαν πεπληρωμέναι δι' ἀργῶν λίθων μέχρις ὕψους ἑνὸς περίπου μέτρου. Φαίνεται, ὅτι ἐφράχθησαν κατὰ τὴν παλαιοχριστιανικὴν ἐποχὴν. Ἐκ τῶν κογχῶν τούτων ἡ καλύτερον διατηρουμένη εἶναι ἡ πρώτη ἐξ ἀνατολῶν ὀρθογώνιος, πλάτους 1.10 καὶ βάθους 0.36 μ. Παρ' αὐτὴν εἰς ἀπόστασιν 1.06 μ. διακρίνεται ἡ πρώτη ἡμικυκλική. Τὸ πάχος τοῦ Ν. τοίχου ὑπελογίσασμεν εἰς 0.65 μ. Εἶναι δὲ ὁ τοῖχος οὗτος ἐκτισμένος διὰ πλίνθων, πλὴν τοῦ κάτω μέρους τῶν κογχῶν (παλαιοχριστιανικὴ ἐποχή), ὅπου ἔχομεν ἀργοὺς λίθους με ὑδραυλικὸν κονίαμα. Σημειοῦμεν ἐπίσης, ὅτι εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Ν. τοίχου ὑπάρχει ἐν εἶδος θρανίου, ἐφ' οὗ

ὄχρεὸς διατηρούμενος εἰς ἀρκετὰ μέρη (εἰκ. 1 καὶ πίν. 35β). Εἶναι πήλινος, τομῆς \square , πλάτους ὀλικοῦ 0.15 μ., διὰ τοῦ ὁποίου ἔρρεεν ὕδωρ πρὸ τῶν κογχῶν, τὸ ὁποῖον ἤρχετο ἐκ παρακειμένης ἀνωθεν τοῦ τοίχου ἀρχαίας πηγῆς, ἣτις ὑφίσταται ἀκόμη καὶ σήμερον.

Μετὰ τὸν πλήρη καθαρισμὸν τῆς δεξαμενῆς Η (εἰκ. 1) διεπιστώσαμεν, ὅτι

Εἰκ. 1. Κάτοψις τοῦ νυμφαίου τοῦ Λεχαιῶ.

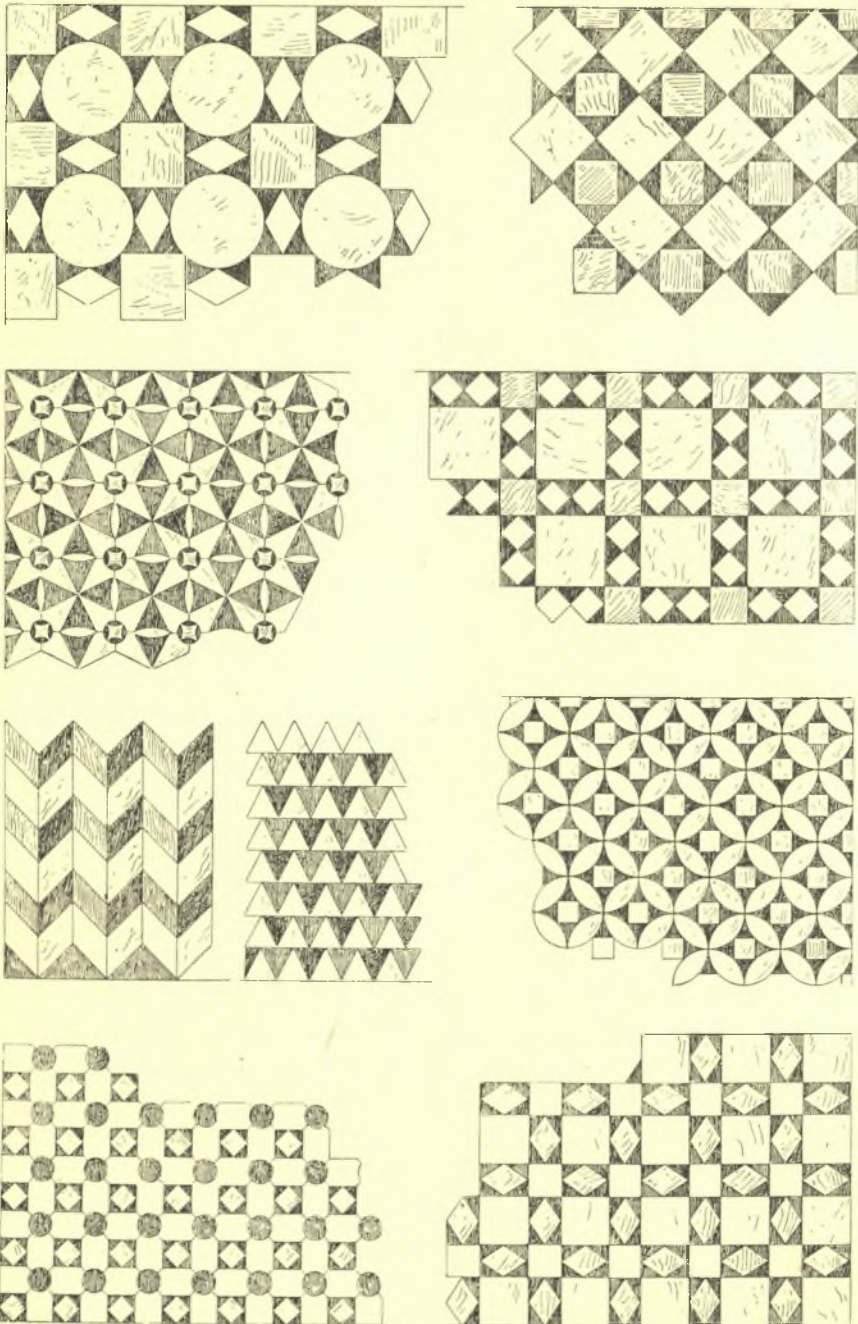
τόσον τὸ κάτω μέρος τοῦ Ν. τοίχου ὅσον καὶ οἱ ἄλλοι τοῖχοι τῆς δεξαμενῆς ἔφερον ὀρθομαρμάρωσιν, ἐξ ἧς πολλὰ τεμάχια ἀνεύρομεν, πάχους 1.50-2.50 ἑκατοστῶν. Ἐκ τῆς ἐπιχώσεως ταύτης συνεκεντρώσαμεν μαρμάρινα πλακίδια προερχόμενα ἐκ τῶν μαρμαροθετημάτων τῶν περίξ δωμάτων. Ὡσαύτως εὐρέθησαν ἰωνικαὶ βάσεις μετὰ πλίνθων ἀνήκουσαι ἀσφαλῶς εἰς βάσεις, αἵτινες θὰ ἴσταντο ἐπὶ τοῦ ἐμπροσθίου τοίχου τῆς δεξαμενῆς, δύο τῶν ὁποίων ἔτι σφύζονται κατὰ χώραν (πίν. 36α). Ἐν συνόλῳ ὁ τοῖχος οὗτος ἔφερον ὀκτὼ κίονας. Τὸ ὕψος

τῶν τοίχων τῆς δεξαμενῆς δὲν ἦτο μέγα. Εἰς τὴν ΒΔ. γωνίαν, ὅπου σφίξε-
ται μία κατὰ χώραν βάσις, ἔμετρήσαμεν ὕψος 0.52 μ. Ἐκ τῶν κιόνων ἀπε-
καλύφθη εἰς τεθραυσμένους εἰς τὸ κάτω αὐτοῦ μέρος (σφύζομενον μῆκος 2.42,
ἄνω διάμ. 0.35 μ.). Αἱ διαστάσεις τῆς δεξαμενῆς μετὰ τὸν ὄλοσχερῆ κα-
θαρισμὸν τῆς διεπιστώσαμεν ὅτι εἶναι 15.56×3.72 μ. Ἡ δεξαμενὴ δὲ
αὕτη προφανῶς ἔχει προσκολληθῆ ἐπὶ τοῦ Ν. τοίχου μεταγενεστέρως. Ἐν
συνεχείᾳ ἐγένετο ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἔμπροσθεν τῆς δεξαμενῆς χώρου Ζ, ὡς
καὶ τῶν πρὸς Α. καὶ Δ. τμημάτων. Εὐρόμεν οὕτω τὸ πρὸς Α. καὶ Δ. πέρας
τοῦ Ν. τοίχου, ὅστις φθάνει συνολικῶς τὸ μῆκος 27.70 μ. Κατὰ τὸν καθαρι-
σμὸν τοῦ περὶ Ζ χώρου διεπιστώσαμεν, ὅτι τὰ δάπεδα ἦσαν ἐστρωμένα διὰ μαρ-
μαροθετημάτων ἐκ πλακιδίων λευκῶν, μαύρων, πρασίνων, ἐρυθρῶν κλπ. τρι-
γωνικῶν, τετραγωνικῶν, κυκλικῶν καὶ ρομβοειδῶν, καὶ ὅτι πολλὰ ἐξ αὐτῶν
σφύζονται εἰς ἀρίστην κατάστασιν (εἰκ. 2 καὶ πίν. 37α). Ἀνεύρομεν ἐπίσης
πολλὰ ὄστρακα βυζαντινῶν ἀγγείων μὲ γάνωμα κίτρινον καὶ μὲ ἐπιτεθει-
μένα χρώματα πορτοκαλλί βαθὺ καὶ πράσινον μὲ ἐλαφρὰς ἐγκαράξεις.

Κατὰ τὸ Α. τμήμα εὐρέθη κίων, καταγῆς ἔρριμμένος καὶ κατὰ τὴν βάσιν
αὐτοῦ ἀποκεκρομένος, ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, μήκους σφύζομενον 2.50 μ. καὶ
διαμέτρου ἄνω 0.355 (πίν. 36β, ἀριστερᾷ). Ἀπεκαλύφθησαν ἐν συνεχείᾳ δύο
μικροὶ χώροι α, α, διαστ. 2.52×3.15 μ., οἱ ὅποιοι ἔφερον τέσσαρα ἀνοίγματα,
δύο τῶν ὁποίων ἦσαν κλεισμένα διὰ τοιχοποιίας. Μετὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ
χώρου Ζ καὶ τῶν μικρῶν διαμερισμάτων α α, ἀπεκαλύφθη ὀρθογώνιος χώ-
ρος Γ, διαστ. 14.40×6.23 μ., ὅστις ἔφερε πρὸς Ν. κιονοστοιχίαν ἐκ τεσσάρων
κιόνων, πρὸς Α δὲ καὶ Δ. ἐπεκοινώνει μὲ δύο διαμερίσματα Δ καὶ Ε, διαστ.
6.30×5.30 μ. Τὰ διαμερίσματα ταῦτα ἔφερον ἕκαστον ἑπτὰ ἀνοίγματα, τέσ-
σαρα τῶν ὁποίων ἦσαν φραγμένα μεταγενεστέρως διὰ τοιχοποιίας. Οἱ τοῖχοι
τῶν διαμερισμάτων τούτων, ὡς καὶ τὰ κλεισμένα ἀνοίγματα, ἐκαλύπτοντο ὑπὸ
ὀρθομαρμαρώσεως, πρᾶγμα ὅπερ ἀποδεικνύει σαφέστατα, ὅτι τόσον ἡ δεξα-
μενὴ ὅσον καὶ τὸ κλείσιμον τῶν ἀνοιγμάτων ἐγένοντο μεταγενεστέρως καὶ δὴ
κατὰ τὴν παλαιοχριστιανικὴν ἐποχὴν.

Ἐν ἄνωτέρῳ ὀρθογώνιος χώρος ἐπικοινωνεῖ δι' ἐνὸς ἀνοίγματος 6.50 μ.
μὲ ἕτερον ὀρθογώνιον χώρον (Β), διαστάσεων 21.40×5.65, ὅστις ἔφερε πρὸς
βορρᾶν ἀνοικτὴν τοξοστοιχίαν (πίν. 36β) ἐκ δέκα κιόνων, τῶν ὁποίων σφύζον-
ται κατὰ χώραν ὀκτὼ βάθρα. Ἡ ἀνοικτὴ αὕτη κιονοστοιχία ἐπικοινωνεῖ μὲ
μίαν μεγάλην ὑπαιθρον αὐλήν, διαστάσεων 17.10×26.40.

Κατὰ τὸν καθαρισμὸν τῶν πρὸ τῆς δεξαμενῆς χώρων, ἐν οἷς αἱ τοξο-
στοιχίαι καὶ τὰ μεγάλα ἀνοίγματα, ἀπεκαλύφθη ὁ μέγας πρὸ τῆς δεξαμενῆς
ἀρχόμενος ὄχετός (εἰκ. 1), ὁ ὅποιος κατὰ τὸ μέσον περίπου τοῦ χώρου Γ δια-
κλαδίζεται καὶ διενθύνεται πρὸς Α. Ὁ χώρος οὗτος, ὡς ἔχει σήμερον, δὲν φαί-

Εἰκ. 2. Διακοσμητικὰ θέματα τῶν μαρμαροθετημάτων τοῦ δαπέδου τοῦ παρὰ τὸ Λέχαιον νυμφαίου.

νεται νὰ ἐξυπηρετῇ οὐδένα σκοπόν· διότι τὴν δεξαμενὴν ἐξυπηρετεῖ εἰς ἄλλος μικρὸς πῆλινος ὄχετός, ὁ ὁποῖος σχηματίζει μίαν καμπὴν κατὰ τὴν ἀρχὴν του, συνεχίζει πρὸς Βορρᾶν ἐντοιχισμένος εἰς τὴν Δ. πλευρὰν τοῦ μεγάλου κτιστοῦ ἀγωγοῦ καὶ καταλήγει εἰς τὸ μέσον τοῦ βορείου τοῖχου τοῦ προθαλάμου. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐπίσης τοῦ μεγάλου ὄχετοῦ φαίνεται τεθραυσμένος εἰς ἄλλος μικρὸς πῆλιμος. Νομίζομεν, ὅτι ὁ μέγας ὄχετός πρέπει νὰ συνδεθῇ πρὸς τὴν παλαιότεραν Ρωμαϊκὴν περιόδον τοῦ κτηρίου, ἀχρηστευθεὶς κατὰ τὴν παλαιοχριστιανικὴν ἐποχὴν, ὅτε ἐκτίσθη ἡ δεξαμενὴ. Ἡ ἀποχέτευσις τῆς δεξαμενῆς ταύτης ἐγένετο διὰ μεταγενεστέρου ἀγωγοῦ, ὅστις, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, διακλαδίζεται εἰς τὸ μέσον τοῦ χώρου Γ καὶ διευθύνεται πρὸς ἀνατολὰς πρὸς μικροτέραν καλῶς ἐκτισμένην κρήνην εὐρισκομένην ὀλίγα μέτρα πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὅλου συγκροτήματος (ᾄρα σχέδιον κατόψεως, εἰκ. 1).

Κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν χώρων Γ, Δ, Ε καὶ Β ἀνεύρομεν τὰ κάτωθι: 1) θραύσματα ἐξ ἐπιθήματος ἀνήκοντα εἰς τὰ κατὰ χώραν ὅμοια (πίν. 37β) 2) θραύσματα τοιχοβάτου 3) πολλὰ τεμάχια ἐγχρώμων πλακιδίων δαπέδου 4) πολλὰ τεμάχια πλακῶν ὀρθομαρμάρωσης 5) μίαν ἰωνικὴν βᾶσιν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου 6) τρεῖς κίονας (πίν. 36β), ἐξ ὧν δύο λευκοί (σῶζ. μῆκος 2.75 μ. καὶ 2.65 μ. καὶ ἄνω διαμ. 0.355) καὶ εἷς πράσινος ἐκ θεσσαλικοῦ μαρμάρου ἀκέραιος (μῆκος 2.95 μ., ἄνω διαμ. 0.41 1/2, κάτω διαμ. 0.44 μ.).

Ἡ διάταξις τῶν χώρων τοῦ κτηρίου τούτου μὲ τὴν ἀνοικτὴν στοὰν πρὸς τὴν αὐτὴν, μὲ τὸ μέγαλο ἀνοιγμα τοῦ χώρου Γ πρὸς Βορρᾶν καὶ μὲ τοὺς τέσσαρας κίονας πρὸς Νότον, μὲ τὰ δύο διαμερίσματα Δ καὶ Ε, τὰ ὅποια εἶναι σχεδὸν ἐλεύθερα μὲ τὰ ἑπτὰ ἀνοίγματα πού φέρει ἕκαστον, ὡς καὶ αἱ ὀρθογώνιοι καὶ ἡμικυκλικαὶ κόγχαι τοῦ Ν. τοῖχου, ὅστις εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἐξ ὀπτοπλίνθου ἐκτισμένος, μαρτυροῦσιν, ὅτι πρόκειται περὶ ρωμαϊκοῦ νυμφαίου.

Τὸ Ρωμαϊκὸν τοῦτο κτήριο ὑπέστη μεταγενεστέρας, καὶ δὴ κατὰ τὸν 6ον μ.Χ. αἰ., διαφόρους προσθήκας καὶ μετατροπὰς, ἤτοι πρὸ τοῦ Ν. τοῖχου τῶν κογχῶν προσετέθη ἡ δεξαμενὴ, ὁ ἐμπρόσθιος τοῖχος τῆς ὁποίας ἔφερον ὀκτὼ κίονας. Οἱ τοῖχοι τῆς δεξαμενῆς ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, ὡς καὶ οἱ τοῖχοι ὅλων τῶν ἄλλων διαμερισμάτων, ἐκαλύφθησαν μὲ ὀρθομαρμάρωσιν, τοῦτο δὲ ἀποδεικνύεται σαφέστατα ἐκ τοῦ ὅτι τὰ ἀνοίγματα τῶν διαμερισμάτων Δ καὶ Ε, ὡς καὶ τῶν α καὶ α, ἐφράχθησαν δι' ἀργῶν λίθων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀργότερον ἐτέθη ἡ ὀρθομαρμάρωσις, ἥτις σφίζεται μέχρι σήμερον, τὰ δὲ δάπεδα τῶν διαμερισμάτων ἐπεστρώθησαν διὰ ποικίλων ἐγχρώμων μαρμαρίνων πλακιδίων (εἰκ. 2). Ὡσαύτως κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐφράχθησαν μὲ τὴν αὐτὴν ὡς ἄνω τοιχοποιίαν καὶ αἱ κόγχαι τοῦ Ν. τοῖχου (πίν. 35α).

Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὐρέθη χαλκοῦν νόμισμα τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου

(270-275 μ. Χ.) ὡς καὶ δύο χαλκᾶ νομίσματα, ἐν εἰκοσανούμιον Ἰουστίνου τοῦ Α' (518-527 μ. Χ.) καὶ ἕτερον Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' (538 μ. Χ.).

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι τὸ μὲν Ρωμαϊκὸν Νυμφαῖον ἐκτίσθη τὸν 3^{ον} μ. Χ. αἰ, μετετράπη δὲ εἰς παλαιοχριστιανικὴν κρήνην τὸν 6^{ον} μ. Χ. αἰῶνα.

Οὕτω δικαιολογεῖται ἡ ἀνεύρεσις πολλῶν κίωνων καὶ Ἰωνικῶν μεθ' ὑψηλῶν ἐπιθημάτων κιονοκράνων φερόντων ἀνάγλυφον σταυρὸν ἐν μέσῳ φύλλων ἀκάνθης (πίν. 37β), τὰ ὅποια ἐλήφθησαν πιθανῶς ἐκ τῆς παρακειμένης καὶ ἐσχάτως ἀποκαλυφθείσης ὑπὸ τοῦ Ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Δ. Πάλλα μεγάλης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς.

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΣΤΙΚΑΣ

14. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΤΟΥ ΛΕΧΑΙΟΥ

Κατὰ τὴν ἀνασκαφικὴν περιόδον τοῦ 1957 ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Κορίνθου συνεχίσθη ἡ πέρυσιν ἀρξαμένη ἀνασκαφὴ τῆς μεγάλης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς τοῦ Λεχαίου, λόγῳ τῆς ἰδιαίτερας σπουδαιότητός της (βλ. ΠΑΕ 1956, 164 κ.έ.), διακοπείσης προσωρινῶς τῆς ἀνασκαφῆς τῆς βασιλικῆς τῆς Σκουτέλας (βλ. ΠΑΕ 1955, 193 κ.έ). Τὰ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο γενικῶς περιορισμένα χρηματικά μέσα, δυσαναλόγως μικρὰ πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ἀνασκαπτομένου μνημείου, δὲν ἐπέτρεψαν νὰ προχωρήσουν αἰσθητῶς αἱ ἐργασίαι πρὸς ἀποκάλυψίν του· ἐν τούτοις ὑπῆρξαν ἱκανοποιητικαὶ εἰς ἀπόδοσιν. Ἡ ἔρευνα διεξήχθη ἐφέτος ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν περιοχὴν τῆς, κατὰ τὸ νότιον πτερόν της, μεταγενεστέρως προσκτισθείσης κατοικίας (εἰκ. 1).

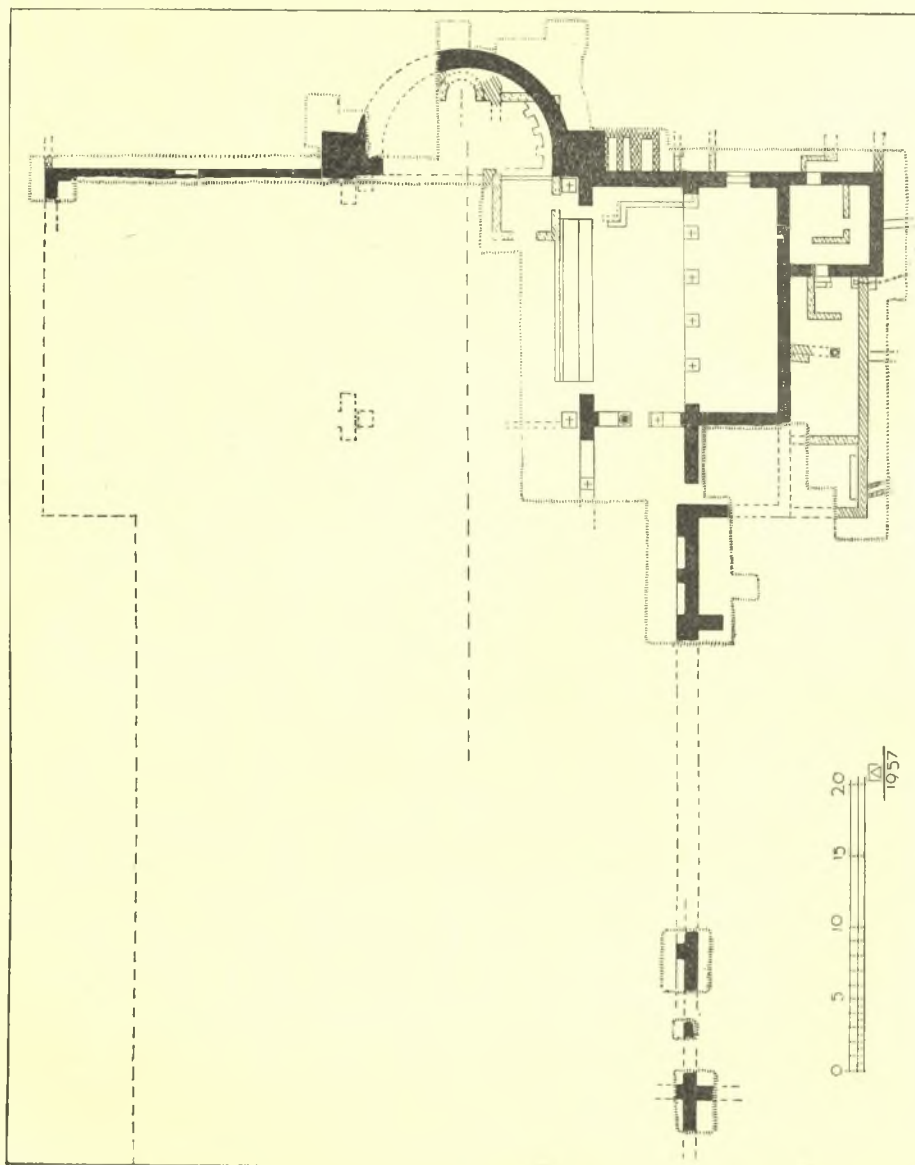
1. *Βασιλική*. Τὸ κτήριο: Ἐντὸς τῆς βασιλικῆς ὠλοκληρώθη ἐφέτος εἰς τὸ νότιον πτερόν της ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ἀκροαίου χώρου τοῦ ἐγκαρσίου κλίτους (πίν. 38α). Οὗτος περατοῦται πρὸς Δ. εἰς τοῖχον ἄνευ ἀνοίγματος, διαπιστωθέντος πλέον ὅτι ὁ νοτίως τοῦ βήματος χώρος ἐπεκονώνει μετὰ τῶν ἔξω μόνον διὰ τῆς πέρυσιν ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ πτεροῦ ἀποκαλυφθείσης θύρας.

Διὰ δοκιμαστικῶν τομῶν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ νοτίου μακροῦ τοίχου τῆς βασιλικῆς διεπιστώθη ὅτι οὗτος, μὲ τὴν ἐσωτερικὴν σειρὰν ποδαρικῶν τυφλῶν τόξων¹, συνεχίζεται πρὸς Δ. πέρα τοῦ μήκους $\pm 66.50 \mu$. ἀπὸ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ πτεροῦ. Εἰς ἀπόστασιν $\pm 63.50 \mu$. ἀπαντᾶται τοῖχος βαίνων πρὸς Ν. καὶ ἀνήκων πιθανώτατα εἰς πρόσκτισμα προσηρημένον εἰς τὸ νότιον κλίτος τῆς βασιλικῆς. Κατ' ἀρχὰς ὑπετέθη ὅτι εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἔσω τοῦ μακροῦ τοίχου τῆς βασιλικῆς, ἐπεσημάνθη καὶ ἡ ἀρχὴ τοίχου ἀντιστοίχου πρὸς τὸν προηγούμενον, σημαίνοντος πιθανῶς τὴν ἀρχὴν τοῦ νάρθηκος (εἰκ. 1)² μεταγενεστέρα ὅμως παρατήρησις ἔδειξεν ὅτι πρόκειται ποδαρικὸν τόξον καὶ ὅτι, συνεπῶς, ὁ χώρος τοῦ κυρίως ναοῦ συνεχίζεται πρὸς Δ. πέρα τοῦ διὰ τῆς δυτικωτέρας τῶν δοκιμαστικῶν τομῶν ἐπιτευχθέντος, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη, μήκους τῶν 66.50 μ.

Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ βήματος ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τῶν χωμάτων μικρὸν

¹ Βλ. ΠΑΕ 1956, σ. 168 πίν. 68α.

² Βλ. Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογ. Ἑταιρ. κατὰ τὸ 1957 σ. 61 (Α. ΟΡΛΑΝΔΟΣ).

Εικ. 1. Κάτοπις τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς τοῦ Λεχαίου.

μέρος τοῦ πρὸ τῶν νοτιῶν ἐδράνων τῶν δευτέρου βαθμοῦ κληρικῶν χώρου, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ χώρου τῆς κόγχης ὡς καὶ μέρος τοῦ ἔξω αὐτῆς χώρου, ἀποκαλυφθέντος τοῦ μεγαλύτερου μέρους τοῦ καμπύλου τοίχου της μετὰ τοῦ νοτίου της ὤμου. Μικρὰ τομὴ ἐπὶ τῆς χορδῆς τῆς κόγχης, εἰς σημεῖον ὅπου τὸ δάπεδον εἶχε καταστραφῆ ὑπὸ μεταγενεστέρως ταφῆς (βλ. κατωτ. σ. 100₂), ἀπεκάλυψε τὴν ὑπαρξίν θεμελίου διήκοντος ἀπὸ Β. πρὸς Ν., προφανῶς μέχρι τῶν ἐκατέρωθεν ἄκρων τοῦ ἡμικυκλίου τῆς κόγχης καὶ ἐνοῦντος αὐτὰ ὀργανικῶς εἰς ἓν σῶμα πρὸς ἀποτελεσίν ἰσχυροῦ καὶ ἐνιαίου φέροντος συστήματος. Κατὰ τὴν οἰκοδομὴν του ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὑλικὸν προερχόμενον ἐξ ἀρχαιοτέρου μνημείου (μαρμαρίνον γεῖσον μὲ κοιλόκυρτον κυμάτιον).

Τὸ δάπεδον τῆς κόγχης εἶναι κατὰ περίπου 0.30 μ. ὑψηλότερον τοῦ λοιποῦ δαπέδου τοῦ βήματος καὶ προσιτὸν μέσῳ χαμηλῆς κτιστῆς βαθμίδος (πλάτ. 0.32 μ.), ἐκτεινομένης πρὸ τῆς χορδῆς τοῦ ἡμικυκλίου. Ἐπὶ τῆς βαθμίδος διατηροῦνται λείψανα τῆς μαρμαρίνης ἐπενδύσεώς της (πίν. 38β). Ἐπὶ τῆς χορδῆς, μετὰ τὴν βαθμίδα, παρατηροῦνται λείψανα τοιχείου, διατηροῦντος ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὀψεώς του λείψανα μαρμαρίνης ἐπενδύσεως· τὸ πάχος του μετὰ τῆς ἐπενδύσεως μετρεῖ 0.45 μ.

Τὸ δάπεδον τῆς κόγχης εὐρέθη κατὰ τὸ πλεῖστον κατεστραμμένον, κατὰ τὸ νότιον ὅμως μέρος διεσώθησαν ἐπαρκῶς εὐδιάκριτα λείψανα τῆς ἀρχικῆς τῆς πλακοστρώσεως, ἣ ὅποια μάλιστα παρουσιάζει ἐνδιαφερόντως ἰδιόμορφον διάταξιν: Τὸ δάπεδον ὑψοῦται περιμετρικῶς κατὰ 0.08 μ. σχηματιζομένου εἵδους πλαισίου, πλάτους ἀρχομένου ἀπὸ 0.70 μ.—δυτικῶς—καὶ κατόπιν μειουμένου εἰς 0.60 μ., μὲ ἐπένδυσιν ἐκ μαρμαρίνων πλακῶν, σφζομένην ἐν μέρει καὶ μὲ προέχοντα τρίπλευρα «γλωσσίδια» διατεταγμένα ἀκτινοειδῶς πρὸς τὸ κέντρον τοῦ ἡμικυκλίου (πίν. 39α). Τὰ γλωσσίδια ταῦτα πιθανώτατα ἐχρησίμευον ὡς πλατύβαθμα κινητῶν ἑδρῶν τῶν μετὰ τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου συλλειτουργούντων ἐπισκόπων. Πιθανώτατα καὶ τὸ «τοιχίον» τῆς χορδῆς τῆς κόγχης δὲν ἦτο ἄλλο τι εἰμῆ ἢ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ προκειμένου περιμετρικοῦ πλαισίου τοῦ δαπέδου· διότι φαίνεται ὡς κατασκευὴ ἐνιαία καὶ ὀργανικῶς συνεχομένη μετὰ τοῦ πλαισίου (πίν. 38β). Ἡ θέσις τοῦ θρόνου τοῦ μητροπολίτου δὲν εὐρέθη, διότι εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἡμικυκλίου τῆς κόγχης τὸ δάπεδον ἐλλείπει, καταστραφὲν ἐντελῶς κατὰ μεταγενεστέρως ἐπεμβάσεις. Εἰς ἀντιστάθμημα ἢ καταστροφὴ αὕτη ἐπέτρεψε νὰ παρατηρηθῆ ὅτι τὸ δάπεδον τῆς κόγχης ὑψώθη κατὰ 0.60 μ. ἀπὸ τοῦ ἐδάφους διὰ σωρέσεως λίθων, ἄμμου καὶ τεμαχίων κεράμων ἄνευ συνεκτικῆς ὕλης. Ἐπὶ τοῦ ξηροῦ τούτου στρώματος ἐπεστρώθη κατόπιν ἡ ἄμμοκονία τῆς πλακοστρώσεως τοῦ δαπέδου.

Ἀρχιτεκτονικὰ μέλη: Ἀρχιτεκτονικὰ μέλη εὐρέθησαν ὀλίγα πλὴν ἱκανῶς ἐνδιαφέροντα. Παρὰ τὸν νότιον τοῖχον τῆς βασιλικῆς, ἐντὸς τῆς πρῶ-

της ἐκ τῶν πρὸς Δ. τομῶν (βλ. ἄνωτ. σ. 95), εὐρέθη τὸ κάτω μέρος μεγάλου ἀρραβδώτου κίονος, ὅστις ἔνεκα τοῦ σημαντικοῦ του πάχους (διάμ. 0.88 μ.) πρέπει, ὡς ὑποθέτω, νὰ εἶναι εἷς τῶν τεσσάρων μεγάλων κίωνων τῶν διδύμων στηριγμάτων τῆς στέγης τοῦ βήματος. Αἱ πλίνθοι τῶν ὑποβάθρων δύο ἐκ τῶν κίωνων τούτων εὐρέθησαν πέρυσι κατὰ χώραν, ἀλλ' ἄνευ ἀτυγῶς τῶν ἐπὶ τούτων ἄλλοτε ὑπαρχουσῶν βάσεων τῶν κίωνων (ΠΑΕ 1956, σ. 167-8, πίν. 67β καὶ 68β).

Σημαντικότερα εἶναι τὰ εἱρήματα εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ βήματος. Ἐντὸς τῆς κόγχης του, ἀλλ' ὑπὸ τὴν στάθμην τοῦ δαπέδου της (πίν. 39β), εὐρέθησαν :

- 1) Ἐκ μαρμάρου πρασινωποῦ μετὰ μεγάλων σκοτεινοχρόων κηλίδων¹ ἡμικίων εἰς δύο τεμάχια, ὀλικοῦ μήκους 2.50 μ. (πίν. 40α). Τὸ ὀπίσω μέρος του, προωρισμένον νὰ ἐντειχισθῆ, ἔχει ἀφεθῆ χονδροειδῶς κατειργασμένον.
- 2) Δύο ἐκ λευκοῦ μαρμάρου προβολοειδῆ — πακτούμενα κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον — κορινθιακὰ κιονόκρανα συνθέτου τύπου, δηλ. μεθ' ἠνωμένου ἐπιθήματος (βλ. Ἔργον 1957, εἰκ. 62), ὁμοίου τύπου πρὸς τὸ πέρυσιν εὐρεθὲν τεμάχιον (ΠΑΕ 1956, σ. 165 καὶ πίν. 65β) καὶ 3) ἐν τεμάχιον ἐπιστυλίου ἔχοντος τὴν κυρίαν του ὄψιν ἐν ἔσοχῇ καμπύλην (πίν. 40β).

Τὰ μάρμαρα ταῦτα ἀποτελοῦν ὀργανικὰ μέλη κατασκευῆς συνισταμένης ἐκ σειρᾶς πρασίνων ἡμικίωνων — περισσοτέρων τῶν τριῶν — ἐντειχισμένων ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ὄψεως κυλινδρικοῦ τοίχου καὶ φερόντων κυκλοτερεῇ θριγκὸν ἐπὶ πακτουμένων ἐντὸς τοῦ τοίχου κιονοκράνων ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Εἰς τὸ ἴδιον σύστημα φαίνεται ν' ἀνήκη καὶ τεμάχιον γείσου, μὲ ὁμοίως καμπύλην ὄψιν, κοσμουμένην διὰ σειρᾶς ὁμοίων φύλλων ἀκάνθης ἐναλλασσομένων πρὸς λογχοειδῆ. Τὸ μάρμαρον τοῦτο εἶναι ἐντειχισμένον εἰς κόγχην μεταγενεστέρως ἐκκλησίας, κτισθείσης ἐντὸς τοῦ χώρου τοῦ ἱεροῦ τῆς βασιλικῆς (πίν. 41α καὶ 41β). Αἱ διαστάσεις τοῦ ἐπιστυλίου (χορδὴ 1.05 μ., βέλος 0.023 μ.) δίδουν ἀκτῖνα 5.95 μ., ὅση περίπου εἶναι ἡ ἀκτὶς τοῦ ἡμικυκλίου τῆς κόγχης τῆς ἀνασκαπτομένης βασιλικῆς, ἐκ τῆς ὁποίας ἀσφαλῶς προέρχονται τὰ ἐν λόγῳ μέλη. Ἐκοσμεῖτο, λοιπόν, ἐσωτερικῶς ὁ ἡμικυλινδρικός τοίχος τῆς κόγχης διὰ πολυτελοῦς κιονοστοιχίας, ἐν εἶδει ψευδοῦς πτεροῦ. Ἀλλὰ τὸ σχετικῶς μικρὸν ὕψος τοῦ ὡς ἄνω κίονος (2.50 μ.) ὡς καὶ ἡ ἀπουσία οἰασοῦ ἔνδειξας ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς κόγχης περὶ τῆς θέσεως τῶν κίωνων τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος κιονοστοιχίας ὑποδηλοῦν, ὅτι αὕτη ἦτο τοποθετημένη ὑψηλά, εἰς τὸ ὕψος τῶν παραθύρων, συνιστώσα ἐπιβλητικὸν ἀρχιτεκτονικὸν πλαίσιόν των.

¹ Ἐξω τῆς κόγχης ἦλθεν εἰς φῶς τεμάχιον καταπεσόντος θόλου ἐξ ὀπτῶν

¹ Ὁ γεωλόγος κ. Κ. Καραγκούνης, μελετῶν τὴν γεωλογικὴν σύστασιν τῆς Κορινθίας, μοὶ ἀνεκοίνωσεν ὅτι παρατήρησε λατομεῖον τοιοῦτου μαρμάρου — ἔλαιοκόκκου ὀφίτου μετ' ὀλιβιτῶν ἐπὶ τῶν Γερανείων, εἰς ἀπόστασιν περίπου 10 χιλιομ. βορείως τῶν Ἀγ. Θεοδώρων.

πλίνθων, προερχόμενον προφανῶς ἐκ τοῦ τεταρτοσφαιρίου τῆς κόγχης (πίν. 42α). Τὸ τεμάχιον τοῦτο ἐνέχει ἐνδιαφέρον ἀφ' ἑνὸς διότι παρουσιάζει τμήματα δύο διαδοχικῶν τόξων, διηκόντων δι' ὅλον τοῦ πάχους του καὶ μαρτυροῦντων ὅτι τὸ τεταρτοσφαίριον διετηρῆται ὑπὸ σειρᾶς τοξωτῶν παραθύρων, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι διασώζει καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς τὰ ἐπιχρίσματά του.

Ἐσωτερικῶς παρατηροῦνται τρία ἐπάλληλα ἐπιχρίσματα, τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς προετοιμασίας πρὸς τοποθέτησιν ψηφιδωτοῦ¹. Ἐκ τούτων τὸ πρῶτον, χονδρὸν καὶ μὲ ἀνώμαλον ἐπιφάνειαν, παρουσιάζει δύο κηλίδας ἐξ ἐρυθροῦ χρώματος καὶ μίαν μαύρην γραμμὴν διήκουσαν διὰ τῶν κηλίδων (πίν. 42β)². Ταῦτα ἐχρησίμευον ὡς ὁδηγοὶ τοῦ ψηφιδογράφου. Αἱ ἐρυθραὶ κηλίδες εἶχον τεθῆ ὡς σημεῖα τοῦ ὕψους τῆς μαύρης γραμμῆς, ἡ ὁποία ἐξετείνετο ὀριζοντίως. Ἐπὶ τοῦ πρώτου τούτου στρώματος διασώζονται μέρη δευτέρου στρώματος, μετρίου πάχους καὶ ἐπὶ τούτου τὸ λεπτὸν τρίτον στρώμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διεσώθησαν ἐπικολλημένα ψηφίδες. Κατὰ τὴν ψηφιδογράφησιν ἐπεχειρεῖτο, λοιπόν, κατ' ἀρχάς, διὰ γραπτῶν ὑπομνηματιστικῶν ταινιῶν ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐπιχρίσματος, διαγραφή τῆς κατὰ ζῶνας συνθέσεως τῶν ὑπὸ διακόσμησιν ἐπιφανειῶν τῶν τοίχων, εἰς γενικὰς γραμμὰς, καθοριζομένων οὕτω ὀρίων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔμελλον νὰ ἀναπτυχθοῦν κατὰ κατηγορίας τὰ θέματα τοῦ ψηφιδωτοῦ διακόσμου· μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην προετοιμασίαν, ἐπὶ τοῦ ξηροῦ πλέον καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐκτεταμένου πρώτου ἐπιχρίσματος, ἐπετίθεντο τὰ δύο ἄλλα ἐπιχρίσματα καὶ ἐπεκολλῶντο τέλος αἱ ψηφίδες.

Ἐξωτερικῶς τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τεμάχιον θόλου φέρει κοινὸν ἐπιχρίσμα (σοβᾶν) προσέτι δὲ φαίνεται ἐπεχρωσμένον δι' ἑλαφροῦ τόνου ὄχρου καὶ κομμούμενον διὰ γραπτῶν ἐρυθρῶν ταινιῶν πλάτους μέχρι 0.10 μ. Ὑπὸ μιᾶς ἐρυθρᾶς ταινίας πλαισιοῦνται καὶ αἱ ἀκμαὶ τῶν παραθύρων. Οὕτω διὰ τῆς χρησιμοποίησεως χρωμάτων ἐπὶ τῶν ἐνιαίων ἐπιφανειῶν τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιχρισμάτων ἐπεδιώχθη ἐντύπωσις γραφικότητος.

Μεταγενέστεραι περίοδοι: Ὑπὸ τὸ κατεστραμμένον δάπεδον τῆς κόγχης ἀπεκαλύφθη τὸ πλεῖστον μέρος τῶν θεμελιῶν δύο μικροτέρων, διαδοχικῶς μεταγενεστέρων κογχῶν, ἡ παρουσία τῶν ὁποίων εἶχεν ἐπισημανθῆ κατὰ τὴν περυσινὴν ἀνασκαφὴν (ΠΑΕ 1956, 171), ἀνηκουσῶν δὲ εἰς δύο μεταγενεστέρας ἐκκλησίας, ἀνεγερθείσας μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἀνασκαπτομένης βασιλικῆς. Εἰς τὴν τοιχοποιίαν τῆς μεγαλυτέρας ἐκ τῶν κογχῶν τούτων,

¹ Πρβλ. G. BOVINI, Origini e tecnica del mosaico parietale paleocristiano, Felix Ravenna, Ser. 3, fasc. 14 (LXV), 1954, 8 κ.έ.

² Αἱ ἐρυθραὶ κηλίδες, διακρινόμεναι ἀμυδρῶς, εἰς τὴν φωτογραφίαν δὲν γίνονται αἰσθηταί.

ἐκκλησίας, ἀνεγερθεῖσης ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς βασιλικῆς¹, ἔχουν χρησιμοποιηθῆ μαρμάρινον ὕλικόν ἐκ τῆς καταστραφείσης βασιλικῆς καὶ ὡς συνεκτικὸν ὕλικόν ἄσβεστος. Ἐνταῦθα εὐρέθησαν δύο ἐκ τῶν ὡς ἄνω προβολοειδῶν κιονοκρανῶν καὶ τὸ τεμάχιον γείσου (βλ. ἄνωτ. σ. 98). Πρὸς Δ. τοῦ νοτίου σκέλους τῆς κόγχης ταύτης καὶ οἶονεὶ ὡς συνέχειά του εὐρέθησαν ὁ πράσινος ἡμικίων (βλ. σ. 98, πίν. 40α καὶ 41α) καὶ ἀκολούθως τὸ τρίτον τῶν προβολοειδῶν κιονοκρανῶν (πίν. 39β καὶ 40α). Ὁ ἡμικίων εὐρέθη ἀπλῶς — ἄνευ συνεκτικῆς ὕλης — τοποθετημένος ἐντὸς τομῆς, ὡς ὑποθεμελίωσις τοῦ νοτίου τοίχου τῆς πρώτης ἐκ τῶν μεταγενεστέρων τούτων ἐκκλησιῶν· τὸ προβολοειδὲς κιονόκρανον εὐρέθη ἐντετειχισμένον δι' ἄσβεστου. Πιθανῶς ὁ τοῖχος οὗτος δὲν ὑψώθη, διακοπειῶν ἀποτόμως τῶν ἐργασιῶν ἀνεγέρσεως τῆς ἐν λόγῳ δευτέρας ἐκκλησίας.

Ἡ ἐσωτερικῶς τῆς προηγουμένης ἐγγεγραμμένη τρίτη κόγχη (χορδῆς 2.20 μ.) εἶναι ἐκτισμένη δι' ἀμελοῦς ἀργολιθοδομῆς καὶ μὲ πηλὸν ὡς συνεκτικὴν ὕλην τῆς τοιχοποιίας τῆς. Νόμισμα τοῦ Ἀλεξίου Α' (1081-1118 μ.Χ.), εὐρεθὲν ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως παρὰ τὸ θεμέλιον τῆς ἐν λόγῳ κόγχης, χρονολογεῖ τὴν μικρὰν ταύτην ἐκκλησίαν εἰς τὸν 12^{ον} αἰῶνα.

Ὁ χώρος ὁ ὀριζόμενος ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων τούτων κογχῶν εὐρέθη πρὸς Δ. ἐστρωμένος διὰ πλινθίνων πλακῶν.

Ἐξω τῆς χορδῆς τῆς κόγχης τῆς βασιλικῆς ἀπεχωματώθη ὀλόκληρον τὸ ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ βήματος βαῖνον μεταγενέστερον διαμέρισμα, τοῦ ὁποίου πέρυσιν εἶχον ἀποκαλυφθῆ ὁ νότιος τοῖχος μὲ θύραν ὀδηγοῦσαν πρὸς τὸ νότιον πετερύγιον τῆς βασιλικῆς· ὁ βόρειος τοῖχος τοῦ διαμερίσματος τούτου κεῖται κατὰ τὴν πρὸς Δ. προέκτασιν τοῦ νοτίου τοίχου τῆς δευτέρας ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν ἀποχωμάτωσιν τοῦ ἡμικυκλίου τῆς κόγχης τῆς βασιλικῆς διεπιστώθη ὅτι ὁ νότιος τοῖχος τοῦ προκειμένου διαμερίσματος ἐξετείνετο περαιτέρω πρὸς Α., θεμελιωμένος ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς κόγχης καὶ φθάνων μέχρι περιπίου τῆς γραμμῆς τῆς χορδῆς τῆς κόγχης τῆς χρονολογικῆς δευτέρας ἐκκλησίας. Πρὸς Α. τὸ διαμέρισμα τοῦτο περατοῦται εἰς τοῖχον βαίνοντα ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς κόγχης τῆς βασιλικῆς (πίν. 39α καὶ 39β ἀριστερᾶ), πρὸς Δ. περατοῦται εἰς τοῖχον μὲ θύραν (πίν. 43α) βαίνοντα, ὡς εἴπομεν, ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ βήματος, ἐσωτερικῶς μετρεῖ εἰς μῆκος ± 9.30 μ. καὶ εἰς πλάτος 3.45 μ., ὁ δὲ προορισμὸς του παραμένει πρὸς τὸ παρὸν ἄγνωστος². Πάντως τὸ ἐν λόγῳ διαμέ-

¹ Εἰς τὴν τοιχοδομίαν τῆς παρεντίθεται ζώνη ἐκ σειρῶν πλινθῶν, χαρακτηριστικῆ τῆς παλαιοχριστιανικῆς ἀκόμη περιόδου.

² Κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ μεταγενεστέρου τούτου διαμερίσματος, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς κόγχης τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, εὐρέθη παιδικὸς κεραμοσκεπῆς τάφος (ἀκτέριστος), ἀλλὰ παλαιότερος τῶν χρόνων τοῦ προκειμένου διαμερίσματος, διότι κατὰ τὴν κατασκευὴν του κατεστράφη ἐν μέρει τὸ δάπεδον τῆς παλαιοχριστιανικῆς ἐκκλησίας.

ρισμα εἶναι μεταγενέστερον τῆς ἐκκλησίας τῆς δευτέρας περιόδου· δὲν συνδέεται μετ' αὐτῆς ὀργανικῶς, οὔτε ἐστρώθη διὰ πλινθίνων πλακῶν, ἀλλ' οὔτε καὶ τὰ δάπεδα τοῦ βήματος καὶ τῆς κόγχης τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς ἔχει χρησιμοποιήσει. Ἡ τοιχοδομία του—ἀργολιθοδομὴ μὲ δόμους εἰς τὰς γωνίας καὶ μὲ παρένθετα τεμάχια κεράμων καὶ μάλιστα καὶ κατὰ τὸ πλινθοπερίβλητον σύστημα (πίν. 43α)—ὁδηγεῖ εἰς τοὺς μεσοβυζαντινοὺς χρόνους. Ὡς συνεκτικὴ ὕλη τῆς τοιχοποιίας του ἐχρησιμοποιήθη ἀπλοῦς πηλός.

Τὸ ἐν λόγῳ διαμέρισμα κατεστράφη ὑπὸ ἐκτεταμένης πυρκαϊᾶς, ἣ ὁποία φαίνεται ὅτι κατέστρεψε καὶ πιθανῶς ἕως τότε ἰσταμένην τινὰ νεωτέραν ἐκκλησίαν. Δύο νομίσματα—τὸ ἐν Ἀναστασίου Α' (491-518 μ.Χ.) καὶ τὸ ἕτερον Ἰωάννου Τσιμισκῆ (969-976 μ.Χ.)—εὑρεθέντα ἐντὸς τοῦ χώρου του, εἰς ἀδιατάρακτον ἐπίχωσιν ἐκ λειψάνων τῆς πυρκαϊᾶς, χρονολογοῦν τὴν καταστροφὴν αὐτὴν μετὰ τὸ τρίτον τέταρτον τοῦ 10^{ου} αἰ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὑπὸ τὴν ἐν λόγῳ ἐπίχωσιν εὑρέθησαν χαρακτηριστικὰ ὄστρακα ἐφυσλωμένου ἀγγείου μὲ πρασίνην γάνωσιν. Τρίτον νόμισμα, τοῦ Μανουὴλ Α' (1143-1180 μ.Χ.), εὑρεθὲν μετὰ τῆς στάθμης τοῦ δαπέδου τῆς κόγχης τῆς βασιλικῆς καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν στάθμην ταύτην ἐντειχισμένου προβολοειδοῦς κιονοκράνου (Ἔργον 1957, εἰκ. 62), ἐντὸς ὁμοίας—μὲ λείψανα πυρκαϊᾶς—ἐπιχώσεως ἀλλὰ διαταραγμένης, μαρτυρεῖ ὅτι εἰς τὸν χώρον τοῦτον ἔγιναν ἐργασίαι κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 12^{ου} αἰ. Ἡ καταστροφὴ τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν (1147 μ.Χ.) προσφέρει περὶ τοῦ προκειμένου πιθανώτατον χρονολογικὸν ὄριον: ante quem διὰ τὸ ἐπίμηκες διάμερισμα καὶ post quem διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῆς τελευταίας περιόδου (μετὰ τὴν τρίτην κόγχην).

Ἄς σημειωθῆ, τέλος, διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς καταστροφῆς τοῦ μνημείου, ὅτι ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τῆς κόγχης στρώμα λατύπης εἰς ὕψος ± 0.50 μ. ἀπὸ τοῦ ἐκ πηλίνων πλακῶν δαπέδου (βλ. ἄνωτ. σ. 100) μαρτυρεῖ σύλησιν τοῦ μαρμαρίνου ὑλικοῦ τοῦ μνημείου εἰς χρόνους πολὺ ὑστερωτέρους τῆς καταστροφῆς τῆς ἐκκλησίας τῆς τελευταίας περιόδου. Τότε, κατὰ ἐπιχειρηθεῖσαν βαθεῖαν μέχρη τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους τομὴν ἐσωτερικῶς τῆς κόγχης, κατεστράφησαν μέρος τοῦ ἀρχικοῦ τῆς δαπέδου καὶ τμήματα τῶν τοίχων τῶν δύο μεταγενεστέρων κογχῶν.

Ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως τοῦ πετροῦ παρετηρήθησαν καὶ εἰς τὸ ἐφέτος ἀποκαλυφθὲν τμήμα του οἱ αὐτοὶ ὡς καὶ εἰς τὸ πέρυσιν ἀποκαλυφθὲν τμήμα χαρακτηριστῆρες, ἦτοι (ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω): ἔδαφος (ἄνευ ὀστράκων ἀγγείων), ὑλικά ἐκ τῆς διαλύσεως τῶν τοίχων, στρώμα ἐκ θραυσμάτων κεραμίδων καὶ χωμάτων καὶ τέλος λεπτὸν στρώμα ἐκ λειψάνων πυρκαϊᾶς ἰδίως πρὸς τὰ δυ-

νικῆς κόγχης, ἐνῶ κατὰ τὴν ἀνάγεισιν τοῦ διαμερίσματος δὲν ἐβλάβησαν τὰ δάπεδα τῆς κόγχης καὶ τοῦ βήματος τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς.

τικά μέρη τοῦ χώρου. Εἰς τὰ κάτω μέρη τῆς ἐπιχώσεως χαρακτηριστικὴ ἦτο ἡ παρουσία λατύπης ἐκ τῆς συλήσεως τοῦ μαρμαρίνου ὕλικου τοῦ μνημείου, ἐνταῦθα γενομένης πρὸς τῆς καταρρεύσεως τῶν τοίχων.

2. Κατοικία: Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς βασιλικῆς προωθήθη καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἐξωτερικῶς τοῦ νοτίου της πτεροῦ προσεκτισμένης κατοικίας.

Ἐντὸς τοῦ νοτιοανατολικοῦ τετραγώνου διαμερίσματος, ὅπου ἔνεκα λόγων τεχνικῶν πέρυσιν ἡ ἐργασία εἶχεν ἀφεθῆ ἡμιτελής, ἐκαθαρίσθη τελείως τὸ μεταγενέστερον δυτικὸν τοιχάριον. Ἦδη διεπιστώθη ὅτι τοῦτο πρὸς Β. διακόπτεται εἰς ἀπόστασιν 1.55 μ. ἀπὸ τοῦ βορείου τοίχου καὶ ὅτι μετὰ τοῦ πρὸς Α. ἐν συνεχείᾳ ἐκτεινομένου ὁμοίου τοιχαρίου σχηματίζει διατείχισμα εἰς σχῆμα γάμμα (Γ), ὀπίσω τοῦ ὁποῖου διαμορφοῦται εἶδος περιδρόμου (εἰκ. 1).

Ἐπίσης ἀπεχλωματώθησαν σχεδὸν πλήρως οἱ δυτικῶς τοῦ νοτιοανατολικοῦ τετραγώνου διαμερίσματος χώροι. Οἱ τοῖχοι τῶν χώρων τούτων δὲν παρουσιάζουν ἐνότητα κατασκευῆς. Οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι—ὁ νότιος καὶ ὁ δυτικός—εἶναι κατεσκευασμένοι ἐξ ἀργολιθοδομῆς μὲ παρθενέτους δόμους κατὰ κανονικὰς ἀποστάσεις (πίν. 43β), σύστημα παρατηρούμενον καὶ εἰς τὴν τοιχοδομίαν τῆς βασιλικῆς (πρὸβλ. πίν. 38β, 39α καὶ 39β), μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐνταῦθα ἡ κατασκευὴ εἶναι ἀμελεστέρα· τὸ οἰκοδομικὸν ὕλικόν, ληφθὲν ἐξ ἡρειπωμένου κτηρίου, δὲν ἔτιχεν ἐπεξεργασίας, ἀλλ' ἐχρησιμοποιήθη μὲ προχειρότητα, ὡσὰν ὑπὸ τὴν πίεσιν βίας. Ὡς συνεκτικὴ ὕλη ἐχρησιμοποιήθη ἀσβεστοκονίαμα ἐπίσης κακῆς ποιότητος. Ἀσβεστοκονίαμα ἐχρησιμοποιήθη καὶ εἰς ἐν διατείχισμα ἐντὸς τοῦ μεσαίου—τοῦ μεγάλου—ἐκ τῶν ἐν λόγῳ χώρων, ἐκτεινόμενον ἐκ Β. πρὸς Ν. μέχρι περιῶπου τοῦ μέσου τοῦ χώρου (εἰκ. 1). Ὡς συνεκτικὴ ὕλη τῶν ἄλλων ἐσωτερικῶν τοίχων ἐχρησιμοποιήθη ἀπλοῦς πηλός.

Τὸ ὡς ἄνω διατείχισμα ἐξετείνεται ἀρχικῶς μέχρι μήκους 3.55 μ.—διεπιστώθη ἡ θεμελίωσίς του· κατόπιν ὅμως—ἴσως κατὰ τὴν εἰσέτι πρόοδον τῶν ἐργασιῶν—ἀποκοπὲν τοῦτο κατεσκευάσθη βραχύτερον, εἰς τὴν θέσιν δὲ τοῦ ἄλλοτε πέρατός του ἐστήθη ὄραϊος μαρμαρίνος κίων (μῆκ. 2.275, διάμ. κάτω 0.325 ἄνω 0.26 μ.) ἐπὶ ἰωνικῆς βάσεως εὐρεθείσης κατὰ χώραν (πλίνθος 0.52×0.52 διάμ. 0.40 ὕψ. 0.225 μ.) (πίν. 44α. Πρὸβλ. καὶ πίν. 44β). Ὡς κιονόκρανον εἶχε χρησιμοποιηθῆ ἰωνικὴ βάσις μικροτέρα (πλίνθος 0.23×0.225, διάμ. 0.175, ὕψ. 0.095 μ.). Τὰ μαρμαρίνα ταῦτα μέλη εὐρέθησαν ὁμοῦ, ὡς συνεκτικὴ μεταξύ των ὕλη εἶχε χρησιμοποιηθῆ γύψος, προέρχονται δὲ πιθανώτατα ἐκ τῶν μαρμαρίνων μελῶν τῆς βασιλικῆς.

Δυτικῶς καὶ ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὸ διατείχισμα εὐρέθη κτιστὴ σκαφοειδῆς λεκάνη (γούρνα), μὲ πυθμένα κατεσκευασμένον ἐκ μιᾶς κεραμίδος (πίν. 45α), ἰδρυμένη δ' ἐπὶ κτιστοῦ υποβάθρου μήκους 1.35, πλάτους 0.63 καὶ ὕψους ±0.80 μ. Ἐντὸς αὐτῆς εὐρέθησαν εἰς τεμάχια μία χύτρα καὶ μία λάγνηος.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ προκειμένου διαμερίσματος ἀπεκαλύφθησαν ἕξ ὀλοκλήρου τὰ πέρυσιν ἐπισημανθέντα τοιχάρια (ΠΑΕ 1956, 172). Ὑπὸ τούτων σχηματίζεται διατειχίσιμα εἰς σχῆμα γάμμα (Γ) (πίν. 44α καὶ 44β), προσωρισμένον ν' ἀπομονώσῃ μικρὸν χώρον καὶ νὰ περικλείσῃ ἐντὸς αὐτοῦ τὰς βαθμίδας προσβάσεως πρὸς τὸ ξύλινον δῶμα τοῦ νοτιοανατολικοῦ διαμερίσματος καὶ τὴν ὑδραυλικὴν κατασκευὴν εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν (πίν. 45β) (βλ. ΠΑΕ 1956, 172).

Ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ ἀνασκαφέντος διαμερίσματος, κοινῶς ἐδάφους πατημένου καὶ σκληροῦ, παρατηρήθησαν μαῦρα χρώματα καὶ τέφρα, ἰδίως εἰς τὴν περιοχὴν τῆς κτιστῆς λεκάνης καὶ ἔξω τοῦ γαμματοειδοῦς διατειχίσματος. Εἰς τὸν στενὸν χώρον ὀπίσω τοῦ βορείου σκέλους τοῦ διατειχίσματος, ἀνασκαφέντα πέρυσιν, ὡς καὶ ἐντεῦθεν τῆς γωνίας τοῦ ἀνασκαφείσης ἐφέτος, ἐσημειώθησαν σημαντικαὶ ἀποθέσεις τέφρας, ἐντὸς τῆς ὁποίας πέρυσιν εὐρέθησαν χαρακτηριστικῶς ἀρκετὰ ὄστρακα χονδρῶν ἀγγείων, τεμάχια ὑαλοπινακῶν, τεμάχια λεπτῶν ὑαλίνων σκευῶν καὶ εἰς λύχνος. Ὑπεράνω τοῦ στρώματος τούτου, καθ' ὅλην τὴν δυτικῶς τοῦ γαμματοειδοῦς διατειχίσματος ἔκτασιν, ἢ μέχρι τοῦ καλλιεργουμένου ἐδάφους ἐπίχωσις ἀπετελεῖτο ἕξ ἑνὸς παχέος στρώματος ἐκ σφιγκτοῦ ἐρυθροῦ χρώματος, περιέχοντος τεμάχια κεράμων, τεμάχια ἐπιχρισμάτων καὶ ὄστρακα ἀρχαίων ἀγγείων. Τῶν τελευταίων τούτων ἡ παρουσία δηλοῖ ὅτι ἡ προκειμένη ἐπίχωσις ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς διαλύσεως ὠμῶν πλίνθων, διὰ τῶν ὁποίων προφανῶς εἶχον κτισθῆ τὰ ἄνω μέρη τοῦ νοτίου, βεβαίως δὲ καὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου τῆς κατοικίας. Ἐντὸς τῆς ἐν λόγῳ ἐπιχώσεως δύο νομίσματα ἐκ τῶν λεγομένων βανδαλικῶν, διαρρευσάντα πιθανώτατα ἐντὸς τοῦ πηλοῦ κατὰ τὴν κοπὴν τῶν πλίνθων, παρέχουν τῆς ἀνεγέρσεως τῆς κατοικίας χρονολογικὸν κατὰ προσέγγισιν ὄριον *post quem*.

Ἡ ἀποχωμάτωσις σχεδὸν ὀλοκλήρου τοῦ ἐξωτερικῶς τοῦ νοτίου τοίχου τοῦ πτεροῦ τῆς βασιλικῆς προσκτισθέντος οἰκοδομήματος ἐπέτρεψεν ἐφέτος νὰ συναχθῆ τὸ συμπέρασμα ὅτι τοῦτο ἦτο προσιτὸν δι' ἀνοίγματος ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ μικροῦ χώρου τοῦ ὀριζομένου ὑπὸ τοῦ γαμματοειδοῦς διατειχίσματος, ὅπου ὁ νότιος τοῖχος εὐρέθῃ ἑλλίπτῃ εἰς μῆκος 4.25 μ. (πίν. 44α). Τὸ πρὸς Α. ἰστάμενον τμήμα τοῦ τοίχου (πίν. 44α καὶ 44β) δὲν ἀπέμεινε μετὰ σύλησιν διαμέσων δόμων, ἀλλ' ἀποτελεῖ τὸν ἑτερον τῶν παραστατῶν θύρας, τὸ ἀνοίγμα τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ὑπολογισθῆ μεταξὺ 1.00-1.20 μ.¹ Διαφαίνεται ἡ θέσις ἀφαιρεθέντος κατωφλίου καὶ ἐξωτερικῶς ἔξέχον ἐπίχρισμα πλαισιοῦν τὴν θύραν (πίν. 44α).

Κατὰ ταῦτα ἡ διάταξις τῆς κατοικίας δύναται ν' ἀποκατασταθῆ ὡς ἑξῆς: Ὡς βασικὸς πυρὴν ὑπῆρχε μέγας ὑπόστυλος χώρος χρησιμεύων διὰ τὰς οἰκία-

¹ Εἰς τὴν κάτωσιν (εἰκ. 1) ἡ θύρα δὲν ἐσημειώθη.

κὰς ἐργασίας καὶ ὡς ἀποθήκη. Κατὰ τὴν νοτιοανατολικὴν γωνίαν τοῦ ὁ χώρος οὗτος περιέκλειεν εἶδος προθαλάμου προσιτοῦ ἐκ τῶν ἔξω δι' ἀνοίγματος ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου. Ὁ προθάλαμος παρῆεν εἴσοδον ἀφ' ἑνὸς εἰς τὸν ἐν λόγῳ χώρον, διὰ στενῆς διόδου καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ ἐντὸς τοῦ ἀρχαιοτέρου νοτιοδυτικοῦ διαμερίσματος τῆς βασιλικῆς κατασκευασθὲν ξύλινον δῶμα (βλ. ΠΑΕ 1956, 172-173). Ξυλίνη κλίμαξ ἔφερεν ἐκ τοῦ δώματος εἰς τὸ ἰσόγειον, ἐκεῖθεν δὲ θύρα ᾠδήγει πρὸς Α. Εἰς τὴν γωνίαν τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντος ὡς προθαλάμου ἢ μικρὰ ὑδραυλικὴ κατασκευὴ ἐν εἴδει μικροῦ τετραπλεύρου «φρεατίου», ἐκ τοῦ ὁποίου ἀρχίζει ὄχετὸς κατευθυνόμενος πρὸς ΝΑ. (πίν. 45β) καὶ προφανῶς ἐκβάλλον εἰς βόθρον (βλ. ΠΑΕ 1956, 172), πιθανῶς πρέπει νὰ ἐξηγηθῆ ὡς ἀποχωρητήριον. Ὁ ὀπίσω τοῦ «προθαλάμου» στενὸς χώρος, ὅπου εὐρέθι ἀπόθεις τέφρας μετὰ τεμαχίων σκευῶν (βλ. ἀνωτ. σ. 103), ἐχρησίμευε προφανῶς ὡς χώρος προχείρου ἀπορρίψεως ἀχρήστων. Ὁ εἰς τὸ δυτικὸν δὲ ἄκρον τῆς κατοικίας χώρος μὲ τὸ ἔδρανον (βλ. ΠΑΕ 1956, 172), φαίνεται νὰ ἦτο δωμάτιον τοῦ ὑπηρετικοῦ προσωπικοῦ. Ἐκ τῆς προκειμένης ἀναλύσεως συνάγεται, τέλος ὅτι ἡ θύρα ἐπὶ τοῦ νοτίου τοίχου—εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ «προθαλάμου»—δὲν συνίστα τὴν κυρίαν πρόσβασιν τῆς κατοικίας, ἀλλὰ θύραν δευτερεύουσαν ἐπικοινωνίας πρὸς ἑξωτερικὴν αὐλήν, ὡς ἀφήνει νὰ υποθέσωμεν ἢ παρουσία δύο παραλλήλων τοίχων κατευθυνομένων πρὸς Ν. Ἀμφοτέρων ἐπεσημάνθη μόνον ἡ ἀρχὴ ἔξω τῆς κατοικίας ἐκατέρωθεν τῆς θύρας.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΠΑΛΛΑΣ

Μικρὰ πίστωσις διετέθη ἐφέτος διὰ τὴν περαιώσιν τῆς ἀνασκαφῆς τοῦ σκαπτοῦ λακκοειδοῦς τάφου, ὅστις εἶχεν ἐπισημανθῆ κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1955 ἐντὸς τοῦ πρώτου ὑπὸ τοῦ Schliemann ἀποκαλυφθέντος ταφικοῦ περιβόλου. Ὁ τάφος οὗτος κεῖται κατὰ τὴν βόρειον πλευρὰν τοῦ κύκλου καὶ δὴ πολὺ πλησίον καὶ μερικῶς κάτωθεν τῆς ἐσωτερικῆς σειρᾶς τῶν πωρίων ἐγκαρσίως τοποθετημένων πλακῶν, αἵτινες σχηματίζουν τὸν κυκλικὸν περίβολον. Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου μέχρι τῆς ἐσωτερικῆς γωνίας τῆς ἀνατολικῆς παραστάδος τῆς εἰσόδου εἶναι 2.25 μ., ἐχρηιάσθη δὲ πρὸς διευκόλυνσιν τῆς σκαφῆς νὰ ἀφαιρεθῶσιν αἱ δύο ἄνωθεν αὐτοῦ πλάκες, ἡ τετάρτη δηλαδή καὶ ἡ πέμπτη ἀπὸ τῆς εἰσόδου, αἵτινες εἶχον ἀναστηλωθῆ ὑπὸ τῆς Ὑπηρεσίας Ἀναστηλώσεως καὶ εἶχον στερεωθῆ διὰ τσιμέντου. Ἄλλ' ἡ ἐργασία αὕτη ἀνετάραξε τὰ χώματα καὶ κατέστρεψεν ἐν μέρει διὰ τοῦ τσιμέντου τμῆμα τῆς ἀρχαίας ἐπιχώσεως. Ἐγένετο παρὰ ταῦτα πλήρης στρωματογραφικὴ ἐξέτασις τοῦ χώρου τοῦ εὐρισκομένου ἄνωθεν τοῦ τάφου, ἐξ ἧς ἐξήχθησαν αἱ ἑξῆς παρατηρήσεις:

1.— Τὸ ἄνωτερον στρώμα προήρχετο ἐκ τῶν νεωτέρων ἐργασιῶν τῆς Ἀναστηλώσεως καὶ οὐδὲν βεβαίως θετικὸν συμπέρασμα εἶναι δυνατόν νὰ ἐξαχθῆ ἀφοῦ δὲν γνωρίζομεν πόθεν ἐλήφθησαν τὰ χώματα, ἂν καὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἐπιστάτου τῆς Ἀναστηλώσεως Δημητρίου Παμφίλου δὲν μετεφέρθησαν ἄλλοθεν ἄλλ' ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ πλησίον χώρου. Τὰ ἀνευρεθέντα ὄστρακα ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμαυρόχρωμα (matt-painted) μεσοελλαδικά, ἐλάχιστα ἦσαν τεφρά Μινύεια, δύο εὐρέθησαν πρωτοελλαδικὰ καὶ πρὸς ὑστεροελλαδικῆς IIIβ κύλικος.

2.— Κάτωθεν τῶν ἐπιχώσεων τούτων εὐρέθη κατὰ τὸν ἐσωτερικόν, τὸν μεταξὺ δηλ. τῶν δύο σειρῶν τῶν πωρίων πλακῶν χώρον, στρώμα 0.05 μ. λατύπης· κάτωθεν αὐτῆς μέχρι τοῦ βράχου τὰ χώματα ἦσαν τεφρόχροα καὶ τὰ ἀνευρεθέντα ὄστρακα ΜΕ ἀμαυρόχρωμα καὶ ὀλίγα Μινύεια ὑπόφαια ἢ τεφρά. Ἄλλ' εἰς τὸ ἄνωτατον σημεῖον τοῦ στρώματος κάτωθεν ἀκριβῶς τῆς λατύπης εὐρέθη λαβὴ ἐξ ὑστεροελλαδικῆς III κύλικος.

3.— Μετὰ τῶν χωμάτων τούτων, ἅτινα προχωροῦν καὶ κάτωθεν τῶν ὀρθίων πλακῶν τοῦ περιβόλου, ὑπῆρχον πολλοὶ μικροὶ λίθοι, οἵτινες ἐχρησίμευον προφανῶς διὰ νὰ στηρίζουν τὰς πλάκας. Τμῆμα ὅμως τοῦ στρώματος

τούτου ἔχει καταστραφῆ ὑπὸ τῆς ἐκ τσιμέντου πλακὸς καὶ κάτωθεν τῆς πλακὸς, μέχρι βάρους 0.15 μ., τὰ ὄστρακα ἦσαν μεσοελλαδικὰ τὸ πλεῖστον ἀμαυρόχρωμα, Μινύεια καὶ τραχείας κεραμικῆς ἀλλὰ καὶ ἐν πρωτοελλαδικῶν.

4.— Περαιτέρω πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κύκλου τὰ τεφροχρώματα προχωροῦν καὶ ἄνωθεν τοῦ νέου τάφου. Τὰ ἀνευρεθέντα ἐνταῦθα ἐντὸς τῆς πυρᾶς ὄστρακα ἦσαν ἀμαυρόχρωμα καὶ Μινύεια ἀλλ' εἰς τὸ αὐτὸ βάθος ἐκτὸς τῶν μελανῶν χωμάτων εὐρέθησαν καὶ τινὰ ὄστρακα ὑστεροελλαδικῶν III β χρόνων.

5.— Ὁ νέος τάφος ἦτο κεκαλυμμένος διὰ μεγάλων λίθων διὰ τὰ σχηματιστῆ στερεὸν ἔδαφος, ἐφ' οὗ τὰ ἐδραστοῦν αἱ ὄρθιαι πλάκες τοῦ κυκλικοῦ τοίχου. Κάτωθεν τῶν λίθων αὐτῶν εὐρέθη ὁ τάφος, ὅστις εἶχε συληθῆ προφανῶς κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ περιβόλου. Διότι ἐντὸς αὐτοῦ δὲν εὐρέθησαν εἰμὴ εὐμέγεθες τεμάχια ἐκ Μινυείου τεφροχρόου κυπέλλου καὶ ἡ λαβὴ μετὰ μέρους τοῦ κορμοῦ μεσοελλαδικοῦ ἀμαυροχρόμου ἀμφορέως μετὰ λευκῆς ταινιοειδοῦς διακοσμῆσεως (πίν. 46α). Ὁ τάφος ἔχει τὸ σχῆμα ἀκανονίστου λάκκου (μέγιστον μῆκος 1.20 μ., πλάτος 1., βάθος ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ δαπέδου τοῦ κύκλου 1.10 μ.) ἐντὸς δὲ αὐτοῦ εὐρέθη σκελετὸς μεγάλου ἀνδρὸς εἰς συνεσταλμένην στάσιν κατὰ τὸν γνωστὸν τρόπον τῶν μεσοελλαδικῶν χρόνων (πίν. 46β). Ἐκ τῆς μορφῆς τοῦ τάφου καὶ τῶν ἀνευρεθέντων ὄστράκων ἐξάγομεν τὸ συμπέρασμα 1) ὅτι οὗτος εἶναι ἐκ τῶν παλαιότερων τοῦ κύκλου καὶ πιθανῶς καὶ παλαιότερος τοῦ VI τάφου τοῦ ἀποκαλυφθέντος ὑπὸ τοῦ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ. 2) Ἡ θέσις τούτου κειμένου κάτωθεν τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου ἀποτελεῖ ἐν ἐκ τῶν τεκμηρίων ὅτι ὁ νῦν ὑπάρχων περίβολος δὲν εἶναι σύγχρονος τῶν τάφων¹ ἀλλ' ὅτι κατεσκευάσθη μεταγενέστερον κατὰ τοὺς ὑστεροελλαδικούς χρόνους ἐπὶ ὑπάρχοντος παλαιότερου μεσοελλαδικοῦ περιβόλου κατὰ τὸν τύπον δὲ τοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου τοῦ Β' ταφικοῦ κύκλου Ὁ παλαιότερος οὗτος περίβολος ἐθεμελιώθη ἐντὸς σκάμματος τοῦ βράχου, ὅπερ ἀπεκαλύφθη κατὰ τὴν ἕξω σειρὰν τῶν πωρίνων ὀρθίων πλακῶν βορείως τοῦ νῦν ἀποκαλυφθέντος τάφου. Ἡ ἀνεύρεσις ὄστράκων ὑστεροελλαδικῶν χρόνων κάτωθεν τοῦ στρώματος τῆς λατύπης, προελθούσης ἀσφαλῶς ἐκ τῆς κατεργασίας τῶν πωρίνων πλακῶν, καὶ περὶ τὸν νεωστὶ ἀποκαλυφθέντα τάφον ἐνισχύει τὴν ἄποψιν ταύτην καίτοι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἶναι ἐλάχιστος. Διότι εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐκ πωρίνων πλακῶν περιβόλου ὁ κύκλος Α ἰσοπεδώθη καὶ διεμορφώθη. Τότε κατεστράφησαν καὶ τινες τῶν κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ κύκλου τάφων, ἐνῶ ἄλλοι ἐξ αὐτῶν κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ πρώτου ἀνασκαφῆς. Ὁ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗΣ

¹ Οὕτω πιστεύει ὁ Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, Γέρας Κεραμοπούλλου, σ. 78.

ἀνεκάλυψε τέσσαρας λακκοειδεῖς τάφους εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην¹. Ἡ καταστροφή των ἐπῆλθε διότι οὗτοι, ὡς ἀρχαιότεροι, ἦσαν ἀβαθέστεροι, μικρότεροι καὶ πτωχότεροι, ἦτο λοιπὸν εὐκόλον νὰ παροραθοῦν καὶ ἀφανισθοῦν². Διότι δὲν νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς δεδομένον ὅτι ὅταν ἐσκάφησαν οἱ μεγάλοι τάφοι οὗτοι κατέστρεψαν τοὺς παλαιότερους ἢ «ἠχρήστευσαν τμημα τοῦ προϋπάρχοντος ΜΕ νεκροταφείου»³. Τοῦναντίον τοῦτο ἐξηκολούθησεν ὑπάρχον καὶ κατὰ τὴν μεταβατικὴν μεταξὺ τῆς ΜΕ καὶ τῆς ΥΕ περιόδου, ὡς συνέβη καὶ εἰς τὸν δευτέρου ἐκτὸς τῶν τειχῶν ταφικὸν κύκλον, ὅπου παρὰ τοὺς νεωτέρους τάφους ὑπάρχουν ἄλλοι παλαιότεροι, ὁ Σ. π.χ. τάφος καὶ ὁ Φ πλησίον τοῦ Λ τάφου⁴. Τὸ μόνον ὅπερ δύναται νὰ παρατηρήσῃ τις εἶναι ὅτι οἱ μεγάλοι τάφοι ἐσκάφησαν κατὰ τὴν δυτικὴν περιοχὴν τοῦ κύκλου, διότι ὁ βράχος ἐκεῖ ἦτο μαλακώτερος καὶ ἐπομένως ἦτο εὐχερέστερον νὰ σκαφῆ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀνατολικὴν περιοχὴν, ὅπου ἦτο σκληρότερος καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἦτο κατάλληλος διὰ τὴν ἀνασκαφὴν βαθέων μεγάλων λάκκων. Οἱ ἀβαθεῖς μικροὶ ἀρχαιότεροι τάφοι, οἵτινες εὐρίσκοντο κατὰ τὸ ἀνατολικὸν τμημα τοῦ κύκλου ἐξηφανίσθησαν, ὅπως εἴπομεν, κατὰ τὰς διαδοχικὰς διαμορφώσεις καὶ ἀνασκαφὰς τοῦ χώρου. Πρέπει ὅμως καὶ ἐν ἄλλο ζήτημα νὰ διευκρινηθῆ. Ὅτι ἡ διαφορὰ ποιότητος τοῦ πώρου λίθου, ἐξ οὗ εἶναι κατεσκευασμένα τόσον αἱ ἐπιτύμβιοι στήλαι ὅσον καὶ αἱ ὄρθιαι πλάκες τοῦ περιβόλου, δὲν δύναται νὰ ἀποτελέσῃ ἀσφαλὲς τεκμήριον περὶ τῆς συγχρόνου κατασκευῆς τῶν τάφων καὶ τοῦ κυκλικοῦ περιβόλου⁵. Διότι πῶρος λίθος ὑπάρχει καθ' ὅλην τὴν βόρειον κλιτὸν τοῦ λόφου τῶν Μυκηνῶν καὶ δὴ κατὰ τὴν κατωφέρειαν τοῦ λόφου βορείως τοῦ δευτέρου ταφικοῦ κύκλου, ὅπου κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1950 καὶ 1951, τὰς διενεργηθείσας ὑπ' ἐμοῦ μετὰ τοῦ Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων Φ. Πέτσα, ἀπεκαλύφθησαν οἰκίαι, ὧν τὰ ὑπόγεια διαμερίσματα εὐρίσκοντο λελαξευμένα ἐντὸς μαλακοῦ παρολίθου⁶. Ἄλλ' εἰς εὐρεῖαν ἔκτασιν λατομεῖα πώρου λίθου ἀπεκαλύφθησαν διὰ μικρᾶς ἀνασκαφῆς εἰς θέσιν «Ἄσπρα Χώματα» εἰς ἑνὸς καὶ ἡμίσεος περιπυ χιλιόμετρον ἀπόστασιν πρὸς Β. τῶν Μυκηνῶν, ἐπὶ λόφου ὅπου εὐρέθησαν ἄλλοτε καὶ θαλαμοειδεῖς τάφοι ὑπὸ τοῦ Χρ. Τσογυτᾶ καὶ ὑπ' ἐμοῦ δὲ ἐρείπια ἀρχαίου ἱεροῦ καὶ τμημα ἀρχαϊκῆς ἐπιγραφῆς⁷. Ἐξεκαθαρίσθη νῦν τμημα τοῦ λατομείου

¹ Χ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ, Μυκῆναι καὶ Μυκηνάϊος Πολιτισμός, σ. 116. Α. WACE, Mycenae. σ. 61. Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ, ΑΕ 1958, σ. 168.

² Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΠΑΕ 1952, σ. 435.

³ Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, ἔ.ά. σ. 83.

⁴ Ι. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΠΑΕ 1954, σ. 251, 261.

⁵ Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, ἔ.ά. 67 καὶ 78.

⁶ ΠΑΕ 1950, σ. 203 κ.έ.

⁷ ΠΑΕ 1955, σ. 231.

τούτου (πίν. 47α) καὶ δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ καὶ τὸν ἀρχαῖον τρόπον ἐξορύξεως διὰ τῆς κατασκευῆς ἀλάκων καὶ τόμων πρὸς τοποθέτησιν τῶν σφηνῶν. Ὁ λίθος δὲ οὗτος δὲν εἶχεν ὁμοίομορφον ὕφην ἀλλ' ἦτο διαφόρου πυκνότητος ἀναλόγως τοῦ βάρους ἐξ οὗ ἐξωρούσσετο καὶ τῆς περιοχῆς. Σημειώτεον ὅτι ὁ αὐτὸς λίθος ἐχρησιμοποιήθη καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μνημεῖα τῶν Μυκηναίων, ὡς εἰς τὸ Ἀνάκτορον, εἰς τινὰς τῶν θολωτῶν τάφων, τὸν περιβολὸν τοῦ θολωτοῦ τάφου τῆς Κλυταιμνήστρας κλπ. Καὶ δὲν εἶναι μὲν βέβαιον ὅτι τὸ λατομεῖον τοῦτο ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ κατὰ τοὺς μεσοελλαδικούς χρόνους, διότι ἅπαντα τὰ ὄστρακα τὰ εὑρεθέντα κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ λατομείου ἦσαν ὑστεροελλαδικὰ ΙΙΙ, ἀλλ' εἶναι πιθανώτερον ὅτι ἐντεῦθεν ἢ ἐκ τῆς πλησιέστερον ἀκόμῃ κειμένης βορείου κλιτύος τοῦ λόφου τῶν Μυκηναίων ἐλάμβανον καὶ κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους τὸν πῶρον λίθον, κογχυλιάτην ἢ κοινόν, χωρὶς νὰ παρίσταται ἀνάγκη νὰ ἀναζητήσωμεν τὰ ἀρχαῖα λατομεῖα περὶ τὰς Κλεωνὰς ἢ μακρότερον, κατὰ τὴν μεταξὺ Κορίνθου καὶ Ἰσθμίας περιοχὴν¹.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἠρεῦνησα καὶ καθ' ὅλην τὴν βόρειον περιοχὴν τοῦ ταφικοῦ κύκλου. Καὶ πολὺ μὲν πλησίον τοῦ ἀνευρεθέντος νέου τάφου, εἰς ἀπόστασιν 1.00 μ. ἀπὸ τοῦ τοίχου τοῦ κύκλου πρὸς Νότον, ἀπεκαλύφθη μικρὸς λάκκος ἀκανόνιστου σχήματος καὶ βάθους 0.80 μ. πλήρης ἐρυθρωπῶν χωμάτων, ἐντὸς τῶν ὁποίων εὑρέθησαν μόνον πρωτοελλαδικῆς περιόδου ὄστρακα καὶ δύο τῆς τελευταίας νεολιθικῆς περιόδου, κατὰ δὲ τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ VI τάφου τοῦ ἀνασκαφέντος ὑπὸ τοῦ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ, ἀνευρέθη ἕτερος μικρὸς λάκκος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἀκανόνιστος (μήκους 1.03 καὶ πλάτους 0.78 μ.), ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρέθησαν ἐπίσης πρωτοελλαδικὰ ὄστρακα. Ἄν ὁ λάκκος οὗτος ἦτο τάφος πρωτοελλαδικῶν χρόνων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βεβαιώσωμεν, διότι φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ VI τάφου κατεστράφη ἢ πρὸς Βορρᾶν πλευρὰ τοῦ λάκκου, ἢ πρὸς τὸν τάφον VI, καὶ ἀνταράχθησαν ἐν μέρει τὰ χώματα. Ἄλλ' εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐδῶ που εὑρέθησαν τὰ πρωτοελλαδικὰ ἀγγεῖα τὰ δημοσιευθέντα ὑπὸ τοῦ WACE ὡς εὑρεθέντα ὑπὸ τοῦ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ καὶ εὑρισκόμενα νῦν εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Ναυπλίου². Διότι ἐν ὄστρακον μετὰ μελανῆς γραμμικῆς διακοσμῆσεως προέροχεται πιθανῶς ἐξ ἐνὸς τῶν ἀγγείων τούτων³.

Μικρὰ ἀνασκαφὴ ἐνηργήθη ἀφ' ἑτέρου κατὰ τὴν ἀνατολικὴν περιοχὴν τοῦ κύκλου καὶ δὴ ἐξωτερικῶς, μεταξὺ τῆς δευτέρας σειρᾶς τῶν παρῶν ὀρθίων πλακῶν καὶ τοῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου τῆς ἐπικλινούσας ἀνόδου (ramp).

¹ Σ. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ, ἔ.ἀ. σ. 67.

² Α. WACE, BSA 1921-23, σ. 110 εἰκ. 26 καὶ 27. Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ, ἔ.ἀ. σ. 154.

³ Α. WACE, ἔ.ἀ. εἰκ. 27, σ. 116.

Σκοπὸς δὲ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης ἦτο ἡ συλλογὴ ὀστράκων διὰ τὴν ἀκριβεστέραν χρονολόγησιν τοῦ κυκλικοῦ τοίχου ἐν συσχετισμῶ πρὸς τὴν χρονολογικὴν τοποθέτησιν τῆς κατασκευῆς τῆς ἀνόδου. Διότι κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο αἱ πλάκες ἐφαίνοντο κλίνουσαι πρὸς Δυσμὰς συμπεριζόμεναι οἷονεὶ ὑπὸ τοῦ ἀναλήμματος (πίν. 47β). Παρατηρήθη δὲ καὶ ἐκεῖ ὅτι ὁ ὑπάρχων ἀναλημματικός τοῖχος στηρίζεται ἐπὶ ἄλλου παλαιότερου, τοῦ ὁποίου μάλιστα ἡ κατεύθυνσις ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον εὐρίσκεται ὀλίγον λοξῶς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ὑπερκειμένου τοίχου.

Ἐκ τούτου συμπεραίνω ὅτι ὁ ὑπάρχων ἀναλημματικός τοῖχος εἶναι ἐν πάσῃ περιπτώσει νεώτερος τοῦ κυκλικοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου, ὅστις ὑπῆρχεν ὅταν ἐκτίσθη τὸ ἀνάλημα. Συνάγεται δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ κατώτερον μέρος τῶν ὀρθίων πλακῶν εὐρίσκεται ἐν μέρει κάτωθεν αὐτοῦ, ἐξ οὗ καὶ συνεπιέσθησαν αὐταὶ καὶ ἔκλιναν πρὸς Δυσμὰς κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ νεωτέρου τοίχου. Σχέσιν δηλαδὴ καὶ χρονολογικὴν ἐξάρτησιν δύναται νὰ ἔχη ὁ κυκλικὸς τοῖχος τοῦ περιβόλου πρὸς τὸν παλαιότερον ἀναλημματικὸν τοῖχον.

Τὰ συλλεγένητα ὀστρακα κάτωθεν τοῦ νεωτέρου ἀναλημματικοῦ τοίχου ἦσαν ἐλάχιστα ἀμανρόχρωμα ΜΕ τὰ πλεῖστα δὲ ΥΕ καὶ τινὰ ΥΕ ΠΙΒ-Γ. Θὰ πρέπει λοιπὸν καὶ πάλιν νὰ ἀναθεωρηθῇ καὶ ἐξετασθῇ ἐκ νέου τὸ ζήτημα τῆς χρονολογίας καὶ τοῦ κυκλικοῦ τοίχου τοῦ περιβόλου, τὸν ὁποῖον καὶ ὁ WACE καὶ ὁ ΜΥΛΩΝΑΣ θεωροῦν σύγχρονον καὶ τῆς ἐπικλινούσας ἀνόδου καὶ τῆς Πύλης τῶν Λεόντων¹.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

¹ A. WACE, BSA 1921-23, σ. 67. Γ. ΜΥΛΩΝΑΣ, Ancient Mycenae, σ. 41 καὶ ἔ.ά. σ. 178.

Παρά τὴν στενότητα τῆς ἐγκριθείσης πιστώσεως ἔγινε καὶ εἰς τὴν Ἀνάληψιν καὶ εἰς τὸ Τεγεατικὸν Μουσεῖον ἀρκετὰ ἐπιτυχῆς ἐργασία, καθ' ἣν γόνιμος εἰς καλὰς παρατηρήσεις ὑπῆρξεν, ὅπως πάντοτε, ἡ δόκιμος ἐπιστασία τοῦ τεχνίτου Τριαντ. Κοντογιώργη.

Ἐκ τῶν κυριωτέρων εὐρημάτων εἶναι κρατῆρ εὐμεγέθης, ὕψ. 0.47 μ., μελαμβαφῆς μὲ λαβῆς, ποῦ ὑποδεικνύουν χάλκινον πρότυπον (πίν. 48α). Τοῦτον εὐρέθησαν πάντα τὰ συνανήκοντα συντρίμματα ἐντὸς στρώματος ἀδιατάκτου, καλυπτιομένου ἀπὸ τοὺς καταπεσόντας, κατὰ τὴν καταστροφὴν πιθανῶς τοῦ 147 π.Χ., κέραμους τῆς στέγης. Οἱ κέραμοι εἶναι ἀποκλειστικῶς στρωτῆρες λακωνικοῦ τύπου. Εἰς τούτων μετρεῖ μῆκος 0.95 μ., ἀνώτερον πλάτος 0.442 μ. καὶ κατώτερον 0.39 μ. Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ στρώματος παρὰ τὸν κρατῆρα εὐρέθησαν μόνον νεωτέρων ἀγγείων κομμάτια, ὡς τῶν λεγομένων ἡλειακῶν, ἀλλ' οὐδὲν γραπτὸν ὄστρακον. Πάντα τὰ ἀνωτέρω εὐρέθησαν ἐντὸς οἰκῆματος, τὸ ὁποῖον ὠνομάσαμεν Δ, ὡς δυτικῶς τοῦ τόπου, ὅπου συνελέχθησαν τὰ τεμάχια τοῦ ἀγγείου τῆς Λήδας, κείμενον. Τοῦτο, ἀφοῦ ἐφωτογραφήθη καὶ ἐσχεδιάσθη, ἐπεχώσθη καὶ πάλιν, διότι ἄλλως θὰ ἐξετίθεντο εἰς τελείαν διάλυσιν καὶ καταστροφὴν οἱ εὐτελεῖς ξηρότοιχοι. Ἀκάλυπτον διετηρήσαμεν τὸ ὑποτιθέμενον ρουτανεῖον καὶ τὴν παρακειμένην οἰκίαν μὲ τὸν λεγόμενον θρόνον.

Εἰς ἄλλην θέσιν ΒΔ. καὶ παρὰ τὰ «μαγαζεῖα» ἠρευνήθη δωμάτιον μὲ πολλὰ ὄστρακα καὶ ἀκέραια μικρὰ ἀγγεῖα μελαμβαφῆ, ὡς ἐν ἀσκοειδές, ὕψ. 0.16 μ., ἀρύβαλλος εὐμεγέθης, ὕψ. 0.13, καὶ μικρὰ τριφυλλόστομος προχόη, ὕψ. 0.09 μ. (πίν. 48β-γ).

Εἰς τρίτην θέσιν παρὰ τὸ τεῖχος μετὰ πυργίσκου τῆς νοτίας πλευρᾶς ἡ ἀνασκαφὴ ἀπεκάλυψε διάφορα γραπτὰ ὄστρακα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐσφηνωμένα εἰς σχισμὰς βράχων. Τοῦτο τὸ γεγονός ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων βεβαιώνει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἐκτὸς τῆς τελικῆς πυρπολήσεως καὶ καταστροφῆς τοῦ συνοικισμοῦ ὑπὸ τοῦ Μεναλκίδα τὸ 147 π.Χ. ἔχομεν καὶ παλαιότεραν, γενομένην κατὰ τὸν 4^{ον} π.Χ. αἰῶνα, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀνακτισθεὶς συνοικισμὸς τῆς Ἰάσου διετήρησε μὲν τὸ παλαιὸν κεραμοουργεῖον, ἀλλ' ἔπαυσε τοῦτο νὰ ζωγραφίξῃ τὰ γραπτὰ ἀγγεῖα, ὡς παρατηρήσαμεν ἤδη εἰς τὴν οἰκίαν Δ. Τὸ πρᾶγμα ἐξηγεῖται, ἂν ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι αἱ γειτονικαὶ πρὸς νότον Καρυαὶ κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀρχιδάμου τὸ 365 π.Χ. (ΞΕΝ. Ἑλλην. VII 1, 28),

τὸ δὲ ἐρευνώμενον πόλισμα τῆς Ἰάσου ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του ἔδει νὰ ἔχη κοινὰς τύχας μὲ τὰς ὀνομαστὰς ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος Καρυάς.

Δύο μικροὶ τάφοι μυκηναϊκοί—διαμέτρου 3 μέτρων—προσετέθησαν εἰς τοὺς 6 παρομοίους μικροὺς τάφους τοὺς ἀποκαλυφθέντας τὸ 1956 ἐπὶ τοῦ γηλόφου τοῦ ὑπεράνω τοῦ γνωστοῦ μεγάλου τύμβου. Εὐρήματα πενιχρά, ὡς ἐν ἀκέραιον εἰδῶλιον καὶ μερικὰ ὄστρακα.

Τρεῖς ἀλλεπαλλήλους ἐκδρομὰς ἐκάμαμεν εἰς Τεγέαν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἐκκαθαρίσωμεν τὰ ἀνάμεικτα μετὰ τῶν μικρῶν χαλκῶν τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς εὐρήματα τοῦ ναοῦ τοῦ Παλλαντίου, κατὰ τὴν θέσιν Βίγλαν. Τοῦτο κατορθώθη μὲ πολὺν κόπον καὶ τὰ χάλκινα ἐφωτογραφήθησαν, ὅπως καὶ σημαντικὸν ἀπόκομμα ἀρχαῖκου λακωνικοῦ ἀναγλύφου καὶ πῆλινα ἀρχιτεκτονικὰ τοῦ παλαιότερου ναοῦ τοῦ 6ου αἰῶνος. Ἄλλ' ὅμως τὴν ἀναγκαίαν ἐπίσκεψιν καὶ μελέτην τῶν λειψάνων τοῦ ναοῦ πρὸς συμπλήρωσιν καὶ διασάφησιν τῶν παρατηρήσεών μου κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν αὐτοῦ τὸ 1910 καὶ 1918 παρέστη ἀνάγκη διὰ τὴν κακοκαιρίαν νὰ ἀναβάλω.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Α. ΡΩΜΑΙΟΣ

17. ΑΝΑΣΚΑΦΗ Ω.ΔΕΙΟΥ ΠΑΤΡΩΝ

Εἰς τὸ ρωμαϊκὸν Ὡδεῖον τῶν Πατρῶν ἐπὶ τῇ προόψει ὄτι συντόμως ἐπρόκειτο νὰ ἀναληφθοῦν ἐργασίαι ἀναμαρμαρώσεως τοῦ κοίλου ἤρχισε κατὰ μῆνα Δεκέμβριον, δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς σκηνῆς ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων ἐπιχώσεων. Ἐκαθάρισθη κυρίως τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τοῦ κτηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεκαλύφθη καὶ ἡ κλίμαξ, ἣτις ὁδηγεῖ εἰς τὸ διάζωμα τοῦ κοίλου. Τὸ δάπεδον καλύπτεται διὰ ψηφιδωτοῦ φέροντος ἀπλῆν γεωμετρικὴν διακόσμησιν μελανὴν ἐπὶ λευκοῦ ἐκ ρόμβων μετὰ σταυροειδῶν εἰς τὸ μέσον (πίν. 49α). Ὁ ἔξωτερικὸς τοῖχος τῆς σκηνῆς ἠνοίγετο πρὸς Ν. διὰ πέντε θυρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν κόγχαι ἢ παράθυρα. Ἡ ἐπίχωσις μέχρι ὕψους 0.60 μ. ἦτο πλήρης ὀστράκων ὑστερορρωμαϊκῶν ἀγγείων, εἰς ὕψος 1.30 μ. ἤρχιζον νὰ ἀπαντοῦν ὀπταὶ πλίνθοι καὶ λίθοι μετ' ἀσβέστου προερχομένης ἐκ τῆς καταρρέουσεως τῶν τοίχων τῆς σκηνῆς καὶ ὑψηλότερα, 2 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου, ἀπεκαλύφθησαν λείψανα κεραμικῆς καμίνου καὶ παρ' αὐτὴν πίθος (πίν. 49β). Παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ πίθου εὐρέθη χαλκοῦν βυζαντινὸν νόμισμα (πίν. 49γ), κατ' ἀνακοίνωσιν τῆς κ. Ε. Βαρούχα, τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Α', βλ. BMC πίν. 52, 9 σ. 455, 14 κέ. Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως φέρει τὴν ἐπιγραφὴν :

† Ρωμα(νός)

ἐν Θεῶ βα

σιλεὺς Ρω

μαίων

καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης :

+ R W M A H B A S I L E V S R W M = Ρωμαν(ός) βασιλεὺς Ρωμ(αίων)

Ἐτέρα κεραμικὴ κάμιнос ἀπεκαλύφθη καὶ εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς σκηνῆς εἰς ὕψος 1.80 μ. καὶ ὀπισθεν ταύτης ἐγκάρσιος τοῖχος κατὰ τὸ πλινθοπερίκλειστον σύστημα. Εἰς τὸ δάπεδον τῆς σκηνῆς εὐρέθησαν καὶ δύο τάφοι ἐκ κεραμίδων, ὁ εἰς κατὰ τὴν μεσαίαν πρὸς τὸ προσκόνιον θύραν καὶ

ὁ δεύτερος πλησίον τῆς δυτικῆς πρὸς τὸ διάζωμα κλίμακος. Δοκιμαστικαὶ τομαὶ εἰς τὸν περίξ τοῦ Ὠδείου ἐλεύθερον χώρον οὐδὲν ἀπέδωσαν εὐρεθέντος εἰς μικρὸν βάθος τοῦ φυσικοῦ ἐδάφους.

Τὸ κατώτερον στρώμα τῆς ἐπιχώσεως περιεῖχεν ἄφθονα ὄστρακα *terra sigillata* τοῦ 3ου μ.Χ. αἰῶνος καὶ φαίνεται ὅτι ἡ καταστροφή τοῦ Ὠδείου ἔλαβε χώραν ἀρχετὰ ἐνωρίς, ἴσως σχετίζεται πρὸς τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ἑρούλων ¹.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Σ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

¹ RE VIII 1155. Σ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορία τῶν Πατρῶν², 192 .

18. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΦΑΡΩΝ

Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Φαρῶν ἐπεχειρήθη κατὰ μῆνα Νοέμβριον μικρά, ἔνεκα τοῦ περιορισμοῦ τῶν πιστώσεων, ἀνασκαφικὴ ἔρευνα, ἣτις ἀπέβλεψε κυρίως εἰς τὸν καθαρισμὸν τῶν δύο θολωτῶν τάφων, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀποκαλυφθῆ πέρυσι ὑπεράνω τοῦ χωρίου Ροδιά¹.

Ὁ τάφος Α ἐμφανίζει ἐπιμελεστέραν οἰκοδομικὴν κατασκευὴν καὶ φαίνεται νὰ εἶναι παλαιότερος. Ἔχει διάμετρον 3.95 μ. καὶ οἱ τοῖχοι τῆς θόλου σῶζονται εἰς ὕψος 0.90 - 2.20 μ. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς τινα σημεῖα ἦσαν ἔτοιμοι νὰ καταρρεύσουν, δὲν κατέστη δυνατὸς ὁ πλήρης καθορισμὸς τοῦ ἔσωτερικοῦ. Πάντως ὁ τάφος εἶχε συληθῆ καὶ οὐδὲν εὗρημα ἀπέδωσε, πλὴν ὀλίγων ὀστράκων. Εὗρέθησαν ἐπίσης λείψανα κρανίου καὶ ὀστᾶ ἐν ἀταξίᾳ, ἄλλα ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ τάφου καὶ ἄλλα εἰς ὕψος 0.25 μ. ἀπ' αὐτοῦ, ἐπάνω εἰς πλάκας προερχομένας ἀπὸ τὰ τοιχώματα τῆς θόλου, ἔνδειξις περὶ τῆς ἀναμοχλεύσεως, ἣτις ἐγένετο μετὰ τὴν κατάρρευσιν. Ὁ δρόμος ἔχει μῆκος 2.90 μ. καὶ πλάτος 1.35 μ., τὸ στόμιον τοῦ τάφου πλάτος 1.05 μ. καὶ βάθος 0.40 μ. Ἡ εἴσοδος τοῦ τάφου, ἣτις βλέπει πρὸς Ν., ἐφράσσετο διὰ δύο πλακῶν καὶ τρεῖς μικρότεροι πλάκες ἐσχημάτιζον κατώφλιον εἰς ὕψος 0.25 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου. Ἄλλη μῆκος 0.95 μ. ἔκειτο εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ δρόμου (πίν. 50α).

Εἰς τὸν τάφον Β ἀφηρέθησαν αἱ μεγάλαι πλάκες, αἵτινες ἐκάλυπτον τὸν δρόμον (πίν. 50β). Ὁ ἀριστερὸς τοῖχος εὗρέθη νὰ ἔχη καταρρεύσει, ὁ δεξιὸς εἰς ὕψος 0.55 μ. παρουσιάζει ἔσοχὴν πλάτους 0.20 μ., ἣτις προχωρεῖ μέχρι τῆς θέσεως τοῦ ὑπερθύρου, κατόπιν ὁ τοῖχος συνεχίζεται ἐνιαῖος καὶ εὐθύγραμμος, χωρὶς νὰ διαμορφώνεται στόμιον. Ἡ εἴσοδος τοῦ τάφου, ἣ ὁποία βλέπει πρὸς Δ. καὶ ἔχει ὕψος 1.57 μ. καὶ πλάτος 1 μ., ἐφράσσετο διὰ τοιχαρίου ἐκ πλακοειδῶν λίθων. Τὸ ὑπέρθυρον ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν πλακῶν, ὧν ἡ ἔσωτερικὴ μῆκος 2.20 μ. ἔχει τὴν πρὸς τὴν θόλον πλευρὰν διαγράφουσαν ἐλαφρὰν καμπύλην. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ὀλοκληρωθῆ ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἔσωτερικοῦ τῆς θόλου, διότι ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ καταρρεύσουν τὰ πλάγια τοιχώματα καὶ ἦτο ἀπαραίτητον νὰ συνδυασθοῦν ἀναστηλωτικαὶ ἐργασίαι. Ἡ κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ δρόμου διάμετρος τῆς θόλου εἶναι 5.20 μ., ἀλλὰ τὸ σχῆμα δὲν εἶναι κανονικὸς κύκλος (εἰς τὸ ὕψος τοῦ ὑπερθύρου ἢ διάμετρος αὐτῆ μετρεῖ 4.70 μ., ἐνῶ ἡ ἐγκαρσία 4.20 μ.).

¹ ΠΑΕ 1956, σ. 193 κέ..

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τάφου ἐπὶ τοῦ δαπέδου καὶ μέχρι ὕψους 0.40 μ. εὐρέθησαν ἄφθονα ὄστρακα μεταγενεστέρων ἀγγείων, τεμάχια κεράμων καὶ ὄστᾶ ζῶων ἀνάμικτα μὲ πλάκας, αἵτινες εἶχον καταπέσει ἀπὸ τὸ ἀνώτερον τμήμα τῆς θόλου (μία τῶν πλακῶν πιθανῶς εἶχε χρησιμοποιηθῆ ὡς τὸ «κλειδί» τῆς θόλου), εἰς ἓν δὲ σημεῖον ἐνεφανίσθη στρῶμα κεκαυμένου χώματος καὶ λείψανα ἀνθρώπων. Φαίνεται ὅτι μετὰ τὴν πρώτην κατάρρευσιν τῆς θόλου τὸ ἐσωτερικὸν ἐχρησιμοποιήθη καὶ ἀνεμοχλεύετο, διότι ὄστρακα καὶ τεμάχια κεράμων συνανήκοντα εὐρέθησαν εἰς διάφορα ἐπίπεδα. Τὰ ὄστρακα καὶ οἱ κέραμοι ἀνάγονται εἰς παλαιοχριστιανικοὺς χρόνους, ὥστε ἡ σύλλησις τοῦ τάφου ἔλαβε χώραν εἰς παλαιὰν ἐποχὴν. Βραδύτερον, εἰς μεσοβυζαντινοὺς χρόνους, ἐὰν ἀποτελῆ ἐπαρκῆ ἔνδειξιν ἐν ὄστρακον εὐρεθὲν εἰς ὕψος 0.50 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου, ἐσημειώθη δευτέρα καὶ εἰς μεγαλύτεραν ἔκτασιν κατάρψεις – ὑψηλότερον ὑπῆρχον μόνον πλάκες ἐκ τοῦ οἰκοδομικοῦ ὕλικου τῆς θόλου –. Ἐν χαλκοῦν βυζαντινὸν κοχλιάριον εὐρέθη εἰς τὸν δρόμον διολισθῆσαν διὰ μέσου τῶν καλυπτουσῶν τοῦτον πλακῶν.

Ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα ἐξηκολούθησεν ἐπὶ διήμερον μὲ καθαρῶς δοκιμαστικὸν χαρακτῆρα παρὰ τὸ χωρίον Καταρράκτης, ἐπὶ ἐνὸς ὑψώματος, τὸ ὁποῖον δεσπάζει τῆς ὁδοῦ πρὸς τὰ Καλάβρυτα καὶ ὑπὸ τῶν ἐντοπιῶν ὀνομάζεται «Δρακοτρύπα».

Διεσπαρμένοι πλακοειδεῖς λίθοι καὶ ἑλαφρὰ κοιλότης τοῦ ἐδάφους καθίστων πιθανῆν τὴν ὑπαρξιν τρίτου θολωτοῦ τάφου, ἀλλὰ διήμερος ἀνασκαφικὴ ἐργασία ἔδειξεν ὅτι ἐπρόκειντο λείψανα προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ οὐχὶ βεβαίως μεγάλου, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο τοῦλάχιστον ἐνδιαφέροντος ὅτι ἐν Ἀχαΐᾳ, ὅπου μέγας ἀριθμὸς μυκηναϊκῶν νεκροταφείων ἔχει ἔλθει μέχρι σήμερον εἰς φῶς¹, οὐδεμία ἐγκατάστασις τῶν προϊστορικῶν κατοίκων τῆς χώρας εἶχε γίνεῖ γνωστή. Εἰς «Δρακοτρύπαν» ἀπεκαλύφθη εἰς τοῖχος (Α) βαίων ἔξ Α. πρὸς Δ. μήκους 7.10 μ. καὶ πάχους 0.65 εἰς τὸ κάτω μέρος, ὑψηλότερον εἶναι κατὰ 0.20 μ. στενότερος, ὥστε νὰ σχηματίζεται κατὰ μῆκος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς προεξοχή. Δύο ἄλλοι τοῖχοι λεπτότεροι μήκους 2.70 (Β) καὶ 2.90 μ. (Γ) σχηματίζουν μικρὸν δωμάτιον πρὸς Α., ἀλλ' εἶναι ἀκαθόριστος ἡ σχέσις των πρὸς τὸν Α, διότι ὁ κάθετος πρὸς αὐτὸν Β διακόπτεται εἰς ἀπόστασιν 0.50 μ. ἀπὸ τούτου (πίν. 51α).

Εἰς τὸν ἀνασκαφέντα χώρον εὐρέθησαν ὄστρακα μυκηναϊκῶν ἀγγείων, ἀλλ' ἄνευ κοσμήσεως καὶ τόσοσ ἐφθαρμένα, ὥστε δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶν ἀκριβέστερον. Μόνον εἰς τὸ μικρὸν δωμάτιον εὐρέθησαν ἀρκετὰ τεμάχια μιᾶς μυκηναϊκῆς ὑδρίας (χρῶμα πηλοῦ ἐρυθρόν, δὲν διατηροῦνται ἕνη κοσμήσεως). Περισσότερον ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ἀνεύρεσις εἰς τὸ

¹ Βλ. AJA 1960, 2.

βαθύτερον στρώμα πλήθους ὀστέων μεσοελλαδικῶν ἀγγείων. Δυστυχῶς εἶναι τόσον ἑλλιπῆ, ὥστε δὲν κατέστη δυνατόν οὐδὲ κατὰ προσέγγισιν νὰ ἀνασυγκροτηθοῦν σχήματα ὀλοκλήρων ἀγγείων. Τὰ ὀστρακα ταῦτα εἶναι ὅλα χειροποίητα καὶ κατανέμονται εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας:

1) Πρῶχειρα ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ ἀκαθάρτου σκοτεινοῦ χρώματος. Φέρουν παχὺ ἐπίχρισμα ἐκ πηλοῦ καθαρωτέρου, τὸ ὅποιον ἐκ τῆς ὀπτήσεως γίνεται ἔρυνθρον ἢ τεφρόν.

2) Ἀγγεῖα ἐκ λεπτοῦ καθαροῦ πηλοῦ ἀνοικτοῦ φαιοῦ χρώματος ἐμφανίζοντος συνήθως κυανίζουσαν ἀπόχρωσιν. Ἡ ἐπιφάνεια ἔχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρῶμα ἀνοικτὸν κεραμόχρουν ὀφειλόμενον εἴτε εἰς τὴν ὀπτήσιν εἴτε εἰς πρόσθετον λεπτὸν ἐπίχρισμα. Ἀγγεῖα τοιαύτης κατασκευῆς εἶναι γνωστὰ καὶ ἐκ τοῦ προϊστορικοῦ Θέρμου¹.

3) Ἀγγεῖα μικροῦ σχήματος ἐκ καθαροῦ πηλοῦ κιτρινοῦ χρώματος. Ἐνίοτε ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων παρατηρεῖται ὑπόλευκον ἐπίχρισμα.

4) Ἀγγεῖα μεγαλυτέρου σχήματος ἐκ πηλοῦ περιέχοντος λευκοὺς κόκκους καὶ ἐμφανίζοντος πορώδη ἐπιφάνειαν. Τὸ χρῶμα εἶναι καστανὸν μὲ ἀπόχρωσιν πρὸς τὸ φαιὸν ἢ ἀνοικτὸν καστανόξανθον. Ἡ ἐπιφάνεια δεικνύει ἴχνη λειάνσεως. Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα φέρουν ἀμαυρὰν μελανὴν διακόσμησιν ἐκ ταινιῶν, ἣτις τίθεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πηλοῦ ἢ ἐπὶ ὑπολεύκου ἐπιχρίσματος.

Χαρακτηριστικαὶ διὰ τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εἶναι αἱ μικραὶ βράσεις μὲ κυρτὴν ἐπιφάνειαν, ἐνῶ μία λαβὴ κανθάρου καὶ ἄλλαι μὲ ὀξείας ἀκμᾶς δεικνύουν τυπικὰς μεσοελλαδικὰς μορφάς. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος ἔχει διὰ τὴν ΒΔ. Πελοπόννησον περισσότερον μορφολογικὴν καὶ ὀλιγώτερον χρονολογικὴν σημασίαν, διότι εἰς ἀποκέντρους περιοχὰς ἢ παλαιὰ κεραμικὴ ἐξηκολούθησε νὰ κατασκευάζεται ἐπὶ μακρότερον χρονικὸν διάστημα².

Ἐπίσης ἀνεσκάφησαν δύο τάφοι παρὰ τὸ 28^{ον} χιλμ. τῆς δημοσίας ὁδοῦ. Οὔτοι ἐκαλύπτοντο διὰ μεγάλων πλακῶν ἀκανονίστου σχήματος καὶ τὰ τοιχώματα ἦσαν κατεσκευασμένα διὰ πλακοειδῶν λίθων, πλὴν τῆς μιᾶς πλευρᾶς, τὴν ὁποίαν ἀπετέλει καθέτως τοποθετημένη πλάξ. Τὸ ἐσωτερικὸν εἶχε πλάτος 0.80 μ. καὶ μῆκος 3.02 μ. εἰς τὴν μίαν περίπτωσιν, 2.98 μ. εἰς τὴν ἄλλην. Ὁ εἰς τῶν τάφων εὐρέθη ἐντελῶς κενός, μολονότι δὲν ἐφαίνετο νὰ εἶχεν ἀνοιχθῆ, εἰς τὸν δεύτερον, τοῦ ὁποίου τὸ δάπεδον ἦτο ἐστρωμένον διὰ λεπτῶν πλακῶν, ὑπῆρχε σκελετὸς ἐκτάδην κείμενος μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς Α^β.

¹ ΑΔ 1915, 263. Ἡ μεταλλαγὴ τοῦ χρώματος τοῦ πηλοῦ ἀπὸ τὸ τεφρόν εἰς τὸ ὑπέρυθρον παρατηρεῖται καὶ εἰς προϊστορικὰ ἀγγεῖα ἐξ Ὀλυμπίας (WEGGE, AM 1911, 169).

² Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τὸν γειτονικὸν Θέρμον, Βλ. ΡΩΜΑΙΟΝ, ΑΔ 1915, 256.

³ Περίεργον εἶναι ὅτι ἐκ τοῦ σκελετοῦ ἔλειπε τὸ κρανίον, πλὴν τῆς κάτω σιαγό- νος καὶ ὁ δεξιὸς πήχυς μετὰ τῆς ἀκρας χειρός.

Εἰς τὴν θέσιν τῆς λεκάνης εὐρέθη δίσκος χαλκοῦ κατόπτρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειντο οἱ δάκτυλοι τῆς ἀριστερᾶς χειρός. Ἐν ἀργυροῦν νόμισμα εὐρέθη εἰς τὸ ὕψος περίπου τοῦ στόματος καὶ ἐπὶ τοῦ κατόπτρου μικρὰ τεμάχια χρυσοῦ ἐλάσματος, ἐπίσης εὐρέθησαν τρεῖς ἐπίχρῳσοι χάνδραι, μία πρὸς τὸ μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ δύο ἄλλαι παρὰ τὴν λεκάνην. Τοῦ κατόπτρου, τὸ ὁποῖον ἔχει διάμετρον 0.14 μ., ἡ ὀπισθία ὄψις κοσμεῖται δι' ἐλαφρῶς ἀναγλύφων κύκλων (εἰκ. 1), περὶ δὲ τοῦ νομίσματος ἡ κ. Ε. Βαρούχα εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ σημειώσῃ τὰ ἑξῆς: Ἀργυροῦς ὀβολὸς Σικυῶνος (0.77 γρ.). Κεφαλὴ Ἀπόλλωνος πρὸς δεξ. ὄπ. ΣΙ περιστερὰ πρὸς δεξ. 4^{ου} αἰ. (πίν. 51β. γ).

Τέλος ἐνηργήθη δοκιμαστικὴ ἀνασκαφή εἰς ἓνα ἐκ τῶν πολλῶν τύμβων, οἵτινες παρατηροῦνται εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Φαρῶν καὶ ἐπὶ τῆς Α. ὄχθης τοῦ Πείρου ποταμοῦ. Κατὰ τὴν κορυφὴν τοῦ τύμβου εἰς βάθος 0.70 μ. ἐνεφανίσθη στρώμα κεκαυμένης γῆς περιέχον πολλὰ τεμάχια ἀνθράκων καὶ ἐκτενόμενον καὶ πρὸς τὰ πρᾶνῃ τοῦ τύμβου. Πέριξ τῆς πυρᾶς εἰς βάθος 0.20-0.30 μ.

Ἄπὸ τὴν ἐπιφάνειαν ἀπεκαλύφθησαν δύο κιβωτιόσχημοι, ἐν μέρει κατεστραμμένοι τάφοι, κατεσκευασμένοι ἐξ ἀκανονίστων λίθων ἢ ἀδρομερῶς εἰργασμένων πλακῶν, ὡς καὶ τμήματα δύο πύλων, οἵτινες προφανῶς εἶχον χρησιμοποιηθῆ διὰ ταφῆν. Βαθύτερον κατὰ τὴν ΝΑ. παρυφῆν τοῦ τύμβου ἀπεκαλύφθη ἰδιόρρυθμος κτιστὸς τάφος, τοῦ ὁποίου τὰ τοιχώματα τῶν μακρῶν πλευρῶν συγκλίνουν πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, ὥστε νὰ σχηματίζον καμάραν κατ' ἐκφορικὸν τρόπον, ἣτις ἐκαλύπτετο δι' ὀριζοντίων πλακῶν. Ἡ μία στενὴ πλευρὰ διαγράφει καμπύλην, εἰς τὴν νοτιάν ὑπάρχει θύρα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἐκ δύο συγκλινοῦσῶν πρὸς τὰ ἄνω παραστάδων καὶ ἐφράσσετο διὰ πλακός. Αἱ διαστάσεις τοῦ τάφου εἶναι: μῆκος 2.20, πλάτος 0.70 καὶ βάθος 0.90 μ. Ἐντὸς τοῦ τάφου εὐρέθησαν ὀλίγα ὄσιᾶ ἐν ἀταξίᾳ καὶ μία πηλίνη ἀγνὺς μόνον.

Παρὰ τὸ πενιχρὸν ἀποτέλεσμα ἡ ἀνασκαφικὴ ἔρευνα τῶν τύμβων τῆς περιοχῆς θὰ πρέπη νὰ συνεχισθῇ.

Εἰκ. 1. Δίσκος χαλκοῦ κατόπτρου.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ 1957 ὑπῆρξαν ὀλιγοήμεροι καί, πλὴν στερεωτικῶν ἐργασιῶν εἰς τὸν τάφον 1 Μυρσινοχωρίου (Ρούτση), περιορίσθησαν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ δρόμου τοῦ γειτονικοῦ τάφου 2, ὅστις κατὰ τὸ 1956 ἀπέδωκε πλούσια εὐρήματα.

Ἡ ἀνασκαφὴ ἀπέδωκεν ἐνδιαφέροντα ἐπιστημονικὰ δεδομένα καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ τάφου καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν βασιλικῶν ἢ περιγικικῶν ἐνταφιασμῶν κατὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν. Ἡ πρόσοψις τοῦ τάφου (πίν. 52α) διατηρεῖται κάτω τοῦ ὕψους τοῦ ἀπολεσθέντος ἀνωφλίου του. Ἡ ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ παραστάς ἔχει σήμερον ὕψος 1.45 μ. καὶ ἡ δεξιὰ 1.30 μ. Τὸ πλάτος τῆς ἀριστερᾶς παραστάδος εἶναι 0.50 μ. καὶ ἔχει ἀκόμη 0.20 μ. κεκρυμμένον ἐντὸς τοῦ μαλακοῦ βράχου. Τοῦναντίον ἡ δεξιὰ παραστάς, οὕσα ὀλόκληρος ὄρατὴ, ἔχει πλάτος 70-75 ἐκ. Ἐχρησιμοποιήθησαν μικροὶ πλακωτοὶ λίθοι, συνήθως πάχους 5-7 ἑκατοστῶν, κατὰ διαστήματα δὲ παρεμβάλλονται καὶ δόμοι λίθων μέχρι 15 ἐκ. ὕψους.

Τὸ ἀρχικὸν δάπεδον τοῦ δρόμου πρέπει φυσικῶ τῷ λόγῳ νὰ εὐρίσκητο εἰς τὴν κατωτάτην (περίπου!) σειρὰν τῶν λίθων τῆς θύρας, καθὼς καὶ τὸ δάπεδον τῆς θόλου. Βραδύτερον ὁμως ἐβάθυναν τὸ περισσότερον μέρος τῆς θόλου, ἀντιστοιχῶς δὲ κατεβίβασαν καὶ τὸ δάπεδον τοῦ δρόμου κατὰ 1 μ. εἰς τὴν ἀρχὴν του καὶ κατὰ 1.30 μ. εἰς τὸ τέλος, ὥστε τὸ νέον κατώφλιον τοῦ τάφου εὐρίσκηται εἰς τὸ βάθος τοῦτο ἀπὸ τῶν κατωτάτων λίθων τῆς θύρας. Κατὰ τὴν νέαν ὁμως λάξουσιν ἀφέθη στενὸν θρανίον, πλάτους 20 περίπου ἐκ., κατὰ μῆκος τοῦ ἀριστεροῦ τοιχώματος τοῦ δρόμου (πίν. 52β δεξιὰ, διότι ἡ εἰκὼν ἐλήφθη ἐξ Ἀνατ.), ὅπερ ἀκριβῶς δεικνύει τὴν ἀρχικὴν κατάστασιν. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ θρανίου τούτου ὑπάρχει ἑλλειψοειδὴς σήμερον, ἄλλοτε πιθανῶς κυκλικὴ ἐστία, ἀποτελουμένη ἐκ τοῦ ἰσχυρῶς κεκαυμένου μαλακοῦ πετρώματος. Εἶναι ὄρατὴ ἐπὶ τοῦ πίν. 52β. Ἐπειδὴ περίξ αὐτῆς εὐρέθησαν τεμάχια χονδροειδῶν ἀγγείων ἐρυθροποῦ ἢ μελανοῦ πηλοῦ, ἅτινα προέρχονται ἐκ χυτρῶν, δύναται νὰ θεωρηθῆ βέβαιον, ὅτι εἰς τὴν ἐστίαν ταύτην παρεσκευάζοντο φαγητὰ κατὰ τὰς τελετὰς πρὸς τιμὴν τῶν νεκρῶν.

Δύο αὐλακες εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τάφου ᾠδήγουν μέχρι τοῦ μέσου περίπου τῆς θόλου. Ἐκ προηγουμένων δὲ παρατηρήσεων καὶ εἰς τοὺς τάφους Τραγάνας δυνάμεθα σήμερον νὰ καταστήσωμεν πιθανωτέραν καὶ διὰ τρίτου παραδείγματος τὴν ἐκφρασθεῖσαν εἰκασίαν, ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ τρο-

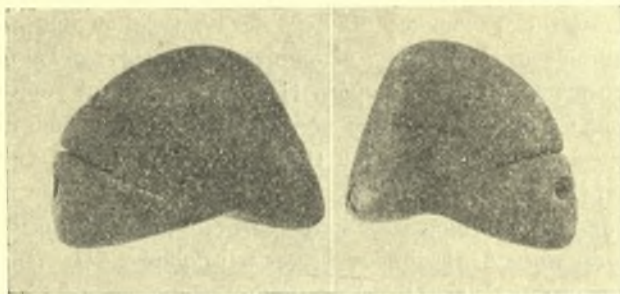
ποποιήσεις εις τούς τάφους ἐγένοντο διά να εύκολύνουν την έντός του τάφου είσοδον ἄρματος ἢ ἀμάξης, ἐφ' ἧς ἐκομίζετο ὁ νεκρός.

Ἐντός τῆς θόλου εις μὲν τὸ Ν. μέρος ἀφέθη τμήμα κύκλου χωρὶς να ἐκβαθυνθῆ, ὅπερ ἀπετέλει είδος βάρθρου. Εἰς τὸ Β. ὅμως μέρος οὐ μόνον ἐβάθυνναν τὸ δάπεδον κάτω τῶν θεμελίων τοῦ τάφου, ἀλλὰ καὶ ἤνοιξαν τούς δύο λάκκους τοῦ τάφου, ὧν ὁ ὑπ' ἀριθ. 2 ὑπέσκαψεν ἰδιαιτέρως ἐπικινδύνως τὰ θεμέλια τούτου. Ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ κατάρρευσις ὀλοκλήρου τῆς Β. πλευρᾶς τῆς θόλου. Ὁ τάφος οὕτως ἠχρηστεύθη ἀφοῦ εἶχε δεχθῆ 6-7 νεκρούς καὶ μετὰ πάροδον 60-70 ἐτῶν ἀπὸ τῆς κατασκευῆς του. Εἰς τὸ γεγονός τοῦτο ὀφείλεται ἡ διάσωσις ἀθίκτων τῶν τελευταίων δύο νεκρῶν μετὰ τῶν κτερισμάτων των, ἐνῶ πάντες οἱ προηγούμενοι εἶχον συληθῆ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν μεταγενεστέρων ἐνταφιασμῶν. Περὶ τοῦ γεγονότος τούτου παρέσχον ἐνδιαφερούσας ἐνδείξεις καὶ αἱ παρατηρήσεις ἡμῶν εις τὸν δρόμον τοῦ τάφου.

Ἦδη κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ 1956 εἶχεν εὐρεθῆ παρὰ τὴν ἀριστερὰν παραστάδα τῆς θύρας καὶ εις τὸν πυθμένα σχεδὸν τοῦ δρόμου τὸ κάτω μέρος εὐμεγέθους τριώτου ἀμφορέως μετὰ διακοσμήσεως καλαμοειδῶν. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸς Δ. εὐρέθησαν ἐφέτος καὶ ἄφθονα ἄλλα τεμάχια ἐκ τῆς κοιλίας τοῦ ἀγγείου, εις τρόπον ὥστε μετὰ τῶν προηγουμένως εὐρεθέντων κατέστη δυνατὴ ἡ πλήρης συγκρότησις τοῦ ἀγγείου μετὰ μικρῶν μόνον ἐλλείψεων. Πιθανῶς εἶναι τὸ ἀρχαιότατον, πάντως δ' ἐν τῶν ἀρχαιοτάτων ἀγγείων τοῦ τάφου. Ἀνὰ τὴν ὑπόλοιπον ἔκτασιν τοῦ δρόμου εὐρέθησαν μία κύλιξ σχεδὸν ἀνεοραία καὶ ἀρκετὰ τεμάχια ποτηρίων τοῦ λεγομένου τύπου Κεφτί. Εἰς τὸ δάπεδον τοῦ δρόμου, ἐρειδόμενος ἐπὶ τοῦ δεξιῦ τοιχώματος τούτου, εὐρέθη χαλκοῦς διπλοῦς πέλεκυς. Εἶναι πιθανόν, ὅτι ἐστία, πέλεκυς, ἀγγεῖα καὶ ἀμφορεῦς (οἴνου ἀσφαλῶς) ἐχρησίμευον εις ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπόν, τὴν ὀργάνωσιν νεκρικῶν συμποσίων.

Ἐντελῶς ἄλλον χαρακτῆρα φέρουν ὀλίγα τεμάχια ἀγγείων εὐρεθέντων ἐντός τοῦ δρόμου. Τινὰ ἐκ τούτων ἀνήκουν εις εὐμέγεθες ἀγγεῖον εὐρεθὲν ἐν τεμαχίοις κατὰ τὴν προηγουμένην σκαφικὴν περίοδον ἐσωτερικῶς παρὰ τὴν θύραν τοῦ τάφου. Ἐν ἄλλο τεμάχιον προσεκολλήθη εις τὸ ὥραϊον ἀπιοειδὲς ἀλάβαστρον τοῦ λάκκου 1, ὅστις εὐρέθη τελείως σεσυλημένος. Δύο δὲ ἄλλα τεμάχια προσεκολλήθησαν εις μίαν πρόχουν καὶ ἐν ἀρτοειδὲς ἀλάβαστρον, ὧν τὰ πλεῖστα τῶν ὑπολοίπων τεμαχίων εὐρέθησαν καὶ ἀνὰ τὴν θόλον, ἀλλὰ καὶ ἐντός τοῦ λάκκου 2, τοῦ κυρίου λάκκου, ὅστις παρέσχε τὸν ἀσύλητον ἀνώτατον νεκρόν. Οἱ ὑπ' αὐτὸν 3 ἢ 4 προηγούμενοι νεκροὶ εἶχον συληθῆ. Ἐπειδὴ δὲ εὐρέθη εις τὸν δρόμον καὶ χαλκοῦς ἐπιχρυσωμένος ἥλος καὶ ἄλλα τεμάχια χαλκῶν ἀντικειμένων, κατὰ δὲ τὴν προηγουμένην περίοδον εἶχεν εὐρεθῆ πρὸ τῆς θύρας χρυσῆ ταινία, τὸ συμπέρασμα εἶναι προφανές: Τὸ χῶμα ἐκ τῶν λάκκων τοῦ τάφου ἐξήγετο ἐντός σάκκων ἢ σπυριδων

εἰς τὸν δρόμον ἐκ τοῦ ἡμίφωτος τῆς θόλου, ἵνα ἐρευνηθῇ ἐν ἀνέσει. Ἐν τοῦτο ἐγίνετο ὑπὸ τῶν οἰκείων τῶν νεκρῶν ἢ ἂν ἐπρόκειτο περὶ λαθραίας τυμβωρυχίας ἐκ μέρους τοῦ ἐργατικοῦ προσωπικοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν. Εἶναι φανερόν, ὅτι πρὸς ἕκαστον ἐνταφιασμὸν ἐκενοῦτο πλήρως ὁ δρόμος καὶ ἀπετειχίζετο ἡ θύρα, ἐγίνοντο καθάρσεις, θυσίαι, ἐκαπνίζετο καὶ διηυθετεῖτο τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τάφου. Ἐκαστον ἐνταφιασμὸν ἐπηκολούθουν τελεταὶ πρὸς τιμὴν τοῦ νέου νεκροῦ καὶ ἀσφαλῶς καὶ τῶν παλαιότερων. Ταῦτα δὲ πάντα ἀπῆλθον πλείονας ἡμέρας, ὡς ἐκ τούτου εἶδος στοιχειώδους ταρι-

Εἰκ. 1. Σφραγὶς ἐξ ἠλέκτρου ἐκ τοῦ δρόμου τοῦ τάφου.

χεύσεως ἦτο προφανῶς ἀναγκαῖον. Ὁ Πάτροκλος ἢ ὁ Ἐκτωρ, ὡς γνωστόν, μένουν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀταφοί, λόγῳ τῶν πολλαπλῶν παρασκευῶν.

Ἄλλα εὗρηματα ἐκ τοῦ δρόμου εἶναι βέλη τινὰ λίθινα καὶ λείψανα ἑνὸς χαλκίνοι, ὡς καὶ τεμάχιον πυρίτου, ἐξ οὗ ἀπεκόπτοντο αἱ λεπίδες τῶν κατασκευαζομένων βελῶν. Τὸ σπουδαιότατον ὅμως εὗρημα ὑπῆρξεν εὐμεγέθους ἐξ ἠλέκτρου σφραγὶς ἀκανονίστου σχήματος, φέρουσα δύο τρήματα ἐγκαρσίως καὶ βαθεῖαν ἐγκοπὴν εἰς τὴν μίαν πλευράν. Τὸ σφραγιστικὸν πεδῖον εἶναι ἑλλειψοειδὲς καὶ φέρει ἀβαθεῖς, μόλις διακρινόμενας παραλλήλους γραμμὰς κατὰ τὸν μικρὸν ἄξονα τῆς ἑλλείψεως. Θὰ ἔλεγέ τις, ὅτι παριστᾷ κοράνιον μὲ τὰς γραμμώσεις τοῦ οὐρανίσκου. Ἡ μεγίστη διάμετρος τῆς σφραγίδος εἶναι 0.045 καὶ τὸ ὕψος 0.03 (εἰκ. 1).

Ἴσως δὲν πρόκειται περὶ σφραγιδος, ἀλλὰ περὶ ἀπλῆς ψήφου μετὰ περιπλόκου διατρήσεως. Περὶ τῶν ψήφων δὲ τούτων, αἱ ὁποῖα ἔχουν ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν χρονολόγησιν τῆς μεσαίας περιόδου τοῦ χαλκοῦ τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, ἔγραψε τελευταίως μονογραφίαν ὁ κ. ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ ΜΠΟΡΖΕΤΣ ἔπ' εὐκαιρίᾳ ἀναλόγων εὐρημάτων ἐκ τοῦ βασιλικῆς περιβόλου Β τῶν Μυκητῶν (Germania 33, 1955, σ. 316-319).

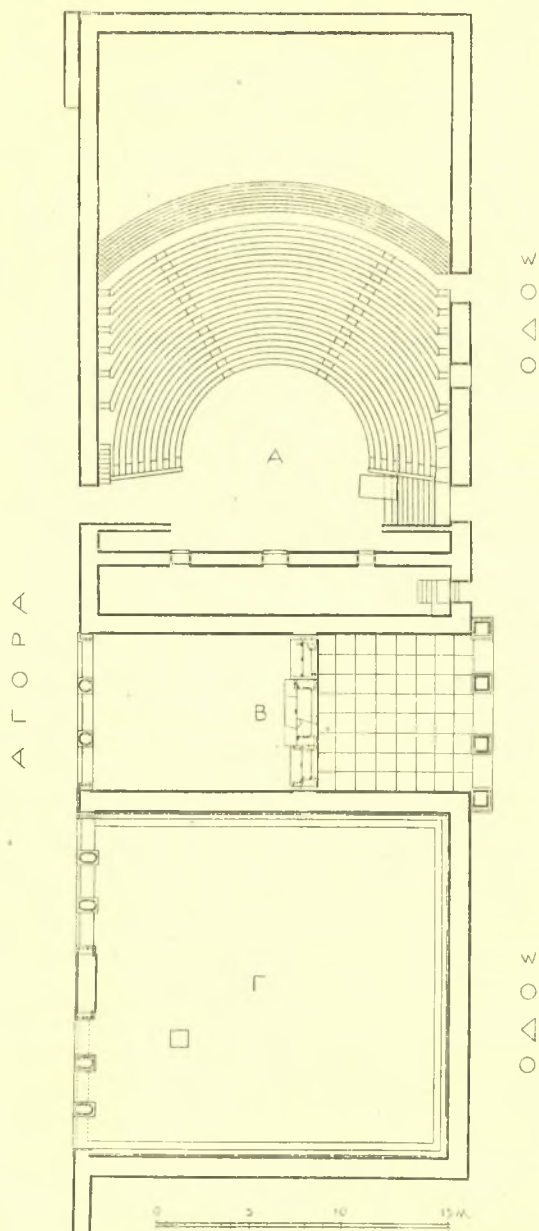
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

Μετὰ μακρὰν διακοπὴν ἐπανελήφθησαν κατὰ τὸ 1957 διὰ τοῦ ὑπογραφομένου αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐν ἀρχαίᾳ Μεσσήνῃ (παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Μαυρομάτι). Κατὰ ταύτας ἐκαθαρίσθη ὀλοσχερῶς καὶ ἐξηρευνήθη λεπτομερέστερον τὸ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ἀειμνήστων Θεμ. Σοφούλη (1895) καὶ Γεωργίου Π. Οἰκονόμου (1909 καὶ 1925) ἀποκαλυφθὲν συγκρότημα τριῶν μνημειωδῶν οἰκοδομημάτων, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ἀνήκον ἐν τῷ συνόλῳ του εἰς τὸ ὑπὸ πάλαι εὑρεθείσης ἐπιγραφῆς (ΠΑΕ 1895, 27) ἀναφερόμενον Συνέδριον ἦτοι τὸ Βουλευτήριον τῆς Μεσσήνης. Ὁ ὀλοκληρωτικὸς καθαρισμὸς καὶ ἡ ἐκ νέου μελέτη τοῦ συγκροτήματος τούτου, οὕτινος συνετάχθη τὸ παρατιθέμενον λεπτομερὲς σχέδιον κατόψεως (εἰκ. 1) ἀντὶ τοῦ συνοπτικωτάτου, ὅπερ εἶχε παράσχει ὁ ἀειμνηστὸς Οἰκονομὸς (ΠΑΕ 1909, εἰκ. 3), ἀπέδειξεν, ὅτι τὰ ἀπαρτίζοντα τὸ συγκρότημα διαμερίσματα δὲν εἶναι, ὡς ἐνομίσθη, μέρη ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ οἰκοδομήματος—δηλ. τοῦ Συνεδρίου—ἀλλ' ἀποτελοῦσι, καίπερ συνεχόμενα, τρία διαφόρου προορισμοῦ οἰκοδομήματα καὶ δὴ τὸ μὲν πρὸς Βορρᾶν (εἰκ. 1, Α) μικρὸν θέατρον, τὸ μέσον (Β) προπυλαιοειδῆ εἴσοδον πρὸς τὴν δυτικῶς τοῦ ὅλου συγκροτήματος ἐκτεινομένην Ἀγορὰν, τὸ δὲ τρίτον ἦτοι τὸ νότιον (Γ) τὸ Συνέδριον.

Καὶ τοῦ μὲν θεάτρον (Α) ἐκαθαρίσθη τὸ κοῖλον ἀπὸ τῶν καλυπτόντων τὰ ἐδῶλια αὐτοῦ χωμάτων καὶ θάμνων, ἐγένετο δὲ μάλιστα καὶ μερικὴ ἀναστήλωσις αὐτοῦ δι' ἐπαναφορᾶς τῶν ἀτάκτως ἐσκορπισμένων λιθίνων ἐδωλίων του εἰς τὰς ἀρχικὰς τῶν θέσεις (πίν. 53, α, β). Ἐκαθαρίσθη ὡσαύτως καὶ τὸ πλεῖστον τῆς ὀρχήστρας, ἀπαλλαγὴν τῶν θάμνων καὶ τοῦ σωροῦ τῶν χωμάτων, ἅτινα τὴν ἐκάλυπτον (πίν. 53, β). Κατὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν μάλιστα τῶν χωμάτων τούτων ἀνευρέθησαν καὶ δύο μονόλιθοι δωρικοὶ ἡμικίονες (πίν. 54, α)—ἄνευ τῶν κιονοκράνων τῶν—προερχόμενοι εἴτε ἐκ τοῦ προσκηνίου εἴτε—ὅπερ πιθανώτερον—ἐκ τινος εἰς τὸ ἄνω διάζωμα εὐρισκομένης στοᾶς, ὅποτε καὶ ἐξηγεῖται διατὶ εἰς τρίτος ἡμικίων εὐρέθη ἐπὶ τῆς ἔκτης ἐκ τῶν κάτω σειρᾶς ἐδωλίων, ὡς φαίνεται καὶ εἰς τὸν πίν. 53, α.

Ἐκαθαρίσθησαν ὡσαύτως καὶ τὰ ἐκατέρωθεν τῆς σκηνῆς παρασκήνια, ὡς καὶ ἡ σκηνή, ἡ πρὸς τὴν ὀρχήστραν ἐπικοινωνία τῆς ὁποίας ἐγένετο διὰ τριῶν, ὡς συνήθως, θυρῶν, ὧν εὐρέθησαν κατὰ χώραν τὰ κατώφλια (εἰκ. 1).

Τὸ κοῖλον, σχήματος μεγαλυτέρου τοῦ ἡμικυκλίου, ἀπηρτιζετο ἐξ ἑνδεκα

Εἰκ. 1. Κάτοψις τοῦ ἐν Μεσσίῃ κτηριακοῦ συγκροτήματος.

σειρῶν ἐδωλίων, διηρεῖτο δὲ διὰ δύο κλιμάκων διευθυνομένων πρὸς τὸ κέντρον εἰς τρεῖς κερκίδας. Δύο ἄλλαι κλίμακες ἀνόδου ὑπῆρχον ἐπίσης κατὰ τὰ ἄκρα τοῦ κοίλου, παρὰ τὰς παρόδους (εἰκ. 1). Ὑπεράνω τῶν 11 πρώτων σειρῶν ἐδωλίων ὑπῆρχε διάδρομος, εἰς ὃν ἠδύνατό τις νὰ φθάσῃ εἴτε διὰ τῶν κλιμάκων εἴτε ἀπὸ τῆς ἀνατολικῶς παραθεούσης τὸ ὄλον συγκρότημα ἀνηφορικῆς ὁδοῦ εἴτε καὶ διὰ βαθμίδων μὲ πλατύσκαλα, τὰ ὅποια εὐρίσκοντο δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ τοῦ κοίλου (εἰκ. 1). Ἐπειδὴ δὲ ἡ πρὸς ἀνατολὰς ὁδὸς εὐρίσκετο εἰς στάθμην ὑψηλοτέραν, ἢ εἰς τὴν ὀρχήστραν καὶ τὴν σκηνὴν προσπέλασις ἐγένετο τῇ βοήθειᾳ κλιμάκων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρὸς τὴν ὀρχήστραν ἀπετελεῖτο ἐκ 10 βαθμίδων πλάτους 2.35 μ., αἱ ἑκατέρωθεν τῶν ὁποίων παρειαὶ ἦσαν ἐπιμελῶς λαξευμέναι (εἰκ. 1). Εὐθύς ὑπὲρ τὸ διάζωμα ὑπῆρχε βαθμιδωτὸν ἀνάλημμα, τοῦ ὁποίου ἐβεβαιώθησαν τέσσαρες τοιῶνταχιστον δόμοι. Τὸ ἀνάλημμα τοῦτο θὰ ὑπεστήριζε τὰ χώματα ὀριζοντίου ἀνδῆρου ἐκτεινομένου ὀριζοντίως ὀκτὼ καὶ πλέον μέτρα πρὸς βορρᾶν (εἰκ. 1) καὶ φέροντος πιθανῶς πρὸς τὸ μέρος τοῦ κοίλου τὰ εὐρεθέντα ἡμικίονια διατεταγμένα ἐν εἴδει καμπύλης στοᾶς. Λέγω δὲ τοῦτο διότι πρὸ τῆς σκηνῆς δὲν εὐρέθησαν ἴχνη στυλοβάτου τινὸς ἢ μεμονωμένων λίθων, οἵτινες θὰ ἐχρησίμευον ὡς θεμέλιον τῶν ἡμικιονίων. Ἦτο δὲ τὸ εἰρημένον ἀνδῆρον προσιτὸν ἀπὸ τῆς ΒΔ. αὐτοῦ γωνίας, ἔνθα παρατηροῦνται θεμέλια ἀναβάσεως ἐκ τοῦ ὑπὲρ τὴν ἀγορὰν ἀνδῆρου πρὸς τὸ ἀνδῆρον τοῦ θεάτρου.

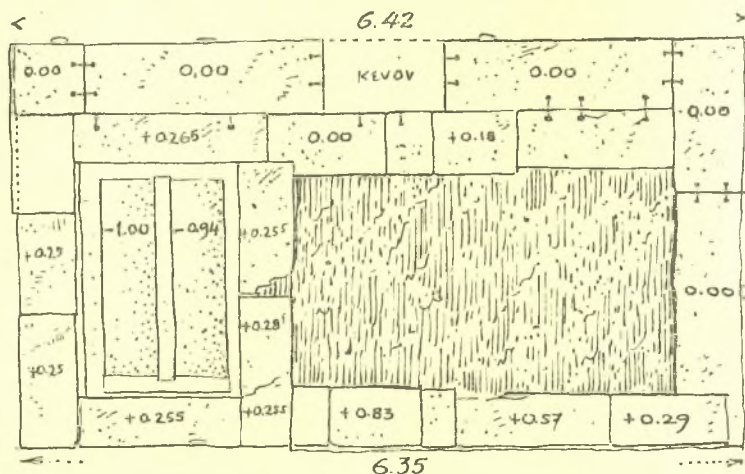
Περαίνοντες τὸν περὶ τοῦ θεάτρου λόγον ἀναφέρομεν ὅτι τὸ ἄνω αὐτοῦ ἀνδῆρον περιβάλλεται κατὰ τὴν βόρειον καὶ τὴν ἀνατολικὴν αὐτοῦ πλευρὰν ὑπὸ ἰσχυροῦ ἀναλημματικοῦ τοίχου ἐκτισμένου κατὰ μὲν τὸ κάτω αὐτοῦ μέρος διὰ λείων ὀρθοστατῶν μετὰ βάσεως καὶ στέψεως, κατὰ δὲ τὸ ἄνω διὰ ψευδοδομοῦ κυρωτοῦ συστήματος (boimbé) (βλ. πίν. 54, β).

Τὸ μεσαῖον οἰκοδόμημα (B) ἀπεδείχθη ὅτι εἶχε τὸ τυπικὸν σχέδιον προπύλου, ὀδηγοῦντος ἀπὸ τῆς πρὸς ἀνατολὰς εὐρισκομένης ἀνηφορικῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν πρὸς δυσμὰς καὶ χαμηλότερον ἐκτεινομένην Ἀγορὰν.

Τὸ πρόπυλον τοῦτο ἔφερεν εἰς τὸ μέσον περιῖπου τοῦ μήκους τοῦ ἐγκάρσιον τοίχου (εἰκ. 1), διατυπωμένον ὑπὸ τριῶν — μιᾶς μέσης μεγαλυτέρας καὶ δύο ἑκατέρωθεν μικροτέρων θυρῶν — τῶν ὁποίων διατηροῦνται τὰ κατώφλια μετὰ τῶν σχετικῶν τόρμων διὰ τοὺς σύρτας καὶ τὰς στρόφιγγας.

Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἐγκαρσίου τοίχου ὑπῆρχε πρόστασις ἀποτελουμένη ἐκ δύο τετραγώνων πεσσῶν ὀρθομένων μεταξὺ δύο ἰσχυρῶν παραστάδων, οἱ πεσσοὶ δ' οὗτοι, ὡς καὶ αἱ ἀντίστοιχοι παραστάδες, ἔβαινον ἐπὶ κυματιοφόρου βάσεως, ἐστέφοντο δὲ ὑπὸ ἐπικράνου. Κορμοί, βάσεις καὶ ἐπικράνά των κατέκειντο ἐρριμμένα παρὰ τὰς οἰκείας θέσεις, ἢ δὲ μελέτη τῶν σωζομένων τεμαχίων αὐτῶν ἐπιτρέπει οὐ μόνον τὴν ἐπὶ τοῦ χάριτος ἀναπαράστασιν ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀναστήλωσιν, ἣν θέλομεν ἐπιχειρήσει ἐν προσεχῇ

μέλλοντι. Ἐπιστυλιῶν ὅμως δυστυχῶς καὶ γείσων οὐδὲν εὐρέθη τεμάχιον μέχρι τοῦδε. Μεταξὺ τῶν πεσσῶν καὶ τοῦ ἔγκαρσιου τοίχου διεσώθη ὀλόκληρον τὸ δάπεδον ἀποτελούμενον ἐκ μεγάλων τετραγώνων πλακῶν (εἰκ. 1). Τοῦναντίον τὸ πρὸς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τμήμα τοῦ προτύλου, ὅπερ ἦτο ἔλαφρῶς κεκλιμένον πρὸς δυσμὰς, ἐστερεῖτο πλακοστρώσεως, ὡς ἀπέδειξεν ἡ μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου σκαφή του (πίν. 56α). Διάφορος ἐπίσης ἦτο καὶ ἡ σύνθεσις τῆς πρὸς δυσμὰς, ἥτοι τῆς πρὸς τὴν Ἀγορὰν βλεπούσης προστάσεως. Αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ δύο πωρίων κίωνων μεταξὺ δύο παραστάδων (πίν. 55). Ἦσαν δ' οἱ κίονες οὗτοι ρυθμοῦ κορινθιακοῦ καὶ εἶχον ὕψος πολὺ μεγαλύ-

Εἰκ. 2. Κάτοψις τοῦ παρὰ τὴν νοτιὰν πλευρὰν τῆς Ἀγορᾶς Ἡρώου.

τερον τοῦ τῶν πεσσῶν καὶ τοῦτο διότι, ἐν ᾧ ἡ γενικὴ δικλινῆς στέγη τοῦ προτύλου ἦτο ὀλόκληρος ὀριζοντία, τὰ φέροντα αὐτὴν στηρίγματα εἶχον τὰς βάσεις των εἰς διάφορον στάθμην, ἐπειδὴ τὰ δυτικὰ ἦσαν κατὰ 1.00 μ. περίπου χαμηλότερον τοποθετημένα. Τῶν κίωνων εὐρέθησαν αἱ ἰωνικαὶ μετὰ πλίνθου βάσεις (πίν. 55) ὡς καὶ τεμάχια τῶν πωρίων κορινθιακῶν κιονοκράνων των.

Τέλος τὸ νότιον διαμέρισμα (Γ) σχήματος τετραγώνου διαστάσεων 20.80 × 21.60 μ. ἔφερε κατὰ τὰς τρεῖς αὐτοῦ πλευράς (Βόρειον, Ἀνατολικὴν καὶ Νοτιάν) καλῶς σοξόμενον λίθινον συνεχὲς κάθισμα (πίν. 57) μετὰ συμφοῦς καμπύλου ἐρεισινώτου, ὑπὲρ τὸ ὁποῖον ἔβαινον ὀρθοστάται στεφόμενοι ὑπὸ ἐσωτερικοῦ γείσου, οὕτινος εὐρέθησαν πλείονα τεμάχια (πίν. 56, β).

Ἡ τετρακλινῆς στέγη τοῦ συνεδρίου ἐστηρίζετο ἐσωτερικῶς ἐπὶ 4 στηρίγματων, ἑνὸς τῶν ὁποίων εὐρέθη ὁ βατήρ, φέρων ἐν τῷ μέσῳ ὀρθογώνιον τόρμον προσηλώσεως ἰωνικῆς βάσεως κίονος (πίν. 58, α).

Τελευταῖον ἐκαθαρίσθη καὶ ἠρηνήθη τὸ παρὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ Συνεδρίου κείμενον Ἡρῶν (πίν. 58, β). Τοῦτο ἔχει ἐν κατόψει σχῆμα ὀρθογώνιον, διαστάσεων 6.40×3.50 μ. (εἰκ. 2) ἀποτελεῖται δ' ἐκ κανονικῶν ὀρθογώνιων λίθων συνδεομένων διὰ πειομόρφων συνδέσμων (εἰκ. 2). Εἰς τὸ ἀνατολικόν του ἥμισυ ὑπάρχουσι δύο ὑπόγειοι σαρκοφάγοι κατεσκευασμένοι ἢ μία παρὰ τὴν ἄλλην καὶ διαστάσεων ὁμοῦ 1.40×2.00 μ. Αὗται ὅμως εἶχον ἀπὸ καιροῦ συληθῆ. Εἰς ποῖον ἀνήκε τὸ μνημεῖον δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθῆ, ἔλλειπει ἐπιγραφῆς ἢ ἄλλης τινὸς μαρτυρίας. Ἐκ τῆς θέσεως ὅμως αὐτοῦ, ἰδρυμένου ἐν ἐπιφανεῖ τόπῳ τῆς Ἀγορᾶς, δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ὅτι θὰ πρόκειται περὶ τινος οἰκογενειακοῦ τάφου σημαίνοντος προσώπου (ὄρα σχετικῶς Γ. Π. Οἰκονομον, ΠΑΕ 1925, 64).

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

21. ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΝ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ

Κατὰ τὸ ἔτος 1957 ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἀντιμετωπίζουσα οἰκονομικὰς δυσχερείας, περιώρισεν εἰς τὸ ἐλάχιστον τὸ χρηματικὸν ποσὸν τὸ διατεθὲν διὰ τὴν συνέχισιν τῆς ἐξερευνήσεως τῆς πόλεως τῆς Ρόδου. Ὀλίγα ἦσαν ὡσαύτως τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα κατέστη δυνατόν νὰ διατεθοῦν ἐκ τοῦ τοπικοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας Δωδεκανήσου. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν αἱ ἀνασκαφικαὶ ἐρευναι περιορίσθησαν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν σπουδαιοτέρων μόνον ἐκ τῶν λειψάνων, τὰ ὁποῖα ἀνεφάνησαν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν δημοτικῶν ἢ ἰδιωτικῶν ἔργων, χωρὶς νὰ καταστῇ δυνατὴ καὶ τούτων ἢ πλήρης καὶ διεξοδικὴ ἐξερεύνησις.

Εἰς τὰς ἀνασκαφὰς ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος καὶ οἱ Ἐπιμεληταὶ Ἀρχαιοτήτων κ. Γρηγ. Κωνσταντινόπουλος καὶ ἡ δις Κ. Φατούρου.

A.

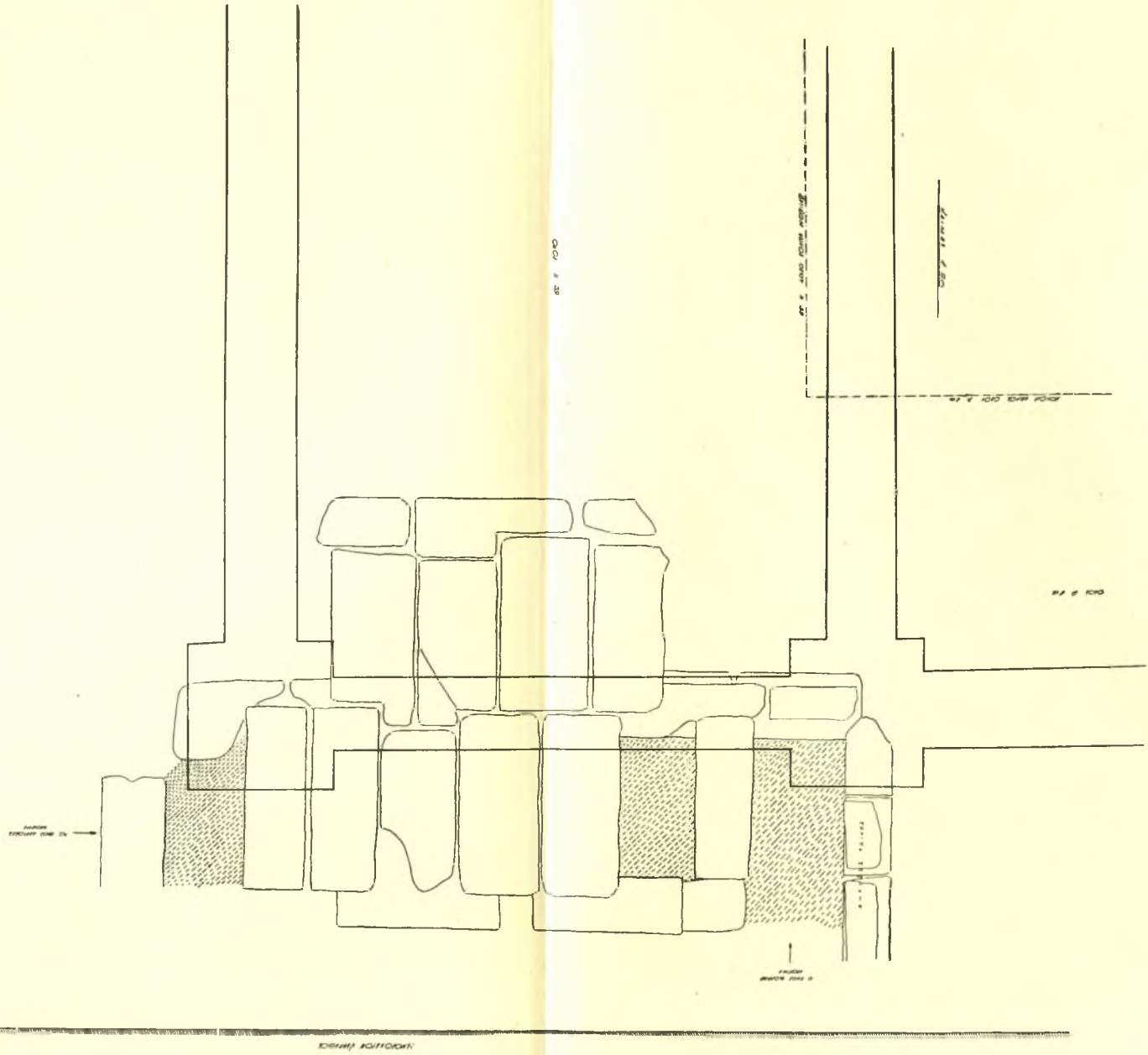
ΒΟΡΕΙΟΝ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

Αἱ ὁδοὶ P 39 καὶ P 1a.—Τὰ μέχρι τοῦδε ὑπάρχοντα στοιχεῖα τῆς ἀρχικῆς ρυμοτομικῆς καὶ λοιπῆς διαμορφώσεως τῆς πόλεως εἰς τὸ μέρος τοῦτο ἦσαν ἐλάχιστα. Ἐνεκα τούτου ἐξαιρετικὴν σημασίαν ἔχει ἡ ἀποκάλυψις ἀρχαίας ὁδοῦ ἀγούσης ἀπὸ Β. πρὸς Ν. καὶ κειμένης ὑπὸ τὴν σημερινὴν ὁδὸν Ἀμερικῆς, ὡς καὶ ἐτέρας πιθανῆς, ἡ ὁποία διεσταυροῦτο πρὸς αὐτὴν πλησίον τῶν φυλακῶν τῆς πόλεως.

Εἰς τὴν ἐξερεύνησιν τῆς ἐν λόγῳ θέσεως ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ διάνοξις τῶν θεμελιῶν τῆς κλινικῆς Ἄθαν. Καραγιάννη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀμερικῆς ἀριθμ. 53, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεφάνησαν ἀρχαῖα λείψανα.

Ἐκ τῶν δύο ἀποκαλυφθεισῶν ἀρχαίων ὁδῶν ἡ ἀπὸ Β. πρὸς Ν. κατευθυνομένη εἶχεν ἤδη σημειωθῆ ὡς πιθανὴ εἰς τὸ προκαταρκτικὸν διάγραμμα τῶν ὁδῶν τῆς ἀρχαίας πόλεως¹, καθορισθεῖσα διὰ τοῦ σήματος P 39. Ἡ σημείωσις αὕτη εἶχε γίνε ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σημερινῆς ὁδοῦ Ἀμερικῆς, ὡς ἀκολουθοῦσης τὸν προσανατολισμὸν τοῦ ἀρχαίου ρυμοτομικοῦ συστήματος, ὑπετέθη δὲ τότε ὅτι ὁ κεντρικὸς ἄξων τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ ἔκειτο κατὰ τι δυτι-

¹ I. Δ. ΚΟΝΤΗ, Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῆς ρυμοτομίας τῆς Ρόδου, Ρόδος 1954, σ. 20.

Είκ. 1. Κοιμητήριο κατά την αρχαία δόξιν Ρ 39.

κώτερον τοῦ ἄξονος τῆς συγχρόνου. Ἡ διαφορὰ αὕτη ἐπεβεβαιώθη πράγματι κατὰ τὴν γενομένην ἔρευναν.

Ἡ ὁδὸς Ρ 39, ἐξερευνηθεῖσα καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ οἰκοπέδου Καραγιάννη, ἦτοι εἰς μῆκος 27.50 περίπου μέτρων, ἐκαλύπτετο δι' ἐπαλλήλων ὁδοστρωμάτων, ὁμοίων πρὸς τὰ μελετηθέντα εἰς τὴν ὁδὸν Ρ 27¹. Τοιαῦτα ὁδοστρώματα ἀπεκαλύφθησαν ἐν ὄλῳ 11, μέσου πάχους 0.20 μ. περίπου ἕκαστον καὶ συνολικοῦ ὕψους 1.40 μ. Ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἀνωτέρου στρώματος εὗρίσκετο 1.60 μ. περίπου ὑπὸ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ δυτικοῦ πεζοδρομίου τῆς ὁδοῦ Ἀμερικῆς.

Εἰς ἀπόστασιν 3.40 μ. δυτικῶς τοῦ πεζοδρομίου τούτου διήρχετο ἐντὸς τοῦ ἀνωτέρου ὁδοστρώματος, κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ, ἀγωγὸς ὕδατος ἐκ πηλίων σωλῆνων ἐσωτερικῆς διαμέτρου 0.123 μ. Τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ διεπιστάθη μέχρι 8.70 μ. ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ χείλους τῆς, συνεχίζετο δὲ αὕτη ἀπὸ ἀνατολῶν ἐντὸς τῆς ἐπιχώσεως ὑπὸ τὴν ὁδὸν Ἀμερικῆς.

Ἡ διασταυρουμένη πρὸς τὴν ὁδὸν Β 39 πιθανὴ ὁδὸς Ρ 1α, ἄγουσα ἀπὸ Α. πρὸς Δ., ἐξηρευνηθῆ εἰς μῆκος 10 μ. περίπου. Ὅδοστρώματα τῆς συνήθους μορφῆς ἀπεκαλύφθησαν μέχρι πλάτους 5.25 μ. ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ χείλους, συνεχίζετο δὲ ἀπὸ Βορρᾶ καὶ περαιτέρω ὑπὸ τὴν μὴ ἀνασκαφεῖσαν ἐπίχωσιν, κάτωθεν τοῦ παρακειμένου μανδροτοίχου τῆς αὐτῆς τοῦ ξενοδοχείου «Κάρπαθος» (πίν. 59α).

Κατὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Ρ 39 καὶ Ρ 1α ἀπεκαλύφθη τμήμα ὑπονόμου συνεχιζόμενον ὑπὸ τὴν ἐπίχωσιν (σχεδ. εἰκ. 1, πίν. 59β), τὸ ὁποῖον ὅμως μόνον ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀνατολῶν εἶχε διέξοδον. Ἀπὸ νότου καὶ ἀπὸ δυσμῶν, ἦτοι ἀπὸ τῆς ὁδοῦ Ρ 1α, ὁ ὑπόνομος ἐφράσσετο διὰ τοίχου.

Αἱ καλύπτουσαι τὸν ὑπόνομον ἄνω πλάκες ἦσαν τοποθετημέναι μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ἐκτεινόμεναι ἐπὶ τῆς ἐπιχώσεως καὶ νοτιώτερον αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν πλακῶν διεκρίνοντο ἴχνη ἐκ τῆς διελεύσεως ἀμαξῶν.

Διὰ νὰ κατασκευασθῇ ὁ ὑπόνομος ἀπεκόπησαν τὰ ὁδοστρώματα τῶν ὁδῶν, πλὴν τούτου δὲ ἡ ὅλη κατασκευὴ διὰ παροπλίνθων, εὗρισκομένων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς δευτέραν χρῆσιν, ἦτο ἀμελῆς καὶ ἐντελῶς διάφορος πρὸς τὴν ἀρίστην ἐργασίαν, ἣ ὁποία χαρακτηρίζει τὰ ἔργα ὑδρεύσεως καὶ ἀποχετεύσεως τῆς Ρόδου ἀπὸ τῆς κλασσικῆς ἐποχῆς μέχρι τῶν πρώτων μ.Χ. αἰώνων.

Ἐντὸς τοῦ εἰρημένου οἰκοπέδου τῆς κλινικῆς Καραγιάννη εὗρέθησαν συσσωρευμένα μετ' ἄλλων λίθων κειμένων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ οἰκοπέδου

¹ ΠΑΕ 1954, σ. 343.

διάφορα τεμάχια ἑλληνιστικῶν ἐπιγραφῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἀξιοσημείωτα ἐνταῦθα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Τμῆμα ἐνεπιγράφου βάρθρου ἀνδριάντος 2) Τμῆμα στήλης μετὰ καταλόγου ὀνομάτων 3) Τρεῖς πλίνθοι ἐκ λαρτίου λίθου, ἀνήκουσαι εἰς ἕξέδραν, φέρουσαν τὸ ὄνομα τοῦ ἀφιερωτοῦ 4) Τὸ ὑπὸ τοῦ HILLER VON GAERTRINGEN ἐν JdI 16, 1901, σ. 162 σημ. 13 ἀναφερόμενον τμῆμα ἐνεπιγράφου θησαυροῦ.

Τὰς ἀνωτέρω ἐπιγραφάς, μετ' ἄλλων εὐρεθειῶν εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ρόδου, ἐπεξεργάζεται πρὸς δημοσίευσιν ὁ Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων κ. Γρηγ. Κωνσταντινόπουλος.

B.

ΔΥΤΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

Ἡ ὁδὸς P 10 εἶχε σημειωθῆ εἰς τὸ προκαταρκτικὸν διάγραμμα τῶν ὀδικῶν ἀξόνων τῆς Ρόδου ὡς βεβαία ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐκβολῆς ὑπονόμου τῆς εἰς τὸν μέγαν ὑπὸ τὴν ὁδὸν P 31 ὑπόνομον, ὡς ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῇ βάσει μεσαιωνικῆς ὁδοῦ ἀκολουθούσης τὸν ἀρχαῖον ἀπὸ A. πρὸς B. ρυμοτομικὸν προσανατολισμὸν καὶ κειμένης κατὰ τὸ δυτικὸν μέρος τῆς πόλεως¹. Ἦδη ἀπεκαλύφθη τμῆμα τῆς ἀρχαίας ταύτης ὁδοῦ εἰς ἔρευναν ἐκτελεσθεῖσαν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐσκαφὴν τῶν θεμελιῶν τῆς οἰκίας τοῦ Ἰορδάνου Μητσούλη καὶ τῆς Εὐτυχίας Κουμπαρᾶ, ἡ ὁποία κεῖται 35 μέτρα ἀνατολικῶς τῆς ὁδοῦ Θ. Σοφούλη (P 27) καὶ συγκεκριμένως παρὰ τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ συνοικισμοῦ ἐργατοῦπαλλήλων. Ἐντὸς τοῦ συνοικισμοῦ τούτου ἔγιναν ἀνασκαφικαὶ ἔρευναι κατὰ τὸ 1952², ἐπίσης δὲ καὶ κατὰ τὸ 1956, ὅτε ἀπεκαλύφθη καὶ ἡ ἀπὸ B. πρὸς N. ἄγουσα ὁδὸς P 27α (βλ. σχέδιον εἰκ. 2)³.

Τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ P 10, καθορισθὲν μεταξὺ τῶν λειψάνων τῶν προσόψεων ἐκατέρωθεν αὐτῆς οἰκημάτων, ἦτο 11.40 μ.

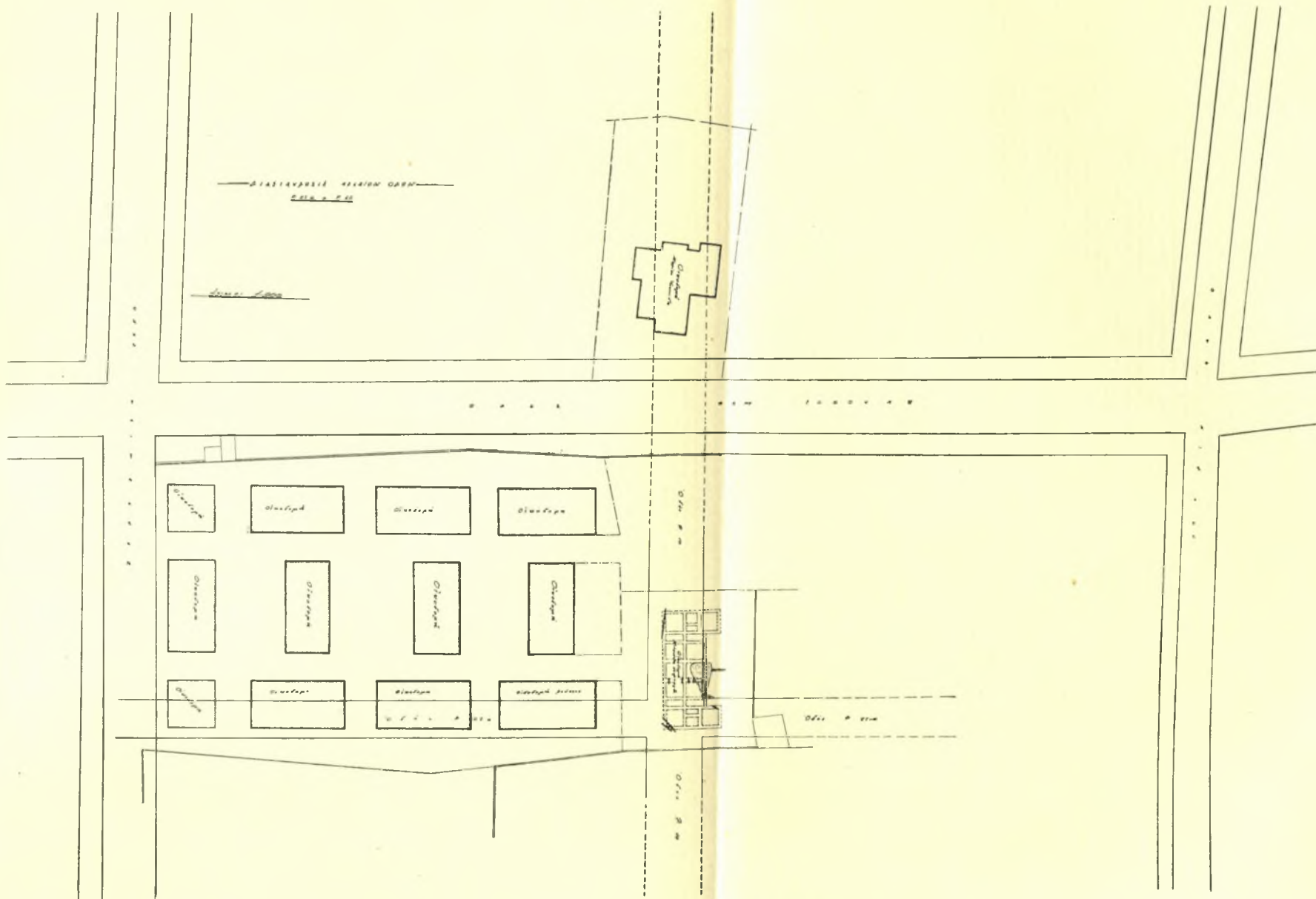
Ἐντὸς τοῦ σκάμματος τῆς οἰκίας Μητσούλη-Κουμπαρᾶ διεπιστώθη διασταυρώσις τῆς ὁδοῦ P 10 πρὸς τὴν ὁδὸν P 27α, λείψανα δὲ τῶν ὁδοστρωμάτων τῆς ὁδοῦ P 10 ἀπεκαλύφθησαν καὶ δυτικώτερον, ἐκεῖθεν τῆς ὁδοῦ Θ. Σοφούλη, κατὰ τὴν διάνοξιν τῶν θεμελιῶν τῆς οἰκίας Μαριέττας Ἰωαννίδη, ἡ ὁποία σημειοῦται ἐπίσης εἰς τὸ σχέδιον εἰκ. 2.

Εἰς τὸ ἀνασκαφὲν παρὰ τὴν οἰκίαν Μητσούλη-Κουμπαρᾶ τμῆμα τῆς ὁδοῦ P 10, αὕτη ἐκαλύπτετο ὑπὸ πέντε ὁδοστρωμάτων, τῆς συνήθους ἐν

¹ I. A. ΚΟΝΤΗ, Ρυμοτομία, σ. 12 καὶ 19 καὶ σημ. 2.

² ΠΑΕ 1952, σ. 572 κ. ἑξ.

³ ΠΑΕ 1956, σ. 214 ἑξ.

Είχ. 2. Σχεδιογράφημα τής ανασκαφής παρὰ τήν διασταύρωσιν τῶν ἀρχαίων ὁδῶν P 10 καὶ P 27α.

Ρόδῳ συστάσεως, μέσου πάχους 0.20 μ. ἑκάστου, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἀνώτερον ἔκειτο 0.80 μ. ὑπὸ τὴν σημερινὴν ἐπιφάνειαν τοῦ οἰκοπέδου.

Ἐντὸς τοῦ σκάμματος τῶν θεμελίων τῆς οἰκίας Μητσούλη-Κουμπαρᾶ καὶ εἰς βάθος 0.60 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας ἀπεκαλύφθησαν λείψανα δαπέδου ἐκ μαρμαροθετημάτων, ἀνήκοντος εἰς οἰκοδομήν, ἣ ὁποία, κατὰ τὴν πρῶτον παλαιοχριστιανικὴν ἐποχὴν πιθανῶς, εἶχε καταπατήσει μέρος τοῦ πλάτους τῆς ὁδοῦ.

Γ.

ΝΟΤΙΟΝ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

Ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐσκαφὴν τῶν θεμελίων τῆς οἰκίας Δημ. Παπαδημητρίου, ἔναντι τοῦ Β' Ἀστυνομικοῦ Τμήματος, ἐξετελέσθη, παρὰ τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Ἡρακλείου καὶ Κομνηνῶν, ἀνασκαφικὴ ἔρευνα μικρᾶς ἐκτάσεως καὶ ἀτελῆς λόγῳ τῆς σημειωθείσης ἀνεπαρκείας οἰκονομικῶν μέσων κατὰ τὸ παρὸν ἔτος.

Τὰ ἀποκαλυφθέντα ἀρχαῖα λείψανα σημειοῦνται εἰς τὸ σχέδιον εἰκ. 3, συμπληρωματικῶς δὲ ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς:

Παρὰ τὴν νοτίαν πλευρὰν τοῦ οἰκοπέδου ἀπεκαλύφθησαν τὰ θεμέλια οἰκοδομῆς (ΓΗΘΙΚΛ), ἣ ὁποία συνεχίζετο ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ νότου ὑπὸ τὴν μὴ ἀνασκαφεῖσαν ἐπίχωσιν.

Ἡ ἀποκάλυψις τῶν θεμελίων ἔγινε μέχρι μεγίστου ὕψους 1.20 μ. περίπου, χωρὶς νὰ καταστῇ δυνατὴ βαθυτέρα ἐξερεύνησις τῆς ἐπιχώσεως, ἧσαν δὲ ταῦτα κατεσκευασμένα ἐκ μετρίου μεγέθους πωροπλίνθων ἢ διὰ τμήσεως τοῦ βραχέως ἐδάφους. Ἐκ τῶν δύο σχηματιζομένων ὑπογείων χώρων (Μ, Ν), οἱ ὁποῖοι ἀνεσκάφησαν μερικῶς, ὁ ἀνατολικὸς (Ν) περιεῖχεν ἀποθηκευμένους ὄξυπυθμένους πρωτοροδίους ἀμφορεῖς τριῶν τύπων, χρονολογούμενους περὶ τὸ 300 π.Χ.¹

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ὡσαύτως ἢ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ οἰκοπέδου ἀποκάλυψις, εἰς μῆκος 14 περίπου μέτρων, τμήματος τῆς ὁδοῦ Ρ 38, ἣ ὁποία εἰς τὸ προκαταρκτικὸν διάγραμμα τῶν ὁδικῶν ἀξόνων τῆς Ρόδου εἶχε σημειωθῆ ὡς πιθανή, ἐπὶ τῇ βάσει νεωτέρας ὁδοῦ, εὐρισκομένης εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς πόλεως καὶ ἀκολουθούσης τὸν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. προσανατολισμὸν τοῦ ἀρχαίου ὁδικοῦ συστήματος. Ἡ ὁδὸς Ρ 38 ἐκαλύπτετο ὑπὸ πέντε ἢ ἕξ ἐπαλλήλων ὁδοστρωμάτων (πίν. 60α), τῆς συνήθως ἀπαντώσης ἐν Ρόδῳ συστάσεως, συνολικοῦ ὕψους 1.20 μ.

¹ Τοὺς ἐν λόγῳ ἀμφορεῖς, μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνευρεθέντων εἰς τὰς ἀνασκαφάς, μελετᾷ ἡ Δίς V. Grace.

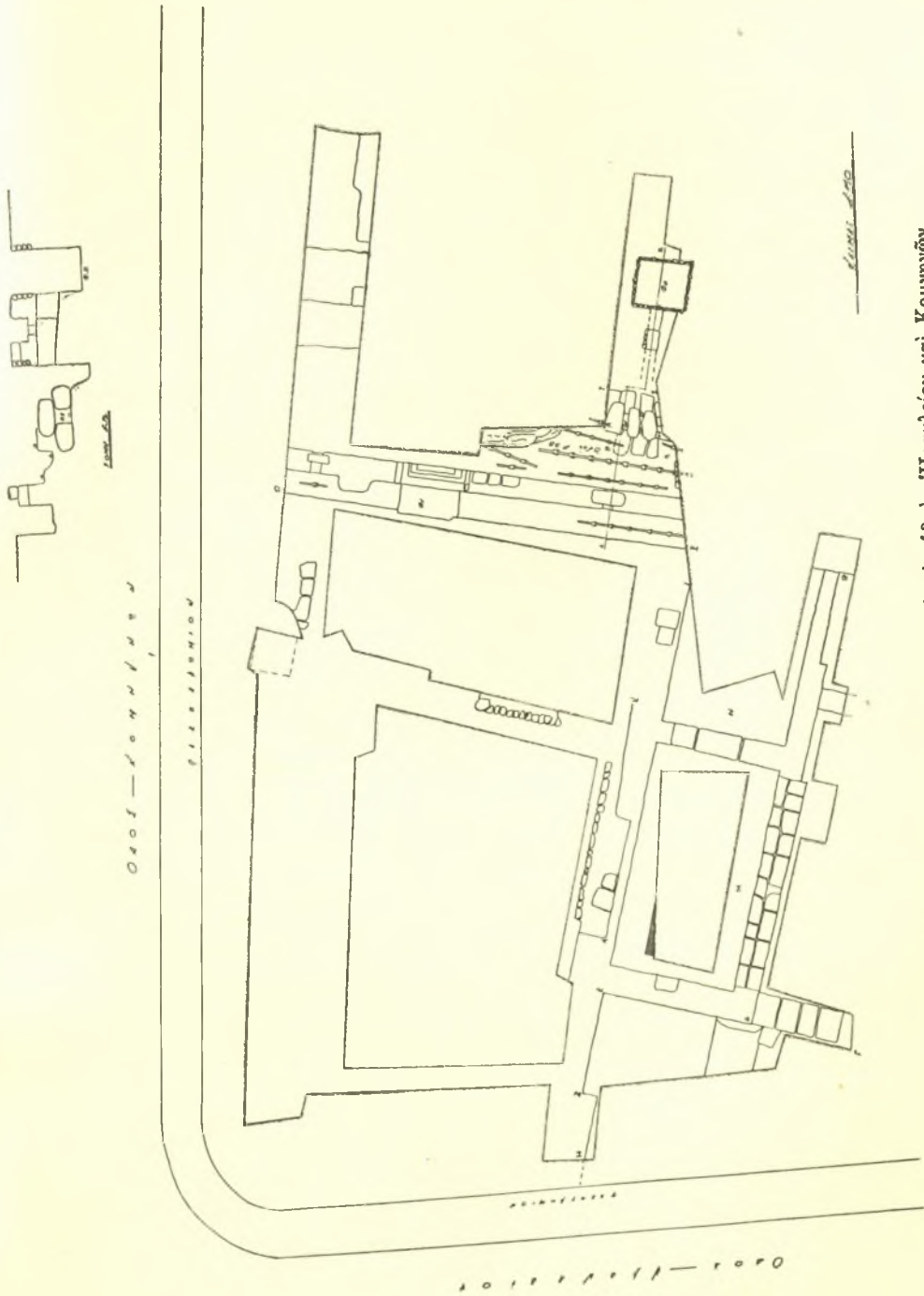
Ἐπὶ αὐτὴν καὶ εἰς βάθος 1.80 μ. ἀπὸ τῆς σημερινῆς ἐπιφανείας τοῦ οἰκοπέδου ἀπεκαλύφθη ὄχετός (ΠΡΣΤ), πλάτους 0.60 μ., κεκαλυμμένος ἀκανονίστως διὰ πλακῶν (πίν. 60β), τοῦ ὁποίου δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ περαιτέρω ἐξερεύνησις. Παρὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ ὑπῆρχεν ἄγωγος ἔσκαμμένος εἰς τὸν βράχον (ΞΟ) (πίν. 61α), βάθους 0.89 μ. καὶ πλάτους 0.77 μ., σχηματίζων κατὰ τὸ βόρειον μέρος του τὸ φρεάτιον Φ1 (πίν. 61β) (διαστάσεων 0.93 × 1.40 μ.) βάθους 1.20 μ. Ἐντὸς τοῦ ἄγωγου, τοῦ ἔσκαμμένου εἰς τὸν βράχον, ὡς ἐπίσης καὶ ἐντὸς τῶν ὁδοστρωμάτων τῆς ὁδοῦ, διήρχοντο οἱ εἰς τὸ σχέδιον εἰκ. 3 δηλούμενοι ἄγωγοι ὑδρεύσεως ἐκ πηλίνων σωλῆνων διαμέτρου 0.12 μ. (πίν. 62α).

Ἄλλο φρεάτιον, σημειούμενον ὡς Φ2, ἔκειτο κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ, φαίνεται δὲ ὅτι περιλαμβάνετο ἐντὸς τοῦ πλάτους τῆς, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ λειψάνων τῶν ὁδοστρωμάτων, τὰ ὁποῖα παρατηρήθησαν παρὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ φρεατίου. Οὕτως ἡ ὁδὸς, προστιθεμένου καὶ τοῦ πρὸς δυσμὰς αὐτῆς ἄγωγου, ἐνεφάνισε πλάτος ὁπωσδήποτε ὑπερβαῖνον τὰ 9 μέτρα.

Τὸ φρεάτιον Φ2 (πίν. 62β) ἀπετέλει ὀρθογώνιον περίπου κατασκευὴν, τετμημένην ἐπιμελῶς εἰς τὸν ψαμμώδους συστάσεως βράχον καὶ συμπληρουμένην ἄνω διὰ τοιχοδομίας. Αἱ διαστάσεις του ἐσωτερικῶς ἦσαν: βορεία πλευρὰ ἄνω 1.56 μ., κάτω 1.80 μ., νοτία πλευρὰ 1.61 μ. ἄνω, 1.85 μ. κάτω, ἀνατολικὴ πλευρὰ 1.73 ἄνω, 1.98 μ. κάτω, δυτικὴ πλευρὰ 1.67 μ. ἄνω, 1.90 μ. κάτω. Συνολικὸν βάθος 2.65 ἕως 2.76 μ. Εἰς ἀπόστασιν 0.63 μ. ἀπὸ τοῦ βορείου τοιχώματος καὶ 0.90 μ. ἀπὸ τοῦ πυθμένος τοῦ φρεατίου διηνοίγετο ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ φρεατίου τοξωτὸς ἄνω ὄχετός (πίν. 63α καὶ 63β), ὕψους 0.60 μ., πλάτους 0.56 μ., ἀπολήγων ἀπὸ δυσμῶν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ὑπονόμου καὶ εἰς τὸ ὕψος περίπου τῆς ἐσωτερικῆς ἄνω πλευρᾶς τοῦ ὑπονόμου (βλ. τομὴν Α Β). Περιέργως ἡ κλίσις τοῦ πυθμένος τοῦ ὄχετου ἦτο πρὸς ἀνατολάς, ἦτοι πρὸς τὸ φρεάτιον. Σχετικῶς σημειοῦται ὅτι ἀνάλογα μικρότερα φρεάτια εὐρέθησαν καὶ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῆς ὁδοῦ Ρ 27 καὶ Ρ 32α¹ κείμενα ὑπὸ τὰς ὁδοὺς καὶ πρὸ τῶν παρακειμένων οἰκοδομῶν.

Ὁ ὄχετός τοῦ φρεατίου Φ1 ἀπέληγεν ἐντὸς τῶν ὁδοστρωμάτων τῆς ὁδοῦ, ἄνευ τινὸς συνεχίσεως ἢ συσχετίσεώς του πρὸς ἄλλας κατασκευάς. Ἐνεκα τούτου εἶναι πιθανὸν ὅτι τὸ φρεάτιον ἔσχετιζετο πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς ὁδοῦ τὴν ἀναγομένην παλαιότερον τῆς ὑστέρως ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, ὅτε ἐστρώθη ἡ ὁδὸς διὰ τῶν ὁδοστρωμάτων. Τότε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατασκευάσθη καὶ ὁ ὑπόνομος καὶ ἐπληρώθη διὰ χωμάτων τὸ φρεάτιον καὶ ὁ ὄχετός.

¹ ΠΑΕ 1952, σ. 578 καὶ 1955, σ. 270 καὶ πίν. 103α.

Εικ. 3. Σχεδιογράφημα τῆς ἀνασκαφῆς παρὰ τὰς ὁδοὺς Ἡρακλείου καὶ Κοιμητῶν.

Δ.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΜΕΡΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

Μεταξὺ τῶν νομοθετικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν τῇ φρονίδι τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Δωδεκανήσου, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν νήσων, ἦτο καὶ ἡ αὐτόματος ἀπαγόρευσις τῆς ἐκποιήσεως παντὸς χώρου δημοσίας ἰδιοκτησίας, εἰς τὸν ὁποῖον ἦθελον ἀποκαλυφθῆ οἰασδῆποτε μορφῆς ἀρχαῖα λείψανα.

Κατόπιν τούτου, εἰς τῶν κυριωτέρων σκοπῶν τῆς ἀπὸ τοῦ 1951 ἀρχαιολογικῆς ἀνασκαφικῆς ἐρεύνης ἦτο καὶ ἡ ἀνίχνευσις τῶν δημοσίων ἐκτάσεων, αἱ ὁποῖαι κατελάμβανον μέγα μέρος τῆς πόλεως τῆς Ρόδου. Ἡ ἀνάγκη τῆς πρὸς τοῦτο διαθέσεως ἐπαρκῶν χρηματικῶν μέσων, ἰδίᾳ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῶν ἀνασκαφῶν, ἐτέθη τότε ἐπανειλημμένως καὶ φορτικώτατα ὑπ' ὄψιν τῶν ἀρμοδίων, οἱ ὁποῖοι δυστυχῶς δὲν φαίνεται ὅτι κατενόησαν τὴν σημασίαν τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ρόδου καὶ πρὸ παντὸς τὴν παρεχομένην ἐξαιρετικὴν εὐκαιρίαν πρὸς ἄνετον καὶ ἄνευ προβλημάτων ἀπαλλοτριώσεων ἐξερεύνησιν μιᾶς τῶν μεγαλυτέρων καὶ σπουδαιοτέρων πόλεων τῆς ἀρχαιότητος. Τὰ διατεθέντα ἐλάχιστα μέσα διὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῆς Ρόδου ἐπέτρεψαν κυρίως τὴν ἐξερεύνησιν τῶν ἰδιωτικῶν οἰκοπέδων μόνον, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνεφανίζοντο ἐκαστοτε ἀρχαῖα λείψανα, καὶ τοῦτο ὄχι πάντοτε ἐπαρκῶς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξεποιοῦντο ἢ διετίθεντο ἄλλως δημόσιοι χώροι εὐρισκόμενοι εἰς καίρια σημεῖα τῆς πόλεως, χωρὶς νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ προηγουμένη ἐξερεύνησις τῶν πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς εὐεργετικῆς διὰ τὰ μνημεῖα διατάξεως.

Τοιοιούτοτρόπως εἰς τῶν τοιούτων χώρων, τέως δημοσίας ἰδιοκτησίας, κειμένης εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως, παρεχωρήθη εἰς τὸν Ὀργανισμὸν Ἐργατικῆς Κατοικίας χωρὶς νὰ ἐξερευνηθῆ προηγουμένως δι' ἑλλειψιν χρημάτων.

Ἡ Ἐφορεία Ἀρχαιοτήτων παρηκολούθησεν ἐπιμελῶς τὴν διάνοιξιν θεμελίων τῶν οἰκιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκτίσθησαν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ἀλλὰ ταῦτα, ὡς συνήθως, δὲν κατῆλθον μέχρι τῶν βαθυτέρων ἐπιχώσεων καὶ ὡς ἐκ τούτου οὐδὲν ἐνεφάνισαν.

Κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ὅμως, ὅτε ἐπεχειρήθη βαθυτέρα ἐκσκαφὴ πρὸς ἐγκατάστασιν ἀγωγῶν ἀποχευέσεως, λείψανα ἀποκαλυφθέντα παρέσχον ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν μικρᾶς ἐρεύνης, διὰ τῆς ὁποίας διεπιστώθη ἡ ὑπαρξις ἑνὸς λίαν ἐκτεταμένου δημοσίου ἀρχαίου κτίσματος. Ταῦτα ὅμως, ἐφ' ὅσον ὑπεράνω εἶχεν ἐγκατασταθῆ ὀλόκληρος ὁ ἐργατικὸς συννοικισμὸς, εἰς οὐδὲν ἄλλο ἠδύναντο νὰ συμβάλουν πρὸς τὸ παρὸν εἰμὴ εἰς τὴν ἐπιβεβαίωσιν τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ θέμα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ρόδου, τοῦλάχιστον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, ἀντιμετωπίσθη ἐσφαλμένως.

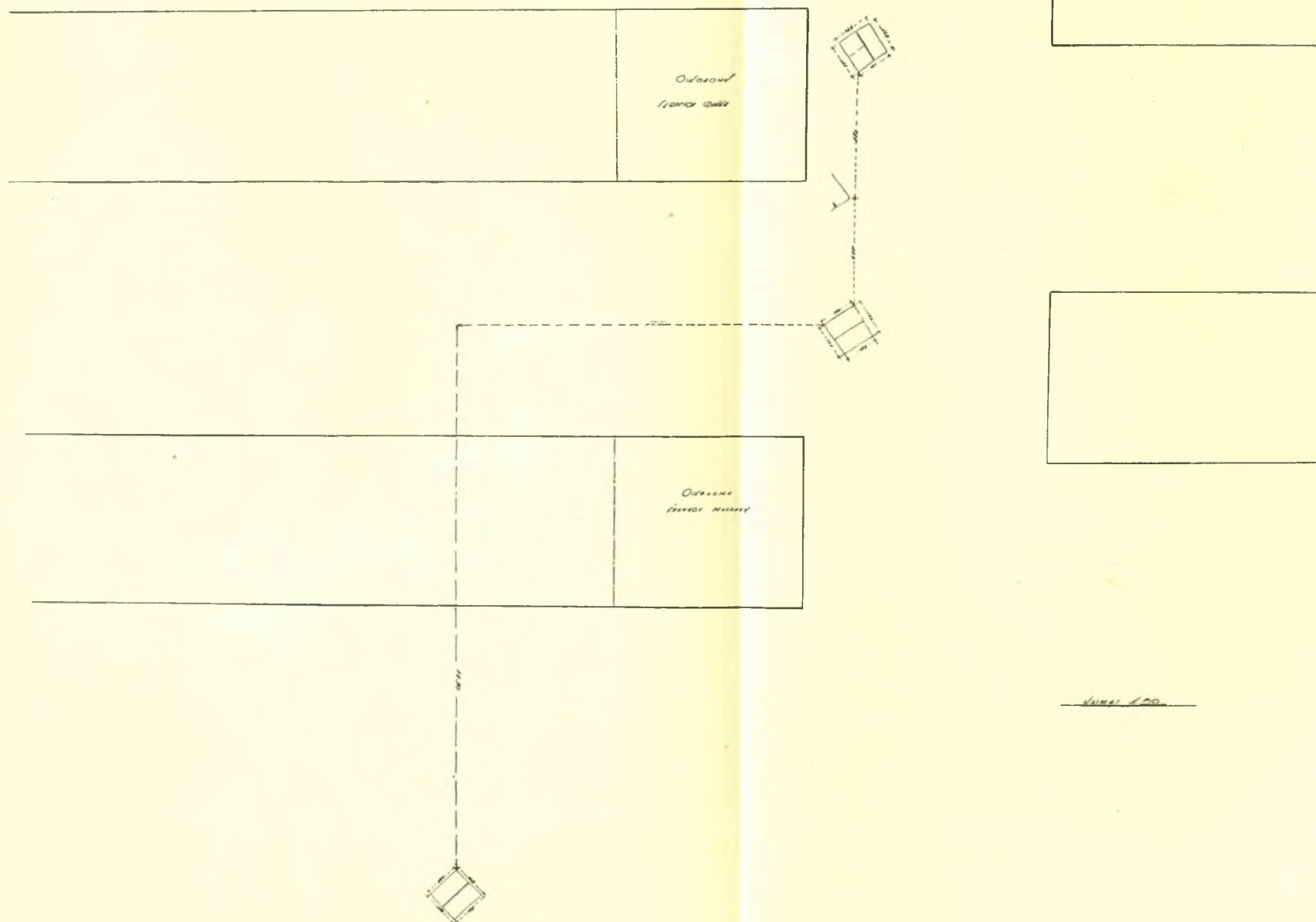
Συγκεκριμένως, εἰς ἀπόστασιν 0.25 μ. ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τῆς οἰκίας Γεωργίου Φάκα καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἐσωτερικῆς ὁδοῦ τοῦ ἐργατικοῦ συνοικισμοῦ, ἀπεκαλύφθησαν εἰς βάθος 0.90 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἑδάφους τετραγωνικὰ περίπου θεμέλια δύο ἐσωτερικῶν προφανῶς ὑποστηλωμάτων τῆς στέγης μεγάλου οἰκοδομήματος ὕψους 1.55 μ. (βλ. σχέδιον εἰκ. 4) (Α, Β) καὶ πίνακας 64α καὶ β, τὰ ὁποῖα ἔκειντο διαγωνίως ἀκριβῶς πρὸς τοὺς κυρίους ἄξονας τοῦ ρυμοτομικοῦ προσανατολισμοῦ τῆς πόλεως καὶ εἰς ἀπόστασιν 9.70 μ. ἀπ' ἀλλήλων. Μεταξὺ τῶν θεμελίων τούτων ὀλίγον δυτικώτερον ἀπεκαλύφθη μερικῶς ἕτερον ὅμοιον θεμέλιον, ὕψους σωζομένου 0.25 μ., τὸ ὁποῖον συνεχίζετο ὑπὸ τὸ θεμέλιον τῆς οἰκίας (βλ. σχέδιον εἰκ. 4). Ὅμοιον θεμέλιον ὕψους ὡσαύτως 0.25 μ. ἀπεκαλύφθη καὶ ἐπὶ τῆς καθέτου ἀπὸ νότου ὁδοῦ τοῦ συνοικισμοῦ παρὰ τὴν οἰκίαν Ἰ. Τσιμπιδάκη.

Τὰ θεμέλια Α καὶ Β ἀπειλοῦντο ἐκ τριῶν ἰσοῦψῶν περίπου δόμων ὕψους 0.51 μ. ἕως 0.53 μ., ἕκαστος τῶν ὁποίων συνέκειτο ἐκ δύο πωροπλίνθων πλάτους 0.60 μ. ἕως 0.88 μ. μετὰ διασταυρώσεως τῶν ἀρμῶν τῶν ἐφαπτομένων δόμων.

Τοῦ μερικῶς ἀποκαλυφθέντος θεμελίου Γ ὡς καὶ τοῦ θεμελίου Δ ἐσώζοντο μόνον οἱ δύο κατώτεροι ὅμοιοι δόμοι. Ἡ ὅλη ἐργασία τῶν ἐν λόγῳ θεμελίων ἦτο ἐξαιρετικῶς ἐπιμελής, χρονολογουμένη ἀσφαλῶς ὡς ἐκ τούτου εἰς τὴν πρώτην, τὴν κλασσικὴν περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς Ρόδου.

Τὰ ἀποκαλυφθέντα θεμέλια ἔκειντο εἰς ἀπόστασιν 150 μέτρων ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας καὶ πλησίον τῆς γραμμῆς διελύσεως τοῦ τείχους τῆς ὀχυρώσεως, πρὸς τὴν ὁποῖαν δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι ἐσχετίζετο ἡ εἰρημένη μεγάλη δημοσία οἰκοδομή.

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΝΤΗΣ

Εἰκ. 4. Ἡ θέσις τῶν εὐρεθέντων ἀρχαίων θεμελίων παρὰ τὰς Λαϊκὰς Κατοικίας.

22. ΔΟΚΙΜΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΕΙΣ ΟΙΚΟΠΕΔΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΑΚΗ
ΣΥΝΟΙΚΙΑΣ ΤΡΟΥΛΛΟΥ ΑΡΧΑΝΩΝ

Δαπάνη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἐντολῇ τοῦ κ. Σπυρίδωνος Μαυρογάτου, Διευθυντοῦ Ἀρχαιοτήτων, ἐξετέλεσα δοκιμὴν περιορισμένης κλίμακος ἐντὸς τοῦ οἰκοπέδου τοῦ Ἰωάννου Μαυρογιαννάκη, κειμένου εἰς τὴν συνοικίαν Τρουλλοῦ τῆς κωμοπόλεως Ἀρχανῶν Ἡρακλείου. Σκοπὸς τῆς δοκιμαστικῆς ἀνασκαφῆς ἐτάχθη ἡ ἐξακριβώσις ἂν τὰ κατὰ τὴν θεμελίωσιν οἰκίας ἐλθόντα εἰς φῶς λείψανα ἀρχαίων κτηρίων, ἀποτελοῦν σημαντικὸν συγκρότημα ἢ εἶναι δευτερεύοντα κατεστραμμένα ἢ ἡμικατεστραμμένα λείψανα. Ἐκ τῆς διακριβώσεως ταύτης ἐξηγήθη ἡ περαιτέρω ἀνέγερσις τῆς οἰκίας.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

Ἡ δοκιμαστικὴ ἀνασκαφὴ ἐπεξετάθη εἰς τὰ 2/3 τοῦ ὅλου οἰκοπέδου, κριθείσης περιττῆς τῆς συνεχίσεως καὶ εἰς τὸ ὑπόλοιπον τοῦ οἰκοπέδου μετὰ τὰς γενομένας διαπιστώσεις. Ὁ ἀνασκαφικὸς χώρος εἶναι ἐκτάσεως 30 περίπου τετραγωνικῶν μέτρων· ἡ ἀνασκαφὴ του σχεδὸν πανταχοῦ προῦχῶρησε μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου. Διεπιστώθη ἡ ὕπαρξις τῶν ἀκολουθῶν στρωμάτων :

α) Εἰς μικρὸν σχετικῶς βάθος στρώμα ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων με κτήρια. Ταῦτα εἶναι κυρίως δύο παράλληλα τοιχία με κατεύθυνσιν ἐκ Β. πρὸς Ν. ἀνίσου μήκους (2.50 μ. καὶ 3.20 μ.) καὶ ἀπέχοντα ἀλλήλων 1.30 μ., ἴσως ἀποτελοῦντα στενὸν προθάλαμον ἢ διάδρομον οἰκίας. Τρεῖς βαθμίδες εἰς τὸ μέσον τοῦ δυτικότερου ἔδιδον πρόσβασιν ἐκ δυσμῶν εἰς τοῦτον (πίν. 65α). Ἀνατολικῶς τοῦ μᾶλλον ἀνατολικοῦ ἐξετείνετο προφανῶς δωμάτιον ἐστρωμένον διὰ πλατεῶν κεράμων (πίν. 65β). Τὸ δάπεδον τοῦτο ἦτο ἱκανῶς διατεταραγμένον. Κάθετον τοιχίον, μέχρι τοῦ ὁποίου ἐξετείνοντο αἱ κέραμοι, πιθανῶς ἀπετέλει διαχωριστικὸν τοῖχον τοῦ δωματίου. Τὰ εἶρηματα τοῦ στρώματος τοῦτου ἦσαν μερικὰ κοινὰ καὶ ἀκόσμητα ἀγγεῖα, τεμάχια ὑαλίνων ἀγγείων καὶ χαρακτηριστικὰ τινα ὄστρακα. Μία τῶν κεράμων φέρει δίστιχον ἐπιγραφὴν ἑλλιπῆ τυλωθεῖσαν διὰ τύπου καὶ διὰ τοῦτο ἀνάστροφον, πιθανῶς σχετιζομένην με τὸ ἐργαστήριον τοῦ κεραμοποιοῦ.

Διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν μνημονευθέντων τοίχων εἰς τὸ στρώμα τοῦτο ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ λεία ἐπιφάνεια ἐφθανε μέχρι τοῦ στρώματος τῶν κεράμων, κάτω δὲ ταύτης τὰ τοιχία ἐπαχύνοντο καὶ ἐσχημάτιζον βαθεὰ θεμέλια.

β) Ὑπὸ τὸ στρώμα τῶν κεραμίδων ἀνεκαλύφθη σχεδὸν καθαρὸν στρώμα τῶν προκεχωρημένων ἑλληνικῶν κλασικῶν ἢ πρωίμων ἑλληνιστικῶν χρόνων. Πλήθος ὄστράκων ἐξ ὠραίων στιλπνῶν μελανῶν ἀγγείων, ἀνευ ὅμως παραστάσεων, ἀνεκαλύφθη εἰς τὸ στρώμα τοῦτο. Περισυνελέγη μία κοτύλη σχεδὸν ἀκεραία καὶ ἱκανὸς ἀριθμὸς πυραμιδικῶν ἀγνύθων. Ἀνάλογον στρώμα ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν ΝΑ. γωνίαν τοῦ οἰκοπέδου, ὅπου ἠδυνήθημεν νὰ ἐπεκτείνωμεν τὴν ἀνασκαφὴν, τοῦ ἐκεῖ χώρου μὴ ὄντος κατελιγμένου ὑπὸ οἰκοδομημάτων. Τὰ ὄστρακα ἦσαν λίαν πυκνὰ καὶ μεταξύ τούτων περισυνελέγησαν τὰ τεμάχια μιᾶς λεκάνης.

γ) Ὑπὸ τὸ ἑλληνικὸν στρώμα ἀνευρέθη, σαφῶς διαχωριζόμενον, εἰς τὴν περιοχὴν μεταξύ τῶν δύο παραλλήλων τοιχείων καὶ ἀμέσως δυτικῶς τοῦ δυτικωτέρου γεωμετρικὸν στρώμα, τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἐνδιαφέροντα ὄστρακα καὶ ἀγγεῖα. Οὕτω μεταξύ τῶν τοιχείων περισυνελέγησαν τὰ τεμάχια δύο πίθων μὲ παχέα τοιχώματα, τοῦ ἐνὸς διακοσμουμένου μὲ σειρὰν διπλῶν χαρακτῶν κυκλίσκων ὁ παχύτερος φαίνεται ἀκόσμητος καὶ τὰ τεμάχια του εὗρισκοντο ἐντὸς στρώματος πυρκαϊούστου. Τὰ λοιπὰ ὄστρακα ἐμφανίζουσι ἐνδιαφέρον. Ἀξιόλογον εἶναι τμήμα μικροῦ κρατήρος μὲ πυκνὸν μαίανδρον, ἴσως ἀττικῶν. Τμήματα πίθου κατὰ χώραν εὗρισκομένου ἀνήκοντος εἰς τὴν γεωμετρικὴν περίοδον καὶ διακοσμουμένου διὰ κυκλίσκων περισυνελέγησαν εἰς τὸν ΝΔ. τομέα, νοτίως τῶν τριῶν βαθμίδων, ἀλλ' εἰς βαθύτερον στρώμα. Ἀνάμικτα στρώματα μὲ γεωμετρικὰ καὶ ΥΜ III ὄστρακα ἐξετείνοντο ἀνατολικῶς τοῦ ἀνατολικωτέρου τοιχείου καὶ εἰς τὸν ΝΑ. τομέα, ὑπὸ τὸ ἑλληνικὸν στρώμα. Μία πηλίνη ψήφος μὲ χαράξεις προῆλθεν ἐκ τοῦ τελευταίου.

Οὐδὲν κτίσμα ἀνευρέθη δυνάμενον νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὴν γεωμετρικὴν ἢ τὴν κλασικὴν-ἑλληνιστικὴν περίοδον. Ἡ τὰ κτίσματα ἦσαν ἐκ φθαρτῆς ὕλης καὶ ἐξηφανίσθησαν ἢ κατεστράφησαν τελείως κατὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῆς οἰκίας τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων.

δ) Ἀδιατάρακτον ΥΜ III στρώμα ἐξετείνεται ἀνατολικῶς τοῦ ἀνατολικοῦ τοιχείου, πρὸ τοῦ ἰσοδομικοῦ τοίχου, περὶ τοῦ ὁποίου βλ. κατωτέρω, καὶ εἰς τὸν ΝΑ. τομέα, ὑπὸ τὸ στρώμα τοῦ γεωμετρικοῦ πίθου.

Εἰς τοὺς λοιποὺς τομεῖς τὸ ΥΜ III στρώμα ἦτο τεταραγμένον. Ἡ διατάραξις του ἐγένετο μόνον κατὰ τὴν γεωμετρικὴν περίοδον, διότι μόνον τῆς περιόδου ταύτης ἦσαν συνανάμικτα ὄστρακα. Ἰδιαίτερος ἀφθονα καὶ χαρακτηριστικὰ ὑπῆρξαν τὰ ΥΜ III ὄστρακα πρὸ τοῦ ἰσοδομικοῦ τοίχου καὶ ἀνατολικῶς τοῦ ἀνατολικοῦ τοιχείου, ἀπεδόθησαν δὲ καὶ τινὰ ἀγγεῖα δυνάμενα νὰ συγκροτηθοῦν. Ἐν ὄστρακον ἀνευρεθὲν εἰς τὸ μικτὸν στρώμα μεταξύ τῶν δύο παραλλήλων τοιχείων ἐμφανίζει πλοκάμους ὀκτάποδος. Τεμάχια δύο ΥΜ III πίθων περισυνελέγησαν ὁ πρῶτος ἐκ τοῦ χώρου πρὸ τοῦ ἰσοδομικοῦ τοίχου διακοσμεῖται ὑπὸ ζωνῶν ἐγχαράκτων καὶ ἄλλων μὲ κανονικὰς ἐμπιέσεις· ὁ

δεύτερος ἐκ τοῦ ΝΔ. τομέως, εἰς στρῶμα βαθύτερον τοῦ γεωμετρικοῦ πίθου, ἔχει ζώνας μὲ ἐπαλλήλους γωνίας (chevrons). Τὸ στρῶμα τῆς ΥΜ ΙΙΙ περιόδου ἔφθανε μέχρι τοῦ φυσικοῦ βράχου, ὅστις ἀπετέλεσεν, ὡς φαίνεται, τὸ δάπεδον τῶν δωματίων τοῦ ΥΜ ΙΙΙ οἰκοδομήματος, ἀφοῦ εἰς πολλὰ σημεῖα ἀνευρέθησαν τμήματα πλακῶν ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τοῦ βράχου. Θὰ ἡδύνατό τις ἐπομένως νὰ ὑποθέσῃ ὅτι οἱ δύο ἰσχυροὶ τοῖχοι οἱ πλαισιοῦντες τὸν ἀνασκαφέντα χώρον πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς νότον μὲ κατεύθυνσιν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολὰς ἀνήκουν εἰς τὴν περίοδον ταύτην. Τοῦτο ὅμως ἀπεκλείσθη διὰ τοὺς κατωτέρω ἀναφερομένους λόγους.

ε) Τὰ σημαντικώτερα λείψανα κτηρίων ἐπὶ τοῦ χώρου εἶναι οἱ δύο παράλληλοι ἰσχυροὶ τοῖχοι οἱ ἤδη μνημονευθέντες. Ὁ νότιος διατηρεῖ τμήμα 3 περίπου μέτρων ὠκοδομημένον μὲ ὠραίους πελεκητοὺς λίθους παραλληλεπιπέδους, καλῶς σνηρημοσμένους κατὰ τὸ ψευδοἰσοδομικὸν σύστημα· σώζονται τρεῖς δόμοι (πίν. 66α). Ὁ τοῖχος ἐκάμπτετο, φαίνεται, κατ' ὄρθην γωνίαν, ἀλλ' ἡ συνέχειά του εἶχε καταστραφῆ. Ἐσχηματίζετο, ὡς φαίνεται, μακρόστενον δωμάτιον διαστάσεων 2.20×4.00 μ., τοῦ ὁποῦ ἀνευρέθη μέρος τοῦ δυτικοῦ τοῖχου ἐκ λογάδων λίθων ὠκοδομημένον. Προφανῶς ὑπῆρχε καὶ ἕτερον δωμάτιον δυτικῶς, ἀφοῦ ὁ βόρειος τοῖχος (πίν. 66β), πάχους 0.65 μ., ἐπεκτείνεται σχεδὸν τρία μέτρα δυτικώτερον· τὰ ὄρια ὅμως τούτου δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ παρακολουθηθοῦν.

Ὅτι τὸ κτήριο τοῦτο ἀνῆκεν εἰς τὴν μεταβατικὴν περίοδον ΜΜ ΙΙΙβ - ΥΜ Ια ἀπεδείχθη ἐκ τῆς ἀνευρέσεως χαρακτηριστικῶν ὀστράκων τῆς περιόδου ταύτης καὶ ἱκανῶν τεμαχίων χαρακτηριστικοῦ πίθου μὲ ζώνας ἐμπιέστους μιμουμένας σχοινία κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ἰσοδομικοῦ τοῖχου. Ἡ ἀνεύρεσις ὀστράκων τῆς περιόδου ταύτης ἀναμίκτων μὲ ὀστρακα τῆς ΥΜ ΙΙΙ ἐποχῆς εἰς τὸ σημεῖον ἔνθα κατεστράφη ἡ συνέχεια τοῦ ἰσοδομικοῦ τοῖχου ἀποδεικνύει τὴν χρονολογίαν τῆς καταστροφῆς. Προφανῶς οἱ ἄνθρωποι τῆς τελευταίας περιόδου ἐχρησιμοποίησαν τὸ ὑπάρχον κτήριο, ἀφοῦ τὸ ἐκαθάρισαν μέχρι τοῦ δαπέδου καὶ ἀφοῦ ἐπέφερον ὠρισμένας μεταβολάς.

Ἀποδειχθέντος ὅτι τὸ κύριον οἰκοδόμημα κατεστράφη εἰς ἔκτασιν ἀφοῦ ἐσυλήθη καὶ διαλευκανθείσης τῆς ὅλης στρωματογραφίας τοῦ χώρου, ἐδόθη ἡ ἄδεια νὰ προχωρήσουν τὰ ἔργα τῆς οἰκοδομῆς τῆς οἰκίας εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ χώρου, ἀφοῦ ἐγένετο ἀποτύπωσις καὶ φωτογράφησις τῶν ἀποκαλυφθέντων ἔρειπίων.

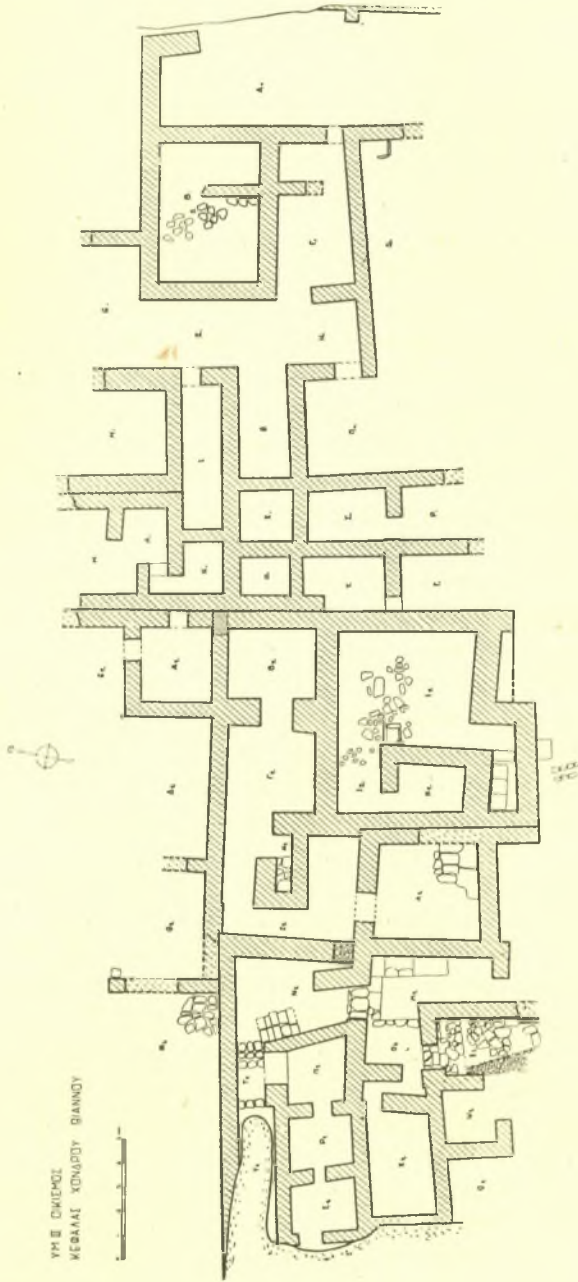
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΤΩΝ

23. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΧΟΝΔΡΟΥ ΒΙΑΝΝΟΥ

A. ΥΜ ΙΙΙ ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΚΕΦΑΛΑΣ ΧΟΝΔΡΟΥ. (Σχέδ. εικ. 1)

Ἡ ἀνασκαφή συνέχισε δοκιμαστικὴν ἀνασκαφὴν γενομένην τὸ προηγούμενον ἔτος, δι' ἧς ἐξηκριβώθη ἡ ἔκτασις, ἡ φύσις καὶ ἡ χρονολογία τῶν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τῆς Κεφαλᾶς παρὰ τὸ μετόχιον τῆς Περβόλας Χόνδρου Βιάννου τυχαίως ἀποκαλυφθέντων κτηρίων. Τότε παρηκολουθήθησαν οἱ περιμετρικοὶ τοῖχοι τῶν δωματίων τοῦ εὐρέως συγκροτήματος, τὸ ὁποῖον ἀπεδεικνύετο ἐκ τῆς κεραμεικῆς ὅτι ἀνήκεν εἰς τοὺς ΥΕ ΙΙΙ χρόνους. Δὲν κατέστη τότε δυνατὸν νὰ διακριβωθῇ ἂν ἐπρόκειτο περὶ ἑνὸς ἐνιαίου συγκροτήματος ἢ περὶ πλειόνων οἰκιῶν. Ἦδη ἔκτοτε ὅμως εἶχε καταστῆ φανερὸν ὅτι εὐρισκόμεθα ἐνώπιον τοῦ μᾶλλον σημαντικοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος, ἑξαιρέσει τοῦ ἀποκαλυφθέντος εἰς τὴν Ἀγίαν Τριάδα. Διὰ νὰ βεβαιωθῇ τὸ βάθος εἰς ὃ εὐρίσκοντο τὰ δάπεδα ἀνεσκάφη βαθέως ἢ γωνία ἐνὸς τῶν κεντρικῶν δωματίων, ἢ ὁποία ἔδωσε λίαν ἀξιόλογον κεραμεικὴν τῶν ΥΜ ΙΙΙα χρόνων. Ταύτης τὰ ἤδη ἀποκατασταθέντα καλύτερα δείγματα περιελήφθησαν εἰς τὴν κατωτέρω ἐξεταζομένην κεραμεικὴν.

Τὰ κτήρια καταλαμβάνουν τὴν κορυφογραμμὴν ἐνὸς διασέλλου μεταξὺ δύο ὑψωμάτων, τῶν ὁποίων τὸ πρὸς ἀνατολὰς δεσπόζει περισσότερον (πίν. 67α). Οἱ κάτοχοι τῶν μετοχιῶν Χόνδρου εἶχον καταστήσει τὸν χώρον πρόχειρον λατομεῖον οἰκοδομησίου ὑλικοῦ, ἐπέφερον δὲ ὄχι μικρὰν καταστροφὴν ἰδίως εἰς τὸν ΒΔ. τομέα. Τὸ διασφζόμενον ὕψος τῶν τοίχων δὲν εἶναι, ὅπως εἶναι φυσικόν, πανταχοῦ τὸ αὐτό. Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον διατηροῦνται εἰς χαμηλὸν ὕψος, πρὸς τὸ κέντρον, ὅπου κοιλαίνεται τὸ ἔδαφος, εἰς πολὺ μεγαλύτερον, ἐνῶ πρὸς τὸ δυτικόν, ὅπου ἀποτόμως ἀνέρχεται τοῦτο, τὸ ὕψος βαίνει πάλιν μειούμενον. Τὸ ἀποκαλυφθὲν συγκροτήμα ἐκτείνεται εἰς μῆκος 50 περίπου μέτρων καὶ εἰς πλάτος κυμαινόμενον ἀπὸ 15 μέχρι 17.50 μ., καταλαμβάνον οὕτω ἔκτασιν περίπου 785 τ.μ. Ἀσφαλῶς δὲ ἡ ἀρχικὴ αὐτοῦ ἔκτασις ἦτο κατὰ πολὺ μεγαλυτέρα, διότι παρατηρήθη ὅτι κατὰ τὴν βορείαν καὶ τὴν νοτίαν παρυφὴν τοῦ διασέλλου τὰ κτήρια κατεστράφησαν παρασυρθέντα πρὸς τὰς κλιτύς, ἐνῶ πρὸς τὸ δυτικὸν ἄκρον κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν ἐπιχωρίων πολλοὶ τοῖχοι κατεστράφησαν, ἄλλοι δὲ λανθάνουν εἰσέτι μὴ ἐπεκταθείσης περαιτέρω τῆς ἀνασκαφῆς. Οἱ ἀνασκαφέντες χώροι τοῦ ὅλου συγκροτήματος, δωματία, αὐλαί, περίβολος καὶ διάδρομοι, εἶναι 44. Εἰς τοὺς πλείστους τούτων διηκριβώθησαν οἱ περικλείοντες τοῖχοι, ὅσοι ἐσφζοντο, ὡς καὶ αἱ θύ-

Είξ. 1. ΥΜ ΙΙΙ οικισμός Κεφάλαις Χόνδρου Βιάννου.

ραι ἐπικοινωνίας πρὸς τὰ γειτονικά διαμερίσματα. Ἄλλ' ἐνῶ ἀφηρέθη ἤδη τὸ πλεῖστον τῆς πληρούσης τούτους ἐπιχώσεως ἐκ χωμάτων καὶ λίθων μόλις εἰς ὀλίγους κατέστη δυνατόν νὰ καθαρισθῇ τὸ δάπεδον. Ὅτι πολλοὶ τῶν τοίχων, ἰδίως τοῦ κεντρικοῦ τομέως, ἀποδεικνύονται διπλοῖ, ἐνίοτε μάλιστα μὲ ἔμφραξιν ἢ ἀχρήστευσιν προηγουμένως χρησιμοποιηθειῶν θυρῶν, ἐπιβεβαιοῖ τὴν ἀρχικὴν γενομένην ὑπόθεσιν ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἐνὸς μεγάλου οἰκήματος, τύπου ἀγροικίας, ἀλλὰ περὶ περισσοτέρων οἰκιῶν ἐφαπτομένων ἀλλήλων καὶ ἀποτελουσῶν λίαν ἐκτεταμένον οἰκοδομικὸν συγκρότημα. Ὅτι αἱ οἰκίαι ὠκοδομήθησαν βαθμηδόν, δύναται ἀκριβῶς νὰ ἔξαχθῇ ἀπὸ τὰς ἐμφραχθεῖσας κατὰ τὴν ἀναδίπλωσιν τῶν τοίχων θύρας. Ὅτι ὅμως ἡ οἰκοδόμησις συνετελέσθη ἐντὸς συντόμου σχετικῶς χρονικοῦ διαστήματος, φαίνεται ἐκ τοῦ ὁμοιογενοῦς τῆς ἀνευρεθείσης κατ' ὅλην τὴν ἔκτασιν κεραμεικῆς. Ἡ διάρκεια χρήσεως τῶν ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τῆς Κεφαλᾶς οἰκοδομημάτων δὲν δύναται νὰ εἶναι μεγάλη, διότι ἡ ἐπὶ τοῦ δαπέδου τινῶν τῶν δωματίων εὑρεθεῖσα κεραμεικὴ, ἣτις θὰ ἦτο ἐν χρήσει μέχρι τῆς αἰφνιδίως ἐπισυμβάσης καταστροφῆς, ἀνήκει εἰς τὴν ΥΜ III Α2 - ΥΜ III Β ἀρχομένην φάσιν.

Ἡ καταστροφή, ἣτις ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν οἰκισμὸν, ὑπῆρξεν ὀλοκληρωτικὴ καί, ἂν κρίνῃ τις ἀπὸ τὰ ἰσχυρὰ ἐπάλληλα πυρίκαυστα στρώματα καὶ τὴν διάρρηξιν ἢ ἀσβεστοποίησιν τῶν λίθων εἰς τοὺς τοίχους κυρίως τοῦ κεντρικοῦ τομέως, ἀπότομος καὶ ἀπροσδόκητος, ἴσως μάλιστα δέον νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἐχθρικὴν δρᾶσιν, ἀφοῦ τὰ καταστραφέντα δὲν ἀνωκοδομήθησαν. Ἡ διαδοχὴ τῶν στρωμάτων εἰς τὸν κεντρικὸν τομέα ἦτο: μεταγενεστέρως συσσωρευθεῖσα ἐπίχωσις, ἰσχυρὸν στρώμα λίθων, πυρίκαυστον πυρρὸν στρώμα σχηματισθὲν ἐκ διαλύσεως πυρκαύστων πλίνθων, μελανὸν στρώμα παχὺ ἀποτεφρώσεως τῆς ξυλίνης στέγης, λεπτὸν πυρίκαυστον πυρρὸν στρώμα καλύψαν τὸ δάπεδον καὶ ἀκόμη λεπτότερον μέλαν στρώμα ἴσως ἔξ ἀπανθρακώσεως σανιδώματος τοῦ δαπέδου. Ὅτι τὸ παχὺ πυρρὸν στρώμα προῆλθεν ἐκ διαλύσεως τοίχων ἐκ πλίνθων ἐβεβαιώθη ἀπὸ τὸ «δωματίον τῶν ἀγνύθων» (Α1), ὅπου ἀνευρέθησαν κατὰ χώραν καὶ ἔξω τοῦ δωματίου ἱκαναὶ πλίνθοι διατηροῦσαι ἀκόμη τὸ σχῆμά των (διαστ. περίπου 0.40×0.35). Ἐπειδὴ αὗται θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ προέλθουν ἐκ τῶν τοίχων τῶν ἰσογείων δωματίων, ἐκφράζεται ἡ ὑπόνοια μήπως προέρχονται ἐξ ἀνωτέρου τινὸς ὀρόφου. Ὁφείλω ὅμως νὰ μνημονεύσω ὅτι δὲν ἐσημειώθη ἡ ὑπαρξίς κλιμάκων, εἰμὴ μόνον τῆς μικρᾶς πενταβάθμου κλιμακίδος τοῦ δωματίου Ν 1, ἣτις ἀσφαλῶς δὲν ὠδήγει εἰς ἄνω ὄροφον. Ἐκ τούτου ὅμως δὲν συνάγεται ἀναγκάως ὅτι δὲν ὑφίσταντο κλίμακες, ἀφοῦ θὰ ἠδύναντο αὗται νὰ εἶναι ξύλινα. Ὅτι ἐν ἡ δύο τῶν δωματίων οὐδεμίαν ἔχουν θύραν ἐνισχύει τὴν ὡς ἄνω ὑπόνοιαν.

Ἡ τεχνικὴ τῆς δομήσεως βεβαίως δὲν δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ τὴν κρατοῦσαν κατὰ τὴν νεοανακτορικὴν περίοδον εἰς τὰ κυριώτερα τῶν κέντρων.

Πολλοὶ τῶν τοίχων εἶναι στιβαροί, τινὲς μάλιστα φθάνουν πάχος 0.80-1.00 μ. Αἱ ζευξεις τῶν τοίχων, πολλαὶ τῶν κρηπίδων, αἱ παραστάδες κατεσκευάσθησαν ἐκ μεγάλων πελεκητῶν λίθων, ἀλλ' οὐδαμοῦ ὠκοδομήθησαν τοῖχοι κατὰ τὸ ἰσοδομικὸν ἢ ἄλλο σύστημα ἀποκλειστικῶς ἐκ πελεκητῶν λίθων. Αἱ παραστάδες κατεσκευάσθησαν μὲ ἐπιμέλειαν, ἀλλ' οὐδαμοῦ παρατηρήθησαν βάσεις μαρτυροῦσαι ξυλίνας παραστάδας. Οὐδεμία ἔνδειξις προέκυψε χρησιμοποίησης κίωνων ἢ ἄλλων στηριγμάτων. Δὲν εἶναι ἀπολύτως σαφὲς πῶς ἐφωτίζοντο τὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μικρὰ καὶ εἰς πυκνὴν διάταξιν συνωθούμενα δωμάτια. Ἀσφαλῶς ἐχρησιμοποιήθησαν αἱ μικραὶ ἢ μεγαλύτεραι πλακόστρωτοι αὐλαί—ὡς αὐτὰς δέον νὰ χαρακτηρίσωμεν τοὺς περισσοτέρους ἀτάκτως πλακοστρώτους χώρους—ἵνα παράσχουν μέσῳ ἀνοιγμάτων φῶς εἰς ἐσωτερικὰ διαμερίσματα, ἐπέχουσαι οὕτω θέσιν φωταγωγῶν. Ἀλλὰ καὶ παράθυρα θὰ ὑπῆρχον εἰς τὰς προσόψεις, τῶν ὁποίων ἢ νοτιὰ τοῦλάχιστον διεσώθη εἰς τὸν κεντρικὸν τομέα.

Κατώφλια ὑπάρχουν ὀλίγα καὶ ταῦτα ὄχι μονόλιθα. Ὁ σχηματισμὸς εἰς δύο σημεῖα μικρῶν σχετικῶς κιβωτιοσχημῶν περικλείστων χώρων, ἔχει τὰ ἀνάλογά του εἰς παλαιότερα παραδείγματα (Πρασαῖ, Τύλισος, Ζοῦ Σητείας). Ἐκ τῶν δύο ἐνταῦθα παραδειγμάτων, τῶν χώρων Δ καὶ Θ 1, τὸ δεύτερον ἐχρησιμοποιήθη ἀναμφισβητήτως ὡς ἐστία, ἀφοῦ τὰ μαγειρικὰ σκεύη εὐρέθησαν εἰς τὴν πλησίον γωνίαν, πλῆθος δὲ ἄλλων σκευῶν εἰς τεμάχια ἦσαν διεσπαρμένα ἐφ' ὄλοκλήρου τοῦ πλακοστρώτου.

Συχνὰ εἶναι τὰ τετραγωνικὰ καὶ ὀρθογώνια, ἐνίοτε λίαν ἐπιμήκη, δωμάτια. Ἦνὰ τούτων ὑποδιαιροῦνται δι' ἐσωτοίχου εἰς δύο, τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἐχρησίμευεν ὡς προθάλαμος. Γωνιακαὶ διατάξεις μὲ τὴν θύραν εἰς τὸ ἄκρον τῆς γωνίας ἐπαναλαμβάνονται συχνά. Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι δὲν ἀποφεύγονται ἀκανόνιστοι διατάξεις. Ὁρισμένοι βεβαίως ἀνωμαλίου τύπων ἐρμηνεύονται ἐκ μετασκευῶν ἢ προσθηκῶν, ἀλλ' αἱ πλείονες φαίνονται ἐξ ὑπαρχῆς ὑφιστάμεναι. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προξενεῖ αἰσθησιν εἶναι ὅτι οὐδαμοῦ ἐμφανίζεται ὁ χαρακτηριστικὸς τύπος τοῦ μυκηναϊκοῦ μεγάρου, τὸν ὁποῖον θὰ ἀνέμενε τις προκειμένου περὶ ἐγκαταστάσεως ἀναγομένης εἰς τοὺς ἀρχαίους μυκηναϊκοὺς χρόνους (πρβλ. τὰ μέγαρα Ἀγ. Τριάδος καὶ Τυλίσου). Τοῦτο πιθανῶς ὀφείλεται εἰς τὸ διαπιστωθὲν γεγονός, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν καθ' αὐτὸ ἀρχαίῃν περιοχὴν τῆς Πελοποννήσου, ὅτι ὁ τύπος οὗτος περιορίζεται εἰς τὰς ἀνακτορικὰς ἢ ἔστω ἀπλῶς πλουσίας ἐγκαταστάσεις, μὴ ἐπεκτεινόμενος εἰς τὰς κοινὰς οἰκίσεις. Ἴσως ὁμως ἐνταῦθα ὑπῆρχεν ἄλλος λόγος, ὅτι ἡ ἐγκατάστασις τοῦ οἰκισμοῦ ἐγένετο καθ' οὗς χρόνους δὲν εἶχεν εἰσέτι ἐπικρατήσει ἐν Κρῆτῃ ὁ τύπος τοῦ μυκηναϊκοῦ μεγάρου, δηλαδή ὀλίγον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν μινωικῶν ἀνακτόρων.

Τὸ σύνολον τοῦ οἰκισμοῦ δυνάμεθα ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ χωρίσωμεν εἰς

δύο κύρια συγκροτήματα, τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικόν, διαχωριζόμενα περι-
που εἰς τὸ μέσον τοῦ συνόλου διὰ σειρᾶς διπλῶν τοίχων (εἰκ. 1). Δὲν εἶναι
εὐκόλον νὰ διαστείλωμεν τὰς καθ' ἕκαστα οἰκίας, ἀφοῦ ἡ ἀνασκαφὴ τῶν δω-
ματίων δὲν ἐτελείωσε καὶ δὲν διεσαφήθησαν πάντα τὰ ἀνοίγματα καὶ ἡ σχέ-
σις τῶνωματίων πρὸς ἄλληλα.

Τὸ ἀνατολικὸν συγκρότημα (εἰκ. 1 καὶ πίν. 67β) περιλαμβάνει ἓνα μέγαν
περίβολον (Α), τοῦ ὁποίου ἡ ἀκριβὴς μορφή δὲν καθωρίσθη, ἐπειδὴ μέρος τῶν
τοίχων του, ἐπιφανειακῶν ὄντων, κατεστράφη. Ἰδίως δὲν καθωρίσθη ἡ συνάρ-
τησις πρὸς καλῶς ᾠκοδομημένον τοῖχον κείμενον ὀλίγον νοτιοανατολικῶς. Ἡ
θύρα ἐπικοινωνίας τοῦ χώρου τούτου μὲ τὸ δωμάτιον Β δὲν διακρίνεται, ἐνῶ
ἀντιθέτως ἀνευρέθη ἡ πρὸς τὸ Γ ἄγουσα θύρα. Ἀμφότερα τὰ δωμάτια ταῦτα
ἔχουν ἐσωτερικὸν ἡμιτοιχίον διαχώρισμα διαιροῦν ταῦτα εἰς δύο ἄνισα μέρη.
Τοῦ Β, τοῦ μεγαλύτερουωματίου, ἐσώθη διπλοῦν πλακόστρωτον μὲ διαφο-
ρὰν ἐπιπέδου 0.30-0.40 μ. Τὸ Γ, ἐπίσης πλακόστρωτον, ἔχει σχῆμα τραπεζοει-
δές. Ὑπῆρχε περαιτέρω πρὸς νότον καὶ ἄλλο παράλληλον δωμάτιον, τοῦ ὁποίου
ἐσώθη μόνον τμήμα μετὰ τῆς ΒΑ. γωνίας, παρὰ τὴν ὁποίαν ἀνεκαλύφθη
κιβωτιόσχημος ἐστία. Τοῦ ΒΔ. τοῦ Βωματίου Ε κατεστράφη ἐπίσης τὸ βό-
ρειον μέρος ἢ ἐπικοινωνία του πρὸς τὸν διάδρομον Ζ-Η δι' ἰσοπλατοῦς πρὸς
τοῦτον ἀνοίγματος δὲν εἶναι ἀπολύτως βεβαιωμένη. Οὐδὲν χωρίσμα διαχωρί-
ζει τοὺς χώρους Ζ, Η καὶ Θ, τῶν δύο πρώτων συνεχόμενων κατ' εὐθειαν
γραμμῆν, τοῦ δὲ τελευταίου διασταυρουμένου καθέτως. Ἀλλὰ παρέχεται ἡ ἐν-
τύπωσις ὅτι ἀποτελοῦν διακεκομμένα τμήματα, τοῦ Η χρησιμεύοντος ὡς προ-
θαλάμου τοῦ Ζ καὶ τοῦ Θ. Ἄν ὁ χώρος Π ἦτο ὑπαιθρος (ἐξωτερικὸς ἢ αὐλή),
τότε ἡ ΝΔ. θύρα τοῦ Η θὰ ἦτο αὐλῆος ἢ ἐξωτερικῆ, εἰσόδου εἰς τὸν οἶκον.
Τὸ ἐπίμηκες δωμάτιον Ι καὶ πολὺ πιθανὸν τὸ δωμάτιον Ν ἀπετέλουν μέρος
τοῦ αὐτοῦ συγκροτήματος. Ἀντιθέτως τὰ μικρὰ δωμάτια Μ, Λ καὶ Κ—τὸ
τελευταῖον προσιτὸν διὰ θύρας διμορφουμένης μεταξὺ παραλλήλων τοι-
χιῶν—ἀπετέλουν ἴδιον οἶκον, ἂν κρίνη τις ἀπὸ τοὺς διπλοῦς περικλείοντας
τοιχοὺς καὶ ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν ἐπικοινωνίας μὲ τὰ λοιπὰ γειτονεύοντα δωμά-
τια. Πῶς ἦσαν προσιτὰ τὰ δύο περικλειστα μικρὰ δωμάτια Ξ καὶ Ο δὲν εἶναι
εὐκόλον νὰ προσδιορισθῇ. Ἄν ὑπῆρχεν ἄνω ὄροφος, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ
ἀποτελοῦν θεμέλια διαμερίσματα (κελλάρια), προσιτὰ ἐκ τῶν ἄνω διὰ κατα-
πακτῶν. Τὰ τέσσαρα νότια δωμάτια Ρ, Σ, Τ καὶ Υ, ἐπικοινωνοῦντα ἀνὰ δύο
διὰ θυρῶν εἰς τὰ ἄκρα ἡμιτοιχιῶν, ἀποτελοῦν ἰδιαίτερον συγκρότημα. Ἡ μί-
α τῶν θυρῶν διασφίζει κατώφλιον.

Τὸ οἰκοδομικὸν συγκρότημα τοῦ δυτικοῦ τομέως (εἰκ. 1) ἐμφανίζει μεγα-
λυτέραν ποικιλίαν εἰς τὴν διάρθρωσιν τῶν διαμερισμάτων καὶ διασφίζεται εἰς
μεγαλύτερον πλάτος, κατὰ τὸ ἥμισυ δὲ τούτου διπλοῦς τοίχος τὸ διαχωρίζει ἀπὸ
τὸν ἀνατολικὸν τομέα. Τὸ δωμάτιον Α 1, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνευρέθησαν ἄφθονα

ὑφαντικά βάρη—δυνάμενον διὰ τοῦτο νὰ χαρακτηρισθῆ ὑφαντικός θάλαμος—πιθανῶς ἀπετέλει ἐν συγκρότημα μετὰ τῶν Ε1 καὶ Δ1, ἐν μέρει μόνον διασφζομένων. Ἐντὸς τοῦ θαλάμου καὶ ἔξω τῆς ΒΔ. γωνίας του ἀνευρέθησαν πλίνθοι τινὲς ἱκανοποιητικῶς διατηρούμεναι. Πόθεν ἦτο ἡ πρόσδοδος εἰς τὰ δύο κεντρικά δωμάτια Β1 καὶ Γ1 δὲν εἶναι φανερόν. Ἐπειδὴ εὐρὺ ἀνοίγμα συνάπτει τὰ διαμερίσματα ταῦτα πρὸς τὰ εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον εὐρισκόμενα Ζ1 καὶ Η1, δύναται τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὑπῆρχε καθόδοδος ἔξ ἐκείνων. Ἄν ὑπῆρχε μάλιστα ἀνώτερος ὄροφος, εἰς τὸν καμπτόμενον διάδρομον Ζ1 περὶ τὸν κλωβὸν Η1 θὰ ἦτο τοποθετημένη ἡ ξυλίνη κλίμαξ, ἔκκινουσα ἐκ κεφαλοσκάλου ἄνω τοῦ εὐρυτέρου πρὸς νότον χώρου. Ἡ ὑπαρξίς ἄνω ὁρόφου κατὰ τὸ σημεῖον τοῦτο καθίσταται πιθανωτέρα ἐκ τοῦ πάχους τοῦ μεταξὺ Γ1 καὶ Β1 διαχωρίσματος. Καὶ ἀκριβῶς εἰς τὸ τελευταῖον δωμάτιον εὐρέθη κατὰ τὰς δύο ἀνασκαφικὰς περιόδους ἡ ἀφθονωτέρα καὶ μᾶλλον ἀξιόλογος συλλογὴ ἀγγείων. Ὑπάρχει βᾶσις νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι εἰς τὸν τομέα Ζ1-Θ1 ὑπῆρχεν—ἴσως εἰς τὸν ἄνω ὄροφον—ἱερόν τι, διότι ἐνταῦθα (εἰς τὸ μέσον τοῦ διαδρόμου Ζ1 καὶ εἰς τὴν ΒΔ. γωνίαν τοῦ Θ1) εὐρέθησαν τὰ πλεῖστα τῶν ἱερῶν σκευῶν, περὶ ὧν κατωτέρω. Εἰς φυσικὸς τρίτων, ἐκ τῶν συνήθων ἐντὸς τῶν ἱερῶν ἀνευρισκομένων, ἀνευρέθη πολὺ πλησίον, ἀνατολικῶς τῆς κλιμακίδος τοῦ Ν1.

Ἀξιόλογον συγκρότημα εἶναι τὸ σχηματιζόμενον ὑπὸ τῶν χώρων Ι1, Ι2 καὶ Κ1. Πρόκειται πιθανῶς περὶ χώρων χρησιμοποιοιθέντων διὰ μαγειρεῖον. Οἱ δύο πρῶτοι, ὄντες πλακόστρωτοι καὶ ἐπικοινωνοῦντες πρὸς ἀλλήλους, ἦσαν πιθανώτατα ὑπαιθροί. Ἡ ὑπὸ μορφὴν θήκης κατεσκευασμένης διὰ πλακῶν, τῶν ὁποίων ἡ προσθία ἦτο εὐχερῶς κινητή, ἐστία (πίν. 68α) ἠδύνατο εὐχερῶς νὰ χρησιμοποιηθῆ, τὰ δὲ μαγειρικά σκεύη ἦσαν πρόχειρα, τοποθετημένα παρὰ τὴν συναπτομένην γωνίαν. Ὁ χώρος Κ1 θὰ ἦτο ἐστεγασμένος καὶ θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπιβουλητικῶς. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸ συγκρότημα τοῦτο ἦτο ἐκ νότου. Εἶναι εὐκόλον νὰ διακρίνῃ τις τὴν γενομένην ἀναμόρφωσιν τῆς ἀρχικῆς προσόψεως, ἥτις ἦτο ἰσχυρὰ μὲ πλατὺ καὶ χαμηλὸν πόδιον, ὡς τοῦτο ἦτο σύνηθες εἰς τὰ μινωικά ἀνάκτορα. Ἡ ἀναμόρφωσις αὕτη σκοπὸν εἶχε νὰ εὐθυγραμμίσῃ τὴν πρόσοψιν κατὰ παραλληλίαν μὲ τὰ συναφῆ προσκίτσματα καὶ νὰ διαμορφώσῃ ταυτοχρόνως μικρὸν τριγωνικὸν χώρον, ἴσως διὰ θυρωρεῖον.

Ὁ ἐσώτερος χώρος τοῦ Ι1 ἐδέχθη μέγα πλῆθος θραυσμάτων παντοίων σκευῶν, ἴσως διότι εἶχε καθορισθῆ ὡς τόπος ἀπορρίψεως. Θὰ ἦτο ἄλλως ἀνεξήγητος ἡ παρουσία τόσον μεγάλου ἀριθμοῦ ὀστράκων, εἰς σωροὺς ἀπερριμμένων.

Τὸ γειτονικὸν τετραγωνικὸν δωμάτιον Λ1 ἐμφανίζει σημαντικὴν καταστροφὴν τῶν τοίχων του, οὕτως ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ καθορισθῆ πόθεν

ἦτο προσπελαστόν. Ὁ βόρειος τοῖχος ἔχει καταρρεύσει, ἐν μέρει, ἀλλ' εἶναι πιθανὴ ἡ ὑπαρξίς θύρας ἐπικοινωνίας πρὸς τὸ Ζ 1, διότι ἡ μία τῶν παραστάδων σφίζεται κατὰ χώραν, καίτοι ἐλαφρῶς μετακινήμενη. Πολὺ φυσικὸν εἶναι νὰ ἀναζητήσῃ τις τὴν κυρίαν προσπέλασιν ἀπὸ τὸν προθάλαμον Μ 1. Καὶ εἰς τὸ Λ 1 σφίζεται διπλῆ πλακόστρωσις μὲ διαφορὰν 0.30 μ. περίπου· αἱ κατώτεραι πλάκες εἶναι ἰσχυρότεραι καὶ μεγαλύτεραι.

Ὁ προθάλαμος Μ 1, ἔχων πρόσοδον ἐκ νότου, ἔχει κατὰ τὴν ἐτέραν τῶν πλευρῶν χαμηλὸν θρανίον— ὄχι κρηπίδα τοίχου, ὡς θὰ ἦδύνατό τις νὰ νομίσῃ, ἀφοῦ ὑπάρχει ἐπίπεδος διάστρωσις— καὶ φέρει διὰ χαμηλῆς βαθμίδος καὶ θύρας μετὰ κατωφλίου πρὸς τὸν θάλαμον Ν 1, ὅπου κατὰ τὴν δυτικὴν πλευρὰν ὑπάρχει πεντάβαθμος κλιμακίς. Ὁ τελευταῖος θάλαμος εἶναι τραπεζοειδῆς καὶ ἐμφανίζει ἀνώμαλον διάταξιν τοιχίου—προβόλου— συναπτομένου πρὸς τὴν ἀνατολικὴν παραστάδα καὶ τοῦ ὁποίου προορισμὸς ἦτο νὰ φράξῃ καὶ θέσῃ ἐκτὸς λειτουργίας τὴν πρὸς τὸ Ζ 1 θύραν. Ὁ χώρος Ο 1 ἀπετέλει οἶονεὶ μυχὸν τοῦ προθαλάμου Μ 1 καὶ ἴσως εἶδος προθαλάμου εἰς τὸ δωμάτιον Χ 1, προσιτοῦ μέσῳ λίαν στενῆς διαβάσεως καὶ μὴ ἔχοντος ἄλλην εἴσοδον. Εἶναι περιέργον ὅτι τὸ Ο 1 εἶχε πρόσβασιν καὶ ἐκ τοῦ πλακοστρώτου καὶ διὰ τοῦτο λίαν πιθανῶς ὑπαίθρου χώρου Ξ 1. Τοῦτο φέρει εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ κυρία εἴσοδος εἰς τὸν οἶκον δὲν ἐγένετο διὰ τοῦ Μ 1, ἀλλὰ διὰ τοῦ Ξ 1. Δύο ἄλλα νότια δωμάτια δυτικώτερον κείμενα, τὰ Ψ 1 καὶ Ω 1, σφίζονται μᾶλλον κακῶς, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ σχηματίσωμεν εἰκόνα τοῦ συγκροτήματος εἰς ὃ ἀνήκουν. Τὰ μικρὰ δωμάτια Π 1, Ρ 1 καὶ Σ 1, εἰς σειρὰν εὐρισκόμενα καὶ ἐπικοινωνοῦντα πρὸς ἀλλήλα, πιθανῶς δὲ καὶ ἕτερον πρὸς ὃ ἔφερον ἡ ἀποκαλυφθεῖσα δυτικὴ θύρα τοῦ τελευταίου, εὐρίσκονται εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον καὶ εἶναι προσιτά, ὡς φαίνεται, μέσῳ τῆς κλιμακίδος καὶ τοῦ πλακοστρώτου διαδρόμου ἢ ἀνδῆρου Τ 1-Υ 1 καὶ τῆς βορείας θύρας τοῦ Π 1. Τὸ ἀνδρῶνον τοῦτο παλαιότερον διεχωρίζετο, φαίνεται, εἰς μικροτέρους χώρους, τοῦ πρώτου τῶν ὁποίων σφίζεται τὸ πλακόστρωτον δάπεδον εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον. Ὁ ἀνατολικὸς τοῖχος τοῦ ἀνδῆρου ἀποτελεῖ εὐθύγραμμον συνέχειαν τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου τοῦ θαλάμου Ν 1. Βορείως τοῦ ἀνδῆρου καὶ εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον ἐκτείνεται εὐρὺς πλακόστρωτος χώρος, πιθανῶς αὐλή, τῆς ὁποίας ὁ ἀναλημματικὸς ἀνατολικὸς τοῖχος ἔξ ὀγκωδῶν πελεκητῶν λίθων ἐν μέρει σφίζεται, ἐν μέρει κατεστράφη ὑπὸ τῶν χωρικῶν.

Ὡς ἐλέχθη, τὰ κτήρια συνεχίζονται πρὸς δυσμὰς καὶ ἡ συνέχισις τῆς ἀνασκαφῆς θὰ ἀποκαλύψῃ ὅ,τι ἀκόμη διασφίζεται.

Κινητὰ εὐρήματα. Ἡ εἰς ἔκτασιν διὰ πυρὸς καταστροφὴ τῶν κτηρίων καὶ πολὺ πιθανὸν ἡ σύλησις των συνεπέφερε τὴν καταστροφὴν ἢ ἐξαφάνισιν καὶ τῶν κινητῶν ἀντικειμένων. Πανταχοῦ ὑπῆρχον τὰ ἴχνη τῆς διασπορᾶς

τῶν συντριμμαμάτων τῶν σκευῶν καὶ μέγα πλήθος τούτων ἐκάλυψε καὶ αὐτοὺς τοὺς τοίχους. Ἰδιαίτερος ἄφθονα ἦσαν μεταξὺ τούτων τὰ ὄστρακα τῶν ὑψιπόδων κυλίκων, τῶν κυάθων καὶ τῶν ψευδοστόμων ἀμφορέων. Πάντα ἔδωσαν σαφῶς ΥΜ III A καὶ B χρονολογίαν. Ἐνταῦθα δὲν δύναται νὰ γίνη λόγος περὶ πάντων οὐδὲ περὶ τοῦ ἀκριβοῦς τόπου εὐρέσεώς των. Εἶναι ἀρετὸν νὰ μνημονευθοῦν τὰ κυριώτερα καὶ ἰδίως ὅσα κατέστη δυνατὸν μέχρι σήμερον νὰ ἀποκατασταθοῦν διὰ συγκολλήσεως καὶ συμπληρώσεως, πολλὰ δὲ τούτων μόνον κατὰ κατηγορίας. Εἰς τὴν κατωτέρω ἀναγραφὴν περιελήφθησαν καὶ τὰ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος ἀνευρεθέντα.

Λίθινα σκεύη καὶ μικρὰ ἀντικείμενα. Χαμηλὸν καὶ εὐρὺ τριποδικὸν ἰγδίον (πίν. 70β). Τμημα σκεύους, πιθανῶς τοῦ τύπου τῶν χαμηλῶν διμύξων λύχνων, με ὠραίαν στεφάνην ἀναγλύφων φύλλων κύκλω (πίν. 68β μέσον κάτω σειρᾶς). Πυρὴν κυλινδρικοῦ μέλανος λίθου ἀποσπασθεῖς, ὡς φαίνεται, ἐξ ἐσωτερικοῦ λιθίνου ἀγγείου κατὰ τὴν κατασκευὴν του (πίν. 70α). Κωνικὸν σφονδύλιον, ἐκ στεαίτιτου (πίν. 72β, μέσον). Σφαιρικοὶ τριπτῆρες.

Φυσικὸς τρίτων ἄριστα διατηρούμενος (πίν. 70α).

Πήλινα ἐργαλεῖα. Ἀγγύθες (ὑφαντικὰ βάρη) τοῦ σφαιρικοῦ καὶ τοῦ κυλινδρικοῦ τύπου διαφόρων μεγεθῶν, φέρουσαι διαμπερὲς τρημα κατὰ τὸν ἄξονα. Τούτων περὶ τὰς δέκα σφαιρικοὶ καὶ ἕξ κυλινδρικοὶ διετηρήθησαν καλῶς ἢ ὀλίγον ἔλλιπεις ἀποκατεστάθησαν (πίν. 68β). Πολὺ περισσώτεροι διελύθησαν ἢ παρέμειναν ἔλλιπεις. Δύο δισκοειδῆ σφονδύλια (πίν. 72β).

Πήλινα σκεύη. Τρίωτος ἀμφορεύς τοῦ λίαν προκεχωρημένου ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ, με διακόσμησιν φυτικῶν σπειρῶν (πίν. 69α), μονόχρωμος εὐμεγέθης ἀμφορεύς (πίν. 69α) καὶ δύο ἐπίσης μονόχρωμοι ὑδρίαί (πίν. 69α καὶ β). Τρίπους χύτρα με δύο τοξοειδεῖς λαβᾶς (πίν. 69β). Εὐρύστομος ραμφόστομος πρόχους (πίν. 69β). Ἀμφοροειδὲς ἀγγεῖον με πλατεῖαν βάσιν (πίν. 70α). Κυλινδρικὸν πυξιδοειδὲς ἀγγεῖον με κάλυμμα (πίν. 69β). Μικρὸς τρίωτος ἀμφορεύς (πίν. 70α). Δίωτος σκύφος (πίν. 70α). Πυξιδοειδὲς κυλινδρικὸν ἀγγεῖον με προχοήν (πίν. 70α). Πέντε ἢ ἕξ μόνωτοι κύαθοι, ὧν εἰς με ἐνδιαφέρουσαν διακόσμησιν σπειρῶν ἰδιοτύπως συνδεομένων (πίν. 69β καὶ 70α). Λοπαδοειδὲς ἄμφωτον σκεῦος (πίν. 69β). Ἀπλᾶ τινα κωνικὰ ποτήρια (πίν. 69β καὶ 70α). Τέσσαρες δίωτοι καὶ τέσσαρες μόνωτοι κύλικες, πλὴν μιᾶς ὑψιποδῆς (πίν. 70β). Τρία προχοῖδια, ὧν ἓν ραμφόστομον, με ὠραίαν φυτικὴν διακόσμησιν (πίν. 69α), ἓν ἀλαβαστροειδὲς ἐπίσης διακόσμητον (πίν. 69α) καὶ ἓν τοῦ τύπου milkjug (πίν. 70α). Δύο πώματα χυτρῶν, τὸ ἓν με θόλον ἔχοντα ἄνω ὀπὴν καὶ κάτω ἠθμόν, σφῆζον καὶ τὸν περίγυρον καὶ ἄλλο με πλήρη θόλον καὶ κάτωθεν ἠθμόν με κεντρικὴν ὀπὴν (πίν. 70α). Σωληνωτὸν σκεῦος με τριπλῆν ἐκατέρωθεν λαβήν, δακτυλίους καὶ πλήρη πυθμένα, ἐκ τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τὰ ἱερά καὶ σχετιζομένων με τοὺς ἱε-

ροὺς ὄφεις (πίν. 70α). Ρυτὸν τοῦ κωνικοῦ τύπου μὲ ἐξέχον κύκλω χεῖλος καὶ ὑπερυψουμένην λαβὴν, φέρον διακόσμησιν στολιδωτῆν καὶ ζώνας (πίν. 70α). Πρόχους μὲ διακόσμησιν διπλῶν καὶ τριπλῶν σπειρῶν τοποθετημένων κατακορύφως μεταξὺ περιθεουσῶν ταινιῶν. Τμῆμα τοῦ ἄνωτέρου μέρους πρόχου μὲ γεφυρωτὸν ραμφιδωτὸν στόμιον, διακοσμουμένης περὶ τὸν λαιμὸν μὲ στεφάνην φύλλων, ἀπηχοῦσαν τὸν τρόπον διακοσμῆσεως ἀγγείων τοῦ ἀνακτορικοῦ ρυθμοῦ.

Πλὴν τῶν ἄνωτέρω περιουλεγγῆ ἱκανὸς ἀριθμὸς τμημάτων ἀγγείων (ἀμφορέων, τριῶτων, κυλίκων, κυάθων, ρυτῶν κλπ.) μὲ ὄραϊαν χαρακτηριστικὴν τῆς ΥΜ ΙΙΑ καὶ Β φάσεως διακόσμησιν ὀκταπόδων, ἐπαλλήλων τεθλασμένων, συστημάτων τόξων κατ' ἐναλλαγὴν τοποθετημένων, στολιδώσεων, σειρῶν σχηματικῶν φυλλιδίων, τολύπης κροκοειδῶν κλπ. (πίν. 71). Τμῆμα ἐκ τοῦ χεῖλους πίθου μετὰ ὄραϊας τοξοειδοῦς μὲ ράχιν λαβῆς εἶναι ἰδιαίτερος ἀξιοσημείωτον.

Πηλοπλαστικά. Τὸ κατώτερον — ἀπὸ τῆς μέσης καὶ κάτω — τμῆμα σημαντικοῦ πλαστικοῦ σκεύους ἀνευρέθη δυστυχῶς ἐπιφανειακῶς εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ δωματίου Λ. Πρόκειται περὶ πλαστικοῦ ρυτοῦ παριστῶντος ἔγκυον γυναῖκα καθήμενην ὀκλαδὸν μὲ τὰ σκέλη συνεσταλμένα ἰσχυρῶς ἐπὶ τῆς κοιλίας (πίν. 70β καὶ 72α). Τὸ αἰδοῖον ἔχει ἐντόνως δηλωθῆ, ἐνῶ ἀντιθέτως τὰ κεκαμμένα σκέλη καὶ αἱ ἴσως πρὸς τὰ στήθη φερόμεναι χεῖρες — τούτων διασφύζεται μόνον τὸ κατὰ τοὺς ἀγκῶνας τμῆμα — ὑποτυπωδῶς. Ἡ διακόσμησις τοῦ σκεύους πιθανῶς ἀποδίδει μακροὺς κάτω ἔλισσομένους πλοκάμους καὶ ἔνδυμα, ἄνω τῆς ἥβης. Ἡ στήριξις τοῦ σκεύους γίνεται διὰ τῶν ἄκρων ποδῶν καὶ ἐνὸς ὀπισθεν ὑπάρχοντος στηρίγματος. Μεγάλῃ εἶναι ἡ ἀναλογία τοῦ σκεύους μὲ τὸ ἐκ Γουρνιῶν πλαστικὸν ρυτὸν τῆς ἐγκυμονούσης.

Σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀνεύρεσις τοῦ κατωτέρου τμήματος δύο ἀναγλύφων ἐπιμήκους τραπεζοειδοῦς σχήματος πινακίδων (πίν. 72β), πιθανώτατα προερχομένων ἐκ τριποδικοῦ σκεύους τραπέζης προσφορῶν ἐκ τῶν συνήθως ἀπαντωσῶν εἰς ἱερὰ καὶ τάφους. Ταῦτα φέρουν καλλιτεχνικὴν παράστασιν ἀνορθουμένων λεόντων (ἢ λεοντοσώμων δαιμόνων;), ὧν διασφύζεται μόνον τὸ κατώτερον μέρος.

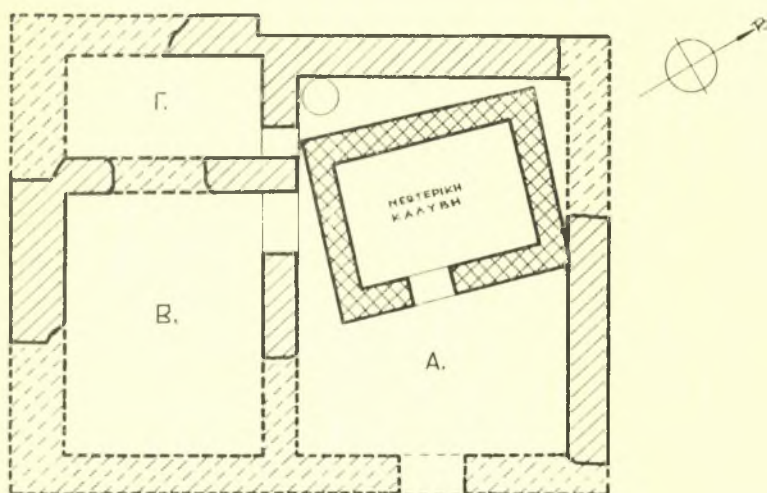
Μικρὰ κεφαλὴ εἰδωλίου πρωτογόνου τύπου, μὲ μεγάλους ὀφθαλμοὺς δηλουμένους δι' ἐπικεκολλημένων δισκίων εἶναι τὸ μοναδικὸν λείψανον λατρευτικῶν εἰδωλίων (πίν. 72β).

Ὡς ἐσημειώθη ἄνωτέρω, πάντα τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ ἡ κεφαλὴ εἰδωλίου προέρχονται ἐκ μιᾶς περιοχῆς μεταξὺ τῶν Ζ 1, Θ 1 καὶ Ν 1, ὅπου διὰ τοῦτο δέον νὰ ἀναζητηθῆ τὸ ἱερόν. Ἴσως τὸ τεμάχιον κατεργασμένου κατὰ τὸν παλαιολιθικὸν τρόπον *silex*, τὸ ἀνευρεθὲν ἀμέσως ἔξω τῆς κρύπτης Η 1,

ὑπῆρξεν ἐπίσης ἀντικείμενον λατρείας, ἄγνωστον πόθεν περισυλλεγὲν καὶ ἀποτεθὲν εἰς τὸ ἱερόν.

Β. ΟΙΚΙΑ - ΙΕΡΟΝ ΡΟΥΣΣΩΝ ΧΟΝΔΡΟΥ. (Σχέδ. εἰκ. 2).

Τυχαία ἀνακάλυψις τμήματος λιθίνης τραπέζης προσφορῶν καὶ ἀκοσμητῶν τινῶν κυπέλλων εἰς θέσιν Ρουσσῶν εἰς ἀπόστασιν τετάρτου ἀνατολικῶς

ΜΙΝΩΙΚΗ ΟΙΚΙΑ (ΙΕΡΟΝ)
ΡΟΥΣΣΩΝ ΧΟΝΔΡΟΥ ΒΙΑΝΝΟΥ

Εἰκ. 2. Μινωικὴ οἰκία (ιερόν) Ρουσσῶν Χόνδρου Βιάννου.

τοῦ χωρίου Χόνδρος ἔφερεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν οἰκήματος μικροῦ τῶν ΜΜ ΙΙΙβ - ΥΜ Ια χρόνων, κειμένου ἐπὶ ἐξάρματος τοῦ ἐδάφους εἰς τοὺς πόδας κλιτύος, ὅπου διακρίνονται πολλὰ λείψανα ἐκτεταμένου μινωικοῦ συνοικισμού. Ἡ θέσις τοῦ συνοικισμού εἶναι γνωστὴ μὲ τὸ ὄνομα Τούρκισσα καὶ κατὰ καιροὺς ἐπὶ τόπου περισυλλεγῶν διάφορα εὑρήματα, ὅπως ὑψίπους λίθινος λύχνος, χαλκοῦς δίστομος πέλεκυς πρακτικῆς χρήσεως καὶ πήλινον εἰδῶλιον.

Ἡ φύσις τοῦ ἀποκαλυφθέντος οἰκήματος εἶναι ἢ τοῦ μικροῦ ἀγροτικοῦ ἱεροῦ, ἀφοῦ τὰ δύο ἐκ τῶν τριῶν δωματίων περιεῖχον ἱερὰ σκεύη καὶ λείψανα προσφορῶν εἰς θεότητα, τὸ δὲ τρίτον, πολὺ ὀλίγον ἀνασκαφὲν λόγῳ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ κειμένου οἰκίσκου, περιέχει πίθους. Τὸ οἶκημα ἐν μέρει κατεστράφη παλαιότεν, ἐν μέρει προσφάτως, ἀφαιρεθέντων ἱκανῶν μεγάλων λίθων ἐκ τῆς

ΒΔ. καὶ τῆς ΝΑ. αὐτοῦ γωνίας. Ἡ πυκνὴ βλάστησις, ἥτις τὸ ἐκάλυπτε κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος, καὶ ὃ ἐπ' αὐτοῦ οἰκοδομηθεὶς οἰκίσκος τὸ ἔσωσαν ἀπὸ τὴν δλοκληρωτικὴν ἑξαφάνισιν. Αἱ διαστάσεις τοῦ κτηρίου φαίνεται νὰ εἶναι 10×8 μ., ἡ ἔκτασις δηλαδὴ τούτου εἶναι περίπου 80 τετραγωνικά μέτρα.

Ὁ νότιος τοῖχος τοῦ οἰκήματος ὡς ἀντρευματικὸς πρὸς τὴν κλιτὴν εἶναι πολὺ ἰσχυρότερος τῶν ἄλλων καὶ ἑκδομημένος μὲ πολὺ μεγάλους λίθους, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ τοῖχοι εἶναι ἐπιμελῶς ἐκτισμένοι μὲ ὠραίους πελεκητοὺς λίθους. Τὰ ἔσωτερικὰ διαχωρίσματα φαίνονται προχειρότερα. Πολὺ πιθανὸν ἐκ τῶν τριῶν δωματίων τὸ μεγαλύτερον Α εἶχε τὴν κυρίαν εἴσοδον βλέπουσαν πρὸς δυσμὰς, διότι εἶναι μᾶλλον ἀπίθανον αἱ προσφοραὶ νὰ ἐγίνοντο ἀμέσως μετὰ τὴν εἴσοδον, ἂν τοιαύτη ὑπῆρχεν εἰς τὸ δωμάτιον Β. Ὑπαρξὶς κυρίως εἰσόδου κατὰ τὴν βορείαν ἢ τὴν νοτίαν πλευρὰν φαίνεται ἀπίθανος λόγῳ τῆς διαμορφώσεως τοῦ χώρου. Τὸ δωμάτιον Α ἐχρησιμοποιήθη ὡς ἀποθήκη, διότι δοκιμαὶ γινόμεναι εἰς τρία σημεῖα ἀπεκάλυψαν τεμάχια πίθων, εἰς δὲ ὀλόκληρος θπάρχει κατὰ χώραν εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν ὑπῆρχον ἐπίσης καὶ ἄλλα μεγάλα ἀγγεῖα. Ἡ θέσις τῶν θυρῶν πρὸς τὰ δύο ἄλλα μικρότερα δωμάτια ἀποδεικνύει ὅτι ὁ χώρος οὗτος εἶναι ἐνιαῖος. Ἐπὶ τοῦ παρόντος παρεμποδίζεται ἡ ἀνασκαφὴ τούτου ὑπὸ τῆς ἐπικειμένης καλύβης. Εἰς τὸ δωμάτιον Β ἐγίνοντο προσφοραὶ συνοδευόμεναι μὲ καῦσιν, διότι ἐκτεταμένον στρωῶμα μελανῆς τέφρας εὐρέθη εἰς τὸν χώρον, ὅπου εἶχον τοποθετηθῆ ἀνεστραμμένα (πίν. 73α), πολλάκις τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δέ, ὄχι ὀλιγώτερα ἀπὸ τεσσαράκοντα κύπελλα ἄωτα, τὰ πλεῖστα τοῦ ἡμισφαιρικοῦ μὲ στενὴν βάσιν τύπου (πίν. 74 κάτω). Τρία ἄλλα μεγάλα ἀγγεῖα (πίν. 74 ἄνω), ἴσως καὶ τὰ τρία ἀμφορεῖς—τὸ ἐν μόνον σφύζεται ἐν τῷ συνόλῳ του—ἐχρησίμευον πιθανῶς διὰ τὴν μετάγγισιν εἰς τὰ κύπελλα τῶν ὑγρῶν (τριῶν). Τὸ τρίτον δωμάτιον Γ, προσιτὸν διὰ γωνιακῆς θύρας ἐκ τοῦ Α, περιεῖχε, πολὺ πιθανὸν εἰς τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν θέσιν τὰς δύο τραπέζας προσφορῶν (πίν. 73β), τὴν πρώτην περὶ τὸ κέντρον καὶ τὴν δευτέραν κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν, ὅπου καὶ δύο πρόχοι μετρίου μεγέθους (πίν. 74 ἄνω), προφανῶς καὶ αὐταὶ προοριζόμεναι διὰ τὰς σπονδὰς τὰς γινόμενας εἰς τὰ βαθύσματα τῶν τραπέζων. Ἡ πρώτη εἶναι παχύτερα, φέρει πλαγίαν ἐγκοπὴν καὶ ἄνω περιχειλώματα καὶ ἔβαινεν ἐπὶ τεσσάρων ποδῶν, ὧν σφύζονται οἱ δύο· ἡ δευτέρα εἶναι πλακοειδῆς μὲ ἐλαφρῶς δηλούμενον περιχειλῶμα καὶ δύο πόδας ραβδοειδεῖς, ὀριζοντίως προσπεφυμμένους· ἦτο πολλαχῶς διερωρηγμένη καὶ ἡ περισυλλογὴ τῆς ὑπῆρξε δύσκολος. Τεμάχιον λύχνου μᾶλλον παρὰ στορογγύλης τραπέζης (πίν. 73β) ἀνευρέθη περὶ τὸ κέντρον τοῦ δωματίου Α. Παρατηρήθη ὅτι στρωῶμα πυρρὸν ἴσως ἐκ διαλελυμένων πλίνθων ἐξετείνετο ἐντὸς τῶν δωματίων Β καὶ Γ καλύπτον καὶ τὸ μελανὸν στρωῶμα τοῦ Β. Παραμένει ἄλυτον τὸ ζήτημα ἂν τὸ μεταξὺ τῶν δωματίων Β καὶ Γ διαχώρισμα εἶχεν ἢ ὄχι θύραν.

Ἡ οἰκία - ἱερὸν τῶν Ρουσσῶν μᾶς δίδει ἕνα τύπον ἀγροτικοῦ ἱεροῦ ὃχι πολὺ διάφορον τῶν μικρῶν ἐπὶ ὑψωμάτων ἱερῶν τῆς νεοανακτορικῆς περιόδου. Ἡ πλήρης ἀνασκαφή τούτου μετὰ τὴν κατεδάφισιν τοῦ νεωτερικοῦ οἰκίσκου ἐπιβάλλεται.

Ἀρχαιολογικαὶ ἐξερευνήσεις. Ἐντὸς τοῦ μετοχίου τῆς Περβόλας τῆς περιοχῆς Χόνδρου ἀνεκαλύφθη κατὰ τὴν καλλιέργειαν μέγα κτήριο, τοῦ ὁποίου ἐξήχθησαν ὀγκώδεις τινὲς πελεκητοὶ λίθοι. Αὐτοψία γενομένη ἐπὶ τόπου διηκρίβωσεν ὅτι τὸ κτήριο ἐστὶν μινωικὸν καὶ πιθανώτατα ἀνήκει εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς νεοανακτορικῆς περιόδου. Καλύπτεται ὑπὸ σχετικῶς ἰσχυρᾶς ἐπιχώσεως καὶ εἰς τῶν τοίχων του βαίνει εἰς μῆκος ὃχι μικρότερον τῶν 15 μέτρων.

Κατ' ἐκδρομὴν γενομένην εἰς τὴν περιοχὴν Καστρί τοῦ Κερατοκάμπου, εἰς ἀπόστασιν δύο περίπου ὥρων νοτίως τοῦ Χόνδρου κατὰ τὴν νοτιάν ἀκτὴν τῆς Κρήτης, ἐξητάσθησαν τὰ περὶ τὴν μικρὰν καὶ ἐξαιρετικῶς ἀπόκρημον ἀκρόπολιν, ἣτις, ὡς φαίνεται, ἀπετέλεσε καταφύγιον διὰ τοὺς πολίτας τῆς μικρᾶς μέχρι σήμερον ἀγνώστου πόλεως. Διατειχίσματα ψευδοἰσοδομικῆς κατασκευῆς παρημπόδιζον τὴν προσπέλασιν κατὰ τὴν μόνην προσβατὴν πῶς πλευράν. Ἐξω τούτων διακρίνονται ἱκανὰ ἕγη οἰκημάτων τῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς εἰς ἕν τούτων ἀνεκαλύφθη πρὸ ἔτους ὃ εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου περιελθὼν πίθος μὲ ἐμπίεστον διακόσμησιν ροδάκων καὶ γραπτὴν πτηνῶν τῆς ἀνατολιζούσης περιόδου. Ἐπὶ τόπου ὑπάρχει καὶ μέγα ἰγδιόσχημον κυλινδρικοῦ σχήματος, μὲ κατ' ἀναβαθμὸν μείωσιν κάτω, οἰκιακὸν σκεῦος. Ἐπεσκέφθη ἐπίσης τὸν χώρον τοῦ γειτονικοῦ νεκροταφείου, χρησιμοποιηθέντος ἀπὸ τοὺς κλασσικοὺς ἑλληνικοὺς μέχρι τῶν ἑλληνορωμαϊκῶν χρόνων. Ἐκ τούτου προῆλθον τὰ σήμερον εἰς τὸ μουσεῖον Ἡρακλείου εὐρισκόμενα: εὐμεγέθης προτομὴ γυναικὸς κλασσικῶν χρόνων καὶ πλαστικὸν ἀγγεῖον εἰς μορφήν κεφαλῆς παιδὸς νέγρου τοῦ 3^{ου} π.Χ. αἰῶνος. Εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἀνέρχεται τις διὰ δυσβάτου σχισμῆς τοῦ βράχου, ἀκολουθῶν εἶτα ἀπότομον πρᾶνές. Εἰς τὴν κορυφὴν ἐλάχιστα διασφύζονται λείψανα μία μεγάλης δεξαμενῆ λαξευτῆ εἰς τὸν βράχον, σήμερον κατὰ τὸ ἥμισυ πλήρης χωμάτων καὶ λίθων, ἐξησφάλιξε τὸ ὕδωρ εἰς τοὺς ἐπὶ τοῦ βράχου καταφυγόντας.

Δύο μετρίως διατηρούμενα τοιχογραφημένα ἐκκλησίδια τῆς περιοχῆς, ὃ Ἅγ. Γεώργιος καὶ ὃ Ἅγ. Δημήτριος, ἐμφανίζουν ἐντοίχιά τινα χαράγματα, τῶν ὁποίων ἀντεγράφησαν τὰ σπουδαιότερα.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΛΑΤΩΝ

24. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΓΟΡΤΥΝΟΣ

Ἐφορμὴν εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν σκαφικὴν ἔρευναν ἔδωκεν ἡ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1957 εὑρεσις τμημάτων πηλίνων εἰδωλίων καὶ σκευῶν κατὰ τὴν μηχανικὴν καλλιέργειαν ἀγροῦ εἰς θέσιν Καννιά, παρὰ τὸ χωρίον Μητρόπολις, πλησίον τῆς ἀρχαίας Γόρτυνος. Τὰ τυχαίως εὑρεθέντα ἀντικείμενα ἦσαν τὰ ἀκόλουθα: Ἐν σχεδὸν πλήρῃ εἰδωλίῳ θεᾶς μεθ' ὑψωμένων χειρῶν, φερούσης, ὡς σύμβολα, διάδημα καὶ ὄφεις ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, τμήμα τῆς κεφαλῆς ὁμοίου εἰδωλίου μετὰ φυλλοειδῶν ἑξαγτημάτων ἐπὶ τοῦ μετώπου ὡς καὶ μέλη ἀναλόγων εἰδωλίων, τμήματα διατηρήτου σωλήνος, τμήμα ἑτέρου σωλήνος μετὰ προσκεκολλημένων αἰγῶν καὶ ἀπεσπασμένον ζεύγος μικρῶν κεράτων. Κατὰ τὴν μικρὰν δοκιμαστικὴν ἔρευναν, ἣν ἐπεχείρησα ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1957, διεπιστώθη ὅτι τὰ ἀνωτέρω ἀντικείμενα προήρχοντο ἐκ μικροῦ ὀρθογωνίου δωματίου ἀνήκοντος εἰς μεγαλύτερον οἰκοδόμημα, ἐν μέρει καταστραφέν ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ ἀρότρου. Ἐντὸς τοῦ δωματίου καὶ παρὰ τὸν δυτικὸν τοῖχον αὐτοῦ ἀνευρέθη κατὰ τὴν σκαφικὴν ἔρευναν εὐρὺ δοχεῖον, πιθανῶς θυμιατήριον, καὶ παρ' αὐτὸ μικρὸν ἀκέφαλον εἰδωλίον μετὰ μακρῶν προτεταμένων βραχιόνων περιειλιγμένων ὑπὸ ὄφρα (πίν. 75β). Ἐκ τοῦ αὐτοῦ χώρου περισυνέλεξα πλακίδιον πηλίνον μετ' ἀναγλύφου γυναικὸς φερούσης μινωικὴν ἐσθῆτα, σφριζομένης ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ κάτω (πίν. 75α), μικρὸν πτηνὸν καὶ κεφαλὴν πηλίνου ταύρου (πίν. 75γ). Λόγῳ τῶν βροχῶν ἡ ἀνασκαφὴ διεκόπη καὶ ἐκρίθη σκόπιμον, ὅπως αὕτη παραχωρηθῆ εἰς τὴν ἀνασκάπτουσαν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Γόρτυνος Ἱταλικὴν Ἀρχαιολογικὴν Σχολήν.

Δι' ἀνασκαφῆς τῆς Ἱταλικῆς Σχολῆς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Καθηγητοῦ Doro Levi γενομένης τὸν Ἰούλιον τοῦ 1958 συνεπληρώθη ἡ ἐξερεύνησις καὶ ἀπεδείχθη ὅτι τὸ δωμάτιον, ἐκ τοῦ ὁποῦ προέκυψαν τὰ εἰδώλια, ἦτο ἐγκατεστημένον ἐντὸς ΥΜ Ι ἐπαύλεως. Ἀνεκαλύφθησαν περαιτέρω καὶ ἄλλα εἰδώλια ἢ μέλη τοιοῦτων εἰς παρακειμένους ἱεροὺς χώρους.

Ὡς πρὸς τὴν χρονολόγησιν τῶν ἱερῶν ἀντικειμένων τῆς Γόρτυνος ὑφίσταται φαινομενικῶς ποιά τις δυσκολία: τὰ μὲν ἱερὰ ἀντικείμενα ἀνήκουν ἀσφαλῶς εἰς τοὺς ΥΜ ΙΙΙβ χρόνους, ἐνῶ πᾶσα ἡ λοιπὴ κεραμεικὴ ἐκ τῆς ἐπαύλεως εἶναι ΥΜ Ια. Ἄλλ' ἐντὸς τοῦ κυριωτέρου ἐκ τῶν ἱερῶν χώρων τῆς ἐπαύλεως, ὅπου εὐρέθησαν εἰδώλια, ἀνεκαλύφθη καὶ ψευδόστομος ἀμφορεὺς ΥΜ ΙΙΙβ χρόνων. Ἐπομένως ἔχομεν καὶ ἐδῶ μερικὴν «ἀνακατάληψιν», ὅπως

εἰς τὴν Κνωσὸν καὶ τὰ Γουρνιά, ἀσφαλῶς δὲ εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν φάσιν (ΥΜ IIIβ) πρέπει νὰ καταταγῶσι τὰ εἰδώλια τῆς Γόρτυνος. Τοῦτο ἄλλωστε προκύπτει καὶ ἐκ τοῦ πλαστικοῦ τύπου τῶν εἰδωλίων. Πάντα τὰ εἰδώλια μεθ' ὑψωμένων χειρῶν, τὰ προερχόμενα ἐκ Γόρτυνος, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν περὶ τῆς μινωικῆς θεᾶς ἐργασίαν μου (Κρητικά Χρονικά IB', 1958, σ. 195 ἔξ. πίν. Ζ' 1, 2, πίν. Η' 1-3), ὅπου ἐξετάζεται διεξοδικῶς καὶ τὸ ζήτημα τῆς χρονολογίας καὶ τῆς σημασίας των.

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

Β'. ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΗΡΗΣΙΣ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

1. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1957 ἤρξαντο ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ Ἄν. Ὀρλάνδου καὶ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν τοῦ ἐπιθεωρητοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Εὐσταθίου Στίκα, αἱ ἐργασίαι ἀναστηλώσεως τοῦ ἐν ἐρειπίοις καὶ παρὰ τὴν νοτιάν πλευρὰν παραλλήλως τοῦ καθολικοῦ κειμένου κτηρίου τῆς παλαιᾶς Τραπεζῆς τῆς *Μονῆς Ὁσίου Λουκᾶ Φωκίδος*.

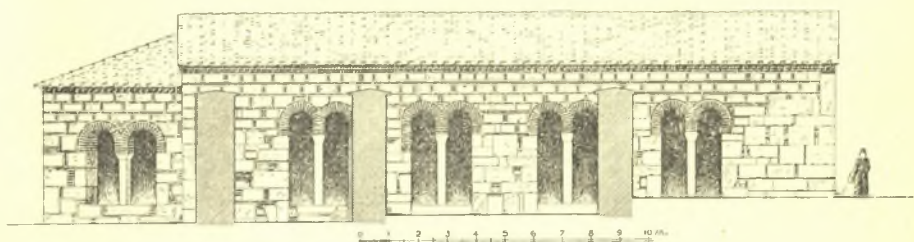
Τὸ κτήριον τοῦτο τῆς Τραπεζῆς εἶναι ἐπίμηκες ὀρθογώνιον ὄπερ καταλήγει πρὸς ἀνατολὰς εἰς μεγάλην τρίπλευρον κόγχην, ἔχει δὲ διαστάσεις 27.10×10.50 καὶ εἶχεν ὑποστῆ ἑξωτερικῶς πολλὰς μεταλλαγὰς καὶ προσθήκας. Οὕτω εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν εἶχεν ἐπικοληθῆ καθ' ὅλον του τὸ πλάτος νεώτερον κτίσμα, διαστ. 10.50×5.30 μ., ἄνωθεν τοῦ ὁποίου εἶχον κατασκευασθῆ νεώτερα κελліα. Ἀλλὰ καὶ ἡ Β. καὶ ἡ Ν. πλευρά του εἶχον ὑποστῆ πολλὰς ἀλλοιώσεις, διότι ἐκ τῶν διλόβων παραθύρων των ἄλλα εἶχον καταστραφῆ καὶ ἄλλα φραχθῆ διὰ τοιχοποιίας, ἐνῶ ἀπ' ἐτέρου ἠνοίχθησαν νέα μικρότερα παράθυρα καὶ θύραι, πρὸς Α. δέ, ἐπὶ τῆς κόγχης τῆς Τραπεζῆς, εἶχον ἐπίσης κτισθῆ ἄλλα νεώτερα κελліα.

Ἐσωτερικῶς ἡ παλαιὰ Τράπεζα εἶχε χωρισθῆ διὰ τοίχου κατὰ μῆκος εἰς δύο, δεξιὰ δὲ καὶ ἀριστερὰ εἶχον κατασκευασθῆ δύο ἀλλεπάλληλοι θόλοι. Καὶ οἱ μὲν κάτω θόλοι ἐκρησιμοποιοῦντο δι' ἀποθήκας, ἄνω δὲ εἰς τὸ βόρειον τμήμα κατεσκευάσθη μεταγενεστέρῃ Τράπεζῃ, ἡ ὁποία ἔφερε πρὸς Ἀνατολὰς μικρὰν κόγχην, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀνεκαλύφθησαν καλὰ τοιχογραφίαι τοῦ 17^{ου} αἰῶνος εἰκονίζουσαι τὴν φιλοξενίαν τοῦ Ἀβραάμ (πίν. 76α), τὴν φυγὴν εἰς Αἴγυπτον, τὸν Ὅσιον Λουκᾶν, ὧς καὶ ἡ σχετικὴ κτητορικὴ ἐπιγραφὴ λέγουσα: [Ἡ]γουμενέβοντος τοῦ κίρ Εὐγενίου [σ]κεβοφύλαξ τοῦ κίρ Παγκράτη [ἀ]ριστορίθι ὁ παρὸν Τράπεζα. Ἄλλη δὲ πάλιν ἐπιγραφὴ εὐρέθῃ χαραγμένη ἐπὶ πωρολίθου, ἔχουσα ὡς ἑξῆς: *αχοδ' ἐν μηνι Ἰουνίῳ κβ'*. Εὐρέθῃ ὡσαύτως μαρμάρινον κιονόκρανον τοῦ τέμπλου τοῦ καθολικοῦ. Τέλος τὴν ὀλοσχερῆ σχεδὸν καταστροφὴν τῆς Τραπεζῆς ἐπέφερε βομβαρδισμὸς αὐτῆς ἐπὶ κατοχῆς (πίν. 77α).

Εἰς τὴν ἀνωτέρω κατάστασιν παρελήφθη ἡ παλαιὰ Τράπεζα τῆς Μονῆς, ὅτε ἤρξαντο αἱ ἐργασίαι ἀναστηλώσεως αὐτῆς (πίν. 77β). Μετὰ λεπτομερῆ καταμέτρησιν καὶ φωτογράφησιν τῆς ὑπαρχούσης καταστάσεως ἐγένετο κατ' ἀρχὰς ἡ κατεδάφισις τῶν νεωτέρων προσκτισμάτων, τὰ ὁποία ἐκάλυπτον τὴν Δ. πλευρὰν τοῦ μνημείου. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀνωτέρω προέβαλεν

ἡ δυτικὴ ὄψις τοῦ κτηρίου μὲ τὸ τρίβηλον ἄνοιγμα κάτω (πίν. 78), ἀποτελούμενον ἐξ ὀρθογωνίων λιθίνων πεσσῶν, οἱ ὅποιοι ἔφερον ἄνω ἐπίκρανον μὲ σταυρόν. Τὸ τρίβηλον τοῦτο εἶχε φραχθῆ διὰ τοιχοποιίας (πίν. 78). Ὑπερῶν αὐτοῦ ἀπεκαλύφθησαν τρία τοξωτά, μονόλοβα παράθυρα ὁμοίως κεκλεισμένα διὰ τοιχοποιίας. Κατ' ἀρχὰς ἀπηλλάγη μετὰ προσοχῆς τὸ τρίβηλον τῆς εἰσόδου ἀπὸ τῆς κλειούσης αὐτὸ τοιχοποιίας ὡς καὶ τὰ τρία παράθυρα, αἵτινα καὶ συνεπληρώθησαν κατὰ τὴν ἀντυγα αὐτῶν (πίν. 78). Εὐτυχῶς εὐρέθησαν κατὰ χώραν δύο ὀδοντωταὶ ταινίαι, αἵτινες περιβάλλον τὰ παρά-

ΤΡΑΠΕΖΑ Ἰ. ΜΟΝΗΣ ὈΣΙΟΥ ΛΟΥΚἈ ΦΩΚΙΔΟΣ
ὈΨΙΣ ΒΟΡΕΙΑ

Εἰκ. 1. Ἀναπαράστασις τῆς Β. πλευρᾶς τῆς βυζαντινῆς Τραπέζης τῆς Μονῆς Ὀσίου Λουκά (Σχέδιον Ε. Στίκα).

θυρα καὶ οὕτω κατωρθώθη νὰ εὐρεθῆ ἡ κλίσις τοῦ ἀετώματος ἀποκατασταθεῖσης μετ' ἀκριβείας δλοκλήρου τῆς Δ. πλευρᾶς, ἥτις, ὡς βλέπει τις ἐπὶ τῶν πιν. 79 καὶ 76β, εἶναι ἐκτισμένη κάτω μὲν διὰ μεγάλων μαρμαρίνων κανονικῶν λίθων προερχομένων ἀπὸ ἀρχαῖον ναόν, ἄνω δὲ διὰ πορολίθων, τοὺς ὁποίους περιβάλλον διπλαῖ σειραὶ ὀπτοπλίνθων (πίν. 79).

Αἱ ἐργασίαι ἀναστηλώσεως τῆς Τραπέζης ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Β. καὶ τὴν Ν. πλευρὰν αὐτῆς. Ἐκάστη τῶν πλευρῶν τούτων ἔφερε τέσσαρα ἐπιμήκη δίλοβα παράθυρα (εἰκ. 1), τὰ ὁποῖα ἔχουν ὡς διαχωριστικὰ στηρίγματα ὀρθογωνίους πεσσούς μετ' ἐπικράνου. Τρία ὁμως παράθυρα τῆς Ν. πλευρᾶς εἶχον ἡμικίονας καὶ ἔφερον πλὴν τοῦ κιονοκράνου καὶ ἐπίκρανον. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνεστηλώθη τὸ ἥμισυ τοῦ βορείου τοίχου περιλαμβάνον δύο δίλοβα παράθυρα αὐτοῦ.

Ἐσωτερικῶς μετὰ τὴν ἀνασκαφὴν διεπιστώθη ὅτι τὸ κτήριο ἔφερεν ὑπόγειον, τὸ ὁποῖον κατελάμβανε τὰ 2/3 τῆς ἐκτάσεως τῆς Τραπέζης ἔχωρίζετο δὲ δι' ἀξονικῆς τοξοστοιχίας ἐκ τριῶν κιόνων. Εἰς τὸ ὑπόγειον εὐρέθησαν κατὰ χώραν εἰσέτι μεγάλοι πίθοι κεχωσμένοι εἰς τὸ δάπεδον αὐτοῦ. Κατὰ ταῦτα τὸ ὑπόγειον θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο πιθανῶτατα ὡς ἀποθήκη (δοχείον) τῆς παλαιᾶς Τραπέζης.

2) Εἰς τὴν *Μονὴν Δαφνίου* ἐνήργησεν ἡ Ἑταιρεία εἰς εὐρείαν κλίμακα ἐργασίας στερεώσεως καὶ συντηρήσεως τοῦ περιβόλου καθολικοῦ αὐτῆς. Καὶ δὴ α) ἀπεμακρύνθη ἐκ τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς ὁ μέγας σωρὸς τῶν χωμάτων, ἅτινα εὐρίσκοντο ἐκεῖ ἀπὸ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Καμπούρογλου. Ἐπίσης ἐξωτερικῶς τοῦ μνημείου ἀπεμακρύνθησαν αἱ νεώτεροι προσχώσεις, αἵτινες ἐκάλυπτον τὴν δυτικὴν πλευρὰν τοῦ ναοῦ. Ἀπεμακρύνθησαν ὡσαύτως τὰ χώματα, ἅτινα ἐκάλυπτον κατὰ 0.80 μ. τὴν βόρειον καὶ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ καθολικοῦ καὶ ἐστερεώθησαν οἱ εἰς τὰ σημεῖα αὐτὰ κατεστραμμένοι τοῖχοι τοῦ μνημείου. Ἐν συνεχείᾳ β) ἀνεστηλώθη ὁλόκληρος ἡ ΝΑ. γωνία τοῦ ναοῦ καὶ ἀποκατεστάθη τὸ κατ' αὐτὴν ὠραῖον τριλόβον παράθυρον, ὃπερ εἶχε τειχισθῆ (πίν. 80α καὶ β). Κατὰ τὴν κατεδάφισιν τῶν νεωτέρων τμημάτων τοῦ τοίχου τούτου εὐρέθη κατὰ χώραν ὃ εἰς ἐκ τῶν δύο μαρμαρίνων διαχωριστικῶν κιονίσκων τοῦ παραθύρου, ἐνῶ ὁ ἕτερος εὐρέθη εἰς τὸ προαύλιον, μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐκεῖ εὐρισκομένων μαρμαρίνων βυζαντινῶν τεμαχίων. Σημαντικὴ ἐργασία συνετελέσθη γ) εἰς τὴν στέγην τοῦ ναοῦ, ἡ ὁποία εὐρίσκετο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Κατ' ἀρχὴν κατεβιάσθησαν καὶ ἐπανετοποθετήθησαν ἅπασαι αἱ κέραμοι τοῦ τρούλλου, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τελείως κατεστραμμένα, ἐπιτρέψασαι εἰς τὰς ρίζας τῶν ἀναπτυχθέντων φυτῶν νὰ εἰσχωρήσουν ἐντὸς τοῦ σώματος τοῦ τρούλλου καὶ νὰ ἐπιφέρουν καταστροφὰς εἰς τὰ κάτωθεν ψηφιδωτά. Ἐν συνεχείᾳ ἀφηρέθησαν αἱ κέραμοι τῶν σκελῶν τοῦ σταυροῦ καὶ ἀπερρίφθησαν πολλὰ χώματα, ἅτινα ἐκάλυπτον κατὰ 0.60 μ. τοὺς θόλους τοῦ ναοῦ προξενοῦντα μεγάλας ζημίας. Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν σεσαθρωμένων κεράμων καὶ ἀχρήστων χωμάτων ἀποκατεστάθησαν εἰς τὸ ἀρχικόν των ὕψος πάντα τὰ ἀετώματα τοῦ μνημείου καὶ ἐτέθη ἡ ἐλλείπουσα ὀδοντωτὴ αὐτῶν ταινία. Οὕτω ἀνέκτησεν ὁ ναὸς τὴν ἀρχικὴν του ὄψιν.

Ἀφηρέθησαν ἐπίσης τὰ ἀκαλαίσθητα σιδηρᾶ παράθυρα τοῦ τρούλλου ὡς καὶ οἱ ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Λαμπάκη κατασκευασθέντες μαρμαρίνοι ἀντισθητικοὶ φεγγίται τῆς Ν. καὶ Β. πλευρᾶς τοῦ ναοῦ καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐτοποθετήθησαν ὠραῖα ἐκ λευκοῦ σιμέντου μετὰ γλυπτοῦ, βυζαντινοῦ διακόσμου διάτρητα φράγματα (πίν. 80β), ὅμοια πρὸς τὰ κατασκευασθέντα, ἐπὶ τῇ βάσει παλαιῶν σωζομένων προτύπων, εἰς τὸν σύγχρονον περίπου ναὸν τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ τῆς Φωκίδος.

Τέλος εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μνημείου ἀνεστηλώθη παλαιὸν κτίσμα μετὰ τῆς πρὸ αὐτοῦ τοξωτῆς στοᾶς, ὃπερ θέλει χρησιμοποιηθῆ ὡς ἐκδοτήριον εἰσιτηρίων.

Ἐσωτερικῶς τοῦ καθολικοῦ ἐστερεώθησαν καὶ ἐκαθαρίσθησαν τὰ ψηφιδωτά καὶ ἐκαλύφθησαν οἱ γυμνοὶ καὶ ἐφθαρμένοι τοῖχοι τοῦ ναοῦ διὰ κονιάματος χρωματισθέντες δι' ἑνὸς οὐδέτερου χρώματος, ὥστε νὰ ἀναδει-

χθῶσι καλύτερον τὰ ψηφιδωτά. Τέλος ἀφηρέθησαν αἱ ἐφθαρμένοι πλάκες Μάλτας, αἵτινες ἐκάλυπτον τὸ δάπεδον, καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐτέθησαν μαρμάρινα ἐκ πεντελικοῦ μαρμάρου, λευκοῦ καὶ ὑποκυάνου χρώματος. Ἀντικατεστάθησαν ὡσαύτως καὶ αἱ ἐφθαρμένοι ξύλινοι θύραι τοῦ ναοῦ.

3) Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἐν Ἀμφιαρείῳ ἐκτελουμένων ἐργασιῶν κατεδαφίσεως τοῦ κατηρειπωμένου παλαιοῦ κτηρίου τοῦ μουσείου καὶ τῆς ἀνιδρύσεως νέου δαπάναις ἐν μέρει τῆς ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἐγένοντο διὰ τοῦ ἐφόρου Ἰ. Παπαδημητρίου καὶ τοῦ ἐκτάκτου ἐπιμελητοῦ Β. Πετράκου σημαντικαὶ ἐργασίαι καθαρισμοῦ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου καὶ μερικῆς, ὅπου ἦτο τοῦτο δυνατόν, ἐπισκευῆς καὶ συντηρήσεως τῶν, ἀπὸ τοῦ θανάτου μάλιστα τοῦ ἀνασκαφῆως ἀειμνήστου Β. Λεονάρδου, εἰς ἐγκατάλειψιν εὗρισκομένων μνημείων.

Οὕτως ἀφηρέθησαν τὰ μεταξὺ τῶν μνημείων φρόμενα δένδρα καὶ δὴ τὰ κατὰ τὴν ἱερὰν κρήνην, τὸν λουτρῶνα τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸν βωμὸν καὶ ἀνιδρύθησαν ἐν μέρει οἱ κατηρειπωμένοι τοῖχοι. Κατεσκευάσθη ἐπίσης διὰ πῶρων λίθων, οἵτινες εὗρισκοντο ἐσπαρμένοι ἐντὸς τοῦ χώρου, ἰσχυρὸν ὅπως οὖν ἀνάλημμα κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ χειμάρρου καταστραφεῖσαν νοτίαν πλευρὰν τοῦ μεγάλου ναοῦ, τοῦ ὁποίου νῦν εἶναι δυνατὴ ἡ πλήρης ἀποψις καὶ κατανόησις τοῦ σχεδίου. Διηυθετήθησαν ἐπίσης οἱ λίθοι τοῦ βωμοῦ καὶ τῶν βαθμίδων τοῦ παλαιοῦ θεάτρου καὶ ἐξεκαθαρίσθησαν ὁ παλαιότερος μικρὸς ναὸς καὶ τὰ κατὰ τὸ βόρειον ἀνάλημμα δωμάτια, ὡς καὶ τὰ εὗρισκόμενα ὀπισθεν τοῦ μεγάλου ναοῦ. Κατὰ τὰς ἐργασίας ταύτας ἀνευρέθησαν πολλὰ νέα γλυπτὰ καὶ ἐπιγραφαί. Προσβάσεις κατεσκευάσθησαν ἐπίσης καθ' ὅλον τὸν χώρον καὶ πρὸς τὸ θέατρον καὶ τὴν ἱερὰν κρήνην, τῆς ὁποίας ἡ ἐπίσκεψις ἐπὶ πολλοὺς μῆνας τοῦ ἔτους, λόγῳ τῶν ὑδάτων καὶ τῶν σχηματιζομένων ἐλῶν, καθίστατο ἀδύνατος.

Κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην ἐξεκαθαρίσθη τὸ ὑπὸ τοῦ Λεονάρδου ἀναφερόμενον ὡς κρηναῖον οἰκοδόμημα, ὅπερ ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο κλεψύδρα ἀνάλογος πρὸς τὴν κατὰ τὰς Ἀμερικανικὰς ἀνασκαφὰς ἀποκαλυφθεῖσαν ἐν τῇ Ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐγένετο καὶ νέα ἀποτύπωσις τῶν μνημείων καὶ συμπλήρωσις τοῦ παλαιοῦ σχεδίου τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου.

Γ'. ΑΝΕΓΕΡΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

Ἐρχομένη ἐπίκουρος εἰς τὸ Κράτος ἀνήγειρε δαπάναις αὐτῆς ἢ διε-
ρύθμισεν ἡ Ἑταιρεία τὰ κάτωθι ἀρχαιολογικὰ μουσεῖα καὶ συλλογὰς δαπα-
νήσασα ἐν ὄλῳ δρχ. 734.000.

1) Ἐν Ἀμφιαρείῳ τοῦ Ὠρωποῦ νέον κτήριον Μουσείου (εἰκ. 1) κατὰ

Εἰκ. 1. Τὸ νέον μουσεῖον τοῦ Ἀμφιαρείου τοῦ Ὠρωποῦ. (Φωτογραφία Ε. Στίκα)

τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ πρὸς Νότον τῆς Ἐγκοιμητηρίου
Στοᾶς. Τοῦτο κατεσκευάσθη, ἀφοῦ ἐσκάφη τὸ ἔδαφος εἰς βᾶθος πλέον τῶν
δύο μέτρων, ἵνα προστατευθῇ ἡ ἀποψὶς τῆς τε Στοᾶς καὶ τοῦ Θεάτρου. Ἐξέ-
λιπεν οὕτως ἡ ἀπὸ τῆς δημοσίας ὁδοῦ δυσάρεστος ἐντύπωσις ἢ προξενουμένη
εἰς τοὺς ἐπισκέπτας τοῦ εἰδυλλιακοῦ τούτου ἀρχαιολογικοῦ χώρου, ὅστις, ἀνα-
σκαφεὶς δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου
Βασιλ. Λεονάρδου ἀπὸ τοῦ 1884-1922, εὗρίσκετο ἀπὸ τοῦ θανάτου μάλιστα
τοῦ ἀνασκαφῆως εἰς πλήρη ἐγκατάλειψιν.

Τὸ ἀπὸ μακροῦ κατηρειπωμένον κτήριον τῆς μουσειακῆς ἀποθήκης

κατηδαφίσθη καὶ διηυθετήθη ὁ ἔλευθερωθεὶς χώρος, εὗρισκόμενος μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου βωμοῦ καὶ τῆς μακρᾶς σειρᾶς τῶν ἀναθηματικῶν βάθρων καὶ παρὰ τὸ βόρειον ἀνάλημα κτισμάτων, τῶν ὁποίων ἡ ἄποψις κατὰ μέγα μέρος ἠμποδίζετο διὰ τοῦ ἥκιστα καλαισθητικοῦ παλαιοῦ κτηρίου. Ἦδη περατωθέντος τοῦ νέου μουσείου ἤρχισε, δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, διὰ τοῦ ἐφόρου κ. Ἰ. Παπαδημητρίου ἡ ἐντὸς τοῦ μουσείου καὶ τοῦ περὶ

Εἰκ. 2. Ἀποψις τοῦ δαπάναις τῆς Ἀρχ. Ἐταιρείας ἀνεγεροθέντος νέου μουσείου Ἀργοστολίου.

αὐτὸ σχηματισθέντος χώρου ἀνίδρυσις καὶ ταξινόμησις τῶν ἐκεῖ εὗρισκομένων ἀρχαίων καὶ πολυπληθῶν ἐπιγραφῶν.

2) Ἐν Ἀργοστολίῳ κατασκευάζεται νέον ἐξ ὑπαρχῆς μέγα μουσεῖον, (εἰκ. 2) ὅπερ ἐλπίζεται ὅτι θέλει περατωθῆ ἐντὸς τοῦ 1958 ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν τοῦ Νομομηχανικοῦ Κεφαλληνίας.

3) Ἐν Ἀργεῖ συνετελέσθη ἡ ἐπισκευὴ καὶ διαρρύθμισις εἰς μουσεῖον τῶν ἑλληνικῶν ἀρχαιολογικῶν εὗρημάτων τῆς περιοχῆς, τῆς ἱστορικῆς πλὴν ἠρειπωμένης διωρόφου οἰκίας Καλλέργη, ἣν ἐδώρησεν εἰς τὸ Κράτος ὁ Δήμος Ἀργείων. Ἦδη ἀνανεωθείσης τῆς σεσαθρωμένης στέγης του καὶ ἀντικατασταθέντων τῶν ξυλίνων πατωμάτων του διὰ νέων ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος, αἵτινα ἐστρώθησαν διὰ ψηφιδωτοῦ, τὸ κτήριο παρεδόθη εἰς τὴν ἀρχαιολογικὴν ὑπηρεσίαν μετὰ τῶν ὑδραυλικῶν αὐτοῦ χάριν τοῦ καθαρισμοῦ τῶν ἀγγείων ἐγκαταστάσεων. Τὰς ἐργασίας ἐπέβλεψεν ὁ Ἐπιθεωρητὴς ἀρχιτέκτων τῶν ἀναστηλώσεων κ. Ε. Στίκας.

Δ'. ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΟΡΦΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ

Ἡ δημοσιευτική δραῖσις τῆς Ἑταιρείας συνεχίσθη καὶ κατὰ τὸ 1957 ἐποπτεία τοῦ Γραμματέως, τοῦ Συμβούλου κ. Ν. Κοντολέοντος καὶ τῆς Δδος Ἀρτεμ. Γιαννουλάτου. Καὶ δὴ :

α) Ἦρχισεν ἡ ἐκτύπωσις τῶν Πρακτικῶν τῶν ἐτῶν 1955 καὶ 1956.

β) Συνεχίζεται ἡ ἐκτύπωσις τῆς Ἀρχ. Ἐφημερίδος τῶν ἐτῶν 1955 καὶ 1956.

γ) Ἐκτυποῦται τὸ δεύτερον τεῦχος τοῦ περὶ τῶν ὕλικῶν δομῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγράμματος τοῦ καθηγητοῦ Ἄν. Ὁρλάνδου περιέχον τὰ μέταλλα, τὰ κονιάματα καὶ τοὺς λίθους.

δ) Ἐξετυπώθησαν : 1) Τὸ ἐκ 380 σελίδων καὶ 72 πινάκων, σχήματος 4^{ου}, καθηγητοῦ Ἄ. Ξυγγοπούλου «Σχεδίασμα ἱστορίας τῆς θρησκευτικῆς ζωγραφικῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν».

2) Ἡ ἐναίσιμος ἐπὶ διδασκαρία διατριβῆ τῆς ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Δδος Ἰωάννας Κωνσταντίνου «Ρυθμοὶ κινήσεων καὶ λοξαὶ στάσεις εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν ἑλληνικὴν πλαστικὴν».

3) Ἡ ἐναίσιμος ἐπὶ διδασκαρία διατριβῆ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Νικ. Βερδελεῆ «Ὁ πρωτογεωμετρικὸς ρυθμὸς τῆς Θεσσαλίας».

4) Τὸ Εὐρετήριο τοῦ Α' καὶ Β' τόμου τῆς Ξυλοστέγου Παλαιοχριστιανικῆς Βασιλικῆς τῆς Μεσογειακῆς Λεκάνης τοῦ καθηγητοῦ Ἄν. Ὁρλάνδου.

5) Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1957.

ε) Εὐρίσκονται ὑπὸ ἐκτύπωσιν : 1) Ἡ ἐναίσιμος ἐπὶ διδασκαρία διατριβῆ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Ἰω. Κοντῆ «Τὸ ἱερὸν τῆς Ὀλυμπίας κατὰ τὸν Δ' π.Χ. αἰῶνα».

2) Ἡ ἐναίσιμος ἐπὶ διδασκαρία διατριβῆ τοῦ ἐφόρου ἀρχαιοτήτων Βασ. Καλλιπολίτη «Χρονολογικὴ κατάταξις τῶν μετὰ μυθολογικῶν παραστάσεων ἀττικῶν σαρκοφάγων τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς».

Τὸ διὰ τὰ ἀνωτέρω δημοσιεύματα (πλὴν τοῦ ἔργου) δαπανηθὲν ποσὸν ἀνῆλθεν εἰς δρχ. 400.000.

Σημειώνομεν πρὸς τούτοις ὅτι α) κατὰ τὸ ἔτος 1957 εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τόμοι 536, ἔξ ὧν 136 ἔξ ἀγορᾶς (διὰ δαπάνης δρχ. 28.669 καὶ 11.400 διὰ δετικά), 216 ἔξ ἀνταλλαγῆς καὶ 184 ἐκ δωρεᾶς.

β) Τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ 1ης Μαρτίου μέχρι καὶ τῆς 31ης Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1957 ἐχρησιμοποίησαν 801 ἀναγνώσται.

Ἦλθεν ἐπίσης ἡ Ἑταιρεία ἀρωγὸς εἰς τοὺς ἐν Ἑσπερίᾳ σπουδάζοντας ὑποτρόφους ἐπιμελητὰς ἀρχαιοτήτων Γεώργ. Δοντᾶν, Σωτ. Δάκαρη, Εὐθ. Μαστροκώσταν, Χρῦσ. Χρήστου καὶ Σερ. Χαριτωνίδην δαπανήσασα σχετικῶς δρχ. 30.850.

Τέλος ἡ Ἑταιρεία ἀντιπροσωπεύθη διὰ τοῦ Γραμματέως αὐτῆς εἰς τὸ ἐν Παρισίοις συγκροτηθὲν κατὰ Μάϊον τοῦ 1957 Α΄ Διεθνὲς Συνέδριον ἀρχιτεκτόνων Ἱστορικῶν Μνημείων, περὶ τῶν ἐργασιῶν τοῦ ὁποίου ἀκολούθει ἡ σχετικὴ ἔκθεσις.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ 10^υ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Κατὰ τὸ 1957 ἀντεπροσώπευσα τὴν Ἑλλάδα, δαπάναις τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, εἰς τὸ ἐν Παρισίοις συγκροτηθὲν ἀπὸ 5-11 Μαΐου ἐ.ξ. 1^{ον} Διεθνὲς Συνέδριον Ἀρχιτεκτόνων Ἱστορικῶν Μνημείων. Ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο ὑπῆρξεν ἀναγκαιοτάτη, δεδομένου ὅτι — ἐξαιρέσει τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Τουρκίας — πάντα τὰ λοιπὰ εὐρωπαϊκὰ, καὶ τινὰ ἄλλων ἡπείρων Κράτη ἀντεπροσωπεύθησαν κατ' αὐτὸ διὰ πολυπληθῶν μάλιστα ἀντιπροσωπιῶν. Κατὰ τὸ Συνέδριον τοῦτο ὁ υπογεγραμμένος ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ διατελέσω μόνιμος πρόεδρος τοῦ 5^{ου} τμήματος, οὐ μόνον δὲ διηύθυνα τὰς σχετικὰς συζητήσεις ἀλλὰ καὶ ἔκαμα γαλλιστὶ ἀνακοίνωσιν περὶ τῶν σχέσεων ἀρχαιολόγων καὶ ἀρχιτεκτόνων ἀναστηλώσεως. Ἐφρόντισα ὡσαύτως καὶ διὰ τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἔκθεσιν φωτογραφιῶν τῶν προσφάτως ἀναστηλωθέντων μνημείων τῆς διὰ δύο μεγάλων πινάκων ἐκτεθέντων εἰς τὴν πρώτην αἴθουσαν τῆς ἐν τῷ Μεγάλῳ Chalhot (Trocadero) ἐγκατασταθείσης ἐκθέσεως.

Τὰ κατὰ τὰς συνεδρίας τῶν τμημάτων συζητηθέντα θέματα ὑπῆρξαν πολλὰ καὶ ποικίλα, λίαν ἐνδιαφέροντα καὶ διδακτικά, διὰ τὸν τρόπον καὶ τὰ ἔθλια ἀναστηλώσεως καὶ συντηρήσεως ἀρχαίων μνημείων, ὡς καὶ διὰ τὴν πολιοδομικὴν καὶ αἰσθητικὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀναστηλουμένων κτηρίων. Τὰ συμπεράσματα καὶ αἱ εὐχαὶ τὰς ὁποίας διετύπωσεν ἕκαστον τῶν τμημάτων ἀπηγγέλθησαν κατὰ τὴν τελικὴν συνεδρίαν τῆς ὀλομελείας ὑπὸ τῶν οἰκείων προέδρων, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ παριστάμενος ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἡ Πόλις τῶν Παρισίων ἀπένειμεν αὐτοῖς τὸ ἀργυροῦν αὐτῆς μετάλλιον εἰς ἀναγνώρισιν τοῦ ἐξαιρέτου ἀναστηλωτικοῦ καὶ ἐπισημονικοῦ αὐτῶν ἔργου.

Ἰδιαιτέραν συγκίνησιν μοὶ προεκάλεσεν ἡ τιμὴ νὰ κληθῶ πρῶτος, ὅπως παραλάβω τὸ μετάλλιον τοῦτο, ἡ ἀπονομὴ τοῦ ὁποίου ἀντανακλᾷ κυρίως εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἐταιρείαν, ἥτις, διὰ τῆς γενναιοφρονος συμβολῆς τῆς κατέστησε καὶ καθιστᾷ συνεχῶς δυνατὴν τὴν ἀναστήλωσιν καὶ συντήρησιν τῶν εὐκλεῶν ἀρχαίων καὶ βυζαντινῶν μνημείων τῆς χώρας μας.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

Α΄ ΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1957

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24ῃ Μαρτίου τοῦ χιλιοστοῦ ἑνακοσιοστοῦ πεντηκοστοῦ ἑβδόμου ἔτους, ἡμέρᾳ Κυριακῇ καὶ ὥρᾳ 9.45 π.μ. ἀκριβῶς, συνῆλθον ἐν τῷ Μεγάλῳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, Ἐλευθερίου Βενιζέλου 22, οἱ Ἑταῖροι εἰς τακτικὴν Συνέλευσιν, ἴνα, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 32 τοῦ ὄργανισμοῦ, ἐκλέξωσι τὸ τε Προεδρεῖον τῆς Συνελεύσεως καὶ τὴν πενταμελῆ ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ Ἐπιτροπεῖαν διὰ τὸ ἔτος 1957, ἀκούσωσι δὲ τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπεῖας περὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ ἔτους 1956 ὡς καὶ τὴν ἔκθεσιν τοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ 1956.

Παρήσαν ἑταῖροι πενήκοντα ἑπτὰ. Γενομένης φανεραῆς ψηφοφορίας ἐξελέγησαν Πρόεδρος τῆς Συνελεύσεως ὁ κ. Κωνστ. Γεωργακόπουλος, ἀντιπρόεδρος ὁ κ. Μιλτ. Σταμούλης, Α΄ Γραμματεὺς ὁ κ. Ἰω. Δημαρᾶς καὶ Β΄ Γραμματεὺς ὁ κ. Δημ. Κορωναῖος.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Συνελεύσεως κ. Ἰωάνν. Δημαρᾶς ἀνέγνωσε τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπεῖας περὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως κατὰ τὸ 1956, ἣ δὲ Συνέλευσις ὁμοφώνως ἐνέκρινε τὴν διαχείρισιν ταύτην. Ἐἶτα διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ἐξελέγησαν μέλη τῆς Ἐξελεγκτικῆς καὶ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ Ἐπιτροπεῖας διὰ τὸ ἔτος 1957 οἱ κ.κ. Δ. Κ. Δημητρακάκης, Ν. Καπερώνης, Κ. Δ. Παπακωνσταντίνου, Μιλτ. Πουρῆς καὶ Μιχ. Χριστόπουλος.

Ἀκολούθως ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας κ. Παναγ. Πουλίτσας παρακαλεῖ νὰ τῷ ἐπιτραπῆ, ὅπως πρὸ τῆς συζητήσεως τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ἀνακοινώσῃ εἰς τὴν Συνέλευσιν ἐσχάτως γεννηθὲν ζήτημα, τοῦτο, λέγει, εἶναι τὸ ἑξῆς.

Ὡς γνωστόν, ὁ κυριώτατος πόρος τῆς Ἑταιρείας πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σπουδαιοτάτων σκοπῶν καὶ τῶν ἄλλων ὑποχρεώσεων αὐτῆς εἶναι τὸ μερίδιον αὐτῆς ἐκ τῶν κερδῶν τῶν κρατικῶν λαχείων. Ὡς ἐξέθηκα καὶ ἐν τῇ ὁμίλῳ μου κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ μεγάρου τῆς Ἑταιρείας, ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1854 ἐνεκρίθη ἐξαιρετικῶς ἡ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἔκδοσις λαχείου ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων, ὅπερ βραδύτερον, διὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀειμνήστου Χαρ. Τρικούπη ἐκδοθέντος νόμου ΑΧΛ΄ τοῦ 1887, ἐγένετο προνομιοῦχος, καταργηθείσης καὶ τῆς ἐντὸς τοῦ Κράτους ἐκδόσεως καὶ κυκλοφορίας παντὸς ἄλλου λαχείου. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησεν ἠφισταμένη μέχρι τοῦ ἔτους 1904, ὅτε διὰ τοῦ ἐκδοθέντος νόμου ΓΚΔ΄ συνεστάθη καὶ ἴδιον λαχεῖον ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ

Στόλου. Μετ' ὀλίγον διὰ τοῦ νόμου ΓΝΖ' τῆς 7/9 Ἰουλίου 1905 ἀμφότερα τὰ λαχεῖα ταῦτα, τὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας καὶ τὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου, συνεχωνεύθησαν εἰς ἓν κοινὸν «Λαχεῖον ὑπὲρ τοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος». Ἐκτοτε ἐξεδόθησαν ἀλλεπάλληλοι νόμοι ρυθμίζοντες τὰ τοῦ λαχείου, διαιρεθέντος βραδύτερον εἰς τὰ νῦν ὑπάρχοντα δύο κρατικὰ λαχεῖα, τὸ Ἐθνικὸν καὶ τὸ Λαϊκόν, εἰς τὰ ἔσοδα τῶν ὁποίων ὠρίσθη νὰ μετέχη καὶ ἡ ἰδρύτρια τοῦ ἀρχικοῦ λαχείου Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία. Τὸ ποσοστὸν τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς, διαφόρως ἐκάστοτε καὶ οὐχὶ πάντοτε δικαίως ἐν τῷ μεταξὺ ὀριζόμενον, καθωρίσθη τῷ 1934 διὰ τοῦ νόμου 6079 δικαιότερον, ἀναγνωρισθέντος ὅτι τὸ παρεχόμενον χρηματικὸν ποσὸν ἀποτελεῖ κατ' ἀκριβείαν οὐχὶ χορηγίαν, ἀλλ' ἀπόδοσιν ὀφειλομένου τῇ Ἑταιρείᾳ μεριδίου. Ἐκτοτε οἱ ρυθμίζοντες τὰ τῶν ἀνωτέρω λαχείων νόμοι ὁμιλοῦσι περὶ ἀποδόσεως εἰς τὴν Ἑταιρείαν ποσοσῶν ἐκ τῶν προσόδων ἐκείνων, ὑπονοουμένου οὕτω τοῦ δικαιώματος αὐτῆς ἐπὶ τούτων. Ἀτυχῶς τῷ 1954 τὸ ποσοστὸν τοῦτο ἐμειώθη εἰς 12% καί, τὸ χεῖρον, ὠρίσθη ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίῃ ἐν συνόλῳ τὰ τέσσαρα ἑκατομμύρια δραχμῶν. Καὶ ἐνῶ ἠλπίζομεν, ὅτι τὸ μερίδιον τῆς Ἑταιρείας ἐκ τῶν κερδῶν τῶν λαχείων ταχέως θὰ ἠξάνετο, ἵνα αὕτη δύναται νὰ ἐκπληροῖ, ὅσον τὸ δυνατόν εὐρύτερον τοὺς σπουδαίους σκοποὺς της, μετὰ καταπλήξεως ἐμάθομεν τὴν ἐπαύριον τῆς τελέσεως τῶν ἐγκαινίων τοῦ μεγάρου, ὅτι ἡ δόσις τῆς δευτέρας ἑξαμηνίας τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀπὸ δραχμῶν 2.000.000 περιορίσθη εἰς δραχ. 100.000 μόνον, τοῦ ὑπολοίπου εἰσαχθέντος εἰς τὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους, πρὸς ἰσοσκέλιον τοῦ προϋπολογισμοῦ. Καὶ τὸ μὲν συμβούλιον πρόεβη εἰς τὰς προσηκούσας ἐνεργείας καὶ διαμαρτυρίας καί, ἂν παραστῇ ἀνάγκη, θὰ πρέπη καὶ ἡ Συνέλευσις νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὸ ζωτικώτατον τοῦτο διὰ τὴν Ἑταιρείαν ζήτημα. Σήμερον περιορίζομαι νὰ ἐκφράσω, καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐν τούτῳ διερμηνεύω τὴν γνώμην πάντων ὑμῶν, τὴν βαθυτάτην λύπην καὶ πικρίαν τῆς Ἑταιρείας διὰ τὴν γενομένην περικοπὴν, μαρτυροῦσαν, ὅτι δὲν ἐκτιμᾶται προσηκόντως τὸ ἐπιτελούμενον ὑπ' αὐτῆς ἐθνικὸν ἔργον. Ἐὰν δὲν παρασχεθῶσι τῇ Ἑταιρείᾳ ἀμειώτα τὰ ἀπαιτούμενα οἰκονομικὰ μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ, τὸ μὲν ἐντεῦθεν ὕλικὸν ὄφελος τοῦ Δημοσίου θὰ ἦναι ἀσήμαντον, σημαντικωτάτη ὅμως ἡ ἐπιστημονικὴ καὶ ἠθικὴ ζημία τῆς πατρίδος ἡμῶν.

Ἡ Συνέλευσις, ἐγκρίνουσα τὰ λεχθέντα, ἐκφράζει τὴν βαθυτάτην λύπην της διὰ τὴν περικοπὴν καὶ ἐπιφυλάσσεται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ ζήτημα.

Ἐἶτα ὁ Γραμματεὺς τοῦ Δ. Συμβουλίου τῆς Ἑταιρείας κ. Ἄν. Ὁρλάνδος ἀνεκοίνωσε τὴν ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσαν ἔκθεσιν περὶ τῶν πεπραγμένων τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1956 μετὰ προβολῆς φωτεινῶν εἰκόνων ἐκ τῶν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας γενομένων ἀνασκαφῶν.

Β' ΤΑΚΤΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Τῆ 31η Μαρτίου 1957, ἡμέρα Κυριακῆ καὶ ὥρα 10 π.μ. ἀκριβῶς, συν-ἤλθον οἱ ἑταῖροι εἰς δευτέραν τακτικὴν Συνέλευσιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Προέδρου τῆς Συνελεύσεως κ. Κ. Γεωργακοπούλου ἐν τῷ μεγάρῳ τῆς Ἐταιρείας καὶ προέβησαν, κατὰ τὸ ἄρθρον 10 τοῦ Ὁργανισμοῦ, εἰς μυστικὴν διὰ ψηφοδελτίων ἐκλογὴν τοῦ νέου Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐταιρείας διὰ τὴν τριετίαν 1957-59.

Ἐψήφισαν ἑταῖροι ἑκατὸν ἑννέα (109), ἐξ αὐτῶν 2 ψηφοδέλτια εὐρέθησαν ἄκυρα, ἐξέλεγαν δὲ μέλη διὰ τὴν τριετίαν 1957-59 οἱ κ.κ. Γεώργιος Ν. Βέλτσος διὰ ψήφων 104, Κωνστ. Ἀλεξανδροῦς διὰ ψήφων 103, Κωνστ. Κτιστόπουλος διὰ ψήφων 102, Ἀναστ. Ὁρλάνδος διὰ ψήφων 102, Γεώργιος Μπαλῆς διὰ ψήφων 101, Ἀριστοτέλ. Πέππας διὰ ψήφων 101, Παναγιώτης Πουλίτσας διὰ ψήφων 98, Ἰωάνν. Καλιτσουνάκης διὰ ψήφων 82, Γεώργιος Σωτηρίου διὰ ψήφων 69, Δημ. Εὐαγγελίδης διὰ ψήφων 66, Κωνστ. Ρωμαῖος διὰ ψήφων 62, Σωκράτης Κουγέας διὰ ψήφων 62, Νικ. Κοντολέων διὰ ψήφων 50 καὶ Ἀντών. Κεραμόπουλος διὰ ψήφων 47.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΙΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Τὸ οὕτω ἐκλεχθὲν ὑπὸ τῶν ἑταίρων νέον Συμβούλιον συνελθὸν τῆ 24 Ἀπριλίου 1957 εἰς συνεδρίαν πρὸς πλήρη καταρτισμὸν αὐτοῦ, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ τροποποιηθέντος ἄρθρου 10 τοῦ ὄργανισμοῦ, ἐξέλεξε μέλη τοῦ Συμβουλίου τοὺς κ.κ. Σπυρίδωνα Μαρινᾶτον, Ἰωάνν. Παπαδημητρίου καὶ Χρηστον Καροῦζον. Ἐν συνεχείᾳ τὸ Συμβούλιον ἐξέλεξε παμψηφεί Προέδρον τὸν κ. Παναγιώτην Πουλίτσαν, Ἀντιπρόεδρον τὸν κ. Γεώργιον Ν. Βέλτσον καὶ Γραμματέα τὸν κ. Ἀναστάσιον Ὁρλάνδον.

Ἀποβιώσαντος τῆ 19/5/57 τοῦ Συμβούλου Γεωργίου Μπαλῆ, συνῆλθεν εἰς συνεδρίαν τὸ Συμβούλιον τῆ 3η Ἰουνίου καὶ ἐξέλεξε Σύμβουλον εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἀποβιώσαντος τὸν κ. Παναγιώτην Ζέπον.

ΕΚΘΕΣΙΣ
ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1957
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΝ
ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Κύριε Πρόεδρε,

Οἱ ὑπογεγραμμένοι ἀποτελοῦντες τὴν Ἐξελεγκτικὴν Ἐπιτροπεῖαν τῆς Ἑταιρείας διὰ τὸ ἔτος 1957, προσκληθέντες διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 162 τῆς 24ης Μαρτίου 1958 ἐγγράφου τοῦ κ. Προέδρου, ἐπελήφθημεν τοῦ ἐλέγχου τῆς οἰκονομικῆς διαχειρίσεως τῆς Ἑταιρείας τοῦ λήξαντος ἔτους 1957, ἐκ τῶν ταμειακῶν καὶ λογιστικῶν βιβλίων τῆς ὁποίας ἐξάγονται τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα :

Μ Ε Ρ Ο Σ Ι

Α' Χρηματικόν.

Ταμείον.

α) Χρέωσις :

1.	Ἀπὸ ὑπόλοιπον μετρητῶν ἐν τῷ Ταμείῳ κατὰ τὴν 31 ^{ην} Δεκεμβρίου 1956 ἀνερχόμενον εἰς	δραχ.	45.131.70
2.	» Ἔσοδα Γ. Προῦ/σμοῦ 1/1-31/12/57	»	4.679.242.35
3.	» Ἀναλήψεις Ἐθνικῆς Τραπέζης Ἑλλάδος καὶ Ἀθηνῶν Α'	»	3.832.254.85
4.	» Ἐγγυήσεις	»	32.000.—
5.	» Προκαταβολὰς	»	938.886.—
6.	» Κρατήσεις Φ. Κ. Προσόδου μισθωτῶν	»	8.583.—
7.	» » Χαρτοσήμου	»	1.645.50
8.	» Ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. Παραγωγικοῦ 1954	»	170.400.—
9.	» Κρατήσεις ἐκ Τυπογραφείου Ταρουσοπούλου	»	23.225.—
10.	» » Φόρου Ζ' κατηγορίας καὶ χαρτοσήμου	»	35.143.—
11.	» Μουσεῖον Δελφῶν	»	3.920.—
12.	» » Ἐλευσίνος	»	2.800.—
13.	» Ἀνάληψιν ἐκ Τραπ. Ἐθνικῆς Ἑλλάδος καὶ Ἀθηνῶν - ὁδ. Ἀργεντινῆς	»	2.789.—
14.	» Ἔσοδα ἐπιστραφέντα	»	6.069.30
	Σύνολον		9.782.089.70

β) Πίστωσις. Ὅσα τὸ Ταμεῖον κατέβαλεν.

1.	Εἰς Ἐξοδα Γ. Προϋ/σμοῦ 1/1-31/12/57	δραχ.	3.873.927.—
2.	» Καταθέσεις παρὰ τῆ Τραπεζῆ Ἐθνικῆ καὶ Ἀθηνῶν Α'	»	4.808.390.95
3.	» Προκαταβολὰς	»	490.000.—
4.	» Κρατήσεις φόρου καθ. Προσόδου κλ. μισθωτῶν	»	8.583.—
5.	» » Χαρτοσήμου	»	1.645.50
6.	» Ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. Παραγωγικοῦ 1954	»	532.189.—
7.	» Κρατήσεις Φόρου Ζ' κατηγορίας καὶ χαρτοσήμου	»	35.143.—
8.	» Μουσεῖον Δελφῶν	»	3.920.—
9.	» » Ἐλευσίνος	»	2.800.—
10.	» Ἐξοδα ἐπιστραφέντα	»	6.069.30
	Σύνολον	»	9.762.667.75
	Ἐπίλοιπον μετρητῶν ἐν τῷ Ταμείῳ 31/12/57	»	19.421.95
	Σύνολον	»	<u>9.782.089.70</u>

Β' Ἀνάλυσις Ἐσόδων καὶ Ἐξόδων τοῦ Προϋπολογισμοῦ Χρ. 1957

α) Ἐσοδα

1.	Ἀπὸ μερίσματα καὶ τόκους	δραχ.	485.049.60
2.	» Παραχώρησιν αἰθούσης διαλέξεων	»	7.200.—
	» Μισθώματα Ε' ὁρόφου τοῦ μεγάρου	»	31.835.—
3.	» Ἀντίτιμον δημοσιευμάτων τῆς Ἐταιρείας	»	53.510.50
4.	» » » «Ἀρχαῖοι τόποι καὶ Μουσεῖα»	»	20.369.50
5.	» Συνδρομὰς Ἐταίρων	»	12.300.—
6.	» Συμμετοχὴν τῆς Ἐταιρείας εἰς τὰ καθαρὰ κέρδη τῶν κρατικῶν λαχείων	»	4.000.000.—
7.	» Ἐκτακτὰ καὶ ἀπρόβλεπτα ἔσοδα	»	3.030.—
8.	» Πώλησιν ἀχρήστου ὑλικοῦ	»	10.000.—
9.	» Ἐσοδα κεκλεισμένων χρήσεων	»	55.947.75
	Σύνολον	»	<u>4.679.242.35</u>

β) Ἔξοδα

1.	Εἰς μισθοὺς καὶ ἐπιδόματα προσωπικοῦ	δραχ.	147.673.50
2.	» Ἔξοδα γραφείων	»	155.971.95
3.	» » βιβλιοθήκης	»	59.886.60
4.	» Ἀνασκαφὰς καὶ μελέτας	»	193.213.—
5.	» Ἀναστηλώσεις ἀρχαίων μνημείων	»	80.000.—
6.	» Ἀνέγερσιν, ἐπισκευὰς καὶ ἀνασυγκρότησιν Μουσείων	»	154.195.—
7.	» Πλουτισμὸν βιβλιοθηκῶν Μουσείων	»	4.636.—
8.	» Ἀνέγερσιν Μουσείου Ἀργοστολίου	»	674.000.—
9.	» Δημοσιεύματα	»	398.855.20
10.	» » «Ἀρχαῖοι τόποι καὶ Μουσεῖα»	»	1.661.—
11.	» Συνδρομὰς εἰς περιοδικὰ καὶ βιβλία ἀρχαιολογικά	»	4.300.—
12.	» Ὑποτροφίας καὶ συνέδρια	»	45.873.50
13.	» Ἐπιστημονικὰς ἀνακρινώσεις καὶ διαλέξεις	»	1.120.—
14.	» Διάφορα ἔξοδα	»	40.493.35
15.	» Εἰσφορὰν τῆς Ἑταιρείας εἰς τὸ Ι.Κ.Α.	»	30.170.—
16.	» Διάφορα ἔξοδα κεκλεισμένων χρήσεων	»	9.802.—
17.	» Ἀπρόοπτα ἔξοδα καὶ ἀπρόβλεπτα	»	8.326.70
18.	» Ἀμοιβὴν ἀρχιτέκτονος τοῦ μεγάρου	»	274.206.—
19.	» » ἐπιπέλλοντος πολ. μηχανικοῦ	»	19.580.—
20.	» Ἡμερομίσθια ἐπιστάτου	»	28.900.—
21.	» Ἔξοδα ἀνεγέρσεως νέου μεγάρου	»	1.181.909.70
22.	» » μεταφορᾶς καὶ συσκευασίας	»	127.—
23.	» Ἐπιπλώσεις μεγάρου	»	359.026.50
	Σύνολον	»	3.873.927.—
	Προκῦψαν περίσσευμα χρήσεως 1957	»	805.315.35
	Σύνολον	»	<u>4.679.242.35</u>

Γ' Γενικὸς Ἰσολογισμὸς τῆς χρήσεως 1957.

1. Ἐνεργητικὸν

Τὸ ἐνεργητικὸν τῆς Ἑταιρείας τὴν 31/12/1957	
ἀνήρχετο εἰς	δραχ. <u>30.671.804.90</u>
ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἑξῆς:	

1.	Ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπον μετρητῶν ἐν τῷ Ταμείῳ 31/12/57 δραχ.	19.421.95
2.	» Τὸ μέγαρον τῆς Ἐταιρείας »	19.300.560.45
3.	» Ἀκίνητα κτήματα »	17.80
4.	» 3490 μετοχὰς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἕξ ὧν 100 δωρεᾶς Ἰ. Ρώμα »	1.636.202.—
5.	» 760 μετοχὰς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος »	432.772.50
6.	» 180 » Κτηματικῆς Τραπέζης Ἑλλάδος »	40.35
7.	» 416 » Ἑλλην. Ἡλεκτρ. Σιδηροδρόμων »	33.532.70
8.	» 235 ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. 1914, 500 ἐκ. 5% »	243.—
9.	» 405 » » 1889, 4% Πάγιον »	88.—
10.	» 75 » » 1890, 5% Σιδηρ. Λαρίσης »	20.—
11.	» 121 ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. 1907, 5% Ἀμύνης »	8.—
12.	» 1 » » 1893, 5% Κεφαλαιώσεως καὶ ἀπόδ. φρ. 140 »	1.—
13.	» 25 ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. 1924, Προσφυγικοῦ »	25.70
14.	» 30 ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. Πατριωτικοῦ »	1.—
15.	» 1000 » » Ἀπαλλοτριώσεως, 1919, 1929, 1931 »	1.—
16.	» 150 ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. Ἑλλ./βουλγαρικῆς Μεταναστεύσεως 1923 »	1.—
17.	» 155 ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. Κτηματικῆς Πίσσεως 1930 »	205.60
18.	» 95 ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. Κτηματικῆς Πίσσεως 1927 »	126.—
19.	» 8135 ὁμολογίας Ἐθν. Δαν. Παραγωγικοῦ 1954, 5% »	1.091.477.—
20.	« Καταθέσεις παρὰ τῆ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ καὶ Ἀθηνῶν Α΄ »	6.999.566.20
21.	» Ληξιπρόθεσμα τοκομερίδια »	50.—
22.	» Ἐκκρεμεῖς λογαριασμοῦς »	112.422.—
23.	» Κρατήσεις Φ. Κ. Προσόδου μισθωτῶν »	413.05
24.	» » χαρτοσήμου » »	12.10
25.	» Διαφόρους λογαριασμοῦς »	940.50
26.	» Ἐπιπλώσεις μεγάρου »	1.043.656.—
	Σύνολον »	<u>30.671.804.90</u>

2. Παθητικὸν

Τὸ δὲ Παθητικὸν τῆς Ἑταιρείας τὴν 31^{ην} Δεκεμβρίου 1957 ἀνήρχετο εἰς δραχ. 30.671.804.90

ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἐξῆς:

1. Κεφάλαιον	δραχ.	22.593.667.65
2. Κεφαλαιοποιήσις ἀντιτίμου πωλήσεως ἀκινήτων	»	1.290.10
3. Κληρωθεῖσαι ὁμολογίαι	»	441.962.—
4. Εἰσπρακτέα τοκομερίδια	»	50.—
5. Ἐγγυήσεις	»	32.000.—
6. Διάφοροι λογαριασμοὶ	»	153.350.50
7. Προκαταβολαὶ	»	100.000.—
8. Τυπογραφεῖον	»	112.422.—
9. Περιουσία τῆς Ἑταιρείας	»	7.237.062.65
<i>Σύνολον</i>		<u>30.671.804.90</u>

Δ' Περιουσία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

Ἡ περιουσία τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν 31^{ην} Δεκεμβρίου 1957 ἀνήρχετο εἰς τὸ ποσὸν τῶν δραχμῶν **30.671.804.90** ἀποτελουμένη ἐκ τῶν ἰδίων ὑπολοίπων τῶν ἐν τῷ Ἐνεργητικῷ ἀναγραφομένων μερίδων.

Περαίνουσα τὴν ἐκθεσιν ταύτην ἡ Ἐπιτροπεία προτείνει εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὅπως ἐγκρίνη τὴν ἀνωτέρω διαχείρισιν ὡς ὀρθῶς ἔχουσαν καὶ ἐπικυρώσῃ τὸν τε Ἴσολογισμόν καὶ τὸν Ἀπολογισμόν τοῦ λήξαντος ἔτους 1957 τῆς ἰδίας περιουσίας τῆς Ἑταιρείας.

Ἀθῆναι τῇ 28 Μαρτίου 1957

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπεία

Δ. Κ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΑΚΗΣ
Κ. Δ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
ΜΙΛΤ. ΠΟΥΡΗΣ
ΜΙΧ. ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Μ Ε Ρ Ο Σ Ι Ι

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἔλεγχον διαχειρίσεως Δωρεῶν, Κληρονομιῶν, Κληροδοτημάτων, προκύπτουσι τὰ ἑξῆς ἀποτελέσματα ἐκ τῶν τηρουμένων βιβλίων :

1. Κληρονομία Ἰωάνν. Μαρκοπούλου.

Τοῦτο παραμένει εἰσέτι ἀπὸ τοῦ 1944 ἄνευ Ἐσόδων, ἡ δὲ περιουσία αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἑξῆς :

1. Καταθέσεις ἐν ὄψει παρὰ τῆ Ἐθνικῆ Τραπεζῇ	δρχ.	1.—
2. » Κεφαλαίου παρὰ τῆ »	»	1.—
3. Ὁμολογίαι Ἐθν. Δαν. 1922, $\frac{1}{2}\%$ τεμ. 4083	»	4.083.—
4. Εἰδικὸς λ/σμὸς προσωρινῆς Ἀναγωγῆς	»	<u>672.917.20</u>
Σύνολον	δρχ.	<u><u>677.002.20</u></u>

2. Κληρονομία Φοίβου Φαρμά.

Ἡ χρῆσις τῆς κληρονομίας ταύτης ἀρχεται ἀπὸ 1/4/56—31/3/57, τὰ ἀποτελέσματα δὲ τῆς διαχειρίσεως, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ λογιστοῦ καὶ ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς βιβλίων, ἔχουσιν ὡς ἑξῆς :

Πρὸς
τὸν κ. Πρόεδρον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

Ἐν τὰ ὕθ α

Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ υποβάλω τὸν Ἀπολογισμὸν καὶ Ἰσολογισμὸν τῆς Κληρονομίας Φ. Φαρμά τῆς οικονομικῆς διαχειρίσεως τοῦ ἔτους 1956/57 (1/4/56-31/3/57) πρὸς ἔγκρισιν καὶ νὰ γνωρίσω εἰς Ὑμᾶς σχετικῶς τὰ κάτωθι :

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ Ἐσοδα τῆς ἄνω χρήσεως ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

	Εἰς Δραχμάς	
Ἐσοδα	Προϋπολογισθέντα	Εἰσπραχθέντα
Κεφ. Α' Πρόσοδοι ἐκ χρεογράφων	79.227.—	92.633.50
> Β' Τόκοι ἐκ καταθέσεων	6.708.—	11.227.—
> Γ' Διάφορα καὶ ἀπρόβλεπτα	43.—	—
> Βδὶς Καθυστερούμενοι τόκοι καταθέσεων . . .	1.720.—	—
> Γδὶς Καθυστερούμενοι διάφοροι πρόσθετοι . .	43.—	1.766.50
> ΣΤ' Πλεόνασμα προηγούμενης χρήσεως 1955/56	24.527.65	24.527.65
Σύνολον . .	112.268.65	130.154.65
ἦτοι εἰσπραχθήσαν πλέον προϋπολογισθέντων . . .	17.886.—	—
Σύνολον δρχ. . .	130.154.65	—

Τὸ ποσὸν τῶν 17.886.—προέρχεται κυρίως ἐκ τῆς αὐξήσεως τῶν μερισμάτων καὶ ἐκ τόκων καταθέσεων εἰς δραχμάς.

	Προϋπολογισθέντα	Δαπανηθέντα
Κεφ. Α' Ἐξοδα Διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως . . .	14.324.15	—
> Β' Ἐξοδα συντηρήσεως τῆς περιουσίας . . .	15.000.—	2.917.50
> Γ' Ἐκτελέσεως σκοποῦ	80.000.—	—
> Δ' Ἐκτελέσεως ὄρων διαθήκης	2.944.50	—
Σύνολον . .	112.268.65	2.917.50
μείον δαπανηθέντων . . .	2.917.50	—
Ὑπόλοιπον μὴ δαπανηθέν . . .	109.351.15	ἦτοι περίσσευμα
Εἰσπραχθέντα πλέον τῶν προϋ/σθέντων . . .	17.886.—	Δρ. 127.237.15

Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ πίνακος τῶν ἐξόδων, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν μὴ διάθεσιν ποσῶν ἐκτελέσεως σκοποῦ, ἐξόδων διοικήσεως, ἐκτελέσεως ὄρων διαθήκης παρὰ μόνον εἰς ἐξοδα συντηρήσεως περιουσίας, ἦτοι προμηθείας Τραπεζῶν, φυλάκτρων, ἀσφαλιστρων χρεογράφων καὶ συναλλαγματικῆς διαφορᾶς κατὰ τὴν δραχμοποίησιν τῶν ἐμβασμάτων τῆς κληρονομ. δρ. 2.917.50.

Ἀπολογισμὸς καὶ ἰσολογισμὸς τῆς περιουσίας τῆς Κληρονομίας Φαρμά
χρ. 1956/57.

Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ χρῆσιν οὐδεμία ἐπῆλθε μεταβολὴ εἰς τὰ χρεόγραφα
τῆς κληρονομίας.

Ἐκ τῶν καταθέσεων παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ καὶ Ἀθηνῶν—Ἀλεξαν-
δρείας μετεφέρθησαν Γρ. Διατ. 74.923.—δραχμοποιηθέντα εἰς δρ. 64.433.50,
αἵτινες κατετέθησαν παρὰ τῷ Α' Κεντρικῷ καταστήματι τῆς Ἐθνικῆς Τραπέ-
ζης καὶ Ἀθηνῶν.

Αἱ ἐκ λιρῶν 1.457.9.4 καταθέσεις παρὰ τῷ Β' Κεντρικῷ καταστήματι
ἐδραχμοποιήθησαν καὶ ἀπέδωκαν τὸ ποσὸν τῶν δρ. 121.698.50, παραμένουσι
δὲ ἐκεῖ ἐν ἀναμονῇ ἀποφάσεως τοῦ Συμβουλίου πρὸς ἐπένδυσιν αὐτῶν ἢ κα-
τάθεισιν ἐπὶ προθεσίμια, μετὰ τὴν δραχμοποίησιν καὶ τοῦ ἐκ Γρ. δ. ποσοῦ
46.117.50.

Ταῦτα ἐμφαίνονται ἐν τῷ συνημμένῳ πίνακι τοῦ Ἀπολογισμοῦ καὶ ἰσο-
λογισμοῦ τῆς Κληρονομίας, καθὼς καὶ τὸ ποσὸν τοῦ Ἐνεργητικοῦ καὶ Πα-
θητικοῦ τῆς Κληρονομίας, τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται τὴν 31/3/57 εἰς δραχμὰς
1.696.482.65.

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΣΟΔΩΝ - ΕΞΟΔΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΫ/ΣΜΟΥ

Κεφάλ.	Αρθρ.	Έσοδα	Προϋπολογισθέντα		Εισπραχθέντα	
			Γρ. Διατ.	Δραχμαί	Γρ. Διατ.	Δραχμαί
Μέρος Α'						
Ι Τακτικά Έσοδα						
Πρόσοδοι χρεογράφων						
—						
Α'	1-9	Πρόσοδοι χρεογράφων ξένων Δανείων και έσωτερικών	—	79.227.—	107.714.20	92.633.50
Β'	1-2	Τόκοι καταθέσεων	—	6.708.—	13.054.—	11.227.—
Γ'	1	Διάφορα και άπρόβλεπτα..		43.—	—	—
II Έκτακτα Έσοδα						
Καθυστερούμεναι πρόσοδοι						
—						
Αδεις	1	Τοκομερ. όμολ. Ύδρευσεως	—	—	—	—
Βδεις	1	Τόκοι καταθέσεων	—	1.720.—	—	—
Γδεις	1	Διάφοροι πρόσοδοι	—	43.—	2.054.—	1.766.50
ΣΤ'	1	Πλεόνασμα προηγούμενης χρήσεως				
		Τò κατά τήν χρῆσιν 1955/ 56 προκῆψαν περίσσευμα..	—	24.527.65	28.523.35	24.527.65
<i>Σύνολον</i>			—	112.268.65	151.345.55	130.154.65

Ἀθήναι τῆ 31 Μαρτίου 1957

Ὁ Λογιστής
ΑΝΤ. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

Κίνησις Ταμείου τῆς Κληρονομίας Φ. Φαρμά
Ὅσα εἰσέπραξεν ἀπὸ 1 Ἀπριλίου 1956 - 31 Μαρτίου 1957

Χρέωσις — Ἔσοδα

	Γρ. Διατ.	Δραχμαί
1. Ὑπόλοιπον μετρητῶν ἐν τῷ Ταμείῳ 31/3/56	13.768.—	11.840.60
2. Ἔσοδα Προῦ/σμοῦ 1/4/56-31/3/57 . .	—	130.154.65
3. Ἀναλήψεις παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καὶ Ἀθηνῶν Β'	—	122.334.—
4. Ἀναλήψεις παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καὶ Ἀθηνῶν Ἀλεξανδρείας	—	66.322.—
5. Ἀναλήψεις παρὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς καὶ Ἀθηνῶν Α'	—	393.50
<i>Σύνολον</i>		<u>331.044.75</u>

Πίστωσις — Ἐξόδα

Ὅσα κατέβαλεν ἀπὸ 1/4/56 - 31/3/57 εἰς

	Γρ. Διατ. @ 0,86 Δραχμαί	
1. Ἐξόδα Προῦ/σμοῦ 1/4/56-31/3/57 . .	—	2.917.50
2. Καταθέσεις παρὰ τῆς Τραπεζῆς Ἐθνικῆς καὶ Ἀθηνῶν Ἀλεξανδρείας	—	92.633.50
3. Καταθέσεις παρὰ τῆς Τραπεζῆς Ἐθνικῆς καὶ Ἀθηνῶν Α'	—	75.660.50
4. Καταθέσεις παρὰ τῆς Τραπεζῆς Ἐθνικῆς καὶ Ἀθηνῶν Β'	—	121.698.50
5. Περισεύματα Προῦ/σμοῦ (τὸ περίσσευμα 1955/56)	—	24.527.65
6. Ὑπόλοιπον μετρητῶν ἐν τῷ Ταμείῳ 31/3/57	—	13.607.10
<i>Σύνολον</i>		<u>331.044.75</u>

Γενικὸς Ἱσολογισμὸς χρήσεως 1956-1957

Ἐνεργητικὸν

Τὰ ὑπόλοιπα τῶν κάτωθι μερίδων ἀποτελοῦντα τὸ Ἐνεργητικὸν τῆς Κληρονομίας Φ. Φαρμά:

	Γρ. Διατιμ.	Δραχμαὶ
702 Μετοχαὶ τῆς «Alexandrie Pressing C ^o »	652.860.—	561.459.—
532 Μετοχαὶ τῆς «Société Anonyme de Nettoyage et Pressage de Cotton»	345.800.—	297.388.—
6 Ὁμολογ. τῆς «Crédit Foncier Égyptien»	9.876.—	8.493.—
Κληροδότημα ὑπόλοιπον βιβλιαρίου . .	3.423.60	2.944.50
Καταθέσεις παρὰ τῆ Τραπεζῆ Ἐθνικῆ καὶ Ἀθηνῶν Β'-Ἀθήνας	46.117.50	39.661.—
Καταθέσεις παρὰ τῆ Τραπεζῆ Ἐθνικῆ καὶ Ἀθηνῶν - Ἀλεξανδρείας . . .	59.685.50	51.329.45
	<u>1.117.762.60</u>	<u>961.274.95</u>
49 Ὁμολογίαι Ὑδρεύσεως Ἀθηνῶν (Οὔλεν)	—	328.300.—
50 Ληξιπρόθεσμα Τοκομερίδια	—	490.—
Καταθέσεις Τραπεζῆς Ἐθνικῆς καὶ Ἀθηνῶν Α'-Ἀθήνας	—	271.112.10
Καταθέσεις Τραπεζῆς Ἐθνικῆς καὶ Ἀθηνῶν Β'-Ἀθήνας	—	121.698.50
Ὑπόλοιπον μετρητῶν Ταμείου 31/3/1957	—	13.607.10
Σύνολον . .	<u>1.117.762.60</u>	<u>1.696.482.65</u>

Παθητικὸν

Τὰ ὑπόλοιπα τῶν κάτωθι μερίδων ἀποτελοῦντα τὸ Παθητικὸν τῆς Κληρονομίας Φ. Φαρμά 31/3/1957.

	<u>Γρ. Διατιμ.</u>	<u>Δραχμαί</u>
Κεφάλαιον	1.438.967.30	1.237.511.—
» εἰς δραχμὰς	—	328.300.—
Ἐισπρακτέα τοκομερίδια	—	490.—
Κληροδότημα	3.423.60	2.944.50
Περίσσευμα χρήσεως 1956-57	147.952.10	127.237.15
Σύνολον	<u>1.590.343.—</u>	<u>1.696.482.65</u>

Ἀθῆναι τῇ 31 Μαΐου 1957

Ὁ Λογιστὴς
ΑΝΤ. ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΩΝ
ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1957

ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ		Είδος εσόδων	Προσπαιλο- γισθέντα	Είσπρα- χθέντα	Διαφορὰ	
Κεφ.	Αριθμ.				Ἐπι- πλέον	Ἐπι- ἐλαττον
A'	1.1	Μερίσματα και τόκοι	410,450.—	485,049.60	74,599.60	—
	2-1	Μισθώματα	110,000.—	39,035.—	—	70,965.—
	3-1	Ἀντίτιμον Δημοσιευμάτων	50,000.—	53,510.50	3,510.50	—
	3-2	Ἀντίτιμον δημοσ. «Ἀρχαῖοι τόποι και Μουσεία τῆς Ἑλλάδος»	17,000.—	20,369.50	3,369.50	—
B'	1-1	Εἰσφοραὶ ἑταιρῶν	14,250.—	12,300.—	—	1,950.—
	2-1	Συμμετοχὴ τῆς Ἑταιρείας ἐπὶ τῶν εἰσ- πραξῶν τῶν Κρατικῶν Λαχείων	4,000,000.—	4,000,000.—	—	—
G'	1-1	Ἐκ πωλήσεως ἀχρήστου ὑλικοῦ κλπ.	2,000.—	10,000.—	8,000.—	—
	1-2	Ἐξ ἀπροσβλέπτων εσόδων	20,000.—	3,030.—	—	16,970.—
	1-3	Ἐξ εσόδων κεκλ. χρήσεων	1,950,000.—	55,947.75	—	1,894,052.25
			6,573,700.—	4,679,242.35	89,479.60	1,983,937.25

Ἀνάλυσις τοῦ Κεφαλαίου Α', ἄρθρου 3.
Ἀντίτιμον δημοσιευμάτων.

1.	Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς	Δρχ.	23,805.—
2.	Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας	»	3,420.—
3.	Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι. 1855	»	12.—
4.	Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί. 1860	»	27.—
5.	H. G. Lolling. Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ μουσείου. 1899	»	54.—
6.	B. Leondardou. Ἡ Ὀλυμπία. 1901	»	348.—
7.	B. Στάη. Τὰ εὐρήματα τοῦ ναυαγίου Ἀντικυθῆρων. 1902	»	42.—
8.	Comptes rendus du Congrès International d'archéologie. 1905	»	48.50
9.	Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος. 1906	»	120.—
10.	Π. Καββαδία—Γ. Καβερᾶν. Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως. 1906/7	»	300.—
11.	Χρ. Τσούντα. Αἱ Προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου. 1908	»	5,160.—
12.	Γ. Παπαβασιλείου. Περί τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων. 1910	»	162.—
13.	Κ. Κουρουνιώτου. Κατάλογος Μουσείου Λυκοσούρας. 1911	»	84.—
14.	Γ. Οἰκονόμου. Ἐπιγραφαὶ Μακεδονίας. 1915	»	81.—
15.	Γ. Γαρδίκια. Μελετήματα ἀρχαιολογικά. 1915	»	8.—
16.	Ἀντ. Κεραμοπούλλου. Τοπογραφία Δελφῶν. 1912-17	»	27.—
17.	Βαλ. Στάη. Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος κλπ. 1920	»	147.—
18.	G. P. Oeconomus. De profusionum receptaculis. 1921	»	36.—
19.	Ἀντ. Κεραμοπούλλου. Ὁ ἀποτυμανισμός. 1923	»	108.—
20.	Ἀπ. Ἀρβαντιοπούλου. Γραφταὶ στήλαι Δημητριάδος - Παγασῶν. 1928	»	1,260.—
21.	Γ. Ε. Μυλωνά. Ἡ Νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι. 1928	»	930.—
22.	Ἰωάν. Γενναδίου. Ὁ Λόρδος Ἐλγιν. 1930	»	390.—
23.	Ἰωσ. Χατζιδάκη. Ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ Μουσείου. 1931	»	83.—
24.	Γεωργίου Σωτηρίου. Χριστιανικαὶ Θῆβαι. 1931	»	240.—
25.	Γ. Π. Οἰκονόμου. Τὰ ἑκατὸν ἔτη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. 1938	»	8.—
26.	N. Κοντολέοντος. Τὸ Ἐρέχθειον. 1949	»	190.—
27.	Ἄνδρ. Συγγοπούλου. Συλλογὴ Ἑλένης Σταθάτου. 1950	»	532.—
28.	Φοῖβου Σταυροπούλλου. Ἡ Ἀσπίς τῆς Ἀθηνᾶς Παρθένου. 1950	»	100.—
29.	Κων. Φ. Συριοπούλου. Ὁ Στερεοβάτης τοῦ Παρθενῶνος. 1951	»	148.—
30.	Κων. Ρωμαίου. Κέραμοι τῆς Καλυδῶνος. 1951	»	520.—
31.	Μαρκέλλου Μισοῦ. Ἀρχαιολογικὴ Προσωπογραφία. 1952	»	312.—
			Δρχ. 38,702.50

ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1957

Κεφ.	Αριθ.	Είδος εξόδων	Προϋπολογισθέντα	Συμπληρωμ. Πιστώσεις	Απαρτηθέντα	Πραγματοποιήθέντα	Διαφορά επί ελαττον
A'	1-1-	Μισθοί και επίδοματα	201,000.—	—	147,673.50	147,673.50	53,326.50
	2-1-2	*Εξοδα Γραφείων	200,000.—	—	158,476.25	155,971.95	44,028.05
	3-1-1	*Εξοδα Βιβλιοθήκης	60,000.—	—	59,886.60	59,886.60	113.40
B'	1-1	*Ανασκαφαί και μελέται	1,000,000.—	—	196,428.—	193,213.—	806,787.—
	1-2	*Αναστηλώσεις αρχαίων μνημείων	500,000.—	—	80,000.—	80,000.—	420,000.—
	1-3	*Ανέγερσις, επισκευή και άνασυγκρότησις Μουσείων και φυλακείων	400,000.—	—	154,195.—	154,195.—	245,805.—
	1-4	Διά πλουτισμόν Βιβλιοθηκῶν τῶν Μουσείων	10,000.—	—	4,636.—	4,636.—	5,364.—
	1-5	Διά άνασυγκρότησιν Ἐθνικ. Ἀρχ. Μουσ.	100,000.—	—	—	—	100,000.—
	1-6	» άνασυγκρότησιν Μουσ. Ἀκροπόλεως	50,000.—	—	—	—	50,000.—
	1-7	» άνέγερσιν Μουσείου Κεφαλληνίας	500,000.—	500,000.—	674,000.—	674,000.—	326,000.—
	2-1	Δημοσιεύματα	400,000.—	—	398.855.20	398,855.20	1,144.80
	2-2-4	Δημοσιεύματα « Ἀρχαιολογικοὶ τόποι και Μουσεία τῆς Ἑλλάδος »	6,000.—	—	1,661.—	1,661.—	4,339.—
	3-1	Συνδρομαί εἰς περιοδικὰ και βιβλία ἀρχαιολογικά	30,000.—	—	4,300.—	4,300.—	25,700.—
	3-2	*Υποτροφίαί	60,000.—	—	45,873.50	45,873.50	14,126.50
	4-1	Διδασκαλία	20,000.—	—	1,120.—	1,120.—	18,880.—
G'	1-1	Διάφορα έξοδα	50,000.—	—	40,493.35	40,493.35	9,506.65
	2-1	Εἰσφορὰ τῆς Ἑταιρείας εἰς τὸ Ι.Κ.Α.	35,000.—	—	30,170.—	30,170.—	4,830.—
	3-1	Διά διάφορα έξοδα κεκλεισμ. χρήσεων	10,000.—	—	10,152.—	9,802.—	198.—
	4-1	*Ἀπρόοπτα και ἀπρόβλεπτα έξοδα	10,000.—	—	8,326.70	8,326.70	1,673.30
Δ'	1-1	*Ἀμοιβὴ ἀρχιτέκτονος νέου μεγάρου	400,000.—	—	274,206.—	274,206.—	125,794.—
	1-2	» μηχανικοῦ ἐπιβλέψεως ν. μ.	100,000.—	—	19,580.—	19,580.—	80,420.—
	1-3	*Ἐξοδα ἐπιστάσις νέου μεγάρου	31,000.—	—	28,900.—	28,900.—	2,100.—
	2-1	*Ἐξοδα άνεγέρσεως νέου μεγάρου	1,300,000.—	—	1,181,909.70	1,181,909.70	118,090.30
	2-2	*Ἐξοδα συσκευασίας και μεταφορᾶς	6,700.—	—	127.—	127.—	6,573.—
	2-3	» ἐπιπλώσεως νέου μεγάρου	500,000.—	—	359,026.50	359,026.50	140,973.50
E'	1-2	*Ἀποθεματικά. Μεταφ. εἰς τὸ Κεφ. Β' 1-7	594,000.—	—	—	—	94,000.—
			6,573,700.—	500,000.—	3,879,996.30	3,873,927.—	2,699,773.—

*Ἐκ μεταφορᾶς Δρχ. 38.702.50

32. Γεωργίου και Μαρίας Σωτηρίων. Ἡ Βασιλικὴ τοῦ Ἁγ. Δημ. Θεσσαλονίκης. 1952 ..	»	2,550.—
33. Ἀν. Ὁρλάνδου. Ευλοότερος Βασιλικὴ τῆς Μεσογειακῆς Λεκάνης Α' τόμ. 1953	»	1,720.—
34. » » » Β' » 1954	»	2,900.—
35. Ν. Μουτσοπούλου. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἐκκλησιῶν και τῶν μοναστηρίων τῆς Γορτυνίας. 1957	»	580.—
36. Ἀν. Ὁρλάνδου. Τὰ ὕλικά δομῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. 1957	»	2,625.—
37. Γ. Μυλωνᾶ. Ὁ πρωτοαττικὸς ἀμφορεὺς Ἐλευσίνος. 1957	»	2,225.—
38. Ἀν. Ὁρλάνδου. Τὸ ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. 1954	»	210.—
39. » » » » 1955	»	240.—
40. » » » » 1956	»	1,758.—
41. Ἀντ. Κεραμοπούλου. Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν. 1935	»	5,213.—
42. Κ. Κουρουνιώτου. Ὁδηγὸς Ἐλευσίνος. 1936 (ἀγγλιστὶ και ἑλληνιστὶ)	»	8,519.—
43. Ν. Κοντολέοντος. Ὁδηγὸς τῆς Δήλου. 1950	»	6,637.50
Σύνολον		Δρχ. 73,880.—

*Ἐν Ἀθήναις τῇ 31ῃ Δεκεμβρίου 1957.

Ο ΤΑΜΙΑΣ
Ν. ΠΟΥΡΝΑΡΑΣ

Ο ΛΟΓΙΣΤΗΣ
ΑΝΤΩΝΙΑ ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

*Ἀνάλυσις τοῦ Κεφαλαίου Β', ἄρθρου 1.

	Πιστώσεις	
	Διατεθείσαι	*Ἀδιάθετοι
1. Ἀνασκαφαί, μελέται και ἀπαλλοτριώσεις	196,428.—	803,572.—
2. Ἀναστηλώσεις	80,000.—	420,000.—
3. Ἐπισκευαί Μουσείων και Φυλακείων	154,195.—	245,805.—
	430,623.—	1,469,377.—

Σύγκρισις πραγματοποιηθέντων έξόδων και έξόδων.

A' *Ἐξοδα	Δρχ. 4,679,242.35
B' *Ἐξοδα	» 3,873,927.—
Περίσσευμα τῆς χρήσεως ..	Δρχ. 805,315.35

ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΧΡΗΣΙΣ 1957

Α' ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ

1. ΠΑΕ 1954	ἀντίτυπα	800
2. Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ ἔτος 1956 . .	»	500
3. Ν. Μουτσοπούλου. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηριῶν τῆς Γορτυνίας	»	500
4. Ἀν. Ὁρλάνδου. Τὰ ὕλικά δομῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τευχ. 1ον μετὰ τοῦ εὑρετηρίου τοῦ βιβλίου ὄπισθεν	»	1000
5. Γ. Μυλωνᾶ. Ὁ Πρωτοαττικὸς Ἀμφορεὺς Ἐλευσίνας	»	500
6. Ἀν. Ὁρλάνδου. Εὐρετήριον τοῦ Α' καὶ Β' Ἐυλόστεγος Παλαιοχριστιανικῆ Βασιλικῆ	»	1000
7. Ἀν. Συγγοπούλου. Σχεδιάσμα τῆς Ἱστορίας τῆς θρησκευτικῆς Ζωγραφικῆς	»	500

Β' ΠΩΛΗΘΕΝΤΑ

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς				1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς			
Σειρὰ τόμων	Πωληθέντες τόμοι καὶ τεύχη	Τιμὴ τόμου	Ἐισπραχθὲν ποσὸν	Σειρὰ τόμων	Πωληθέντες τόμοι καὶ τεύχη	Τιμὴ τόμου	Ἐισπραχθὲν ποσὸν
1837	8βριος Ν/βριος Δεκ. α'-β'	11.50	46	Ἐκ μεταφ.	36		7.495
1858	50ὸν	11.50	} 69	1931	2	240	480
1859	51ον	»		1932	2	240	480
1869	ιγ'	»		1933	3	240	720
1870	ιδ'	»		1934/35	3	240	720
1872	ιε'	»		1936	2	240	720
1890	1	240	240	1937 α'	1	480	480
1900	2	240	480	1937 β'	1	480	480
1909	1	240	240	1937 γ'	10	120	1.200
1914	3	240	720	1937 γ'	1	150	150
1915	2	240	480	1938	4	240	900
1916	2	240	480	1939/41	5	240	1.200
1917	τ. γ-δ'	240	120	1942/44	4	240	960
»	2α-δ'	240	480	1945/47	5	240	1.200
1918	3α-δ'	240	720	1948/49	5	240	1.200
1919	2	240	480	1950/51	4	240	960
1920	1	240	240	1952	6	240	1.440
1921	1	240	240	1952	1	300	300
1922	1	240	240	1953/54α'	7	240	1.960
1923	1	240	240	»	2	350	700
1924	1	240	240	Σύνολον	104		23.805
1925/26	1	240	240				
1927/28	1	240	240				
1929	1	240	240				
»	1	300	300				
1930	3	240	720				
Ἐκ μεταφ.	36		7.495				

2) Πρακτικὰ Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας				2) Πρακτικὰ Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας			
Σειρὰ τόμων	Πωληθέντες τόμοι καὶ τεύχη	Τιμὴ τόμου	Ἐισπραχθέν ποσόν	Σειρὰ τόμων	Πωληθέντες τόμοι καὶ τεύχη	Τιμὴ τόμου	Ἐισπραχθέν ποσόν
1860	1	12	12	Ἐκ μεταφ.	13		700
1861	1	12	12	1935	1	80	80
1862	1	12	12	1940	2	80	160
1866	1	12	12	1941/44	1	80	80
1871	1	12	12	1949	1	80	80
1921	1	80	80	1950	1	80	80
1922/24	1	80	80	1950	1	100	100
1927	1	80	80	1951	1	80	80
1929	1	80	80	»	1	100	100
1931	1	80	80	1952	4	200	800
1932	1	80	80	1952	1	250	250
1933	1	80	80	1953	7	80	560
1934	1	80	80	»	2	100	200
Ἐκ μεταφ.	13		700	»	1	150	150
				Σύνολον	37		3.420

ΠΩΛΗΘΕΝΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΧΡΗΣΕΩΣ 1957

(Ἀνάλυσις τοῦ Κεφαλαίου Α, ἄρθρον 3
Ἀντίτιμον Δημοσιευμάτων)

1.	Ἐπιγραφαὶ ἀνέκδοτοι. 1855	Δοχ.	12.—
2.	Ἐπιγραφαὶ Ἑλληνικαί. 1860	»	27.—
3.	H. G. Lolling. Κατάλογος τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἐπιγραφικοῦ Μου- σείου. 1899	»	54.—
4.	B. Λεονάρδου. Ἡ Ὀλυμπία. 1901	»	348.—
5.	B. Στάη. Τὰ εὐρήματα τοῦ ναυαγίου Ἀντικυθήρων. 1902	»	42.—
6.	Comptes rendus du Congrès International d'archéologie. 1905	»	48.50
7.	Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος. 1906	»	120.—
8.	Π. Καββαδία - Γ. Καβεράου. Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως. 1906/7	»	300.—
9.	Χρ. Τσούντα. Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου. 1908	»	5.160.—
10.	Γ. Παπαβασιλείου. Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων. 1910	»	162.—
11.	Κ. Κουρουνιώτου. Κατάλογος Μουσείου Λυκοσοῦρας. 1911	»	84.—
12.	Γ. Οἰκονόμου. Ἐπιγραφαὶ Μακεδονίας. 1915	»	81.—
13.	Γ. Γαρδίκια. Μελετήματα Ἀρχαιολογικά. 1915	»	8.—
14.	Ἄντ. Κεραμοπούλλου. Τοπογραφία Δελφῶν. 1912-17	»	27.—
15.	Βαλ. Στάη. Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος κλπ. 1920	»	147.—
16.	G. P. Oesonomus. De profusionum receptaculis. 1921	»	36.—
17.	Ἄντ. Κεραμοπούλλου. Ὁ ἀποτυμπανισμός. 1923	»	108.—
18.	Ἄπ. Ἀρβανιτοπούλου. Γραφταὶ στήλαι Δημητριάδος - Παγασῶν. 1928	»	1.260.—
19.	Γ. Ε. Μυλωνᾶ. Ἡ Νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι. 1928	»	930.—
20.	Ἰωάνν. Γενναδίου. Ὁ Λόρδος Ἑλγιν. 1930	»	390.—
21.	Ἰωσ. Χατζηδάκη. Ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ Μουσείου. 1931	»	83.—
22.	Γεωργίου Σωτηρίου. Χριστιανικαὶ Θῆβαι. 1931	»	240.—
23.	Γ. Π. Οἰκονόμου. Τὰ ἑκατὸν ἔτη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. 1938	»	8.—
24.	N. Κοντολέοντος. Τὸ Ἐρέχθειον. 1949	»	190.—
25.	Ἄνδρ. Ευγγουλόου. Συλλογὴ Ἑλένης Σταθάτου. 1950	»	532.—
26.	Φοῖβου Σταυροπούλλου. Ἡ ἀσις τῆς Ἀθηναίας Παρθένου. 1950	»	100.—
27.	Κων. Θ. Συριοπούλου. Ὁ Στερεοβάτης τοῦ Παρθενῶνος. 1951	»	148.—
28.	Κων. Ρωμαίου. Κέραμοι τῆς Καλυδῶνος. 1951	»	520.—
29.	Μαρκέλλου Μιτσού. Ἀρχολογικὴ Προσωπογραφία. 1952	»	312.—
30.	Γεωργίου καὶ Μαρίας Σωτηρίου. Ἡ Βασιλικὴ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου Θεσσαλονίκης. 1952	»	2.550.—
	Εἰς μεταφορὰν	»	14.027.50

	Ἐκ μεταφορᾶς . . . Δρχ.	
		14.027.50
31. Ἄν. Ὁρλάνδου. Ξυλόστεγος Βασιλικὴ τῆς Μεσογειακῆς Λεκάνης. Ἀ' τόμ. 1953	>	1.720.—
32. Ἄν. Ὁρλάνδου. Ξυλόστεγος Βασιλικὴ τῆς Μεσογειακῆς Λεκάνης Β' τόμ. 1954	>	2 900.—
33. Ν. Μουτσοπούλου. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων τῆς Γορτυνίας. 1957	>	580.—
34. Ἄν. Ὁρλάνδου. Τὰ ὕλικὰ δομῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. 1957	>	2.625.—
35. Γ. Μυλωνᾶ. Ὁ πρωτοαττικὸς ἀμφορεὺς τῆς Ἐλευσίνας. 1957	>	2.225.—
36. Ἄν. Ὁρλάνδου. Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 1954	>	210.—
37. » » » » » » » 1955	>	240.—
38. » » » » » » » 1956	>	1.758.—
39. Ἀντωνίου Κεραμοπούλου. Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν. 1935	>	5.213.—
40. Κ. Κουρουνιώτου. Ὁδηγὸς Ἐλευσίνας. 1936	>	8.519.—
41. Ν. Κοντολέοντος. Ὁδηγὸς τῆς Δήλου. 1950	>	6.637.50
	Σύνολον	<u>46.655.—</u>

Α Ν Α Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ω Σ Ι Σ

1. Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς	Δρχ.	23.805.—
2. Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας	>	3.420.—
3. Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας	>	2.208.—
4. Διάφορα δημοσιεύματα	>	24.077.50
5. Ἀντ. Κεραμοπούλου. Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν. 1935	>	5.213.—
6. Κ. Κουρουνιώτου. Ὁδηγὸς Ἐλευσίνας. Ἀγγλιστὶ καὶ Ἑλληνιστὶ	>	8.519.—
7. Ν. Κοντολέοντος. Ὁδηγὸς τῆς Δήλου. 1950	>	6.637.50
	Σύνολον	<u>73.880.—</u>

Ἀθῆναι τῇ 31/12/57

Ὁ Ταμίας
Ν. ΠΟΥΡΝΑΡΑΣ

Ὁ Λογιστὴς
ΑΝΤΩΝΙΑ ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΙΑΝΕΜΗΘΕΝΤΑ

1) Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερὶς		2) Πρακτικά Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας	
Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων	Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων
1837	1 (τεῦχ. Ὀκτωβρ., Νοεμ. Δεκ. α', Δεκεμβρ. β')	1914	1
1858	1	1915	1
1859	1	1920	1
1862	2 (τεῦχ. α-β)	1921	1
1869	1	1922/24	1
1870	1	1925/26	1
1872	1	1927	1
1873	1	1928	1
1874	1	1929	2
1924	1	1930	1
1925/26	1	1931	1
1927/28	1	1932	1
1929	1	1933	1
1930	1	1934	1
1931	1	1935	1
1932	2	1936	1
1933	2	1937	1
1934/35	2	1938	2
1936	2	1939	1
1937 Α'	2	1940	1
1937 Β'	2	1941/44	1
1937 Γ'	5	1945/48	1
1938	2	1949	3
1939/41	3	1950	4
1942/44	3	1951	4
1945/47	3	1952	3
1948/49	5	1953	73
1950/51	6	1954	179
1952	4		
1953/54 Α'	4		
Σύνολον . .	63	Σύνολον . . .	290

3) Τὸ Ἔργον τῆς ἐν Ἀθῆναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας	
Σειρὰ ἐτῶν	Ἀριθ. τόμων
1954	4
1955	5
1956	354
Σύνολον . .	363

Γ' ΔΙΑΝΕΜΗΘΕΝΤΑ

3) Διάφορα Δημοσιεύματα τῆς Ἑταιρείας		
Αἰθῶν ἀριθμὸς	Ἐπιγραφή Συγγράμματος	Ἐξαφέντες τόμοι
1	Βασιλ. Λεονάρδου: Ἡ Ὀλυμπία. 1901	2
2	Β. Στάη: Τὰ εὐρήματα τοῦ ναυαγίου τῶν Ἀντικυθήρων. 1902 . .	1
3	Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος. 1906	1
4	Γ. Παπαβασιλείου: Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων. 1910 . .	3
5	Κ. Κουρουγιώτου: Κατάλογος Μουσείου Λυκοσούρας. 1911 . . .	1
6	Β. Στάη. Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς. 1920.	1
7	Γεωργ. Π. Οἰκονόμου: Τὸ ἔργον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, 1837-1937. 1938	2
8	Γεωργ. Π. Οἰκονόμου: Τὰ ἑκατὸν ἔτη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. 1938	1
9	Ἄνδρ. Ευγγοπούλου. Συλλογὴ Ἑλένης Σταθάτου. 1950	3
10	Γεωργίου καὶ Μαρίας Σωτηρίου: Ἡ Βασιλικὴ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου Θεσσαλονίκης. Κείμενον καὶ λεύκωμα. 1952	1
11	Ἄ. Κ. Ὁρλάνδου: Ἡ ξυλόστεγος παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ τῆς μεσογειακῆς λεκάνης. Τόμ. Α'. 1953	3
	Τόμ. Β' 1954	3
	Εὐρετήριον Α' καὶ Β' τόμ. 1957	76
12	Ἄ. Κ. Ὁρλάνδου. Τὰ θλικὰ δομῆς τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων. 1955 .	97
13	Νικ. Μουτσοπούλου. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων τῆς Γορτυνίας. 1956	143
14	Γ. Ἐ. Μυλωνᾶ: Ὁ πρωτοαττικὸς ἀμφορεὺς τῆς Ἐλευσίνος. 1957	130
15	Ἄνδρ. Ευγγοπούλου: Σχεδιάσμα ἱστορίας τῆς θρησκευτικῆς-ζωγραφικῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν. 1957	17
16	Ἄντων. Κεραμοπούλλου: Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν. 1935	1
17	Κ. Κουρουγιώτου: Eleusis. 1936	1
18	Νικ. Κοντολέοντος: Ὁδηγὸς τῆς Δήλου. 1950	1
	Σύνολον	488

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
(1957)

Δωρεαί. Εὐχαρίστως ἀναγράφοντες κατωτέρω τὰ πρὸς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας εἶτε ὑπ' αὐτῶν τῶν συγγραφέων εἶτε ὑπ' ἄλλων φίλων αὐτῆς ἀποσταλέντα κατὰ τὸ ἔτος 1955 βιβλία, καθῆκον ἡμῶν θεωροῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν καὶ ἔνταῦθα πρὸς πάντας τοὺς φιλόφρονας δωρητὰς τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν.

[Εἰς τὸ τέλος τοῦ τίτλου ἐκάστου βιβλίου τίθεται ἐντὸς παρενθέσεως τὸ ὄνομα τοῦ δωρητοῦ. Ὃπου δὲν ὑπάρχει παρένθεσις, δωρητὴς εἶναι ὁ συγγραφεὺς].

1. **Adams, J. R.** : Ἡ ἐποποιία τῆς Ἀμερικῆς. Ἀθῆναι 1952 (Ἀμερικανικὴ Ὑπηρεσία Πληροφοριῶν).
2. **Ἀλεξανδρῆς, Κ. Α.** : Ἡ θαλασσία δύναμις εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀθῆναι 1957.
3. » : Ἡ θαλασσία δύναμις εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 1950.
4. **Amandry P.** : Collection Hélène Stathatos : les objets byzantins et post-byzantins. Strasbourg 1953 (Ἑλένη Σταθάτου).
5. **Ἀθηνᾶ.** Σύγγραμμα περιοδικὸν τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας. Τόμος 59-60. Ἐν Ἀθήναις 1955-56 (Ἐπιστημονικὴ Ἑταιρεία).
6. **Τὰ Ἀθηναϊκά :** Ἐκδοσις τοῦ Συλλόγου Ἀθηναίων. Τχ. 2-6. 8. Ἀθῆναι 1956-57 (Σύλλογος Ἀθηναίων).
7. **Barnett, L.** : Soldiers of Homeric Greece and Sailors of Phoenicia Shaped European History. Ἀπόσπ. ἐκ τοῦ «Life» 9, 1957 (Σπ. Μαρινᾶτος).
8. **Bielefeld, E.** : Götterstatuen auf attischen Vasenbildern. Ἀπόσπ. «Wissenschaftliche Zeitschrift», 4, 1954-55.
9. **Blinkenberg, Chr.** : The Thunderweapon in Religion and Folklore. Cambridge 1911 (Unesco).
10. **Bolletino dell' Instituto Centrale del Restauro.** Roma 1946 (Ἰταλικὴ Ἀρχαιολογικὴ Σχολή).
11. **Budge, W.** : A Guide to the Third and Fourth Egyptian Rooms. London 1904 (Unesco).
12. » » : A Guide to the Babylonian and Assyrian Antiquities. London 1908 (Unesco).
13. » » : A Guide to the Egyptian Collections in the British Museum. London 1909 (Unesco).
14. **Bulletin du Conseil International de la philosophie et des sciences humaines** (C.J.P.S.H.) 1954-55 (Unesco).

15. **Casavis, N. J.**: Nissyros, from the Hellenistic to the Roman Period. New York City 1947.
16. Descriptive and Historical **Catalogue** of the Pictures and Sculptures in the National Gallery, British Art. London 1906 (Unesco).
17. **Catalogue** of the National Gallery. Trafalgar Square. London 1929 (Unesco).
18. Σερραϊκά Χρονικά. Τόμοι 1-2. Ἀθήναι 1953 καὶ 1957 (Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρεία Σερρών-Μελενίκου).
19. **Cohn L. Haft**: The Public Physicians of Ancient Greece. Ἀπόσπ. «Smith. College Studies in History», τόμος 42, Northampton 1956.
20. **Δελιαλῆς Ν.**: Ἡ διαθήκη τοῦ δόσιου Νικάνορος τοῦ Θεσσαλονικέως. Ἀνάτ. «Μακεδονικά». Θεσσαλονίκη 1957.
21. **Δελτίον** Ἀνταλλαγῆς Ἑλληνικῶν Ἐπισήμων Δημοσιευμάτων. Τόμος 1^{ος}. Νο 2. Ἀθήναι 1957 (Ἰπουργεῖον Ἐκδοτικῶν καὶ Ἐθν. Παιδείας).
22. **Δελτίον** τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις 1956 (Ἱστορική καὶ Ἐθνολογική Ἑταιρεία τῆς Ἑλλάδος).
23. **Δελτίον** Ἑλληνικῆς Σπηλαιολογικῆς Ἑταιρείας, τ. 4^{ος}, τεύχ. 1. Ἐν Ἀθήναις 1957. (Ἑλλ. Σπηλαιολογική Ἑταιρεία).
24. **Δοντᾶς, Σπ. Α.**: Διατί ὁ μέγιστος τῶν φιλοσόφων Σωκράτης δὲν ἔγραψε τίποτε. Ἐν Ἀθήναις 1956. Ἀνάτ. «Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν».
25. **Eisenhower, D.**: Δίκαιη εἰρήνη γιὰ ὅλους τοὺς λαούς: μία διακήρυξις τῶν ἀρχῶν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν (Ἀμερικανική Ὑπηρεσία Πληροφοριῶν).
26. **Ἐπετηρὶς** Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν. Ἐτη 1-14 καὶ Εὐρετήριο τῶν 1-10 (Ἀρχαιολογική Ἑταιρεία).
27. Ἐπιστημονική **Ἐπετηρὶς** τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τόμος 7^{ος}. Ἐν Ἀθήναις 1956-57 (Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν).
28. **Εὐαγγελίδη, Δ.**: Τιμητικὸν ψήφισμα τῶν Μολοσσῶν ἐκ Δωδώνης. Θεσσαλονίκη 1957.
29. **Flinders - Petrie, W. M.**: Giseh and Rifeh. London 1907 (Unesco).
30. » » » » »: Qurneh. London 1909 (Unesco).
31. **Gilbert, M.**: Pierres mégalithiques (Menhirs et Dolmens) en Normandie (Ἑλληνική Κυβέρνησις).
32. **A Guide** to the Exhibition Illustrating Greek and Roman Life. London 1908 (Unesco).
33. **Ἡ ἱστορία** τῆς ἀμερικανικῆς προσπάθειας εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν περίοδον τοῦ σχεδίου Μάρσαλ ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1948 μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1952 (Ἀμερικανική Ὑπηρεσία Πληροφοριῶν).
34. **Humbert, J.**: Συντακτικὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης, ἐξελληνισθὲν ὑπὸ Γ. Ι. Κουρμούλη (Γ. Ι. Κουρμούλης).
35. **Index translationum** (Répertoire international des traductions). Paris 1951-53 (Unesco).
36. **Inscriptions** de Délos, Comptes des Hiéropes (N° 290-371) (Γαλλική Ἀρχαιολογική Σχολή).
37. **Καταστατικὸν** Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Ἑταιρείας Σερρών - Μελενίκου. Τόμος 1. Ἀθήναι 1952 (Ἱστορική καὶ Λαογραφική Ἑταιρεία).
38. **Κατζούρος, Φ.**: Αἱ πινακίδες τῆς Πύλου, τῆς Κνωσοῦ καὶ τῶν Μυκηνῶν. Ἀνάτ. «Ἱστορία καὶ Ζωή» Τόμος 3^{ος} Τχ. 16. Ἀθήναι 1957.

39. **Kleberg, R.**: Hôtels, restaurants et cabarets dans l'antiquité romaine. Uppsala 1957 (Πανεπιστήμιον Ουψάλας).
40. **Κοντῆς, Ἰ. Δ.**: Αἱ ἑλληνιστικαὶ διαμορφώσεις τοῦ Ἀσκληπιείου τῆς Κῶ. Ρόδος 1956.
41. > > > : Ἀνασκαφικαὶ ἔρευναὶ εἰς τὴν πόλιν τῆς Ρόδου. Ἀπόσπ. ΠΑΕ 1953.
42. **Κοντολέων, Ν. Μ.**: Ἀνασκαφαὶ Παλαιοπόλεως Ἄνδρου κατ' Αὐγουστον 1956. Προσωρινὴ ἔκθεσις. Ἀθῆναι 1957.
43. > : Τέχνη καὶ μίμησις κατὰ τοὺς πρωίμους ἑλληνικοὺς αἰῶνας. Ἀθῆναι 1957.
44. **Κουκουλῆς, Φ.**: Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός. Τ. 3-4. 6. Ἐν Ἀθήναις 1949-57 (Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία).
45. **Κουμανούδης, Ι. Ν.**: Ὁ Ἅγιος Ἄνδρέας ἢ τὸ «χάλασμα» Παλαίου Μπογιατίου. Ἀνάτ. «Νέον Ἀθήναιον» Τόμος 2^{ος} Τχ. 1-2. Ἀθῆναι 1957.
46. **Κουρουνιώτης, Κ.**: Κατάλογος τοῦ Μουσείου Λυκοσοῦρας. Ἐν Ἀθήναις 1911. (Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία).
47. **Κύρης, Κ. Π.**: Ψυχιατρικὴ καὶ μυθολογία. Ἀμμόχωστος 1956.
48. **Κύρης, Κ. Π.**: Κυπριακὰ καὶ Ἀμμοχώστικα μελετήματα καὶ δοκίμια. Ἀμμόχωστος 1957.
49. **Levi, Doro**: The Sarcophagus of Agia Triada Restored. Ἀνάτ. «Archaeology» 1956.
50. **Μαρινᾶτος, Σπ.**: A Magnificent Find of Homeric Gold. Ἀπόσπ. «Illustrated London News», April 1957 (Ἑλλ. Πρεσβ. Λονδίνου).
51. **Μερεντίτης, Κ.**: Amici Amico Graeco Tubingenses. Konstantinos Merentitis zum fünfzigsten Geburtstag am April 1956. Tübingen 1956.
52. > : Ὁ διφυῆς συντακτικὸς χαρακτήρ τῶν συνδέσμων «ἵνα» καὶ «ὥστε». Ἀνάτ. «Πλάτων». Ἐν Ἀθήναις 1956.
53. > : Ὁ θάνατος τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Λυκούργου. Ἐν Ἀθήναις 1957.
54. > : Θαύματα αὐτομάτου ἀνοίξεως θυρῶν ἐν τῇ «Αἰνειάδι» τοῦ Βιργιλίου. Ἀνάτ. «Ἐπιστήμη καὶ Τέχνη». Ἐν Ἀθήναις 1956.
55. **Meyer, E.**: Neue Peloponnesische Wanderungen. Bern 1957.
56. **Mitteilungen** des Instituts für Auslandsbeziehungen. 1957 (Ausland Institut).
57. **Μνημεῖα** τῆς Ἑλλάδος. ἐκδιδόμενα ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (τόμος 1^{ος}). Ἐν Ἀθήναις 1906 (Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία).
58. **Mond, L. - Cuboni, G.**: Sopra la così detta rognia nei bronzi antichi. Roma 1893 (Unesco).
59. **Μουτσόπουλος, Κ. Ν.**: Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων τῆς Γορτυνίας. Ἐν Ἀθήναις 1956 (Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία).
60. **Murray, A. S.**: A Catalogue of Archaic Greek Sculpture in the British Museum. London 1892 (Unesco).
61. > > > : A Catalogue of Sculptures by the Successors of Pheidias in the British Museum. London 1892 (Unesco).
62. **Murray, A. S.**: The Mausoleum and Sculptures of Alicarnassos and Priene. London 1900 (Unesco).

63. Μπούσδρα, Δ. Δ. : Ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν σκλάβων ἀγορῶν. Ἐν Ἀθήναις 1951.
64. Μυλωνᾶς, Γ. Ε. : Ὁ πρωτοαττικὸς ἀμφορεὺς τῆς Ἐλευσίως. Ἀθήναι 1956 (Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία).
65. > > : Ancient Mycenae. New Jersey 1957.
66. Newton, C. : A Guide of the Sculptures in the Elgin Room in the Department of Greek and Roman Antiquities. London 1881 (Unesco).
67. Οἰκονομάκος, Α. Χ. : Ἀρχαία Ἐπίδauρος Λιμηρά. Ἀθήναι 1957.
68. Οἰκονομίδης, Ἀλ. Ν. : Ἀττικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐν Ἀθήναις. Ἀνάτ. «Πολέμων» τ. 5. Ἀθήναι 1952-53.
69. > > : Ἀπόγραφα ἐπιγραφῶν τῆς περιφερείας Τυάνων. Ἀνάτ. «Μικρασιατικὰ Χρονικά». Ἀθήναι 1953.
70. > > : Ἀττικαὶ ἐπιγραφαὶ III. Ἀθήναι 1955.
71. > > : Παρατηρήσεις εἰς ἐπιγραφὰς ἐκ Κυκλάδων. Ἀνάτ. «Κυκλαδικὰ». Σῦρος 1956.
72. > > : Κριτικαὶ καὶ ἐρμηνευτικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὸν νόμον τοῦ Εὐκράτους. Ἀνάτ. «Πολέμων» Τ. 6. Ἐν Ἀθήναις 1957.
73. > > : Δημάδου τοῦ Παιανιέως ψηφίσματα καὶ ἐπιγραφικαὶ περὶ τοῦ βίου πηγαί. Ἐν Ἀθήναις 1956.
74. > > : Σούνιον. Ἀθήναι 1957.
75. Ὀρλάνδος, Α. Κ. : Les baptistères du Dodécanèse. Paris 1957 (Actes Ve Congrès International d'archéologie chrétienne).
76. > > : Ἡ ξυλόστεγος παλαιοχριστιανικὴ βασιλική. Ἐδρετήριον Α' καὶ Β' τόμου. Ἀθήναι 1956.
77. > > : Τὸ Ἔργον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ 1955 καὶ 1956. Ἀθήναι 1956-1957 (Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία).
78. > > : Τὰ ὄλικά δομῆς τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων. Τεύχος 1^{ον}. Ἀθήναι 1955-56 (Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία).
79. > > : Rapports sur les monuments paléochrétiens découverts ou étudiés en Grèce de 1938 à 1954 (Actes du Ve Congrès International d'archéologie chrétienne). Paris 1957.
80. Πάλλας, Δ. Ι. : Πρωτοχριστιανικὴ Κόρινθος. Ἀθήναι 1957. Ἀνάτ. «Πελοποννησιακὰ Χρονικά».
81. Παπαβασιλείου, Γ. Α. : Περὶ τῶν ἐν Εὐβοίᾳ ἀρχαίων τάφων. Ἐν Ἀθήναις 1910 (Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία).
82. Παπαδοπούλου, Ν. Π. : Ἀνέκδοτοι ἕμνοι εἰς τὸν ἱερομάρτυρα Δωρόθεον. Ἀθήναι 1957.
83. Paras, Chr. C. : L'urbanisme et l'architecture populaire dans les Cyclades. Paris 1957.
84. Παπαθανασίου, Δ. Χ. : Ἡ ἰδέα τοῦ ἀγνώστου στρατιώτου. Ἀθήναι 1957.
85. Πρακτικὰ συνεδριῶν Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἐταιρείας τοῦ ἔτους 1951 καὶ 1956 (Ἑλληνικὴ Ἀνθρωπολογικὴ Ἐταιρεία).
86. Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας τοῦ ἔτους 1954. Ἐν Ἀθήναις 1957 (Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία).
87. Read, Ch. : A Guide to the Antiquities of the Stone Age in the Department of British and Mediaeval Antiquities. Oxford 1921 (Unesco).

88. **Le rôle de la culture classique et humaniste dans la vie culturelle d'aujourd'hui** (Unesco).
89. **Σωτηρίου, Γ. Α.**: Ὁδηγὸς Βυζαντινοῦ Μουσείου. Ἀθῆναι 1956 (Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία).
90. **Σπανάκη, Στ. Γ.**: Συμβολὴ στὴν ἱστορία τοῦ Λασηθίου κατὰ τὴ Βενετοκρατία. Ἡράκλειον 1957 (Ἐταιρεία Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν).
91. **Κυπριακαὶ Σπουδαί.** Τόμος 20ός. Λευκωσία 1956 (Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν).
92. **Walters**: A Guide to the Department of Greek and Roman Antiquities in the British Museum. London 1928 (Unesco).
93. **Wooley, C. L.**: Ur of the Chaldees: a Record of Seven Years of Excavation. London 1929 (Unesco).
94. * * * : The Wilderness of Zin (Archaeological Report). London 1914 (Unesco).
95. Ἑλληνες ζωγράφοι τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος. Ἀθῆναι 1957 (Ἐμπορικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος).

Ἀγοραὶ καὶ ἀνταλλαγαί: Εἰσῆχθησαν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας κατὰ τὸ 1957 ἑξ ἀγορᾶς 136 νέοι τόμοι καὶ ἑξ ἀνταλλαγῆς 216.

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
(1837 - 1962)

Α. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Δραχμαί

1. ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ (ΕΑ) 1837 - 1909, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ (ΑΕ) 1910 - 1958 (1 - 97 : πβ. πινάκιον παρὰ <B. Λεονάρδω>, 'Αρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος λεύκωμα, σ. 1 - 3). Σχῆμα 4ον —
- Περίοδος Α' :** τόμος 1-16 (1837-1860) : 1837 τεύχη 4 (Ἰοκτώβριος, Νοέμβριος καὶ Δεκέμβριος α' καὶ β'), 1838-1841 (δὲν πωλοῦνται), 1842 (τεύχος 25, Ἰανουάριος-Μάρτιος τεύχος 26, Ἀπρίλιος-Αὔγουστος), 1843-57 (δὲν πωλοῦνται), 1858 τεύχος 50, 1859, τεύχος 51, 1860, τεύχος 53· ἕκαστον τεύχος . 50.—
- Περίοδος Β' :** τόμος 17-21 (1862-1874) : 17 (1862) : τεύχη α'-ιβ' (τὰ τεύχη θ'-ιβ' ἐξεδόθησαν τῷ 1863)· ἕκαστον τεύχος 50.—
18 - 21 (1869-1874) : 18 (1869) : τεύχος ιγ'· 19 (1870) : τεύχος ιδ'· 20 (1872) : τεύχη ιε' καὶ ιϛ' (τὸ ιϛ' ἐξεδόθη τὸ 1873)· 21 (1874) : τεύχος ιζ' ἕκαστον τεύχος 50.—
- Περίοδος Γ' :** τόμος 22-62 (1883 - 1923) : 22 - 62 (1883 - 1923) : 1883-1902, 1903 (δὲν πωλεῖται), 1904-1923· εἰς τόμος κατ' ἔτος (ἕκ τεσσάρων τευχῶν συγκείμενος)· ἕκαστος τόμος 300.—
- Περίοδος Δ' :** τόμος 63 κέ. (1924 κέ.) : 63-75 (1924-1936) : 1924, 1925/6, 1927/8, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934/5, 1936 : εἰς τόμος κατ' ἔτος· ἕκαστος τόμος 300.—
76 (1937) : πανηγυρικὸς τόμος ἑκατονταετηρίδος εἰς 3 μέρη ἑκατὸν εἴκοσι περίπου τυπογραφικῶν φύλλον· α' καὶ β' μέρος· ἕκαστος τόμος 600.—
γ' μέρος 150.—
77-91 (1938-1952) : 1938, 1939/41, 1942/44, 1945/7, 1948/9, 1950/51, 1952· ἕκαστος τόμος 300.—
92/3 (1953-4) : Εἰς μνήμην ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ α' μέρος 350.—
β' καὶ γ' μέρος· ἕκαστος τόμος 300.—
94-97 (1955-1958)· ἕκαστος τόμος 300.—
98-99 (1959-1960) (ὑπὸ ἐκτύπωσιν) —
- Ἐθροντήριον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος τῆς τρίτης περιόδου ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Λαμπροπούλου τόμος 1ος : 1883-1887. Σχῆμα 4ον, Σελίδες η' + στήλαι 550. 1902 240.—*

2. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ 1837-1957 (ΠΑΕ 1-113: πβ. πινάκιον ἐν ΠΑΕ 1921, σ. 77-79).

- Περίοδος Α' : τόμος 1-13 (1837-1848/9) : 1-3 (1837-1837/8, 1838/9) :** Σύνοψις τῶν πρακτικῶν (τῆς Α' - Γ' συνεδριάσεως) τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. (Ἐκδοσις 1η). Ἑλληνιστί καὶ Γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 93. 1840. (Δὲν πωλεῖται) —
- 4 (1839/40) : Πρακτικά τῆς Δ' συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. (Ἐκδοσις 1η). Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 77. 1840. (Δὲν πωλεῖται) —
- 5 (1840/1) : Πρακτικά τῆς Ε' Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. (Ἐκδοσις 1η). Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 87. 1841. (Δὲν πωλεῖται) —
- 6 (1841/2) : Πρακτικά τῆς Ζ' (γράφει: Ϝ') Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. (Ἐκδοσις 1η). Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 16ον, σελίδες 31. 1842. (Δὲν πωλεῖται) —
- 7-11 (1842/3-1846/7) : Δὲν ἐξετυπώθησαν ἰδιαίτερος —
- 1 II (1837-1846/7) : Σύνοψις τῶν πρακτικῶν (τῆς Α' - ΙΑ' Γενικῆς συνεδριάσεως) τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας τῶν Ἀθηνῶν. (Ἐκδοσις 2α). Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 325, πίναξ 1. 1846 (1847). (Δὲν πωλεῖται) —
- 12 (1847/8) : Πρακτικά τῆς ΙΒ' Γενικῆς συνεδρίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 31. 1848. (Δὲν πωλεῖται) —
- 13 (1848/9) : Πρακτικά τῆς ΙΓ' Γενικῆς συνεδριάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Ἑλληνιστί καὶ γαλλιστί. Σχῆμα 8ον, σελίδες 37. 1849. (Δὲν πωλεῖται) —
- Περίοδος Β' : τόμος 14-25 (1858/59 - 1869/70) :** 14 (1858/9) : Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Σχῆμα 8ον, σελίδες α' + 43. 1859. 15.—
- 15-25 (1859/60 - 1869/70) : Γενικαὶ συνελεύσεις τῶν ἐταίρων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, 1859/60, 1860/1, 1861/2, 1862/3 (ἐξεδόθη τῷ 1864), 1863/4 (δὲν πωλεῖται), 1864/5 (δὲν πωλεῖται), 1865/6, 1866/7 (δὲν πωλεῖται), 1867/8, 1868/69, 1869/70. Σχῆμα 8ον ἕκαστον τεύχος 15.—
- Περίοδος Γ' : τόμος 26-74 (1870-1/1916/9) :** 26-74 (1870/1 - 1916/9) : Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 1870/1 (δὲν πωλεῖται), 1871/2, 1872/3, 1873/4, 1874/5. 1876, 1877 - 1883, 1884 (δὲν πωλεῖται), 1885-1895, 1896 (δὲν πωλεῖται), 1897-1899, 1900-1908 (δὲν πωλοῦνται), 1909-1915, 1916/9. Σχῆμα 8ον ἕκαστος τόμος 100.—
- Περίοδος Δ' : τόμος 75 κέ. (1920 κέ.) :** 75-107 (1920-1951) : Πρακτικά Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας 1920, 1921, 1922/4, 1925/6, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941/44,

	Δραχμα
1945/8, 1949, 1950, 1951. Σχήμα 8ον' έκαστος τόμος	100.—
108 (1952)	250.—
109 - 110 (1953 - 1954): 1953, 1954' έκαστος τόμος	100.—
111 - 112 (1955 - 1956)	150.—
113 (1957)	—
3. ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ [έπιμελεία 'Αναστασίου Κ. 'Ορλάνδου] κατά τὸ ἔτος 1954, 1955, 1956 (ὑπὸ ἀνατύπωσιν)	—
» » » 1957	50.—
» » » 1958	75.—
» » » 1959	80.—
» » » 1960, 1961	120.—

Β. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

4. 'Επιγραφαι ἀνέκδοτοι, ἀνακαλυφθεῖσαι καὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ τοῦ 'Αρχαιολογικοῦ συλλόγου. Φυλλάδιον 1ον: 1851 (σελίδες 12, πίνακες 15' δὲν πωλεῖται), 2ον: 1852 (σελίδες α' +22+5, πίνακες 8), 3ον: 1855 (σελίδες 60, πίνακες 4). Σχήμα 4ον' τὸ φυλλάδιον ἑκάτερον 15.—
5. Πρακτικὰ τῆς ἐπὶ τοῦ 'Ερεχθείου ἐπιτροπείας ἢ ἀναγραφή τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τοῦ 'Ερεχθείου, γενομένη κατ' ἐντολὴν τοῦ 'Αρχαιολογικοῦ Συλλόγου. Σχήμα 4ον: σελίδες 12, πίνακες 8. 1853. (Δὲν πωλεῖται) —
6. 'Επιγραφαι 'Ελληνικαί, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτοι. Φυλλάδιον α' (ἄλλο δὲν ἐξεδόθη). Σχήμα 4ον, σελίδες β'+34, πίνακες 9. 1860 15.—
7. *Εὐθθύμιος Καστόρχης*: 'Ιστορικὴ ἔκθεσις τῶν πράξεων τῆς ἐν 'Αθήναις 'Αρχαιολογικῆς 'Εταιρείας ἀπὸ τῆς ιδρύσεως αὐτῆς τῷ 1837 μέχρι τοῦ 1879 τελευτῶντος. Σχήμα 8ον, σελίδες F+130. 1879 15.—
- 7Α. Κατάλογος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς 'Αρχαιολογικῆς 'Εταιρείας. (Τεῦχος 1ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 124, 1887. (Τεῦχος 2ον), σχῆμα 8ον, σελίδες 126. 1906. (Δὲν πωλοῦνται) —
8. *A. G. Lolling*: Κατάλογος τοῦ ἐν 'Αθήναις 'Επιγραφικοῦ Μουσείου' τόμος 1ος: 'Επιγραφαι ἐκ τῆς 'Ακροπόλεως, τεῦχος α': 'Αρχαῖαι ἀναθηματικαὶ ἐπιγραφαι. Σχήμα 4ον, σελίδες η' + στήλαι 152 + η', πίναξ 1. 1899 54.—
9. *Π. Καββαδίας*: Τὸ ἱερόν τοῦ 'Ασκληπιοῦ ἐν 'Επιδαύρῳ καὶ ἡ θεραπεία τῶν ἀσθενῶν. Σχήμα 8ον, σελίδες 304, εἰκόνες 9, πίνακες 10, ὧν εἷς τοπογραφικός. 1900. (Δὲν πωλεῖται) —
10. *Π. Καββαδίας*: 'Ιστορία τῆς 'Αρχαιολογικῆς 'Εταιρείας ἀπὸ τῆς ἐν ἔτει 1837 ιδρύσεως αὐτῆς μέχρι τοῦ 1900. Σχήμα 8ον, σελίδες 115. 1900. 15.—
- 10Α. <Βαλέριος Στάης>: Τὰ εὐρήματα τοῦ ναγαίου τῶν 'Αντικυθέρων (=ΑΕ 1902, στήλη 145-173/4), εἰκόνες 21, πίνακες 8 (παρένθητοι) + 11 22.—

11. *Comptes rendus du Congrès internationale d'archéologie, 1ère session : Athènes 1905*. Σχῆμα 8ον, σελίδες 400, μετ' εἰκόνων. 1905 50.—
12. *Μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος* τόμος 1ος: Γλυπτὰ ἐκ τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως (συντάκται: *Καββαδίας, Καστριώτης, Κουρουνιώτης, Lechat, Λεονάρδος, Schrader, Schroeder, Στάης, Σωτηριάδης, Walters*). Σχῆμα 4ον, σελίδες β' + στήλαι 118, πίνακες 36 (ἀρ. 1 - 33). 1906 120.—
13. *P. Kanvadias + G. Kawerau Die Ausgrabung der Akropolis vom Jahre 1885 bis zum Jahre 1890. II. Καββαδίας + Γ. Καβερῶν* Ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1890 Ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστὶ. Σχῆμα φύλλον, στήλαι 150 + σελίδες 2, εἰκόνες 14, πίνακες 13. 1906 - 1907 300.—
14. *Χρῆστος Τσοῦντας* Αἱ προϊστορικαὶ ἀκροπόλεις Διμηνίου καὶ Σέσκλου. Σχῆμα 4ον, στήλαι 1F + 432, εἰκόνες 312, πίνακες 47. 1908 (ἐξητηλήθη) —
15. *Γεώργιος Α. Παπαβασιλείου* Περὶ τῶν ἐν Ἐθβοίᾳ ἀρχαίων τάφων μετὰ παραρημάτων Ἐθβοϊκῶν ἐπιγραφῶν. Σχῆμα 4ον, στήλαι β' + 108, εἰκόνες 53, πίνακες 21. 1910 90.—
16. *Κωνσταντῖνος Κουρουνιώτης* Κατάλογος τοῦ Μουσείου Λυκοσούρας Σχῆμα 8ον, σελίδες 72, εἰκόνες 74. 1911 30.—
- 16Α. <Βασίλειος Λεονάρδος> Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος ἀναγραφὴ. Σχῆμα 4ον, σελίδες 4. 1912. (Δὲν πωλεῖται) —
- 16Β. <Βασίλειος Λεονάρδος> Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος λεύκωμα. Σχῆμα 4ον, σελίδες 8. (Δὲν πωλεῖται) —
17. *Γεώργιος Π. Οἰκονόμος* Ἐπιγραφαὶ τῆς Μακεδονίας τεῦχος 1ον. Σχῆμα 4ον, σελίδες 40, εἰκόνες 29. 1915 45.—
18. *Γεώργιος Κ. Γαρδικίας* Μελετήματα ἀρχαιολογικά. Σχῆμα 8ον, σελίδες 48. 1915 450
19. *Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος* Τοπογραφία τῶν Δελφῶν τεῦχος 1ον. Σχῆμα 8ον, σελίδες 113, εἰκόνες (παρένθετοι) 11, πίνακες 3. 1912 - 1917 15.—
20. *Βαλέριος Στάης* Τὸ Σούνιον καὶ οἱ ναοὶ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ Ἀθηνᾶς. Σχῆμα 8ον, σελίδες 55, εἰκόνες 14, πίνακες 5. 1920 15.—
21. *Georgius P. Oeconomus* De profusionum receptaculis sepulchralibus inde ab antiquissimis temporibus usque ad nostram fere aetatem usitatis. Σχῆμα 8ον, σελίδες 63, εἰκόνες 17. 1921 18.—
22. *Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλλος* Ὁ ἀποτυμπανισμὸς, συμβολὴ ἀρχαιολογικὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ τὴν λαογραφίαν. Σχῆμα 8ον, σελίδες 144, εἰκόνες 21, ὦν 7 παρένθετοι. 1923 30.—
23. *Ἀπόστολος Σ. Ἀρβανιτόπουλος* Γραφαὶ στήλαι Δημητριάδος - Παρασῶν. Σχῆμα 2ον, σελίδες 179, εἰκόνες 203, πίνακες παρένθετοι 7, πίνακες ἐν τέλει ἔγχρωμοι 10. 1928 450.—

Δραχμαί

24. **Γεώργιος Ε. Μυλωνᾶς**: *Ἡ νεολιθικὴ ἐποχὴ ἐν Ἑλλάδι*. Σχῆμα 8^{ον}, σελίδες 174, εἰκόνες 86, πίνακες 2, γεωγραφικοὶ χάρται 3. 1928 75.—
25. **Ἰωάννης Γ. Γεννάδιος**: *Ὁ Λόρδος Ἔλγιν καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἀνά τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας ἰδίως ἀρχαιολογήσαντες ἐπιδρομεῖς 1440 - 1837*. Σχῆμα 8^{ον}, σελίδες κϛ+257, πίνακες 5. 1930 75.—
26. **Ἰωσήφ Χατζηδάκις**: *Ἱστορία τοῦ Κρητικοῦ Μουσείου καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν ἔρευνῶν ἐν Κρήτῃ*. Σχῆμα 8^{ον}, σελίδες 74. 1931 18.—
- 26Α. **Γεώργιος Σωτηρίου**: *Χριστιανικαὶ Θῆβαι*. (=ΑΕ 1929). Σχῆμα 4^{ον}, σελίδες 256, εἰκόνες 270, πίνακες 5. 1931 300.—
27. **Γεώργιος Π. Οἰκονόμος**: *Τὸ ἔργον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς ἑκατονταετίαν 1837 - 1937, ἐν ἀλφαβητικῇ διατάξει*. Σχῆμα 8^{ον}, σελίδες 104. 1938 40.—
28. **Γεώργιος Π. Οἰκονόμος**: *Τὰ ἑκατὸν ἔτη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*. Λόγος πανηγυρικός τοῦ Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου, ῥηθεὶς τῇ 23^ῃ Ὀκτωβρίου 1938 ἐν τῷ Παρθενῶνι κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς ἑκατονταετηρίδος. Σχῆμα 4^{ον}, σελίδες 14. [1942] 10.—
- 28Α. **Λεύκωμα τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1837 - 1937. Σχῆμα 4^{ον}, 62+(51). Ἐν Ἀθήναις [1937 - 1952]. (Δὲν πωλεῖται) —**
29. **Νικόλαος Μ. Κοντολέων**: *Τὸ Ἐρέχθειον ὡς οἰκοδόμημα χθονίας λατρείας*. Σχῆμα 8^{ον}, σελίδες δ'+102, εἰκὼν 1. 1949 50.—
30. **Φοῖβος Δ. Σταυροπούλλος**: *Ἡ Ἀσπίς τῆς Ἀθηναῶν Παρθένου τοῦ Φειδίου*. Σχῆμα 8^{ον}, σελίδες η'+84, εἰκόνες 31, παρένθετος πίναξ 1. 1950 50.—
31. **Ἀνδρέας Συγγόπουλος**: *Συλλογὴ Ἑλένης Ἀ. Σταθάτου. Κατάλογος περιγραφικὸς τῶν εἰκόνων, τῶν ξυλογλυπτῶν καὶ τῶν μεταλλίνων ἔργων τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν μετὰ τὴν Ἄλωσιν χρόνων*. Σχῆμα 4^{ον}, σελίδες η'+47, πίνακες 27. 1950. 140.—
32. **Κωνσταντῖνος Θ. Συριόπουλος**: *Ὁ Στερεοβάτης τοῦ Παρθενῶνος*. Σχῆμα 8^{ον}, σελίδες Ϝ'+131, εἰκόνες 8. 1951 60.—
33. **Κωνσταντῖνος Α. Ρωμαῖος**: *Κέραμοι τῆς Καλυδῶνος. Συμβολὴ εἰς ἀκριβεστέραν θεώρησιν τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης*. Σχῆμα 4^{ον}, σελίδες Ϝ'+144, εἰκόνες 76. 1951 200.—
34. **Μάρκελλος Μιτσός**: *Ἀργολικὴ προσωπογραφία*. Σχῆμα 8^{ον}, σελίδες 211. 1952 120.—
35. **Γεώργιος καὶ Μαρία Σωτηρίου**: *Ἡ βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης. Κείμενον καὶ λεύκωμα*. Σχῆμα 4^{ον}, σελίδες ιβ'+278, εἰκόνες 98, πίνακες VII+102. 1952 250.—
36. **Ἀναστάσιος Κ. Ὀρλάνδος**: *Ἡ ξυλόστεγος παλαιοχριστιανικὴ βασιλικὴ τῆς μεσογειακῆς λεκάνης*. Σχῆμα 4^{ον}, Τόμ. Α' (1952)+Β' (1954), σελίδες 605+κη, εἰκόνες 549, πίνακες Α+Β καὶ «Ἐπιθέριον» τοῦ Α' καὶ Β' Τόμ. (1957), σελίδες 136 500.—

Δραχμαί

37. **Ἀναστάσιος Κ. Ὀρλάνδος**· Τὰ ὄλικά δομῆς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ οἱ τρόποι ἐφαρμογῆς αὐτῶν κατὰ τοὺς συγγραφεῖς, τὰς ἐπιγραφὰς καὶ τὰ μνημεῖα. Σχῆμα 4ον. 1955-60
- Τχ. 1ον. Τὸ ξύλον καὶ ὁ πηλός, σελίδες 154. 1955 150.—
 » 2ον. Τὰ μέταλλα, τὸ ἔλεφαντοστοῦν, τὰ κοινάματα καὶ οἱ λίθοι, σελίδες 426. 1959-60 350.—
38. **Νικόλαος Κ. Μουτσόπουλος**· Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων τῆς Γορτυνίας. Σχῆμα 8ον, σελίδες ιε' + 238, εἰκόνες 142. 1956 100.—
39. **Γεώργιος Ε. Μυλωνᾶς**· Ὁ πρωτοαττικὸς ἀμοφορεὺς τῆς Ἐλευσίνας. Σελίδες ιε' + 135, πίνακες 16 καὶ ἔγχρωμοι Α + Β. Σχῆμα 4ον. 1957 270.—
40. **Ἀνδρέας Ἐνγγόπουλος**· Σχεδιάσμα ἱστορίας τῆς θρησκευτικῆς ζωγραφικῆς μετὰ τὴν ἄλωσιν. Σελίδες μς' + 380, πίνακες 72. Σχῆμα 4ον. 1957 500.—
41. **Ἰωάννα Κ. Κωνσταντίνου**· Ρυθμοὶ κινήσεων καὶ λοξαὶ στάσεις εἰς τὴν ἀρχαιότεραν ἑλληνικὴν πλαστικὴν. Σχῆμα 8ον, σελίδες ια + 58, πίνακες 16. 1957 50.—
42. **Νικόλαος Μ. Βερδελῆς**· Ὁ πρωτογεωμετρικὸς ρυθμὸς τῆς Θεσσαλίας. Σχῆμα 8ον, σελίδες η' + 102, πίνακες 15. 1958 60.—
43. **Ἰωάννης Δ. Κοντῆς**· Τὸ ἱερόν τῆς Ὀλυμπίας κατὰ τὸν Δ' π.Χ. αἰῶνα. Σχῆμα 8ον, σελίδες η' + 120, πίνακες 17. 1958 60.—
44. **Βασίλειος Γ. Καλλιπολίτης**· Χρονολογικὴ κατάταξις τῶν μετὰ μυθολογικῶν παραστάσεων αὐτικῶν σαρχοφάγων τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Σχῆμα 8ον, σελίδες 79 + πίνακες 6. 1958 50.—
45. **Χαρίκλεια Μπάραλα**· Μορφή καὶ ἐξέλιξις τῶν βυζαντινῶν κωδωνοστασίων. Σχῆμα 8ον, σελίδες 52 + πίνακες 14. 1959 40.—
46. **Γεώργιος Σ. Δοντᾶς**· Εἰκόνες καθημένων πνευματικῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τέχνην. Σχῆμα 8ον, σελίδες 108 + πίνακες 40. 1960 80.—
47. **Δημήτριος Ἰ. Λαζαρίδης**· Πήλινα εἰδάλια Ἀβδήρων. Σχῆμα 8ον, σελίδες 83 + πίνακες 34, 1960 75.—
48. **Σέμνη Καρούζου**· Τὰ ἀγγεῖα τοῦ τύμβου Ι τοῦ Ἀναγροῦντος (ὑπὸ ἐκτύπωσιν) —
49. **Χρυσούλα Καρδαρά**· Ροδιακὴ ἀγγειογραφία (ὑπὸ ἐκτύπωσιν) —
50. **Νικόλαος Δρανδάκης**· Ὁ Ἐμμανουὴλ Τζάνε Μπουνιαλῆς θεωρούμενος ἐξ εἰκόνων τοῦ σωζομένων κυρίως ἐν Βενετίᾳ. Σχῆμα 8ον, σελίδες η' + 182, πίνακες 70. 100.—
51. **Κωνσταντῖνος Συριόπουλος**· Ἡ προϊστορία τῆς Πελοποννήσου (ὑπὸ ἐκτύπωσιν) —
52. **Ἀναστάσιος Κ. Ὀρλάνδος**· Ἡ Παρηγορήτισσα τῆς Ἄρτης (ὑπὸ ἐκτύπωσιν) —

Γ. ΑΡΧΑΙΟΙ ΤΟΠΟΙ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. **Ἀντώνιος Δ. Κεραμόπουλος**· Ὁδηγὸς τῶν Δελφῶν. Σχῆμα 16ον, σελίδες 144, εἰκόνες 100, χάρται 3. 1935. (Δὲν πωλεῖται) —

Δραχμαὶ

2. *Κ. Κουρουνοῖτες' Eleusis. A Guide to the Excavations and the Museum.*
 Σχῆμα 16^{ον}, σελίδες 127, εἰκόνες 71, χάρτης 1. 1936 56.—
 3. *Νικόλαος Μ. Κοντολέων' Ὀδηγὸς τῆς Δήλου.* Σχῆμα 16^{ον}, σελίδες 185,
 εἰκόνες 109, χάρτης 1. 1950 45.—

Δ. ἈΛΛΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

1. Ὁργανισμὸς τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. (Τεύχος 1^{ον}). σχῆμα 16^{ον}, σελίδες 16. 1948. (Τεύχος 2^{ον}), σχῆμα 19^{ον}, σελίδες 8. 1876. (Τεύχος 3^{ον}), σχῆμα 8^{ον}, σελίδες 24. 1894. (Τεύχος 4^{ον}), σχῆμα 8^{ον}, σελίδες 48. 1896. (Τεύχος 5^{ον}), σχῆμα 8^{ον}, σελίδες 24. 1899. (Τεύχος 6^{ον}), σχῆμα 8^{ον}, σελίδες 41. 1912. (Δὲν πωλοῦνται) —
 2. Ὁ περὶ ἀρχαιοτήτων νόμος καὶ αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτὸν ἐγκύκλιοι ὑπουργικαὶ καὶ ἄλλα τινά, ἐκδιδόμενα ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πρὸς χρῆσιν τῶν κατὰ τὸ Βασίλειον ἀρχῶν καὶ αὐτῶν τῶν πολιτῶν. Σχῆμα 8^{ον}, σελίδες 43. 1872. (Δὲν πωλεῖται) —
 3. Νέος Ὁργανισμὸς καὶ ἐσωτερικὸς κανονισμὸς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Σχῆμα 8^{ον}, σελίδες 41. 1959. (Δὲν πωλεῖται) —

Ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας πωλοῦνται καὶ τὰ ἑξῆς συγγράμματα:

4. *Βασίλειος Λεονάρδος' Ἡ Ὀλυμπία.* Σχῆμα 8^{ον}, σελίδες 352, πίνακες 2. 1901 56.—

Αἱ ἀνωτέρω τιμαὶ δημοσιευμάτων τῆς Ἑταιρείας ἰσχύουσι διὰ τὴν πώλησιν αὐτῶν ἐν τῷ μεγάρῳ αὐτῆς (Λεωφόρος Βενιζέλου [Πανεπιστημίου] 22) περὶ τῆς ἐκτὸς τοῦ μεγάρου τῆς Ἑταιρείας ἀποστολῆς τῶν ἀγοραζομένων παρακαλοῦνται νὰ φροντίζωσιν οἱ ἐνδιαφερόμενοι.

Ἐξεδόθη ὁ παρὼν (113) τόμος τῆ 15 Νοεμβρίου 1962

Τυπογρ. ΕΣΤΙΑ - Β. Καραδούρη Μαυρομιχάλη 134 - Αθήναι
Μεταλλογραφήματα : Κωνστ. Ε. Χαλκιοπούλου - 'Αγ. Μάρκου 14

α. Γεωμετρικός ἀμφορεύς - τάφος.

β. Ἀναθηματικὸν ἀνάγλυφον
ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Νύμφης.

γ. Σκέλος ὑπερφυσικοῦ μαρμαρίνου
ἀγάλματος

Μελανόμορφοι πίνακες ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Νύμφης.

α. Ἀρχαῖκαί κεφαλαί καί πήλινα προσωπεῖα ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Νύμφης.

β. Εἰδώλια ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῆς Νύμφης.

α. Ἀγγεῖα ἐκ τοῦ λακκοειδοῦς τάφου.

β. Ἀγγεῖα ἐκ τοῦ θαλάμου τοῦ τάφου Η.

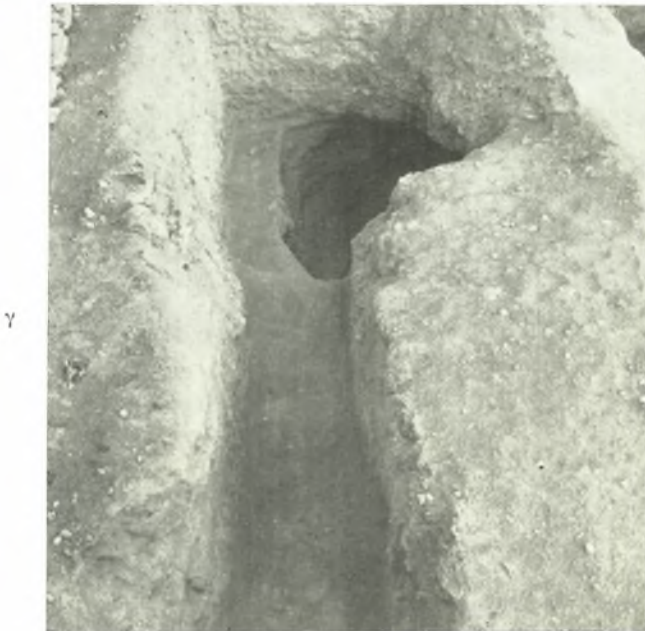
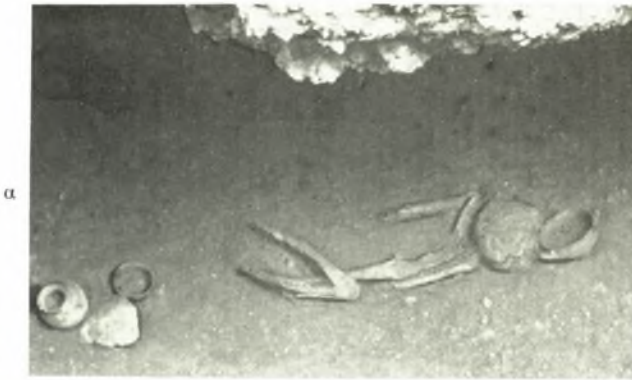
γ. Ἐμπροσθία καὶ ὀπισθία ὄψης θρόνου ἐκ τοῦ λακκοειδοῦς τάφου.

α. Τὸ τοπίον τῆς ἀνασκαφῆς ἀπὸ Ν.

β. Τάφος Σ 25.

α. Περατής τάφος Σ 14α.—β. Κτερίσματα τάφου Σ 23α.—γ. Τάφος Σ 27,

α

β

γ

δ

α. Περατής. Τάφος 63.—β. Ἀλιβάς με γέμισμα μολύβδου ἐκ τοῦ τάφου Σ 23α.—γ. Εἰδώλιον πτηνοῦ ἐκ τοῦ τάφου Σ 23α.—δ. Κύβηλις ἐκ τοῦ τάφου Σ 24.

α. Μικρὸν κτίσμα Γ μετὰ τῶν πρὸς Δυσμᾶς καὶ Ἀνατολᾶς δωματίων.

β. Γενικὴ ἄποψις τῆς ἀνασκαφῆς ἀπὸ Δυσμῶν.

α. Ἐποψὶς δωματίων Δ καὶ Ε μετὰ τοῦ διαδρόμου.

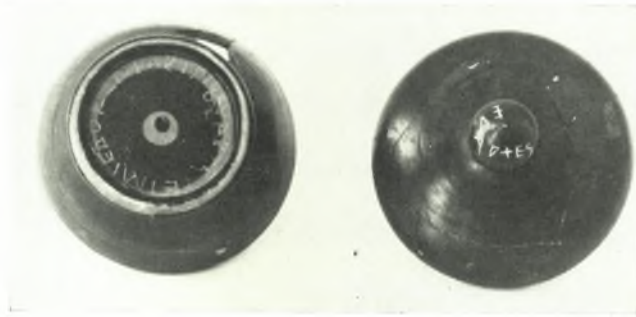
β. Ὑστρακα ἀγγείων (β) 6ου καὶ (α) 5ου π.Χ. αἰῶνος.

α. Χαλκοῦν κάτοπτρον ἐπὶ τόπου.

β. Ἐρυθρόμορφος κύλιξ ἐκ τάφου ἐπὶ τοῦ λόφου Καψάλα τῆς Βραυρωῶνος.

α. Πυξίδος (β) ὁ πυθμὴν καὶ τὸ πῶμα μετὰ τῶν ἐγχαρακτῶν ἐπιγραφῶν.

β. Μελανόμορφος πυξίς ἐκ Βραυρωῶνος
βλ. εἰκόνα α.

γ. Τμῆμα ἀρχαίου ἀναγλύφου
ἐξ Ἄλων Ἀραφηνίδων,

α. Βόρειος πύλη.

β. Θυρωρεῖον Βορείου πύλης.

α. Νοτιοανατολική διπλή πύλη. Άποψις εκ τῆς πεδιάδος.

β. Θυρωρεία τῆς διπλῆς πύλης.

α. Θυροφρεΐον τῆς Νοτίας πύλης.

β. Ὑπόστεγον τῆς Βορείου πύλης.

α. Ἐποψίς τῆς ἀκροῦς Ταρσανῆς (=Νήλεια) παρὰ τὴν Ἰωλκόν.

β. Πρώιμα μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἐκ Νηλείας.

γ. Μυκηναϊκὸν ἀγγεῖον ἐκ Νηλείας.

α. Τεμάχια μυκηναϊκῶν κυλίκων «θαλασσίου ρυθμοῦ»
(πορφύραι - ὀκτάποδες).

β. Ἀναπαράστασις γραπτῆς μυκηναϊκῆς κύλικος.

α. 'Ο λακκοειδής τάφος υπ' αριθ. 154 τῆς Ἀμφιπόλεως.

β. 'Ο λακκοειδής τάφος υπ' αριθ. 152 τῆς Ἀμφιπόλεως.

α. 'Ο λακκοειδής τάφος ύπ' αριθ. 132 τής 'Αμφιπόλεως.

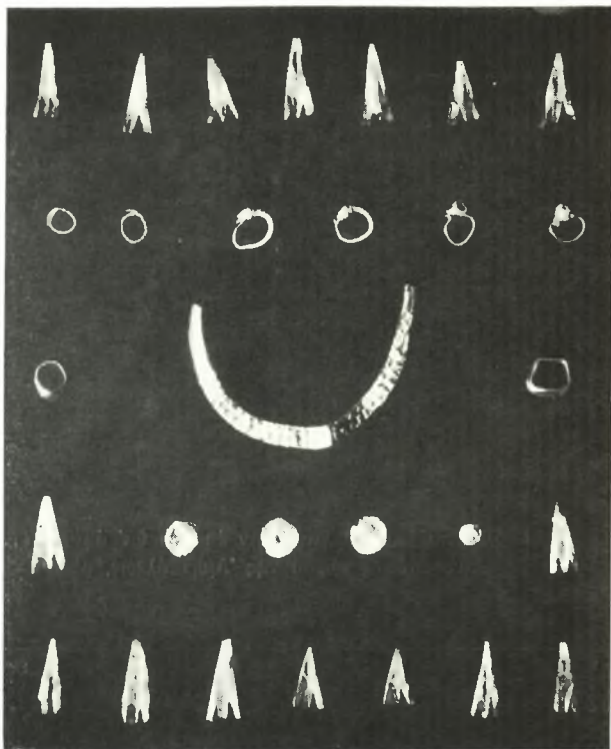
β. 'Ο ύπ' αριθ. 134 κεραμοσκεπής τάφος τής 'Αμφιπόλεως.

α. Ὁ νεκρικός θάλαμος τοῦ «μακεδονικοῦ» τάφου Ζ τῆς Ἀμφιπόλεως μετὰ τῆς κόγχης τῆς Β. αὐτοῦ πλευρᾶς. Εἰς τὴν ΒΔ. γωνίαν ὄξυπύθμενος ἀμφορεὺς.

β. Ἡ θήκη τοῦ ὑπ' ἀριθ. 142 τάφου τῆς Ἀμφιπόλεως.

α. Χρυσά κοσμήματα και κτερίσματα ἐκ τάφων τῆς Ἀμφιπόλεως.

β. Εἰδώλια Ἀφροδίτης καὶ γυναικῶν ἐκ τάφου τῆς Ἀμφιπόλεως.

α. Ειδώλια παιδων καὶ γυναικῶν ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 177
λακκοειδοῦς τάφου τῆς Ἀμφιπόλεως.

β. Ειδώλια ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 177 λακκοειδοῦς τάφου τῆς Ἀμφιπόλεως.

α. Ἐπιτύμβια στήλη ἐξ Ἀμφιπόλεως.

β. Ἀγγεῖα ἐλληνιστικῶν χρόνων ἐκ πολυχρώμου ὑάλου, ἀνευρεθέντα ἐντὸς τάφων τῆς Ἀμφιπόλεως.

α. Λάρναξ τύμβου Μ.

β. Περίβολος τύμβου Α.

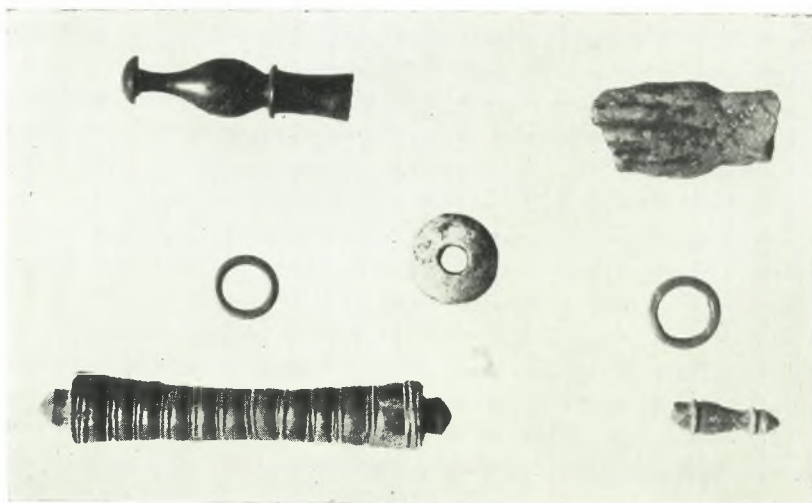
γ. Ἀνθημοτή ἐπίστεψις στήλης.

α. Ἀνατολικὸν ἥμισυ περιβόλου τύμβου Δ.

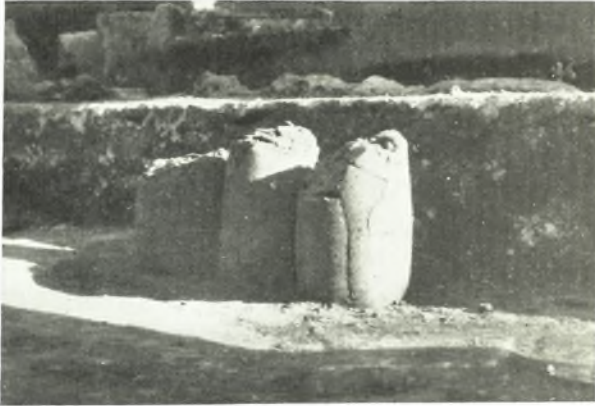
β. Δυτικὸν ἥμισυ περιβόλου τύμβου Δ.

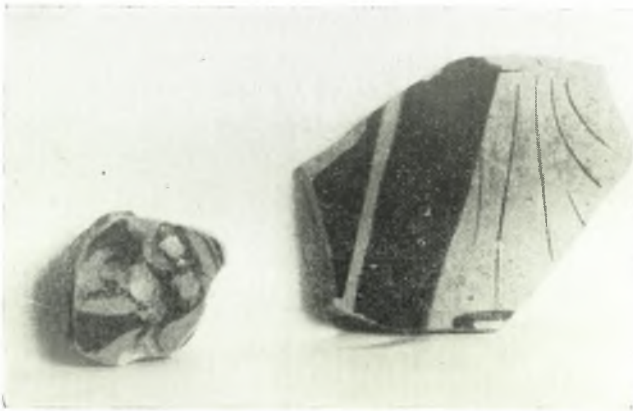
β. Τεμάγια χαλκῶν ἀντιζευμένον ἐξ Δωδώνης.

α. Τεμάγια χαλκῶν ἀντιζευμένον ἐξ Δωδώνης.

α. Παλαιόπολις. Κερκύρας. Παλαιοχριστιανικοί ἀμφορείς κατά χώραν.

β. 1. Ἀπότμημα κορινθιακῆς κόλινος με παρόστασιν σειρήνος.
2. Ἀπότμημα ἀττικῶν ἀγγείων τοῦ 5^{ου} αἰῶνος.

α. Συστάς τάφων Α.

β. Χαλζοῦν ἀγγεῖον Γ 74.

α. Περιτμητον ανάγλυφον Νίκης.

β. Τάφος δ.

γ. Πήλινα περιτμητα ανάγλυφα τῶν παιδικῶν τάφων.

α. Τάφος 13.

β. Τάφος 14.

α. Ταφή εντός χαλκής υδρίας.

β. Τάφος 31.

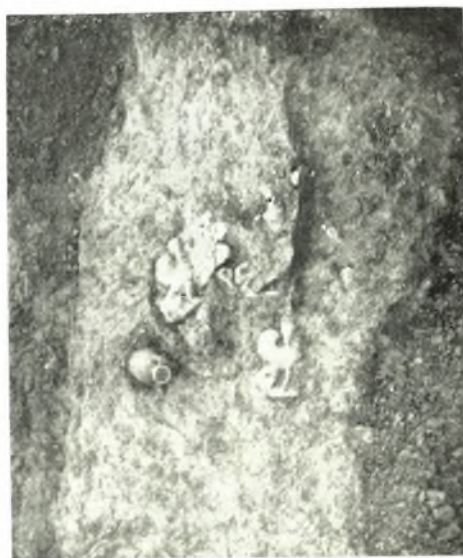
α. Θήκη 32.

β. Θήκη 55.

α. Τάφος 47.

β. Τάφος 59.

α. Μελανόμορφος πελίκη ἐξ Ἀμβρακίας.

β. Τάφος 67.

α. Ἐποψίς τοῦ Νυμφαίου ἀπὸ Δυσμῶν.

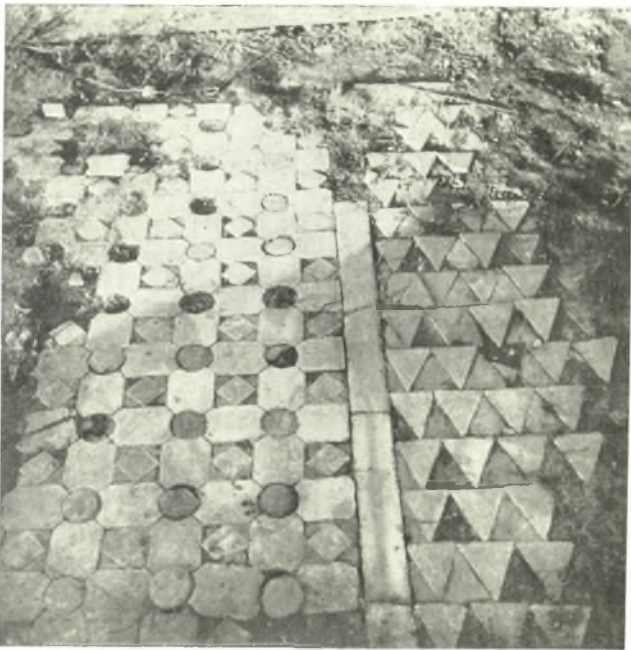
β. Ἐποψίς τοῦ Νυμφαίου ἀπὸ Ἀνατολῶν.

α. 'Ο πρό τῆς δεξαμενῆς χώρος ὁρώμενος ἀπὸ Ν.

β. 'Η πρό τοῦ νυμφαίου στοὰ ἀπὸ ΝΑ.

α. Μαρμαροθέτημα τοῦ δαπέδου.

β. Παλαιοχριστιανικὸν ἐπίθημα τῆς κρήνης.

α. Ἀπομῆς τοῦ νοτίου περσῶ (ἐκ τοῦ νοτίου κλίτους).

β. Βαθμῆς πρὸ τῆς κόγχης τοῦ βήματος. Νότιον ἄκρον (ἀπομῆς ἐκ Β.).

α. Δάπεδον τῆς κόγχης τοῦ βήματος (ἐκ Β.).

β. Μαριμίρινα μέλη ἐντὸς τῆς κόγχης τοῦ βήματος (ἐκ Β.)

α. Ἡμισκίον καὶ προβολοειδές κιονόκρανον (ἐκ ΒΑ.).

β. Τεμάχιον καμπύλου ἐπιστυλίου.

α. Λείψανα κογχῶν μεταγενεστέρων ἐκκλησιῶν ἐντὸς τῆς κόγχης τοῦ βήματος (ἐκ Β.).

β. Γεῖσον ἐντειχισμένον εἰς τὴν κόγχην μεταγενεστέρας ἐκκλησίας.

α. Μάζα ἐκ τοῦ τεταρτοσφαιρίου τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ.

β. Λεπτομέρεια τῆς μάζης ἐκ τοῦ τεταρτοσφαιρίου τῆς κόγχης.

α. Τὸ νότιον ἥμισυ τοῦ δυτικοῦ τοίχου μεταγενεστέρου οἰκοδομήματος ἐντὸς τοῦ βήματος τῆς βασιλικῆς (ἐκ ΒΔ.).

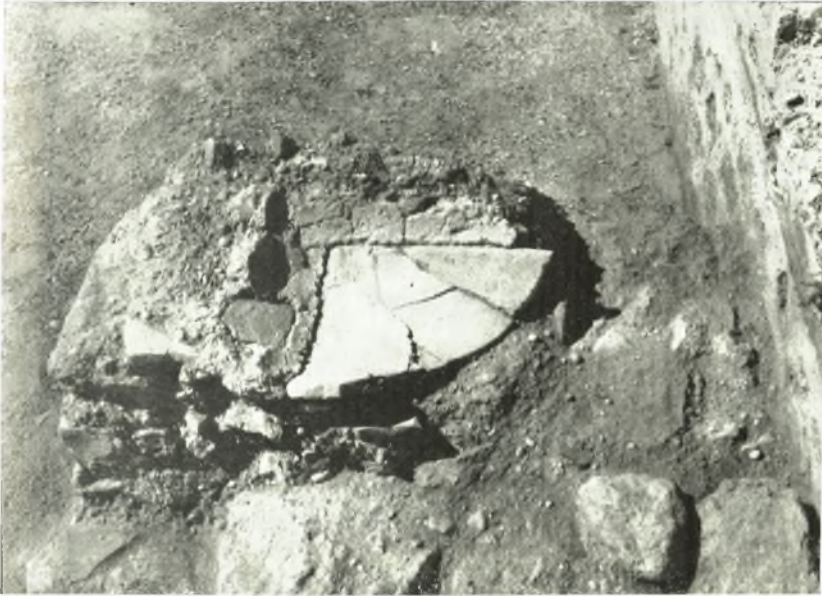
β. Τοιχοδομία τοῦ ἐξωτερικοῦ μακροῦ τοίχου τῆς κατοικίας.
*Ὅπως ἐσωτερική (ἐκ Β.).

α. Χώροι τῆς κατοικίας (ἐκ ΝΔ.).

β. Χώροι τῆς κατοικίας (ἐκ Δ.).

α. Σκαφοειδής κτιστή λεκάνη.

β. Κτιστόν τετρούπλευρον φρεάτιον μετὰ συστήματος ἀποχετεύσεως.

α. Μεσοελλαδικού άμανροχρώμου άμφορέως τεμάχιον μετά λαβής.

β. Άπομψις του έσωτερικού του τάφου μετά του σκελετού.

α. Λατομεῖον.

β. Πλάκες περιβόλου κάτωθεν τῆς ἐπικλινούσ ἀνόδου.

α. Κρατήρ μελαμβαφής.

β. Τριφυλλόστομον άγγείο.

γ. Άσκος και άρύβαλλος.

α. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς σκηνῆς τοῦ Ὁδείου.

β. Λείψανα κεραμικῆς καμίνου.

γ. Χαλκοῦν βυζαντινὸν νόμισμα.

α. Θολωτός τάφος Α, Φαρῶν Ἀγαίας.

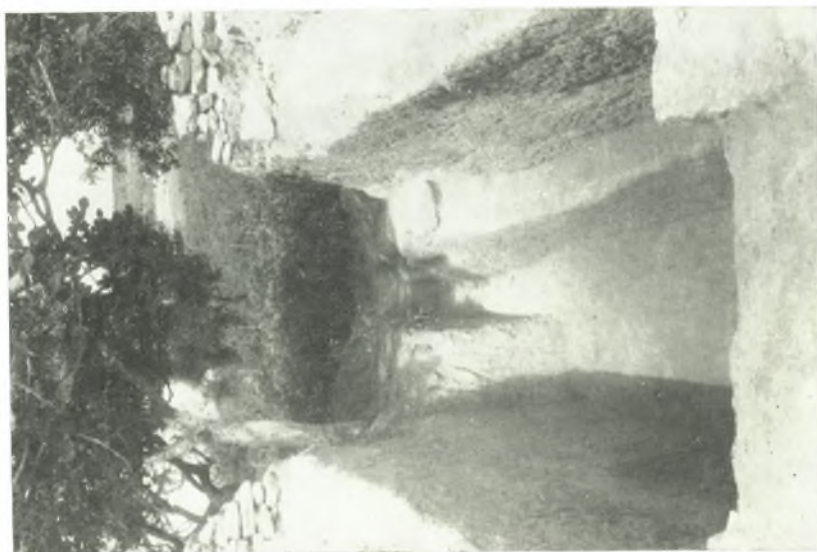
β. Δρόμος τοῦ θολοῦ τῆς τάφου Β.

α. Λείψανα προϊστορικῶν οἰκιῶν εἰς Καταρράχτην Φαρῶν.

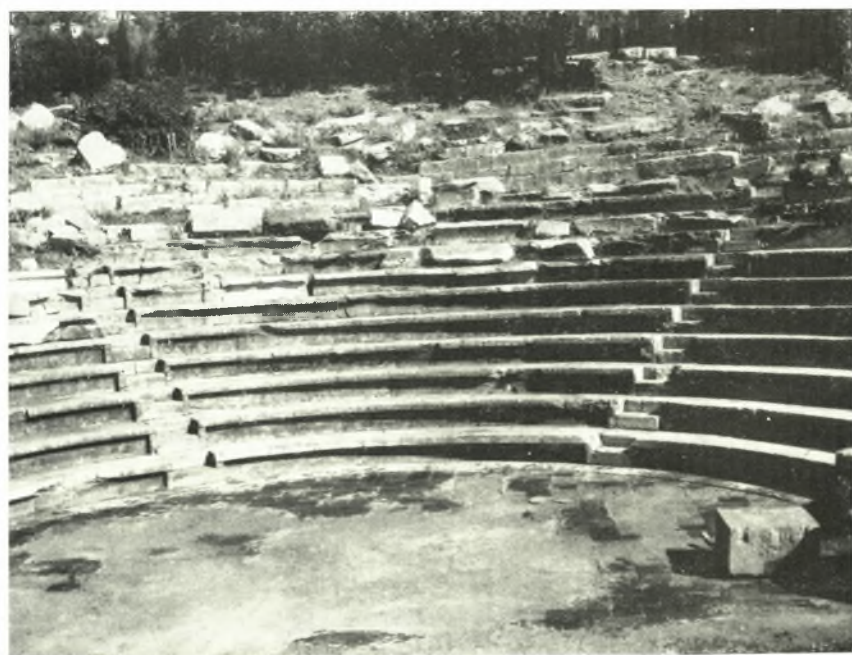
β. γ. Νόμισμα Σικυῶνος.

β. Ὁ δρόμος τοῦ τάφου ὁρῶμενος ἐξ Α.
(ἐκ τῆς θόλου).

α. Πρόσοψις τοῦ τάφου 2 Μυρσινοχωρίου.

α β. Τὸ κοῖλον τοῦ θεάτρου (ἄνω) πρὸ καὶ (κάτω) μετὰ τὴν ἀναστίλωσιν.

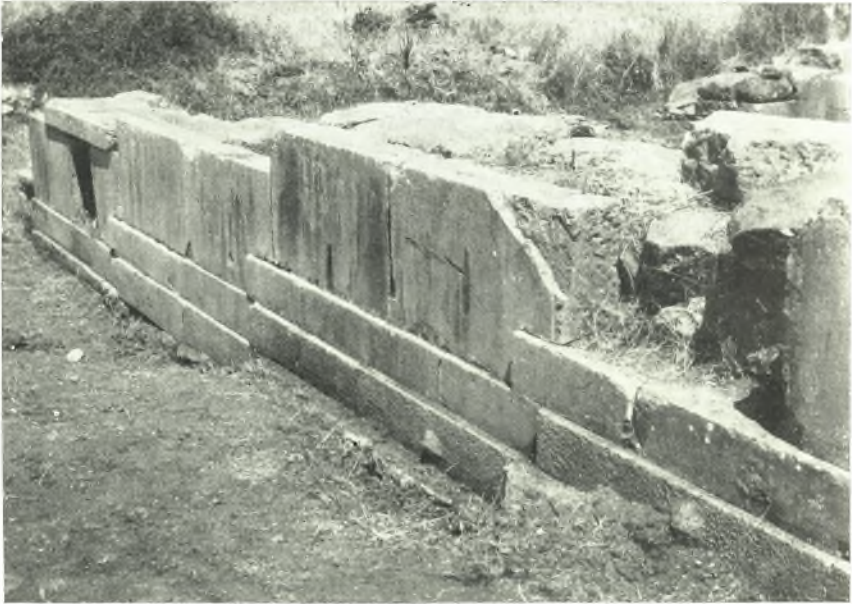
α. Τὸ δυτικὸν παρασκήνιον καὶ πρὸ αὐτοῦ ἡμικιονίσκος.

β. Τὸ ἀνατολικὸν κυφωτὸν ἀνάλημμα τοῦ θεάτρου.

Ἐποψίς τοῦ θεάτρου ἀπὸ τοῦ προπύλου.

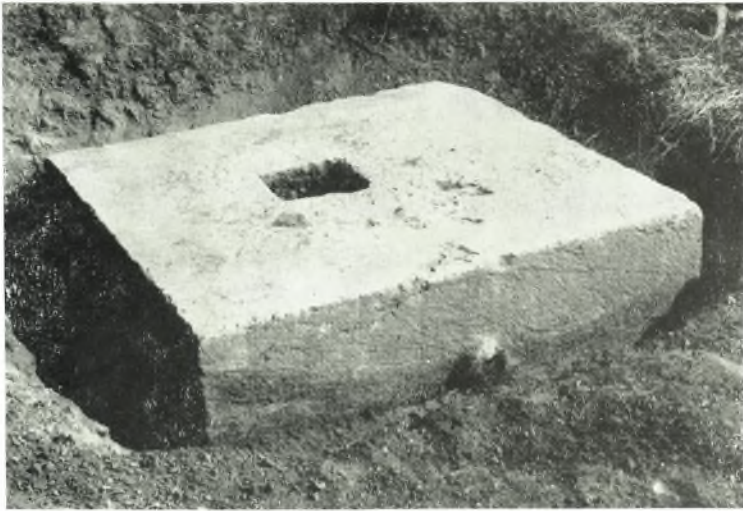
α. Ὁ βόρειος τοῖχος τοῦ κατωφεροῦς Δ. τμήματος τοῦ προτύλου.

β. Τὰ ἐσωτερικά γεῖσα τῆς αἴθουσας τοῦ Συνοδίου.

*Η βόρειος πλευρά τῆς αἰθούσης τοῦ Συνεδρίου μετὰ τοῦ παρ' αὐτὴν συνεχοῦς λιθίνου ἑδράνου. Ἄριστερά ὀπισθεν τμήμα τοῦ προπύλου.

α. Μία τῶν ἐσωτερικῶν βάσεων κίονος στηρίξεως τῆς στέγης τοῦ Συνεδρίου.

β. Τὸ παρὰ τὴν Νοτίαν πλευρὰν τῆς ἀγορᾶς Ἡρῶν.

α. Ἡ ὑπὲρ τὴν πιθανὴν ὁδὸν Ρ 1α ὁδὸς τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας.

β. Πλάκες ἐπικαλύψεως ὑπονόμου τῆς ὁδοῦ Ρ 39.

α. Ἐπάλληλα ὁδοστρώματα τῆς ὁδοῦ Ρ 38.

β. Ὅχειός ὑπὲρ τὴν ὁδὸν Ρ 38.

α. Εἰς τὸν βράχον ἐσκαμμένοι ἀγωγὸς παρὰ τὸ δυτικὸν χεῖλος
τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ P 38.

β. Φρεάτιον Φ 1.

α. Πήλινοι άγωγοί άποκαλυφθέντες έντός της όδοϋ Ρ 38.

β. Το φρεάτιον Φ 2 παρά την όδον Ρ 38.

α. Τὸ ἀπὸ ἀνατολῶν ἄνοιγμα τοῦ ὀχετοῦ τοῦ φρεατίου Φ 2.

β. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὀχετοῦ τοῦ φρεατίου Φ 2,
μετὰ τοῦ ἀπὸ Δ. ἀνοίγματος.

α. Τὸ δεύτερον θεμέλιον παρὰ τὰς λαϊκὰς κατοικίας.

β. Τὸ τέταρτον θεμέλιον παρὰ τὰς λαϊκὰς κατοικίας.

α. Τοίχοι καὶ κλιμακίς τῆς ρωμαϊκῆς οἰκίας οἰκοπέδου Ἰ. Μαυρογιαννάκη Ἄνω Ἀρχαίων. Εἰς τὸ βάθος ὁ νότιος μινωικὸς τοίχος.

β. Τὸ στρώμα κεραμίδων μεταξύ τῶν ρωμαϊκῶν τοίχων οἰκοπέδου Ἰ. Μαυρογιαννάκη Ἄνω Ἀρχαίων.

α. Ρωμαϊκός καὶ νότιος μινωϊκός τοίχος οἰκοπέδου Ἰ. Μαυρογιαννάκη Ἄνω Ἀρχανῶν.

β. Τμήμα τοῦ βορείου μινωϊκοῦ τοίχου οἰκοπέδου Ἰ. Μαυρογιαννάκη Ἄνω Ἀρχανῶν.

α. Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου. Ἐνατολικὸν τμήμα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν του.

β. Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου. Ἐνατολικὸν συγκρότημα τῆς ΥΜ ΙΙΙ ἐγκαταστάσεως.

α. Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου. Πλακόστρωτος αυλή του νοτίου κεντρικού τομέως με έστια εν πλακών.

β. Άγνύφες πήλιναι και τεμάχια τριποδικού σκεύους με διακόσμηση στεφάνης φύλλον ενός των δωματίων του ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος εις Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου.

α. Πήλινα αγγεία ἐκ τοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος οἰκιῶν Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου, Κεντρικὸν δωμάτιον.

β. Σκεύη πήλινα τοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος οἰκιῶν Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου.

α. Πήλινα σκεύη ἐκ τοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος οἰκιῶν Κεράλι Χόνδρου Βιάννου. *Ἡ ἄνω σειρά ἐκ τοῦ ἱεροῦ.

β. Σκεύη τοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος οἰκιῶν Κεράλι Χόνδρου Βιάννου.

Χαρακτηριστικά ΥΜ ΙΙΙ ὄστρακα ἐκ τοῦ συγκροτήματος
οἰκιῶν Κεράλι Χόνδρου Βιάννου.

α. Πηλινον πλαστικὸν ἀγγεῖον μορφῆς τικτούσης γυναικὸς ἐκ τοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος οἰκιῶν Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου.

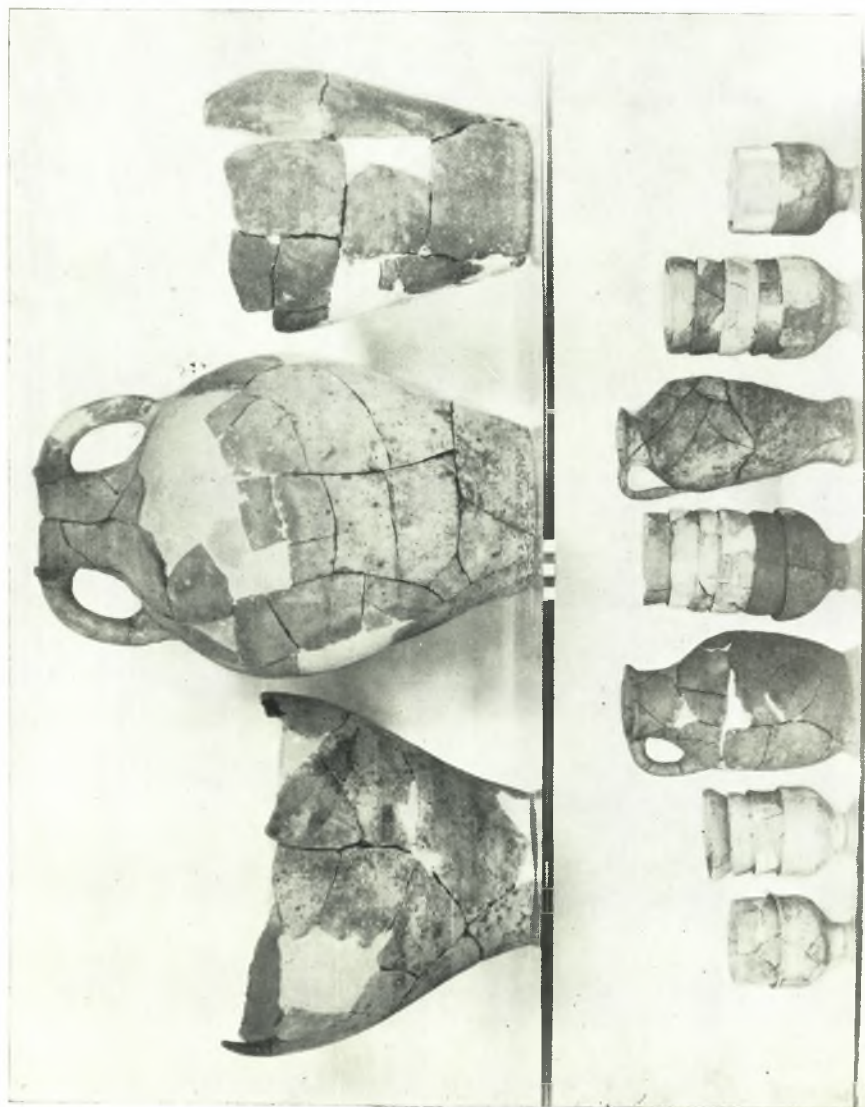
β. Ἀνάγλυφοι πόδες τριποδικοῦ βωμοῦ, κεφαλή πηλίνου εἰδωλίου καὶ σφονδύλια ἐκ τοῦ ΥΜ ΙΙΙ συγκροτήματος οἰκιῶν Κεφάλι Χόνδρου Βιάννου.

α. Ὁ ἀποθέτης τῶν κυπέλλων τῆς μινωικῆς Οἰκίας - Ἱεροῦ Ρουσσῶν Χόνδρου Βιάννου.

β. Λίθιναι τράπεζαι προσφορῶν καὶ λίχνος ἐκ τῆς Οἰκίας - Ἱεροῦ Ρουσσῶν Χόνδρου Βιάννου.

Πήλινα σκεύη ἐκ τῆς Οἰκίας - Γερού Ρουσσιῶν Χόνδρου Βιάννου.

α. Ἀνάγλυφον πλακίδιον θεᾶς μετὰ μινωικῆς ἐσθητῆτος ἐκ τοῦ ΥΜ ΙΙΙ ἱεροῦ τῆς Μητροπόλεως τῆς Γόρτυνος.

β. Εἰδώλιον θεᾶς μεθ' ὑψωμένων χειρῶν ἐκ Γόρτυνος.

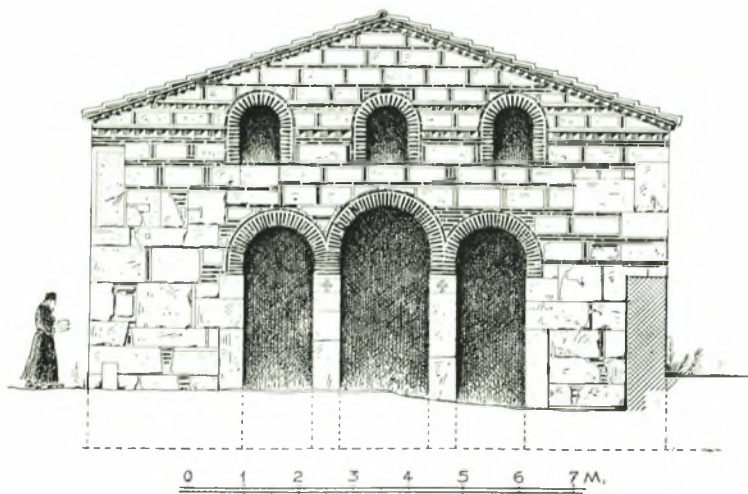

γ. Πηλίνη κεφαλὴ ταύρου ἐκ τοῦ ΥΜ ΙΙΙ ἱεροῦ τῆς Γόρτυνος.

α. Τοιχογραφία τῆς Τραπεζῆς τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας εἰκονίζουσα τὴν φιλοξενίαν τοῦ Ἄβραάμ.

ΤΡΑΠΕΖΑ Ι. ΜΟΝΗΣ ΟΣΙΟΥ ΛΟΥΚΑ ΦΩΚΙΔΟΣ
ΟΨΙΣ ΔΥΤΙΚΗ

β. Ἀναπαράστασις τῆς προσόψεως τῆς βυζαντινῆς Τραπεζῆς τῆς Μονῆς Ὁσίου Λουκά. (Σχέδιον Ε. Στίκα).

α. Ἡ Τράπεζα τῆς Μονῆς Ὁσίου Λουκά μετὰ τὸν ἐπὶ κατοχῆς βομβαρδισμόν αὐτῆς.

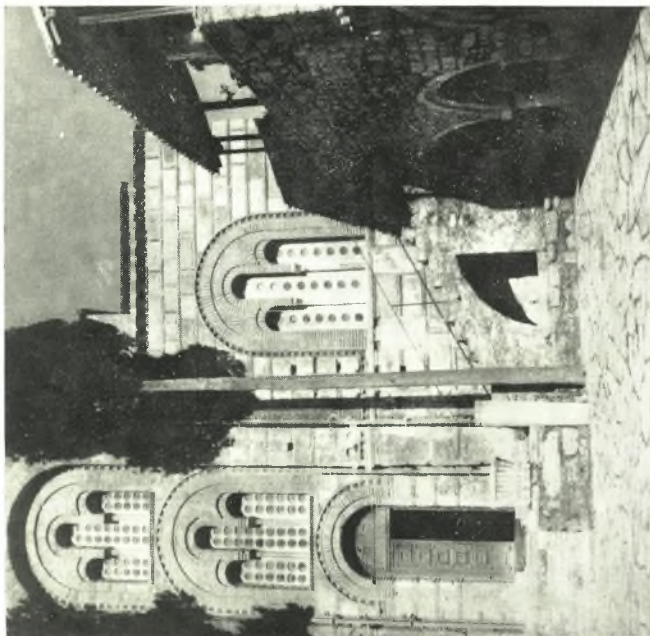
β. Ἡ Τράπεζα τῆς Μονῆς Ὁσίου Λουκά κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν ἀναστηλώσεως αὐτῆς.

*Αποψις τῆς Τραπεζίης ἀπὸ ΒΔ. πρὸ τῶν ἐργασιῶν ἀναστηλώσεως.

Ἐπιτομή τῆς Τραπεζῆς ἀπὸ ΒΔ. μετὰ τὰς ἐργασίας ἀναστηλώσεως.

β. Ἐποψία τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μ. Λαφνίου μετὰ τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ τριλόβου παραθύρου τοῦ ΝΑ. παρεκκλησίου.

α. Ἐποψία τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ Καθολικοῦ τῆς Μ. Λαφνίου πρὸ τῆς ἀναστήλωσεως τοῦ τριλόβου παραθύρου τοῦ ΝΑ. παρεκκλησίου.

